

CUPRINS

ARGUMENT

<i>Sensul transformării.....</i>	5
----------------------------------	---

ACTUALITATEA POLITICO-MILITARĂ

Globalizare, integrare, dezvoltare - pilonii unei lumi durabile

General prof. univ. dr. Mircea MUREȘAN, comandantul (rectorul) Universității Naționale de Apărare.....	7
---	---

GEOPOLITICI ȘI GEOSTRATEGII PE TRAIECTORIA VIITORULUI

Globalizarea și raportul dintre securitatea națională și securitatea internațională

CS II dr. Petre DUȚU.....	11
---------------------------	----

Modificări în arhitectura globală de securitate

General de brigadă (r) prof. univ. dr. Constantin-Gheorghe BALABAN.....	17
---	----

Marele Orient Mijlociu - entitate sau zonă de falie?

General de brigadă (r) CS I dr. Gheorghe VĂDUVA	24
---	----

Implicațiile geopolitice ale fenomenului financiar contemporan

Colonel prof. univ. dr. Vasile MARIN.....	28
---	----

Două concepte pentru zona extinsă a Mării Negre: „vecinătatea prietenoasă” și „parteneriatul pentru securitate”

Dr. Paul DUȚĂ.....	35
--------------------	----

Stabilitate și securitate în regiunea Mării Negre

Alina BUZĂIANU.....	41
---------------------	----

Reflecții asupra credibilității și respectului dreptului internațional

Locotenent-colonel Gheorghe TĂTARU.....	49
---	----

NATO ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ: POLITICI, STRATEGII, ACȚIUNI

Transformarea structurii de comandă și de forțe a NATO

Alina AMZICĂ, Adina SAVA, locotenent-colonel Pascu FURNICĂ.....	52
---	----

Superioritatea acțiunilor militare de tip Joint

Locotenent-colonel Crăișor IONIȚĂ.....	62
--	----

Originea și perspectivele disensiunii transatlantice

Locotenent-comandor Alfred VASILESCU.....	68
---	----

Considerații despre poziția și rolul Consiliului de Miniștri în etapa constituțională

Mădălina-Virginia ANTONESCU.....	78
----------------------------------	----

Mizele adoptării Constituției Europene în România

Cristina VINTILESCU.....	82
--------------------------	----

Constituția Europeană. Da sau Nu?

Mirela ATANASIU.....	88
----------------------	----

SECURITATE ȘI STRATEGIE MILITARĂ

Vulnerabilitățile și provocările economico-financiare

General-maior Constantin NĂSTASE.....	92
---------------------------------------	----

<i>Cerințe operaționale ale apărării nucleare, biologice și chimice în etapa actuală</i>	
General de brigadă dr. Nicolae Popescu, maior Viorel STAMIN.....	95
<i>„Câinele de pază“ în lesă. Reflecții asupra regulilor de angajare</i>	
Colonel R.M. EITING, locotenent-colonel J.S. van DUURLING (Olanda).....	99
<i>Reflectarea dreptului operațional al conflictelor armate în principiile acțiunii întrunite</i>	
Colonel prof. univ. dr. Ion DRAGOMAN.....	110
<i>Gestionarea situațiilor de criză din teatrele de operații</i>	
Colonel (r.) CS Vasile POPA.....	114
<i>Mentenanța în operațiile multinaționale din Afghanistan și Irak</i>	
Colonel ing. Vasile AIOANEI.....	119
<i>Necesitatea consolidării securității la începutul secolului XXI</i>	
Colonel (r.) prof. univ. dr. Eugen SITEANU.....	125
<i>Calitatea vieții - indicator al stării de securitate</i>	
CS Alexandra SARCINSCHI.....	128
<i>Combaterea crimei organizate - viziunea ONU</i>	
Ana-Maria PAPUC.....	132

SOCIETATEA INFORMAȚIONALĂ. PACE ȘI RĂZBOI

<i>Elaborarea politicilor și strategiilor de protecție a informațiilor în condițiile integrării României în structurile euro-atlantice</i>	
Colonel Ion CIOBANU.....	139
<i>Lumea virtuală - vector de progres sau de distrugere?</i>	
Inginer Dan BROASCĂ.....	145

ANALIZE, SINTEZE, EVALUĂRI

<i>Infrastructurile critice. Riscuri și vulnerabilități în contextul european</i>	
Prof. univ. dr. ing. Adrian V. GHEORGHE.....	150

PUNCTE DE VEDERE

<i>Evoluțiile lexicale și conceptuale, vectori ai transformării</i>	
Colonel (r) CS I dr. Grigore ALEXANDRESCU.....	153

TERORISM. RĂZBOI ÎMPOTRIVA TERORISMULUI

<i>Implicarea internațională a organizațiilor teroriste în secolul XXI</i>	
General de flotilă aeriană dr. Ion-Aurel STANCIU.....	157

NOTE DE LECTURĂ

<i>Studii de securitate și apărare, vol. 2</i>	163
<i>Studii de securitate și apărare vol. 3</i>	164
<i>Premii pentru lucrări științifice</i>	165

AGENDA CSSAS

<i>Activități ale CSSAS ianuarie-martie 2005</i>	167p
---	------

CONTENTS

ARGUMENT

ARGUMENT

The meaning of transformation/p. 5

THE POLITICAL-MILITARY PRESENT

Globalization, integration and development – the pillars of a lasting world - General Professor PhD Mircea MUREȘAN, Commandant (rector) of the National Defence University/p. 7

GEOPOLITICS AND GEOSTRATEGIES ON THE FUTURE'S TRAJECTORY

Globalisation and the relation between national security and international security - PhD Petre DUȚU /p. 11

Changes in the global security architecture – Brigadier-General (ret.) Professor, PhD, Gheorghe-Constantin BALABAN /p. 17

Greater Middle East - entity or fault line - Brigadier-General (ret.) Ph.D. Gheorghe VĂDUVA /p. 24

Geopolitical influences upon the contemporary financial phenomenon – Colonel Professor PhD Vasile MARIN /p. 28

Two concepts for Wider Black Sea region: “Friendly vicinity” and “Partnership for security” - PhD Paul DUȚĂ/p. 35

Security and stability in the Black Sea region –Alina BUZĂIANU/p. 41

Some reflections on the credibility and the respect for the international law - Lieutenant colonel Gheorghe TĂTARU/p. 49

NATO AND EU: POLITICS, STRATEGIES, ACTIONS

NATO Command and Transformation –Alina AMZICĂ, ADINA SAVA, Lieutenant Colonel Pascu FURNICĂ/p.52

Jointness – a superior military operation - Lieutenant Colonel Crăișor IONIȚĂ/p. 62

Nature and perspectives of the transatlantic rift - Lieutenant commander Alfred VASILESCU/ p. 68

Few comments about the place and the role of the EU Council of Ministers in the Constitutionalist stage – Mădălina-Virginia ANTONESCU/p.78

Constitution Européenne et intégration de la Roumanie dans l'Union Européenne. Procédures et enjeux– Cristina VINTILESCU/p.82

European Constitution. Yes or no? – Mirela ATANASIU/p.88

SECURITY AND MILITARY STRATEGY

The economic financial vulnerabilities and challenges– General-major Constantin NĂSTASE/p.92

Operational goals of Nuclear, Biological and Chemical Defence in actual stage - Brigadier-General, PhD Nicolae POPESCU, Major Viorel STAMIN/p.95

Guard dog on a leash. Conceptual thoughts on Rules of Engagement – Colonel R.M. EITING, Lieutenant-colonel J.S. VAN DUURLING (Netherland) /p.99

The Operational law of armed conflicts reflected in the principles of joint action - Colonel Professor PhD Ion DRAGOMAN/p.110

Crisis management in the theatres of operations - Colonel (ret.) Vasile POPA/p.114

Maintenance in Afghanistan and Irak multinational operations - Colonel eng. Vasile AIOANEI/p.119

STRATEGIC IMPACT

The need for security strengthening at the beginning of the 21st century - Colonel (ret.) Professor PhD Eugen SITEANU/p.125

The quality of life – an indicator of security - Alexandra SARCINSCHI/p.128

Fighting transnational organised crime. UN legal perspective - Ana-Maria PAPUC/p.132

INFORMATIONAL SOCIETY. PEACE AND WAR

Information security policies and strategies elaboration under Romania integration process in the Euro-Atlantic structures - Colonel Ion CIOBANU/p.139

Virtual world – progress or destruction vector? – Eng. Dan BROASCĂ/p.145

ANALYSIS, SYNTHESIS, evaluations

Critical infrastructures - risk and vulnerability in the European context - Professor PhD Adrian V. Gheorghe/p.150

POINT OF VIEWS

Lexical and conceptual evolution as transformational vectors – Colonel. (ret.) PhD Grigore ALEXANDRESCU/p.153

TERRORISM. THE WAR AGAINST TERRORISM

The international implication of terrorist organizations in the XXIst century – Air Commodore PhD Ion-Aurel STANCIU/p.157

REVIEWS

Security and defence studies, vol. no. 2/p. 163

Security and defence studies, vol. no. 3/p. 164

Prizes for scientific papers/p. 165

C.S.S.A.S.' AGENDA

THE ACTIVITY OF THE CENTER FOR STRATEGIC STUDIES OF DEFENCE AND SECURITY/p. 167

Ce este transformarea? Și de ce este necesară? Are ea vreo legătură cu acel faimos principiu al termodinamicii? Din decembrie 1989, nouă ne place să spunem că suntem mari iubitori ai schimbării. Tot timpul vrem, trebuie și chiar și putem să schimbăm câte ceva, fie pe ici pe colo, fie chiar și pe undeva, prin părțile esențiale, dar fără să schimbăm, de fapt, cursul râurilor sau pe cel al vremurilor. Dar aceasta este o altă problemă a cărei soluție se află mereu în ceea ce numim, de la o vreme încoace, schimbarea schimbării. Totuși, nolens-volens, lumea se schimbă. Din 1990 încoace, România a cunoscut, în ritm extrem de rapid, trecând peste etape istorice, racordul la informația mondială, revoluția mediatică, televiziunea prin cablu, computerul, explozia hardware și software, rețelele Internet, biblioteca virtuală, minunile high-tech, nanotehnologice și IT. Aceasta nu compensează sfărâmarea și neînlocuirea economiei, dar înseamnă foarte mult pentru noua filozofie a transformării. Deși, de cincisprezece ani, computerul a devenit indispensabil vieții noastre, încă n-am ieșit din această uimire. Și nici nu avem timp să ieșim, întrucât orice computer care se respectă trebuie updatat cel puțin anual, dacă nu lunar sau chiar săptămânal. Și nu dintr-un nou moft – să-i zicem moftul IT –, ci din nevoia stringentă de a avea acces rapid și cât mai complet la informație, de a lucra intens și eficient în ritmul lumii.

EDITORIAL

Este, oare, acesta acel sens majestuos al transformării de care se vorbește atâta în ultimul timp? Sigur că este. Omul, în societatea epistemologică a viitorului, va fi din ce în ce mai mult dependent de informație, de computer și de sala de sport. Viața lui de eprubetă va depinde semnificativ de tot soiul de lucruri ce compun un fel de societate virtuală și, mai mult ca sigur, și războiul se va muta din ce în ce mai mult, cu noile sale tipuri de bagaje electronice și informaționale, în spațiul virtual. De altfel, acest lucru a și început prin ceea ce, azi, numim război bazat pe rețea (Network Centric Warfare) sau, mai nou, operații bazate (centrate) pe rețea (Network Centric Operations), întrucât războiul, nu-i așa?, este un lucru mult prea serios pentru a fi lăsat numai pe mâna militarilor și a nu-i extinde filosofia și spiritul pragmatic și în economie, în politică, în media, în informații, în spațiul geografic și în ciber spațiu. Acesta este, într-un spectru foarte larg, sensul general al transformării și, probabil, ne vom întoarce tot mai mult și mai consistent la filosofia unor foarte îndepărtate epoci în care războiul nu producea morți și răniți, ci efecte benefice pentru una dintre părți și chiar pentru toate entitățile aflate în conflict.

Dincolo de a simplifica prea mult lucrurile și a ajunge la o nouă utopie (de-a lungul mileniilor au fost prea multe și toate s-au spulberat), e bine să nu uităm de unde am plecat, încotro ne îndreptăm, unde trebuie să ajungem și unde trebuie să ne mai și întoarcem din când în când pentru a nu ne pierde rădăcinile și a ne transforma în niște aruncați în lume, în niște debusolați sau, și mai rău, în niște uzurpatori de temelii și de valori.

Pentru a preveni o astfel de eventualitate (care, pentru unii dintre noi, devine din ce în ce mai mult o realitate intempestivă și fierbinte), NATO și-a definit cum nu se poate mai precis și mai pragmatic acest sens al transformării, constituindu-și chiar un comandament strategic al transformării. Același concept este aplicat și în ceea ce privește filosofia și fizionomia Uniunii Europene, îndeosebi în spațiul politicii europene de securitate și apărare (PESA). Desigur, transformarea NATO și cea conținută în aplicarea conceptului PESA vizează niște obiective foarte precise și foarte pragmatice, determinate de analiza riguroasă a noilor tipuri de pericole și amenințări, îndeosebi asimetrice (terorism, proliferarea mijloacelor nucleare, radiologice, biologice și chimice, cele care vizează sărăcia unei părți însemnate a populației planetei, climatul, resursele, apa, spațiul geografic, cel cosmic și cel

informațional etc.), și de vulnerabilitățile de sistem și de proces asociate acestora, precum și de necesitatea unui comportament eficient, pe măsură.

Transformarea NATO este una profundă, de filozofie și fizionomie, care vizează creșterea capacității de reacție rapidă și adecvată, promovarea operațiilor bazate pe efecte, realizarea și materializarea unor strategii preemptive și a unor structuri de forțe foarte eficiente, care să corespundă acestora. De asemenea, punând în operă PESA și strategia europeană de securitate, Statul Major Militar European a elaborat și condus deja câteva operații (Concordia, Artemis, Althea) care se bazează pe efecte, iar cele 13 grupuri tactice, fiecare a 1.500 de oameni, constituite în cadrul Forței de Reacție Rapidă Europeană, reprezintă o expresie concretă a preocupărilor Uniunii Europene, complementare NATO, pentru transformarea structurilor, politicilor și strategiilor preconizate a fi importante și eficiente în procesul de gestionare a crizelor și conflictelor prezente și viitoare.

Transformarea este un proces continuu. Nimic nu se pierde, nimic nu se risipește, totul se recâștigă. Transformarea este o expresie a devenirii. Ea exprimă o lege a sistemelor dinamice complexe și trebuie respectată și aplicată cu mult curaj, dar și cu deosebită responsabilitate. NATO este o alianță de state suverane, potrivit art. 1 din Tratatul de la Washington, iar Uniunea Europeană are foarte mult grijă ca pilonii pe care se sprijină această uriașă construcție – economia, politica europeană comună și ordinea de drept – să nu se transforme, prin slăbirea puterii statelor, în lut sau în stâlpi fragili și sfărâmicioși, fără armături puternice și structuri de rezistență pe măsură.

De aici rezultă o concluzie foarte importantă: statele, aceste neobosite albine ale tuturor timpurilor, sunt cele care construiesc, deopotrivă, edificiul transformării și pe cel al duratei. Ele nu se pot debarasa de responsabilitatea transformării – a tuturor transformărilor, indiferent în ce domenii se produc acestea –, întrucât adevărata lor menire este să edifice viitorul și marile structuri de securitate internațională, absolut necesare pentru buna funcționare a societății epistemologice de mâine. Nu statele sunt produse ale NATO și UE, ci aceste structuri sunt un rezultat al cooperării și responsabilității statelor. Dar NATO și UE obligă statele să se transforme ele însele în sensul cerut de noul tip de societate ce se profilează deja la orizontul primului secol al mileniului.

GLOBALIZARE, INTEGRARE, DEZVOLTARE - PILONII UNEI LUMI DURABILE

*General prof. univ. dr. Mircea MUREȘAN,
Comandantul (rectorul) Universității Naționale de Apărare*

1. Considerații generale

Sfârșitul secolului al XX-lea și începutul celui actual a fost și este încă marcat semnificativ de prezența a două procese complexe și dinamice - globalizarea și integrarea. Ele evocă interdependența și interacțiunea progresivă în dezvoltarea societăților umane. Această dublă tendință este mult mai evidentă în domeniile economic și politic, decât în celelalte sectoare de activitate, deoarece permit participarea largă a actorilor, efectele lor sunt mai ușor de perceput, iar atenția tuturor este îndreptată cu precădere spre ele, pentru că fac parte din cotidian.

În ceea ce privește interdependența, aceasta este evidențiată de legăturile strânse dintre economiile naționale și economia mondială. De exemplu, o criză economică în SUA sau deciziile țărilor exportatoare privind prețul petrolului au repercusiuni la nivel planetar, afectând

într-o măsură mai mare sau mai mică toate statele lumii. În același timp, asistăm la libera circulație a capitalurilor și a forței de muncă. De fapt, se fac investiții acolo unde se estimează că profiturile sunt sigure și garantate, iar forța de muncă se deplasează în țările în care câștigurile sunt pe măsura așteptărilor. Astfel, treptat, oamenii dobândesc o conștiință acută a apartenenței la comunitatea umană. În acest context, se vorbește de o integrare. În limbajul comun, se afirmă că „distanțele nu mai contează”, iar „călătoriile apropie oamenii”. Altfel spus, lumea tinde spre unitate, toate țările participând, într-un fel sau altul, la aceste procese care, mai rapid sau mai lent, vor conduce, în timp, la înfăptuirea societății globale durabile.

La rândul său, România este afectată atât de efectele globalizării, cât și de cele ale integrării. Răspunsul optim la aceste provocări înseamnă

sesizarea cursului firesc al dezvoltării omenirii și înscrierea noastră pe respectiva traiectorie. Practic, țara noastră a demarat relativ bine acest demers al armonizării dezvoltării sale în consens cu tendințele mondiale. În acest sens, un exemplu îl poate constitui integrarea în structurile euro-atlantice și pregătirea aderării la Uniunea Europeană.

2. Globalizarea - proces complex

Frecvența mare a folosirii termenului globalizare dovedește că este un concept la modă. Astfel, el este întâlnit în științele socio-umane, în lucrările de management, în discursurile politicienilor și în mass-media. De aceea și sensurile în care cuvântul globalizare este folosit diferă de la un autor la altul. Unii afirmă că „Globalizarea desemnează ansamblul fenomenelor ce rezultă din deschiderea crescândă a economiilor spre mărfuri și capitaluri străine. Ea se bazează în primul rând pe intensificarea relațiilor economice internaționale, care au crescut în medie cu 7% pe an, față de 2,3% creșterea producției¹”. Această intensificare a schimburilor se datorează în mare măsură companiilor multinaționale din statele cele mai industrializate.

De asemenea, globalizarea poate însemna migrația oamenilor în căutare de salarii mai bune, dar și o importantă accelerare a tranzacțiilor pe piețele de schimb – zilnic 1400 de miliarde de dolari, se afirmă de către sursa citată – ceea ce poate provoca încă destabilizarea unor economii naționale, în special a națiunilor în curs de dezvoltare.

O altă definiție, ce vine dinspre sociologie, a fost oferită de Giddens, care afirma că „Globalizarea trimite la dezvoltarea relațiilor sociale și economice, care se extind în întreaga

*Globalizarea și integrarea
- două procese complexe ale
începutului mileniului al III-lea*

lume...Un aspect cheie al studiului globalizării este apariția unui sistem mondial, ceea ce înseamnă că, într-o oarecare măsură, trebuie să privim lumea ca formând o singură ordine socială”².

În spiritul acestei ultime definiții, se poate aprecia că fenomenul globalizării reprezintă o etapă viitoare a procesului de dezvoltare socială, politico-economică și culturală a omenirii. Aceasta pentru că, înainte de toate, globalizarea este un proces geoeconomic și apoi, geopolitic și geocultural. Caracteristic acestui proces este faptul că are drept rezultat imediat o modificare calitativă a economiilor statelor. Mai întâi, în sensul că acestea din urmă devin subsisteme deschise ce se integrează în sistemul economiei mondiale. Apoi, se schimbă însăși noțiunea de „economie națională”. Tendința este ca rolul de instituție economică de bază să revină corporației transnaționale, care își amplasează fabricile și își comercializează produsele acolo unde îi este cel mai avantajos, fără a ține seama de granițele naționale. În acest context, se produce aprofundarea procesului de diviziune internațională a muncii, iar de aici apare posibilitatea ca, în cadrul unui stat, să existe zone înfloritoare economic, dar și regiuni întregi ce furnizează materie primă și oferă piață de desfacere corporațiilor transnaționale.

Prin urmare, se poate spune că globalizarea are un potențial enorm de a genera creștere, dar și de a reduce competențele statului național, în domeniile economic, financiar, politic și nu numai, fără a furniza o alternativă satisfăcătoare. Aceasta nu presupune însă ca o țară sau alta să refuze ceea ce îi va oferi viitorul, ci să adopte acele măsuri politico-economice care să-i faciliteze integrarea în structurile economice mondiale și, pe această bază, să se dezvolte, pe toate planurile.

În concluzie, globalizarea se poate considera un fenomen complex, ce are implicații profunde în toate domeniile de activitate umană. Unii autori îl socotesc un fenomen capabil să aducă fericirea și bunăstarea pentru toată lumea, în timp ce alții îl apreciază ca fiind dăunător umanității, prin efectele negative pe care le generează.

3. Integrarea – proces multidimensional, opțional și selectiv

Integrarea este un cuvânt ce are aceeași răspândire ca și cel de globalizare. În sens larg, integrarea desemnează o anumită adecvare a

unui individ, grup uman sau stat național la un ansamblu, ceea ce, practic, face ca acest concept să fie multidimensional. Astfel, se pot distinge dimensiunile: psihosocială, politică, consensuală, economică, etnologică și socială.

Integrarea psihosocială reflectă procesul de interiorizare care permite celui integrat – persoană, grup uman sau stat național – să asimileze, adopte și acționeze în conformitate cu normele și valorile specifice mediului integrator. Așa se explică de ce integrarea României în structurile euro-atlantice s-a făcut, în timp, în două etape: mai întâi, s-au asimilat normele specifice activității NATO, s-au pus în practica instruirii trupelor române și abia apoi s-a trecut la etapa a doua a acestui proces complex, acordarea statutului de țară membră a Alianței Nord-Atlantice. Acest nou statut conferă țării noastre un rol important de contributor de securitate, atât în regiune, cât și la nivel planetar.

Integrarea politică desemnează procesul prin care se urmărește ca un individ, grup uman sau un stat național să adopte un mod de a acționa, de a simți și de a vedea totul din perspectiva mediului în care dorește să se integreze. Spre exemplificare se poate da tot cazul României, care, în prezent, depune eforturi stăruitoare și sistematice pentru a răspunde optim tuturor criteriilor de aderare formulate de Uniunea Europeană. Practic, îndeplinirea acestor criterii, diverse ca natură și conținut, face ca țara noastră să obțină, la 1 ianuarie 2007, mult râvnitul statut de membru al Uniunii Europene. Dar integrarea politică nu presupune doar interiorizarea, asimilarea și însușirea unor norme, criterii și valori promovate de către această uniune de state, ci și renunțarea la o serie de mentalități, la unele tradiții și obiceiuri, ca și adoptarea unui model comportamental nou.

Integrarea consensuală definește mecanismul prin care mediul integrator adoptă hotărârile comune. De fapt, cel care dorește să se integreze este obligat să accepte acest mod de luare a deciziilor, care înseamnă adoptarea și manifestarea unei atitudini similare a membrilor comunității umane respective față de problemele cu care acesta se confruntă. Și în acest caz, este vorba de interiorizarea de către integrat a unor norme și adoptarea unui model de conduită specific integratorului.

Integrarea economică se poate vedea sub două aspecte. O dată ca proces și, în acest caz, integrarea înseamnă asimilare, însușire și

aplicare a setului de norme, reguli, principii ce sunt proprii mediului integrator, desigur, în domeniul activității economice. Apoi, integrarea economică desemnează un rezultat, caz în care se prezintă efectele asimilării, interiorizării, însușirii și aplicării principiilor, normelor, regulilor caracteristice activității din instituția economică integratoare. De fapt, prin acest tip de integrare, economiile naționale devin componente ale sistemului economic mondial, calitate care aduce cu sine atât avantaje, cât și unele dezavantaje.

Integrarea etnologică exprimă modul în care cultura mediului integrator unifică și organizează comportamentele membrilor săi potrivit valorilor pe care le apără și promovează. Desigur, nu se neagă și nici nu se resping valorile și produsele culturii membrilor integrați, ci acestea sunt acceptate în măsura în care se înscriu pe linia atingerii obiectivelor mediului integrator, la care, de fapt, au consimțit toți prin integrare.

Integrarea socială constituie o altă dimensiune a acestui proces. Ea reflectă ajustarea conduitei membrilor în vederea reglementării unice și unitare a pozițiilor (statut și rol) fiecăruia în raport cu structura integratoare. Dacă este vorba de integrarea unui stat național într-o structură politico-militară sau politico-economică, atunci se impune asimilarea de către cetățenii acestuia a normelor și valorilor sociale unanim acceptate, urmată de adoptarea unui model de conduită dezirabil față de și în mediul integrator.

În același timp, integrarea se poate privi ca fiind un proces opțional și selectiv. Atributul opțional al acestui proces derivă din faptul că cel care dorește să se integreze într-un anumit mediu (de exemplu, o organizație politico-militară) face în mod conștient și voluntar această alegere, nefiind obligat de nimeni la o asemenea acțiune. Totodată, integrarea este un proces selectiv, întrucât mediul integrator decide pe cine primește în rândurile sale sau nu. Astfel, Uniunea Europeană, în calitate de organizație politico-economică, decide cine poate fi membru al său și potrivit cărora criterii de aderare.

Prin urmare, se poate face aprecierea că integrarea este un proces multidimensional, opțional și selectiv, care, în esență, presupune aderare la scopuri comune prin asimilare de roluri (sociale, economice, politice, culturale etc.) și modele de comportament, prin dezvoltarea acelorași tipuri de raporturi fundamentale ale

celor integrați într-un mediu anume. Indicatorul suprem al integrării cuiva (individ, grup uman sau stat național) într-un grup de referință, asociație profesională sau uniune de state îl constituie însușirea și interiorizarea normelor și valorilor mediului integrator, considerarea lor ca fiind ale sale și militarea activă pentru promovarea lor sistematică și consecventă.

4. Relația dintre globalizare, integrare și dezvoltare

Globalizarea este un proces amplu, de durată și deosebit de complex atât prin efectele sale, pozitive și negative, la nivel mondial, cât și prin caracterul său obiectiv. Referitor la acest ultim aspect, se cuvine făcută aprecierea că nici un stat, indiferent de mărimea sa (suprafață și număr de locuitori), nivel de dezvoltare economică, regim politic, putere militară etc., nu se poate opune acestui proces. Tendința și sensul dezvoltării omenirii este spre realizarea unei comunități mondiale. Astfel, Marshall McLuhan, în „The Global Village” (1986), vorbește de această tendință³.

Un punct de vedere apropiat de cel menționat susține și ONU, care interpretează globalizarea din perspectiva viziunii holistice asupra lumii și a locului omului în aceasta. În conformitate cu această concepție holistică, lumea constituie un tot, o entitate ce are mai multă realitate și valoare decât părțile care o compun, adică oamenii. În acest tot, apariția omului nu este decât un avatar în evoluția omenirii. Omul nu are realitate decât pe motiv de inerența sa la materie, iar, prin moarte, el se va întoarce definitiv în materie. Destinul omului este de a dispărea în Mama Terra, de unde el a ieșit. ONU face astfel de afirmații în documentul intitulat Carta Pământului (la Charte de la Terre)⁴.

Integrarea constituie un proces pentru care fiecare stat este liber să aleagă calea de urmat. De exemplu, aderarea României la Uniunea Europeană este opțiunea sa, pe care o face în mod liber, conștient și responsabil, știind care sunt atât costurile, cât și avantajele. La fel se poate vorbi despre integrarea țării noastre în Alianța Nord-Atlantică, ce a fost tot un rezultat al opțiunii voluntare a României. Dar, în ambele cazuri, se impune făcută și precizarea că integrarea este, în același timp, un proces selectiv, în sensul că mediul integrator alege statul sau statele pe care le acceptă

în rândurile sale. Odată acceptat un stat, acesta începe procesul de integrare, trecând obligatoriu prin cele două faze ale sale. Mai întâi, adaptarea, ce implică asimilarea și interiorizarea normelor și valorilor, însușirea modelului comportamental dorit și promovat de mediul integrator. Apoi, cea de-a doua fază a procesului, și anume, integrarea propriu-zisă, când integratul și-a însușit normele, valorile și, practic, și-a intrat în rol, acționând, la rândul său, pentru apărarea și promovarea a tot ceea ce este specific mediului integrator.

Globalizarea și integrarea, ca procese, se pot considera premisele dezvoltării statelor lumii. Aceasta întrucât ele creează cadrul instituțional și validează principiile, normele și regulile necesare și suficiente realizării, la nivel planetar, a unei societăți umane durabile. De aceea, relația dintre globalizare, integrare și dezvoltare este una biunivocă, pe de o parte, și de determinare, pe de altă parte. Caracterul biunivoc este dat de faptul că, în realitate, globalizarea și integrarea sunt procese interdependente și se influențează reciproc, iar împreună acționează în direcția dezvoltării societății umane. Astfel, globalizarea facilitează integrarea statelor în diferite structuri politico-economice, militare, culturale, sociale. La rândul său, integrarea susține realizarea globalizării nu numai în domeniul economic, ci în toate sectoarele de activitate umană. În final, acest lucru contribuie la dezvoltarea tuturor statelor lumii. Totuși, relația dintre globalizare, integrare și dezvoltare este și una de determinare, în sensul că primele două conduc la înlăturarea celei din urmă. De fapt, globalizarea, ca proces obiectiv, conduce, în timp, la realizarea integrării statelor lumii în comunitatea internațională și, împreună, la „funcționarea” optimă și durabilă a acesteia din urmă. Crearea unei comunități mondiale durabile presupune fondarea relațiilor dintre state pe următoarele valori: democrație, dreptate socială, legitimitatea politicilor publice mondiale și perenitatea creșterii economice⁵.

În ceea ce privește democrația, aceasta ar trebui înlăturată pe trei axe principale: 1) întărirea rolului și legitimității statelor democratice, eșalon în jurul

căruia trebuie construită guvernarea mondială; 2) ameliorarea democrației în sânul organizațiilor internaționale, făcându-le mai transparente și mai deschise către societatea civilă, dar și să țină seama de mărimea populației statelor participante; 3) asigurarea coincidenței locurilor de decizii publice globale cu cele de putere efectivă, elaborând un sistem antitrust mondial viabil și de luptă împotriva mafiei transnaționale.

La rândul său, dreptatea socială ar trebui să asigure convergența veniturilor, pe motive de legitimitate politică și de eficacitate economică, iar politicile publice mondiale ar trebui să fie concepute și înlăturate în așa fel încât să fie legitime și eficiente.

Dar, pentru ca toate aceste valori să fie viabile, ar fi necesar să se asigure, prin metode unanim acceptate, perenitatea modurilor de creștere economică.

În final, se poate face aprecierea că globalizarea și integrarea pot asigura premisele dezvoltării armonioase și pe toate planurile a tuturor țărilor, dacă și numai dacă raporturile dintre statele lumii, pe de o parte, și dintre acestea și organizațiile internaționale, pe de altă parte, se fondează pe valorile menționate și pe principii, norme și reguli unanim acceptate.

NOTE:

1 Bernard GUILLOCHON, **Globalizare, o singură planetă, proiecte divergente**, București, Enciclopedia RAO, 2003, p.7.

2 Anthony GIDDENS, **Sociology**, Cambridge, Plity Press, 1991, p.727.

3 apud Ilie BĂDESCU și Dan DUNGACIU, **Sociologia și geopolitica frontierei**, București, Editura Floare Albastră, 1995, pp. 143-146.

4 Michel SCHOOYANS, *L'ONU et la Globalisation*, în <http://perso.infonie.be/le feu/ms/framesfr/onuglfr.htm>

5 Vezi Jean-Loius BIANCO et Jean-Michel SEVERINO, *Globalization, gouvernance, developpement: un autre monde est possible*, în <http://www.hcci.gouv.fr/lecture/note/nI094.html>

GLOBALIZAREA ȘI RAPORTUL DINTRE SECURITATEA NAȚIONALĂ ȘI SECURITATEA INTERNAȚIONALĂ

CS II dr. Petre DUȚU

Globalization, as a complex and dynamic phenomenon, exerts a significant influence both on the relation between the national and international security and on each component involved in this relation. That is why some specific attributes to the national state and the ones connected with its citizens' security are part of the international community competence.

1. Globalizarea – fenomen complex și dinamic

Fenomenul globalizării este o etapă viitoare a procesului general de dezvoltare politico-economică și culturală a omenirii. Aceasta întrucât, mai întâi de toate, globalizarea este un proces geoeconomic și mai apoi geopolitic și geocultural. Acest proces nu este numai o apropiere și o integrare a economiilor mai multor țări. Se schimbă caracteristicile calitative ale acestor economii, care se transformă din niște sisteme închise în elemente ale unui sistem mondial. Se schimbă însăși noțiunea de „economie națională”. Instituția economică de bază devine corporația transnațională, care își amplasează fabricile și își comercializează produsele acolo unde îi este mai convenabil, fără a lua în considerare existența granițelor. Din această cauză are loc aprofundarea procesului de diviziune internațională a muncii, iar în cadrul unui singur stat, fie și dezvoltat, apare „economia” dublă, apar „enclave înfloritoare”, „regiuni – donatoare”, „regiuni creditabile”. Regiuni întregi se transformă în furnizori de materie primă și piețe de desfacere pentru corporațiile transnaționale, fără a dezvolta producțiile proprii.

Procesul de aprofundare a diviziunii muncii dă naștere la grave probleme social-politice. În discuțiile despre globalizare apare tot mai des noțiunea de „învinși”- acestea sunt unele pături sociale sau chiar națiuni întregi care s-au pomenit în afara dezvoltării economice, fără vreo șansă de

a ieși de unele singure dintr-o situație extrem de dificilă, așa cum circuitul liber al mărfurilor din țările dezvoltate spre țările în curs de dezvoltare diminuează posibilitatea țărilor sărace de a-și dezvolta producțiile proprii în diverse domenii. Decalajul dintre țările bogate și cele sărace este într-o creștere continuă.

Aceasta, însă, implică o destabilizare și nesiguranță globală. De exemplu, elaborarea noilor principii tehnologice, inclusiv a celor informaționale, este concentrată în SUA, Germania și Japonia. În prezent, americanii, germanii și japonezii s-au distanțat enorm și determină, practic, evoluția omenirii.

Puține teme sunt atât de controversate precum cea a globalizării. Luând la un loc piețele distanțate și oamenii din toată lumea mai aproape unul de altul, vom simți cu toții o schimbare imensă ce ne afectează pe fiecare dintre noi, fie pe țărani din Moldova sau India, studenții din Paris sau Londra, banchierii din Zürich sau New York. O astfel de perturbare este greu de ordonat, în special când este incontrollabilă. Oamenii, de obicei, se așteaptă la ceea ce-i mai rău: ceea ce are valoare în prezent se va pierde și ceea ce va fi pus în loc poate aduce numai rău. Dar mii de specialiști încearcă zilnic să convingă oamenii că globalizarea este, în general, o forță de schimbare spre binele lor.

Când se vorbește despre globalizare ca despre ceva care întunecă aspectul uman, aceasta se referă mai mult la faptul că omul simplu nu are nici un beneficiu. De globalizare nu numai că beneficiază comercianții din Wall Street, managerii guru sau funcționarii publici, dar și, după cum spun experții, oricine cu pensie, care se bucură de o pensionare confortabilă, deoarece banii strânși pot fi cheltuiți cu succes și rațional peste hotare, tot așa precum oricine de peste hotare poate beneficia de investițiile străine făcute în țara sa. Aceștia suntem noi sau cei din Marea Britanie, care vorbim la telefoane mobile din Finlanda, folosim aparate de fotografiat din Japonia și Coreea, șofăm mașini

americane sau germane, consumăm cafea din Columbia și purtăm haine confecționate în Asia. Printre ei sunt oamenii săraci de pretutindeni, care cumpără mâncare mult mai ieftină și haine produse peste hotare. Aceștia sunt programatorii din India, care își pot vinde serviciile lor marilor companii din SUA și pot să câștige suficient pentru a da copiilor lor educație și asigurare medicală decentă. Aceștia sunt și oamenii din țările sărace, care se bucură de diverse oportunități oferite prin intermediul comerțului și tehnologiei pentru o viață mai bună. Fermierii mexicani vând fructe în SUA, croitoresele din Bangladesh cos haine pentru europeni, iar proprietarii plantațiilor de cafea din Brazilia au răspândit aroma în întreaga lume. Ei și nenumărați alții, oameni reali de pretutindeni, sunt fața reală a globalizării.

Este adevărat că standardele de viață în țările sărace nu se compară cu nivelul acelor bogate. Este o tragedie că 1,2 miliarde de oameni - o pătrime din populația globului - supraviețuiește cu un dolar sau mai puțin de un dolar pe zi, iar aproximativ 1,6 miliarde de oameni trăiesc având un venit între 1-2 dolari pe zi.

Globalizarea are un potențial enorm de a genera creștere, dar, de asemenea, să nu uităm că procesul de globalizare provoacă „status quo”, adică integrarea slăbește reglementarea financiară națională, fără a furniza o alternativă satisfăcătoare. Nu este momentul să ne retragem din viitor sau să ne reîntoarcem la trecut - un trecut care ne-a demonstrat cu atâta claritate cum barierele aplicate de unii sau de alții pot numai să facă economiile noastre mai sărace și pe noi, totodată.

În concluzie, globalizarea este un fenomen complex și dinamic, care afectează toate domeniile de activitate umană. Unii autori îl socotesc un fenomen capabil să aducă fericirea și bunăstarea pentru toată lumea, în timp ce alții îl apreciază ca fiind dăunător umanității, prin efectele negative pe care le generează.

2. Securitatea națională - atribut al statului național

Orice stat este profund preocupat de prezervarea și promovarea intereselor sale fundamentale, care pot face obiectul nu doar al unor agresiuni militare, ci și al altor tipuri de agresiuni și amenințări de natură extrem de diversă (politică, economică, diplomatică, culturală, informațională, psihologică,

biologică). În fața multora dintre acestea din urmă, orice armată sau alianță militară este neputincioasă. Să ne amintim de atentatele teroriste din 11 septembrie 2001, din SUA, ca o dovadă a posibilității manifestării unor agresiuni asimetrice împotriva oricărui stat. De aceea, în ultimii ani, s-a impus concepția potrivit căreia se cer apărare interesele fundamentale ale statelor, prin metode adecvate, prioritar preventive, și flexibile genului de risc și amenințare manifestate.

Provenit din latinescul *securitas-securitatis*, termenul securitate înseamnă „faptul de a fi la adăpost de orice pericol, sentimentul de încredere și liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol”¹.

Totuși, securitatea cuiva, persoană, grup uman, comunitate umană, stat sau uniune de state nu este sinonimă cu absența oricărui pericol, real sau imaginar, ci cu existența unui ansamblu coerent de metode, tehnici și procedee de control și gestionare a riscurilor și amenințărilor de orice natură. Orice persoană poate să-și desfășoare viața și activitatea nestingherită, dacă și numai dacă sunt create și menținute o serie de condiții prielnice acestora. Astfel de condiții sunt reprezentate, în principal, de: sentimentul celui în cauză că nu există pericole reale sau imaginare care i-ar produce daune fizice, materiale sau psihice; existența unui sistem de control din partea individului, a grupului uman și/sau a statului asupra posibilelor pericole ce ar atenta la integritatea fizică și psihică a oricărei persoane; climatul psihosocial optim prezent în grupul uman, în special, și în societate, în general; climat de încredere între statele lumii, bazat pe colaborare, cooperare și conlucrare în toate domeniile de activitate; norme și reguli de comportare, de conviețuire unanim recunoscute și respectate de către toți oamenii, atât ca indivizi, cât și ca membri ai diferitelor grupuri și comunități umane, ai unor state și uniuni de state.

Prin urmare, se poate afirma că securitatea este o stare reprezentată de sistemul condițiilor favorabile, interne și internaționale, ecologice, sociale, economice, militare, diplomatice, politice, informaționale și culturale în care ființează și activează orice comunitate umană. După spațiul geografic în care se manifestă, securitatea poate fi: națională (când este vorba de teritoriul unui stat), regională (cuprinde mai multe state dintr-o anumită zonă geografică) și internațională (se referă la întreaga planetă).

Securitatea națională este atributul fiecărui stat independent și suveran². Aceasta se referă la faptul că fiecare stat național are obligația de a asigura toate condițiile ca cetățenii săi să se simtă în siguranță, la adăpost de orice risc, pericol sau amenințare.

„Opțiunile de securitate națională au ca surse realitatea internă, situația internațională și sunt determinate de interesele comune ale cetățenilor, precum și de potențialul societății românești de a le susține”³.

Practic, securitatea națională își propune ca obiective: garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, apărarea statului național, suveran și independent, unitar și indivizibil, consolidarea ordinii de drept și a instituțiilor democratice, asigurarea unui nivel de trai decent populației, protejarea și promovarea intereselor naționale în lume. Aceste obiective se realizează atât prin mijloace politice, juridice, diplomatice, economice, sociale, militare, de relații publice, de informații, cât și prin cooperare cu statele și organizațiile politice, economice și de securitate din spațiul zonal, regional și internațional. Fiecare stat național își particularizează aceste obiective și acționează consecvent, sistematic și permanent pentru îndeplinirea lor.

Pentru România, strategia de securitate națională adoptată se bazează pe opțiunea clară și irevocabilă a țării noastre de integrare în Alianța Nord-Atlantică și de aderare la Uniunea Europeană.

Securitatea națională se întemeiază pe acceptarea și aplicarea normelor internaționale, pe soluționarea prin negociere a problemelor litigioase, pe respectarea drepturilor omului și promovarea relațiilor de bună vecinătate cu toate statele din zonă.

3. Securitatea internațională - realitate dinamică și multidimensională

Securitatea internațională este un grup lexical destul de des folosit, deci, există posibilitatea ca fiecare utilizator să-i dea alt înțeles. Această situație poate apărea datorită deosebirilor de definiție ale conceptului de „securitate internațională” de către diferiți autori.

Hotărâtor în definirea conceptului de „securitate internațională” este alegerea subiectului acesteia. Ca subiect al securității internaționale poate fi: statul; comunitatea umană; individul uman, ca

ființă și nu în mod deosebit în calitate de cetățean al unei entități statale. În raport cu criteriul ales - individ, stat sau alt tip de comunitate umană - se definește și conceptul de securitate internațională. Dacă, de pildă, s-a optat pentru varianta entitate statală, atunci securitatea internațională este rezultanta interacțiunii dintre securitatea națională a tuturor statelor planetei. În această situație, se poate socoti că securitatea națională se comportă precum un vector, adică are mărime (valoare), direcție și sens. Este evident că fiecare stat are un alt vector ce reprezintă securitatea sa națională. Prin urmare, suma acestor vectori este tot un vector și el reprezintă rezultanta vectorilor „securității naționale”. Dar securitatea internațională, ca stare în care omenirea poate să-și deruleze viața și activitatea, fără teama unor pericole și amenințări ce nu sunt sub controlul eficace al celor în drept să le gestioneze și potrivit unor norme și reguli recunoscute de toate statele, este și va rămâne un deziderat al întregii omeniri.

De asemenea, un rol important în stabilirea conținutului conceptului menționat îl are statutul statului sau alianței politico-militare care promovează o anumită concepție privind securitatea internațională. Astfel, dacă cei implicați în susținerea unui model anume de securitate internațională au puterea nu numai teoretică, ci practică (economică, militară și morală) de a face aceasta, atunci fără îndoială va avea câștig de cauză diseminarea respectivei concepții.

La rândul său, adoptarea conceptului de securitate internațională din perspectiva riscurilor și amenințărilor la adresa sa vine să completeze lista criteriilor menite să contribuie la o definiție clară a securității internaționale.

Prin urmare, se poate considera că securitatea internațională este acea stare de normalitate a mediului de securitate planetar, în care riscurile și amenințările care ar putea aduce atingere integrității fizice și psihice ale persoanei, precum și a bunurilor materiale ale acesteia, se află sub controlul eficace al celor care gestionează activitatea oamenilor atât la nivel național, cât și global. Altfel spus, securitatea internațională nu reprezintă o stare în care pericolele și amenințările la adresa individului și a populației din care face parte, precum și a stabilității și a păcii în lume sunt absente, ci constituie o stare de echilibru dinamic, rezultat al multiplelor și complexelor interacțiuni dintre statele lumii, în desfășurarea firească a

activității umane.

4. Raportul dintre securitatea națională și securitatea internațională

Este evident că între securitatea națională și securitatea internațională există un raport puternic și biunivoc. Caracteristica „puternic” se referă la gradul înalt de interdependență și interacțiune între cele două componente ale raportului analizat. Aspectul biunivoc privește sensul interinfluenței dintre componentele relației.

Securitatea națională poate fi privită ca fiind o componentă a securității internaționale. În acest caz, relația dinspre securitatea națională spre securitatea internațională este una de la parte la întreg. Invers, este vorba de un raport dintre întreg și parte. Prin urmare, se poate vorbi de un raport de determinare a securității naționale de către securitatea internațională. De exemplu, atentatele teroriste din SUA (11 septembrie 2001) au influențat semnificativ securitatea internațională, prin măsurile adoptate de comunitatea internațională, dar și de către fiecare stat vizat de asemenea atacuri. La fel, orice perturbații apărute pe plan internațional, de pildă, în domeniul energetic (creșterea prețului petrolului), afectează și securitatea națională a fiecărui stat și nu doar pe dimensiunea energetică a acesteia.

La rândul său, securitatea națională influențează securitatea internațională. De exemplu, insecuritatea generată de instabilitatea din Balcani, datorită războiului civil din Iugoslavia, a determinat comunitatea mondială să intervină pentru soluționarea conflictului. Altfel, exista riscul extinderii sale în zonă și regiune, prin antrenarea statelor din vecinătate în conflict. La fel, amenințarea pe care o reprezenta regimul dictatorial din Irak pentru pacea și stabilitatea din zonă și sprijinul acordat de acest regim organizațiilor teroriste mondiale au determinat comunitatea internațională să intervină preventiv, inclusiv cu mijloace militare.

Raportul dintre securitatea națională și securitatea internațională poate fi analizat și din perspectiva drepturilor universale ale omului. De fapt, pe plan mondial se impune tot mai mult o nouă concepție asupra securității globale, și anume cea denumită securitate umană. În acest context, individul uman devine subiectul securității. În

cazul în care se alege ca obiect al securității individul uman sau populația din care acesta face parte, atunci securitatea internațională privește starea de calm, de siguranță și de absență a sentimentului de teamă al oamenilor, precum și controlul adecvat și eficient al riscurilor și amenințărilor care ar putea aduce atingere integrității fizice, psihice și bunurilor materiale ale persoanelor de pretutindeni.

În conformitate cu această concepție, accentul este pus pe individ, indiferent de statul al cărui cetățean este, de etnia căreia aparține, de religia pe care o împărtășește. O asemenea concepție și, bineînțeles, opțiuni politică își face simțită tot mai mult prezența după încheierea Războiului Rece, când securitatea populației, respectiv a omului, ca ființă umană, a devenit o preocupare sistematică și relativ constantă a comunității internaționale.

O primă aplicare a acestei preocupări a comunității mondiale față de situația unei populații din interiorul unui stat este consemnată, pentru prima dată, în 1991, când Consiliul de Securitate al ONU califica drept „amenințare contra păcii” o atingere a securității civililor din interiorul unui stat independent și suveran. Prin acest fapt, s-a deschis larg poarta consecințelor aplicării capitolului al VII-lea al Cartei ONU, inclusiv folosirea forței. Acest caz de intervenție umanitară a urmărit să pună capăt „represiunii populației civile irakiene, inclusiv în zonele populate de kurzi”, care amenința pacea și securitatea internațională⁴.

După acest prim pas, deosebit de important și de semnificativ pentru noua optică asupra securității internaționale, au fost adoptate și alte hotărâri similare. De acum înainte, soarta indivizilor și a comunității căreia aparțin înceta să mai fie doar de resortul statului ai cărui cetățeni erau și intra în competența comunității internaționale.

Bunăstarea individului uman este văzută astăzi într-o multiplă determinare, ce depășește simpla limitare la factorul economic. În acest context, se au în vedere factori precum: longevitatea, sănătatea, accesul tuturor la educație sau la un nivel de viață decent, lărgirea gamei alegerilor individului.

În același timp, recunoașterea că există și alte amenințări la adresa securității individului și a populației, decât cea militară, delimitează mai clar conținutul securității globale, așa cum este concepută de organizațiile internaționale și regionale ce au ca obiect preocuparea pentru asigurarea stabilității și păcii în spațiul lor de

competență.

O imagine elocventă asupra acestor preocupări ale comunității internaționale în asigurarea condițiilor adecvate traiului oamenilor în liniște, în siguranță și pace o oferă intervențiile ONU în zonele marcate de instabilitate (Irak, Afghanistan, Bosnia-Herțegovina, Kosovo etc.). Bineînțeles, la eforturile stăruitoare ale organizațiilor menționate se adaugă cele ale statelor democratice, care au capacitatea de a susține corespunzător activitatea referitoare la securitatea individului, a populațiilor și, prin intermediul acestora, a securității internaționale. Printre amenințările la adresa securității individului se numără: violarea sistematică a drepturilor omului, interdicția ca organizațiile umanitare să ajute populația aflată în suferință, accesul tuturor persoanelor la educație, la sursele de apă, de hrană. În ceea ce privește securitatea individului uman, văzut ca elementul fundamental al oricărui demers de instalare în lume a unui climat de încredere, lipsit de teama zilei de mâine etc., un tablou edificator se întâlnește în Raportul asupra dezvoltării umane al PNUD din 1994⁵.

5. Impactul globalizării asupra raportului dintre securitatea națională și securitatea internațională

Globalizarea, ca fenomen complex și multidimensional, are un impact puternic asupra raportului dintre securitatea națională și internațională, atât prin influența pe care o exercită separat asupra fiecărei componente a relației, cât și a întregii comunități internaționale.

Securitatea națională este influențată de globalizare prin efectele multiple ale acesteia asupra activității economice, sociale, politice etc. a tuturor statelor lumii. Astăzi, statele sunt tot mai interdependente în tot ceea ce întreprind. Totodată, intensificarea procesului de globalizare prezintă și unele pericole pentru economiile naționale. În același timp, din cauza distribuirii neuniforme a avantajelor globalizării, aspectele negative ale acestui proces se vor răsfrânge în special asupra țărilor în curs de dezvoltare, astfel încât acestea ar putea rămâne departe de progres sau chiar în afara lui, ceea ce se va reflecta și în securitatea lor națională.

Pentru moment, este dificil să vorbim cu oarecare certitudine despre efectele de lungă durată ale procesului de globalizare asupra comunității internaționale, dar, chiar și acum, este clar că

procesul de globalizare are atât un impact pozitiv, cât și unul negativ. Partea pozitivă a acestui proces este că va spori interacțiunea dintre țări, care, la rândul ei, deschide noi posibilități pentru dezvoltarea civilizației umane, îndeosebi în sfera economică. Intensificarea schimburilor comerciale, investiționale și tehnologice între diferite regiuni, facilitarea contactelor interumane, familiarizarea cu culturile altor popoare sunt, cu siguranță, benefice pentru omenire. Această interacțiune se manifestă pregnant și profund și în conținutul raportului dintre securitatea națională și securitatea internațională. Astfel, se va asista tot mai mult la creșterea influenței exercitate de securitatea internațională asupra securității naționale, ca urmare a creșterii rolului comunității mondiale în gestionarea crizelor de orice natură și de oriunde pe mapamond. Creșterea interdependenței în relațiile internaționale, generată de globalizare, aduce și noi aspecte ale noțiunii de „securitate națională și internațională”. Sporește numărul factorilor externi care influențează funcționarea stabilă a societății. Starea securității internaționale influențează din ce în ce mai mult posibilitatea de garantare a securității naționale. De aceea, menținerea stabilității la nivel global, acordarea asistenței în crearea unor astfel de mecanisme internaționale ce ar asigura o dezvoltare durabilă și echilibrată vor deveni o prioritate și una din principalele probleme pentru comunitățile regionale.

De asemenea, impactul globalizării asupra raportului dintre securitatea națională și securitatea internațională se manifestă și în ceea ce privește apariția și manifestarea noilor provocări. Multe pericole au un caracter regional sau chiar planetar: catastrofele ecologice și tehnologice, criminalitatea transnațională, terorismul internațional. De fapt, în prezent, ca să luăm doar un exemplu de provocare nouă, amenințarea teroristă este omniprezentă, ea constituind o preocupare sistematică pentru cele mai multe state ale lumii.

Un alt domeniu al impactului globalizării asupra raportului dintre securitatea națională și securitatea internațională este cel cultural. Expansiunea necontrolată a unor modele culturale de calitate îndoielnică aduce un prejudiciu tradițiilor naționale și culturale ale popoarelor, amenințând originalitatea lor, ceea ce afectează securitatea națională. Aceasta întrucât pot apărea conflicte interculturale, interetnice destul de

violente, care pot afecta semnificativ securitatea unei zone sau regiuni și, de aici, securitatea internațională.

Globalizarea, în dubla sa calitate de fenomen și proces, acționează asupra raportului dintre securitatea națională și securitatea internațională, prin mutațiile pe care le produce în conținutul suveranității statelor. Practic, ca urmare a globalizării, o serie de caracteristici specifice conceptului tradițional al suveranității statale se modifică, în sensul trecerii lor în competența unor organizații regionale și/sau internaționale cu atribuții recunoscute în planul securității umane.

6. Concluzii

Ca fenomen, globalizarea are un impact puternic și profund asupra raportului dintre securitatea națională și securitatea internațională. Impactul acesta se datorează efectelor economice, politice, sociale, culturale, psihologice și informaționale pe care globalizarea le generează, precum și amplificării interdependențelor și interacțiunilor între statele lumii.

Securitatea națională este atributul fiecărui stat, dar globalizarea face ca suveranitatea acestuia să suporte modificări substanțiale, care, cu câțiva ani în urmă, nu erau de conceput sau de acceptat. De fapt, tot mai mult, problemele cu care se confruntă fiecare țară dobândesc un statut global, intrând în competența unor organisme și organizații regionale și internaționale, de factură transnațională.

Securitatea internațională, ca rezultată a interacțiunii vectorilor „securitate națională”,

tinde din ce în ce mai mult să dobândească un rol major, în dauna statelor, în domeniul securității umane. În alți termeni, securitatea internațională, ca securitate umană globală, capătă noi dimensiuni și forme de manifestare, ce ies din competența statului național și intră în cea a instituțiilor reprezentative ale comunității mondiale. De fapt, ONU tinde tot mai mult să se implice activ în desfășurarea globalizării, prin măsurile și programele pe care le inițiază la nivel mondial. În acest context, un rol important îl va avea, desigur, adoptarea, prin consens, a documentului intitulat „Carta Pământului (La Charte de la Terre)”⁶.

NOTE:

1 **Dicționarul explicativ al limbii române**, București, Editura Univers Enciclopedic, 1998, p. 969.

2 Vezi: Dr. Petre DUȚU, *Globalizarea și securitatea națională*, în Revista „IMPACT STRATEGIC” nr. 3/2004, pp. 91-98.

3 **Strategia de securitate națională a României**, București, 2001, p.2.

4 Julliette, VOINOV-KOHLER, *La securite globale : Une approche exhaustive de menaces envers la securite de l'individu*, în http://www.deza.admin.ch/ressources/deza .product-f_337.pdf, p.5.

5 Ibidem, p.6 (PNUD =Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare).

6 Michel SCHOOYANS, *L'ONU et la Globalisation*, în <http://parso.infonie.be/le.feu/ms/cfr/onuglfr.pdf>

MODIFICĂRI ÎN ARHITECTURA GLOBALĂ DE SECURITATE

General de brigadă (r.) prof. univ. dr. Constantin-Gheorghe BALABAN

Ultimul deceniu al secolului al XX-lea a fost martorul unor răsturnări dramatice în politica mondială¹. Dezintegrarea Tratatului de la Varșovia², prăbușirea regimurilor comuniste totalitare și, apoi, destrămarea Uniunii Sovietice – în viziunea lui Z. Brzezinski, ultima treaptă în ascensiunea rapidă a Statelor Unite ca singura și prima putere cu adevărat mondială - erau previzibile la începutul anilor '90, dar s-au produs mai repede decât era de așteptat. Mai puțin previzibile au fost consecințele³ lor pe diferite planuri, mai ales pe plan politico-strategic, al raportului de forțe și al securității statelor din zonă. Supremația mondială a Statelor Unite ale Americii este acum unică prin întindere și caracter, iar statutul Americii, ca primă putere a lumii, este puțin probabil să fie contestat de vreo putere individuală⁴.

Situația geopolitică a lumii este schimbată profund față de cea existentă cu câteva decenii în urmă. Evoluțiile sociale, economice, științifice, demografice, de mediu ori de altă natură sunt, de asemenea, semnificativ deosebite, iar starea de securitate globală și regională este și ea total schimbată față de ultimul deceniu al secolului trecut. Începutul secolului XXI deschide o nouă eră în politica internațională, în care securitatea și, implicit, competiția pentru afirmarea și consolidarea noilor actori în jocul puterii mondiale ocupă locul central în determinarea evoluției lumii și stabilirea noii ordini mondiale internaționale⁵. În Europa, principalii jucători vor continua să fie Franța și Germania, suficient de puternice și sigure pe sine pentru a exercita o influență în interiorul unei regiuni mai largi. Mai mult, ele se consideră îndreptățite să reprezinte interesele europene în relațiile cu Federația Rusă, Germania susținând „marea opțiune a unei înțelegeri bilaterale speciale cu Rusia”⁶.

1. Prezervarea identității, suveranității, independenței și integrității teritoriale – preocupare prioritară a colectivităților umane.

Politica și strategia de securitate a statelor

În evoluția lor, colectivitățile umane au avut ca preocupare prioritară prezervarea identității, suveranității, independenței și integrității teritoriale. Statele, ca structuri politice organizaționale ale comunităților umane, au dezvoltat conceptul (politica) de securitate națională pentru apărarea și promovarea intereselor proprii. Ele au fost, întotdeauna, preocupate de a avea propria politică de securitate și apărare, în concordanță cu politica externă, în scopul dezvoltării alianțelor militare și construirii de structuri de securitate în alte domenii, inclusiv în cel economic și social.

De asemenea, statele au fost întotdeauna preocupate de elaborarea reglementărilor dreptului public intern pentru a apăra interesele și menține echilibrul social, pentru asigurarea funcționării colectivităților umane și, în domeniul politicii externe, elaborarea reglementărilor acordurilor la nivel bilateral, regional, internațional, global.

Pentru asigurarea intereselor naționale, conducerea politică a statelor stabilește jaloane politice pentru ghidarea formulării unei strategii naționale. În domeniul securității, în limbajul curent, se folosesc termenii de politică de securitate și strategie de securitate.

Politica de securitate se materializează în strategia de securitate și reprezintă o paletă largă de acțiuni sau aprecieri pentru ghidare, adoptate de guvern, la nivel național, în vederea realizării obiectivelor naționale. Are drept scop îmbunătățirea siguranței instituțiilor sociale, economice, și politice ale națiunii împotriva amenințărilor provenind de la alte state independente. Modul în care oficialii americani abordează problematica securității, ceea ce este urgent primează în raport cu ceea ce este important, constituie un exemplu relevant,

referitor la limitele în care decidenții politici majori abordează problemele cu care ne vom confrunta în viitoarele decenii.⁷

În general, politica de securitate trebuie să răspundă la întrebarea: Ce trebuie întreprins? Cu alte cuvinte, reprezintă activitățile rezultate în urma deciziilor pe care deținătorii puterii politice le iau pentru realizarea unei „stări de neprimejdie” în mediul internațional. Spre exemplu, dacă ne-am referi la politica de securitate a României⁸, stat care a devenit membru NATO în data de 29 martie 2004 și țară care și-a fixat termenul de 1 ianuarie 2007 ca dată a aderării la Uniunea Europeană, aceasta se înscrie în politica de securitate a comunității euro-atlantice și are la bază un ansamblu unitar de principii, direcții de acțiune și modalități de realizare a obiectivelor strategice din Strategia de Securitate Națională a României în vederea promovării intereselor naționale. Potrivit Cartei elaborate în 2004 de guvern, România identifică în cadrul politicii sale de securitate ca provocări majore terorismul, inclusiv sub formele sale biologice, chimice sau informatice, agresiuni economico-financiare iar, pentru promovarea și apărarea intereselor sale naționale, va acționa atât prin mijloace proprii de natură politică, juridică, diplomatică, economică, socială, militară, de informații, cât și prin cooperarea cu alte state și participarea la procese multinaționale și în organizații internaționale.

De regulă, o politică de securitate este concepută în trei forme:

- Politica de securitate militară – programul activităților destinate să reducă sau să neutralizeze atacul armat din exterior;

- Politica de securitate internă – se ocupă de acțiunile subversive ale forțelor interne la adresa statului;

- Politica de securitate situațională – are ca obiectiv riscul unei eroziuni survenite din schimbările pe termen lung la nivelul condițiilor sociale, economice, demografice și politice, cu efecte asupra puterii statului.

Strategia de securitate răspunde la întrebarea cum îndeplinim politica de securitate. Reprezintă arta și știința de a dezvolta și folosi puterea politică și economică a unei națiuni, împreună cu forțele sale armate, în timp de pace, în situații de criză și la război, pentru asigurarea obiectivelor naționale. Amintim că obiectivele naționale, într-o formulare foarte generală, sunt tendințele, scopurile sau

țelurile unei națiuni – supuse acțiunii căilor și mijloacelor de asigurare a lor – către care este direcționată o politică și cărora li se afectează eforturile și resursele națiunii respective. Ele stabilesc scopurile finale sau ce urmează a se realiza de către elementele puterii naționale.

Ca orice strategie, și strategia națională (de securitate națională) operează cu concepte strategice. În esență, acestea sunt acțiuni pe scară largă sau căi și moduri în care se pot întrebuița elementele puterii naționale. Ele stabilesc „cum” (unde și când ?) se îndeplinesc obiectivele.

În sfârșit, strategia trebuie să aibă și mijloace (resursele naționale). Acestea se exprimă ca putere națională, altfel spus, capacitatea unui stat de a-și îndeplini interesele naționale. Ele constau din mai multe elemente interdependente – politice, economice și militare și stabilesc mijloacele strategiei naționale.

Căile de acțiune propuse în cadrul strategiei de securitate conturează, la modul principal, viitoarele acțiuni ale statului. Însă, ele nu sunt exhaustive și lasă loc multor altora, care pot apărea în funcție de evoluția mediului de securitate intern, subregional, regional și global, deoarece, așa cum aprecia și reputatul analist militar Moltke, Strategia este mai mult decât o știință. Este arta de a lucra sub presiunea celor mai dificile circumstanțe. Nu există strategie standard, soluție unică, metodă infailibilă, ci doar, după cum aprecia și reputatul analist Zbigniew Brzezinski, experiențe și învățăminte orientative. Deci, aceste căi, forme și mijloace se pot adapta, recombina și reînnoi și în funcție de modificarea priorităților și a ierarhizării intereselor naționale. Dar, desigur, acest lucru va fi determinat tot de schimbarea mediului de securitate, care, la rândul său, va impune modalități și căi de gestionare și de potențare a resurselor⁹.

2. Conceptul de securitate. Evoluție și elemente componente

Conceptul de securitate și elementele sale componente au suferit, de-a lungul timpului, modificări esențiale, ca și atitudinea statelor față de modalitățile de transpunere a acestuia în viață, în raport cu schimbările care au loc pe plan internațional.

În teoria relațiilor internaționale, conceptul de securitate națională este foarte des folosit. Literatura de specialitate îi consacră o bogată

gamă de definiții, dar, departe de a întruni consensul teoreticienilor relațiilor internaționale, evidențiază, totodată, conotațiile sale principale, precum și măsurile și acțiunile principale necesare pentru realizarea ei.

Pragmatic, conceptul de securitate poate fi echivalent cu sintagma „absența pericolului”, „absența amenințărilor la adresa valorilor dobândite”, iar cel de insecuritate cu sintagma „prezența pericolului.” Cu alte cuvinte, unei securități ridicate îi corespunde un pericol scăzut, iar unei securități scăzute îi corespunde un pericol ridicat¹⁰ - în fiecare „model de securitate” creat, amenințările constituind nu numai „criteriul de definiție” a securității, ci și punctul de inflexiune în funcție de care se diferențiază fiecare dintre modelele de securitate create. Pe cale de consecință, fiecare dintre aceste modele identifică diferit obiectul securității, respectiv: statele (în paradigma westfalică) ori grupurile etno-culturale, sau chiar indivizii (în modelele alternative, ca de exemplu, securitatea comprehensivă, securitatea comună și securitatea cooperatistă – concepte dezvoltate în urma destrămării sistemului internațional bipolar și prăbușirii sistemului comunist). O definiție generală, cuprinzătoare, a amenințărilor la adresa securității și care a deschis calea spre înțelegerea securității dincolo de aspectul său militar este dată de Richard Ullman. Conform acestei definiții, o amenințare la adresa securității este „o acțiune sau succesiune de evenimente care (1) amenință în mod grav să producă degradarea calității vieții cetățenilor unui stat, într-o perioadă relativ scurtă de timp sau (2) constituie o amenințare de neignorat la adresa libertății de alegere a politicii unui guvern sau a unei entități private, sau neguvernamentale din interiorul unui stat”¹¹.

Fără a face o trecere în revistă a multitudinii de definiții care au fost sau sunt date securității, prezentăm mai jos câteva dintre acestea, în context internațional, național, în viziunea unor specialiști de prestigiu.

În literatura politică americană, dar și în discursul politic, conceptul de securitate are în centru provocările și amenințările de natură militară și nemilitară care vizează interesele naționale americane oriunde în lume, iar unii politologi concep provocările la adresa securității ca având originea în trei surse generale: amenințări militare directe, tendințe din domeniul economic care intră în contradicție cu bunăstarea omului și provocări

la „onoarea națională.” De asemenea, în opiniile politologilor americani, dar și ale politologilor ruși și europeni, securitatea națională este definită prin perspectiva intereselor și a poziției pe care acestea le ocupă în raportul de forțe internațional și al mijloacelor folosite. Spre exemplu, politologul american Walter Lippman consideră că o națiune și-a realizat securitatea numai în măsura în care „nu este în pericol să-și sacrifice valorile esențiale, dacă dorește să evite războiul și poate (este capabilă), dacă este provocată, să și le păstreze prin obținerea victoriei într-un asemenea război”. Cu alte cuvinte, securitatea înseamnă capacitatea unei națiuni de a împiedica un război sau, dacă acest lucru nu reușește, de a câștiga un război pentru a nu-și pierde integritatea și independența națională.

În opiniile altor politologi, securitatea națională este definită ca fiind „planul națiunilor pentru coordonarea folosirii tuturor instrumentelor puterii de stat - non-militare și militare - pentru urmărirea obiectivelor care apără și promovează interesele sale naționale” (Terry L. Deibel), sau „abilitatea unei națiuni de a-și urmări cu succes interesele naționale, așa cum sunt promovate ele în orice parte a lumii.” (Penelope Hartland-Thunberg)¹².

Alți autori, precum Michael H. H. Louw, consideră că securitatea cuprinde „politica de apărare tradițională a unei națiuni, precum și acțiunile nelimitate ale unui stat pentru a asigura supraviețuirea întregii sale capacități ca entitate politică în vederea exercitării influenței și îndeplinirii obiectivelor sale interne și internaționale” sau „acea parte a politicii guvernamentale care are ca obiectiv crearea de condiții naționale și internaționale favorabile protejării sau măririi valorilor naționale vitale împotriva adversarilor existenți și potențiali”.

Alte definiții ale conceptului de securitate națională:

- Dictionary Of American Government definește securitatea națiunii o condiție a avantajului militar sau de apărare, o poziție favorabilă în relațiile internaționale și o situație de apărare care permite o rezistență încununată de succes împotriva unor acte ostile sau distructive, interne sau externe¹³.

- Pentru Colegiul Național De Apărare din Canada, securitatea națională reprezintă „prezervarea nivelului de viață acceptabil al populației” și comparabil cu nevoile și aspirațiile legitime ale

altora. Aceasta include „lipsa agresiunilor militare sau a coerciției, a subversiilor interne și a eroziunii valorilor politice, economice și sociale care sunt esențiale pentru calitatea vieții.”

În literatura autohtonă de specialitate și în Universitatea Națională de Apărare¹⁴ (România) - instituție de învățământ militar superior de cel mai înalt nivel, care pregătește lideri și experți militari și civili, din țară și străinătate, selecționați pentru îndeplinirea atribuțiilor unor funcții de conducere și expertiză în domeniile apărării și securității -, securitatea națională a mai fost definită ca reprezentând: „capacitatea statului de a-și apăra valorile, sistemul politic și teritoriul...o stare/situație dorită și realizată de către puterea politică a statului astfel încât interesele materiale să fie atinse fără ca acestea să fie puse în pericol”¹⁵ sau „o stare, o situație în care un stat, în urma adoptării unor măsuri specifice, capătă certitudinea că existența, integritatea și interesele sale fundamentale nu sunt primejduite, ...un proces pe care îl parcurge și îl gestionează un stat, pentru a atinge acea stare definită anterior”¹⁶; „securitatea este în primul rând o problemă de percepție..., iar abordarea conceptuală a securității trebuie făcută din perspectivă sistemică, în care securitatea trebuie văzută ca o stare de echilibru dinamic a unui sistem, în care au loc diverse procese organizate și dezorganizate”¹⁷. Or, acest element subiectiv inerent politicii de securitate determină, în opinia autorului, o goană frenetică a tuturor statelor după securitate, rezultatul fiind, de fapt, contrar.

În general, securitatea și elementele sale corelative, susțin absolvenții Colegiului Național de Apărare, au pornit de la situația obiectivă potrivit căreia în lume există o pluralitate de state care, în anumite condiții, ar putea permite asigurarea existenței fiecărui stat, precum și a ansamblului acestora¹⁸. Cu alte cuvinte, conceptul de securitate urmărește „asigurarea independenței și integrității teritoriale a statului, a prosperității, siguranței și dezvoltării durabile a societății în ansamblul său”¹⁹.

Fiind un concept relațional, securitatea presupune o ajustare permanentă a unui set de parametri interni la condițiile mediului internațional de securitate, un proces cu o dinamică variabilă, orientat spre prezervarea spațiului și valorilor naționale. Atât latura internă, cât și cea externă vizează cu prioritate domeniile politic, diplomatic, economic și social, demografic, ecologic, militar.

În plus, mai include, în temeiul unor tratate, alianțe și convenții, relații pe plan bilateral, subregional, continental și mondial. Suficiente argumente pentru a explica și înțelege caracterul tot mai global al luptei împotriva terorismului internațional, care devine o componentă tot mai necesară a fenomenului globalizării, atitudinea tuturor democrațiilor și, prin urmare, și a statului român.

Așadar, aspectele internaționale ale securității au câștigat și câștigă din ce în ce mai multă importanță. Securitatea nu se limitează doar la cea națională și nu poate fi „decupată” din contextul securității internaționale. Sfârșitul Războiului Rece a determinat o largă acceptare a acestui model extins al securității. Statul nu mai este singurul obiect al securității.

În istoria relațiilor internaționale, concepțiile politico-militare și strategice au avut, de regulă, la bază ideea forței, în sensul că pacea și securitatea, ca de altfel însăși supraviețuirea statelor, depindeau de puterea militară, economică, demografică și puterea aliaților lor. Astfel se explică apariția unor concepte precum: „echilibru de forțe”, „descurajare”, „coexistență pașnică”, iar mai recent, „securitate colectivă”, „securitate democratică”, „securitate multidimensională” etc.

Decalajele calitative între soluții sunt determinate și de capacitatea modelelor teoretice, la care se face apel, de „a investiga performanța zonei socialului – evitând decupările irelevante - de a realiza o procesare calitativ superioară a informațiilor și, finalmente, de a configura soluții favorabile, ale căror consecințe pot fi evaluate”²⁰.

3. Modele alternative de securitate în perioada Războiului Rece. Securitatea comprehensivă, securitatea comună și securitatea cooperativă

Spre deosebire de conceptul tradițional de securitate, axat pe aspectul militar și apărarea integrității statului, modelele alternative de securitate – securitatea comprehensivă, securitatea comună și securitatea cooperativă – extind conceptul de securitate și iau în considerare și alți factori, precum migrația, drepturile omului și, nu în ultimul rând, schimbările suferite de mediu. Totuși, din punct de vedere al obiectului securității, nici unul din cele trei concepte (modele alternative) de securitate nu se diferențiază de conceptul

tradițional – acesta rămânând, și în aceste cazuri, statul.

Pentru o imagine mai clară, prezentăm mai jos principalele elemente de identificare ale modelelor de securitate menționate.

Securitatea comprehensivă

Securitatea comprehensivă (comprehensive security) este mult mai cuprinzătoare decât conceptul de securitate tradițional. Conceptul de securitate comprehensivă, ca model alternativ de securitate în timpul războiului rece, trebuie abordat la diferite niveluri (intern, bilateral, regional și global) și se adresează mai multor domenii – politic, militar și economic.

Securitatea comprehensivă trebuie înțeleasă în strânsă legătură cu amenințările la care modelul de securitate creat răspunde²¹, și anume:

- amenințări de natură politică, între care: instabilitatea politică internă, eșecul statului, terorismul, abuzul drepturilor omului etc.;

- amenințări de natură economică, ca, de exemplu: sărăcia, creșterea diferenței dintre țările sărace și cele bogate, crizele financiare internaționale, impactul unor state puternice economic asupra țărilor instabile vecine;

- amenințări la adresa mediului, în categoria cărora pot fi incluse: dezastrul nuclear, schimbările ecologice globale, degradarea pământului, apelor, lipsa hranei și a altor resurse;

- amenințări de natură socială, între care pot fi enumerate: conflictele majoritare (minoritare), suprapopularea, crima organizată, traficul de droguri transfrontalier, comerțul ilegal, imigrația masivă necontrolată și epidemiile.

Termenul își are originea în Japonia și a fost formulat pe fondul transformării acesteia într-o putere economică – Japonia considerând domeniul economic ca fiind cel mai important aspect al securității.

Idea securității comprehensive a fost preluată și în cadrul unor organizații regionale de securitate, cum sunt Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) și Asociația Națiunilor Asiei de Sud-Est (ASEAN).

Securitatea comună

Ca și în cazul modelului de securitate comprehensivă, conceptul de securitate comună (common security) a coexistat, în perioada Războiului Rece, în paralel cu conceptul

de securitate națională. El se adresează atât amenințărilor de natură militară, cât și celor de natură non-militară.

Prima formulare elaborată a conceptului o găsim în Raportul Comisiei Palme²², intitulat Securitatea Comună: un program pentru supraviețuire, prin care au fost fixate următoarele șase principii:

- Toate națiunile au dreptul legitim la securitate;

- Forța militară nu este un instrument legitim pentru rezolvarea diferendelor între națiuni;

- Abținerea este necesară în exprimarea politicii internaționale;

- Securitatea nu poate fi obținută prin superioritate militară;

- Reducerea și limitările calitative ale armamentului sunt necesare pentru securitatea comună;

- Legăturile între negocierile privind armamentul și evenimentele politice ar trebui evitate.

Securitatea cooperativă

Și acest model alternativ de securitate a coexistat, în perioada Războiului Rece, în paralel cu conceptul de securitate națională. Conceptul (modelul) de securitate cooperativă a fost dezvoltat în cadrul Dialogului Pacificului de Nord pentru Securitate Cooperativă, sub îndrumarea Departamentului pentru afaceri externe al guvernului canadian, cu scopul de a oferi un cadru de securitate multilateral prin care să se înlocuiască, ulterior, structura de securitate bipolară existentă în perioada războiului rece. Conceptul se bazează pe prezumția domniei legii în interiorul statului, inclusiv în relațiile dintre state. El urmărește construcția unor deprinderi cooperative (fie la nivel teoretic, fie la nivel practic), care ar putea duce la crearea de „mecanisme interstatale și instituții comune” cu relevanță în promovarea unor valori comune și, pe această bază, asigurarea și promovarea securității. Securitatea cooperativă presupune implicarea tuturor actorilor cu opinii similare, a statelor prietene, dar și a celor cu opinii diferite în procesul de creare a unor instituții multilaterale care să contribuie la menținerea stabilității și securității.

Securitatea cooperativă este un proces gradual. Acceptă echilibrul puterilor și angajamentele bilaterale existente până la dezvoltarea unor condiții favorabile multilateralismului.

4. Conceptele de amenințare, vulnerabilitate și risc

În cuprinsul aparatului categorial specific securității intră termeni precum: risc, amenințare, pericol, stare de securitate, agresiune, conflict, interese naționale, vulnerabilitate, obiective de securitate, sistem de securitate, mediu de securitate etc. Toate aceste noțiuni sunt specifice domeniului securității, fie ea de amploare națională, regională sau internațională, iar pe perioada coexistenței lor, prognozele în domeniu nu întrevăd eliminarea vreuneia prea curând.

În asigurarea stării de securitate a oricărui stat, un rol fundamental revine cunoașterii disfuncțiilor, vulnerabilităților, factorilor de risc, amenințărilor și stărilor de pericol la adresa acesteia, care se realizează prin căutarea și obținerea informațiilor pentru securitate și transmiterea acestora factorilor legal abilitați în vederea luării deciziilor de prevenire și contracarare. Dacă acceptăm că orice acțiune este supusă unor amenințări de tot felul și dacă acestea nu sunt contracarate corespunzător, prin măsuri și acțiuni adecvate, atunci putem accepta și ideea potrivit căreia amenințările se pot materializa în incidente sau evenimente nedorite, unele cu consecințe deloc neglijabile, chiar grave, asupra desfășurării activității și, cu atât mai mult, în planul securității.

În general, prin amenințare se poate înțelege un pericol potențial, care trebuie pus în evidență ținându-se seama de natura procesului protejat, de criminalitatea care îl poate afecta, de marja erorilor și greșelilor tehnologice, informaționale sau umane, precum și de interesele competitorilor din mediu.

Pornind de la accepțiunea generală - definirea termenului amenințare drept „intenția de a face rău cuiva, pentru a-l intimida sau pentru a obține ceva”²³-, definiția amenințării de sorginte politico-militară necesită unele precizări deoarece manifestarea oricărei intenții de lezare a drepturilor sau afectare a valorilor fundamentale ale statelor (sistemelor de securitate) este considerată o amenințare la adresa securității. Amenințarea, ca indicator de apreciere al unui pericol sau prejudiciu iminent la adresa securității, se poate materializa prin atitudini, gesturi, fapte ori acte care pot crea stări de dezechilibru și instabilitate și genera stări de pericol la adresa valorilor fundamentale, cu impact asupra securității naționale. Vulnerabilitatea reprezintă fie o zonă sau un domeniu cu un nivel de

amenințare vizibil sau ridicat, fie un mediu favorabil pentru neglijență, dezinteres sau criminalitate.

Vulnerabilitățile sunt definite și ca stări de lucruri, procese sau fenomene din viața internă care diminuează capacitatea de reacție la riscurile existente ori potențiale sau care favorizează apariția și dezvoltarea acestora, cu consecințe în planul realizării securității naționale²⁴. Ele pot fi și consecința unor elemente subiective, care desemnează incapacitatea adoptării unei conduite rezistente la riscuri, presiuni sau tentații, impunând protecția persoanelor în cauză, neacordarea ori retragerea avizului de securitate²⁵.

Riscul este un „concept” care caracterizează comportamentul decizional desfășurat într-o situație incertă ce poate implica primejdie și nereușită. Riscul exprimă posibilitatea deteriorării stării de normalitate, prezența unor factori activi sau potențiali care pot afecta mediul de securitate și evoluează către amenințare și pericole²⁶.

În prezent, riscurile la adresa securității sunt preponderent de natură nemilitară și, mai ales, internă, manifestându-se, în special, în domeniile economic, financiar, social și ecologic. Ca factori de risc pentru securitatea națională, în literatura de specialitate sunt tot mai des menționate situații, împrejurări, elemente, condiții sau conjuncturi interne și externe, unele dublate și de acțiune, care determină sau favorizează materializarea unei amenințări la adresa securității în funcție de o vulnerabilitate determinată, generând efecte de insecuritate. Ca regulă, factorii de risc sunt menționați în strategiile de securitate națională și în estimările informative de interes național²⁷. Perpetuarea și conjugarea unor vulnerabilități existente în aceste domenii pot afecta însă securitatea țării, generând efecte interdependente, difuze, multidirecționale, care impun modalități de prevenire și acțiune adecvate și flexibile²⁸. Prin risc, se înțelege și probabilitatea de a înfrunta o situație neprevăzută²⁹ sau de a ajunge într-o primejdie, de a avea de înfruntat un necaz ori de a suporta un pericol posibil³⁰.

Astăzi, pacea și securitatea sunt indivizibile. Securitatea lumii, a continentelor, a unor zone sau regiuni, a fiecărei țări în parte constituie o problemă de viață internă și internațională, un proces continuu, în care se îmbină permanent, printr-un act integrator, toate evenimentele trecute, prezente și viitoare, fiecare participând mai mult sau mai puțin la întărirea securității sau, dimpotrivă, la

destabilizare. Aceasta reprezintă și principalul argument pentru care România este, astăzi, tot mai prezentă la masa unde se iau decizii în vederea limitării gradului de instabilitate și insecuritate la nivel mondial. Din cele prezentate rezultă cu claritate că securitatea rămâne problema esențială a societății umane, iar definirea sa constituie subiectul cel mai important și în documentele oficiale ale organizațiilor internaționale interguvernamentale actuale.

NOTE:

¹ Vezi Zbigniew BRZEZINSKI, **Marea tablă de șah. Supremația americană și imperatiile sale geopolitice**, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1999.

² Tratatul sau Pactul de la Varșovia a fost înființat la 14 mai 1955, ca răspuns la NATO, și cuprindea foste țări socialiste (Albania, Bulgaria, Cehoslovacia, Republica Democrată a Germaniei, Polonia, România, Ungaria și U.R.S.S.).

³ Pe fondul dezechilibrării balanței de forțe, prin dispariția Blocului Militar al statelor semnatare ale Tratatului de la Varșovia, societatea s-a văzut în fața unor „incertitudini și nelămuriri”, în special în domeniul stabilității și securității. Pentru mai multe detalii vezi, dr. Ioan COȘCODARU, dr. Visarion NEAGOE, **Un vis în devenire EUROPA UNITĂ**, Ed. Axioma Edit SRL, București, 2002.

⁴ Z. BRZEZINSKI, **op. cit.**, pp. 215-218.

⁵ Pentru detalii se poate consulta conf. dr. V. PAUL, și dr. I. COȘCODARU, **Centrele de putere ale lumii**, Ed. Științelor sociale și politice, 2003, pp. 13-30.

⁶ În viziunea lui Z. Brzezinski, Franța urmărește să aibă un rol politic central într-o Europă în curs de unificare și, în același timp, se vede ca un nucleu al unui grup de state mediteraneene - nord-africane ce împărtășesc valori comune. Cât privește Germania, aceasta ar fi din ce în ce mai conștientă de statutul său special de “cel mai important stat al Europei – de rolul său de locomotivă economică al zonei sale și lider în devenire al U.E.” Pentru detalii, vezi Z. BRZEZINSKI, **op. cit.**, p. 34 și urm.

⁷ Dr. Francisc TOBĂ, **Decizia politică și securitatea națiunii**, Ed. Licorna, 2003, pp. 23-24.

⁸ Pentru detalii, vezi Capitolul 1, **Politica de securitate a României, în Carta Albă a Securității și Apărării Naționale**, elaborată de Guvernul României, București, 2004, pp. 1-10.

⁹ Gl. bg. prof. univ. dr. C. G. BALABAN, **Strategia securității naționale este elaborată definitiv?**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2002, p. 72 și urm.

¹⁰ Dr. Ing. G. ILIE, ing. Tiberiu URDĂREANU,

Securitatea deplină, Ed. UTI, București, 2001, p. 15.

¹¹ Richard ULLMAN, “Redefining Security”, în *International Security* 8:1 (1983), p. 153.

¹² **International Military and Defence Encyclopaedia**, ed. TN Dupuy, pp. 2577-2578.

¹³ **Dictionary of American Government and Politics** (editura Dorsey), 1988.

¹⁴ Universitatea Națională de Apărare s-a constituit pe structura Academiei de Înalte Studii Militare și funcționează sub această denumire începând cu 1 noiembrie 2003 (Hotărârea Guvernului României nr. 1027/28.08.2003).

¹⁵ Gl. bg. prof. univ. dr. Constantin ONIȘOR, Academia de Înalte Studii Militare.

¹⁶ Gl. bg. prof. univ. dr. C. G. BALABAN, **op. cit.**, p. 17.

¹⁷ Col. prof. univ. Mihail VASILE-OZUNU, **Securitatea - concept multinațional**, Revista Fundației Colegiului Național de Apărare, Anul VIII 2002, Nr. 2, București, România, pp. 39-40.

¹⁸ Revista Fundației Colegiului Național de Apărare, Anul VIII, Nr. 2, București, România, p. 39.

¹⁹ Vezi, Capitolul 1 **Politica de securitate a României, în Carta Albă a Securității și Apărării**, Guvernul României, București, 2004.

²⁰ Dr. Francisc TOBĂ, **op. cit.**, pp. 22-40.

²¹ Aurel BALOI, **Analiza securității internaționale: delimitare conceptuală**, în Revista Studii de Securitate, Nr. 1 (2)/2004, <http://studiidesecuritate.ro/indicatorisecuritat.html>

²² PALME, Olof et al., **Common Security: a Blueprint for Survival**, New York, Simon and Schuster, 1982.

²³ Academia Română. Institutul de Lingvistică “Iorgu Iordan”, **Mic dicționar academic, A-C**, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001, p. 67; Academia Română, **Dicționar explicativ al limbii române**, ed. II, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 33.

²⁴ **Strategia de securitate națională a României**, București, 2001, p. 18, **Doctrina națională a informațiilor pentru securitate**, C.S.A.T., București, 2004, p. 15.

²⁵ **Doctrina națională a informațiilor pentru securitate**, p. 15 și urm.

²⁶ **Curs de doctrine politico-militare**, Partea a IV-a, **Politici și strategii de securitate**, Ed. Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2003, p. 78.

²⁷ **Doctrina națională a informațiilor pentru securitate** adoptată în ședința Consiliului Suprem de Apărare a Țării din 23 iunie 2004.

²⁸ **Strategia de Securitate Națională a României**, București, 2001, p. 12, **Doctrina națională a informațiilor pentru securitate**, C.S.A.T., București, 2004, p. 15.

²⁹ Dr. Ing. Gh. ILIE, Ing. Tiberiu URDĂREANU, **op. cit.**, pp. 69-84.

³⁰ **DEX - univers enciclopedic**, ediția a II-a, București, 1988.

MARELE ORIENT MIJLOCIU – ENTITATE SAU ZONĂ DE FALIE?

General de brigadă (r) CS I dr. Gheorghe VĂDUVA

În funcție de mulți factori, dintre care nu lipsesc interesele marilor puteri și, de ce nu, responsabilitățile acestora (asumate sau impuse), s-au folosit și se mai folosesc încă noțiunile de Orient Îndepărtat sau Extremul Orient, Orient Apropiat și Orient Mijlociu. Nu știm dacă o astfel de împărțire s-a justificat cândva, se justifică în momentul de față sau se va justifica vreodată altfel decât printr-o sau dintr-o anumită perspectivă geopolitică. Știm însă că și astăzi, în jurul acestui spațiu, sau al acestor spații (în situația în care ele nu sunt privite și tratate ca o entitate), se centrează și se concentrează o mare parte din marile probleme ale acestei lumi. De ce? Ce are lumea Vestului, a Sudului sau a Nordului cu Orientul? Nu de acolo răsare soarele energiei și vitalității ei? Greu de răspuns. Și, mai ales, greu de judecat, dacă ieși din prejudecăți, și de înțeles, dacă dorești cu adevărat să înțelegi.

1 Așadar, spațiul la care ne referim se află din nou în centrul lumii. Vechii chinezi spuneau că ei sunt cei care se situează dintotdeauna și pentru totdeauna în centrul lumii. Desigur, ca importanță, ca vechime, ca valoare, ca spațiu generativ. Lumea islamică nu are această pretenție, dar nici nu acceptă să fie marginalizată și considerată vinovată de toate dezastrele pământului și ale civilizației. O parte din lumea islamică – cea care echează, în majoritate, acest spațiu al Orientului –, dacă nu chiar în totalitatea ei, se teme că lumea de dincolo de ea, lumea neislamică, are ceva cu ea. Ceva grav, care generează o ruptură semnificativă, o adevărată falie strategică, din care nu se poate ieși decât prin sacrificiu și care nu se poate depăși decât prin suferință. O parte din altă lume – neislamică sau nearabă – crede (nu de acum, ci de foarte multă vreme) că din unele puncte ale acestui spațiu pornește sau izvorăște răul pământului și că un

astfel de rău ar trebui descurajat, lovit, eradicat sau măcar gestionat. Cum?, Până unde? și, mai ales, De ce? rămân întrebări cu sute și mii de răspunsuri, dar și cu vreo câteva semne de îndoială semnificative, exprimate tot printr-o întrebare dubitativă: Este oare posibil?!

De o vreme, se încearcă – tot într-o viziune geopolitică, poate chiar geostrategică – să se reformuleze denumirea acestui nou foaier perturbator¹, într-o manieră mai sintetică și, probabil, mai realistă: Marele Orient Mijlociu sau, într-o viziune ceva mai dinamică, Orientul Mijlociu Extins. Noțiunea Marele Orient Mijlociu, formulată de americani, are, credem, acoperire în suprafața imensă pe care o ocupă acest spațiu ce trebuie, potrivit unor strategii de securitate internațională și unui concept de globalizare, stabilizat și democratizat, în timp ce noțiunea Orientul Mijlociu Extins, formulată mai ales de europeni, ar putea fi definită pe o extensie a acestui Orient (Îndepărtat, Mijlociu și Apropiat), manifestată pe cel puțin două planuri: cel spațial și cel al influenței sau presiunilor exercitate asupra exteriorului din vecinătatea imediată sau din zone mai îndepărtate (prin migrație, infiltrări în zonele cheie și în centrele vitale, prin amenințări și provocări asimetrice și chiar prin terorism).

În legătură cu aceste noțiuni, părerile, atitudinile și justificările îmbracă tot spectrul, de la acceptare și susținere fermă, la indiferență totală și chiar la negare vehementă (cazul Iranului). Într-un fel, inclusiv țările arabe confirmă (chiar dacă nu o afirmă explicit) o astfel de realitate. Liga țărilor arabe din care fac parte 22 de state² reprezintă tocmai o expresie a unității lumii arabe, atât cât există ea și în coordonatele în care se manifestă. La fel și Organizația Țărilor Exportatoare de Petrol (OPEC).

Care ar fi „frontierele“ acestui Mare Orient Mijlociu? După toate interesele și probabilitățile mai mult sau mai puțin condiționale, un astfel de spațiu s-ar întinde între Marea Roșie și India, între

Oceanul Indian, Mediterana, Marea Neagră, Marea Caspică și Asia Centrală.

Din acest spațiu ar trebui să facă parte și Turcia, Egiptul și chiar Somalia, Marocul și Algeria, dar aceste țări ar putea fi considerate și ca vecine ale foaierei arabo-musulman, avându-se în vedere modernizarea lor și, mai ales, interesele și atitudinile lor. Uigurii din provincia chineză Xianjiang, ca și musulmanii din țările Asiei Centrale sau cei din India, consideră că și ei fac parte din Marele Orient Mijlociu.

Ce caracteristici i-ar putea fi asociate acestui Mare Orient Mijlociu? Adunând laolaltă, nu neapărat într-o anumită ordine, ce se spune și ce nu se spune despre acest spațiu, am putea identifica, între altele și următoarele caracteristici:

- islamism;
- sentiment religios extrem de puternic³;
- conservatorism;
- tradiționalism;
- lipsă de flexibilitate, chiar rigiditate;
- extremism sau predispoziție la extremism;
- lipsă de unitate;
- explozie demografică;
- migraționism;
- sentiment de frustrare;
- stare de agitație, combinată cu anxietate și neîncredere în lumea occidentală;
- acțiuni și atitudini contradictorii, chiar antinomice;
- resurse intelectuale (de inteligență) foarte mari;
- puternică ierarhizare socială;
- monarhii despotice;
- supunere oarbă.

Dincolo de aceste caracteristici (unele, discutabile), țările acestei lumi arabo-musulmane, în pofida faptului că se află pe unul dintre cele mai puternice coridoare de resurse energetice (de hidrocarburi) ale planetei, sunt înapoiate, lipsite de tehnologii de vârf și de multe dintre avantajele civilizației tehnologice. Este foarte adevărat că zonele deșertice și, în general, austere în care locuiesc, modul de viață tradițional, statornic aici de mii de ani, regimurile politice autoritare – și ele vechi de când lumea – sunt tot atâtea frâne în dezvoltarea (în sensul și pe coordonatele de valori dorite de occidentali) acestei lumi atipice și, pentru unii, bizare.

2 Orientul Mijlociu a reprezentat dintotdeauna un spațiu în general îngrădit, supravegheat, monitorizat, asupra căruia s-au concentrat aproape toate marile puteri ale lumii. Cauzele pentru care Orientul Mijlociu a fost și este lovit din toate direcțiile țin, pe de o parte, de caracteristicile sale, respectiv, de interesele marilor puteri ale lumii legate de această zonă și, pe de altă parte, de o energie reactivă internă foarte puternică și mereu regenerativă.

Orientul Mijlociu nu se aliniază legii progresului, așa cum este văzută și înțeleasă această lege de restul lumii și îndeosebi de occidentali. Aparent, el dorește să rămână așa cum l-a creat și l-a lăsat Allah, mulțumindu-se cu creșterea turmelor, cu înfruntarea deșertului și altor vitregii ale unei naturi contradictorii, adică nedarnice în ambient, însă din loc în loc, generoasă în resurse de hidrocarburi, dar acceptând să extragă și să vândă petrol (acolo unde acesta există). Aparent, pentru că realitatea este cu totul alta. Orientul Mijlociu (o mare parte dintre comunitățile care îl compun) nu este lipsit și nu dorește să fie lipsit de efectele materiale ale civilizației moderne. Reticențele țin, în general, de comportamentul social, de cutume, percepții și atitudini. În această lume, există, de sute de ani, reguli pe care nu le încalcă nimeni (sau care nu se acceptă să fie încălcate). Și totuși, în acest timp, o mulțime imensă de tineri fac studii în străinătate, îndeosebi în Occident (dar nu numai), unii chiar rămân acolo, alții se întorc în orașele și întreprinderile din țările lor și pun în aplicare ceea ce au învățat.

În țările Orientului Mijlociu, există orașe moderne, universități, institute de cercetare, întreprinderi și firme sofisticate – unele, naționale, altele transnaționale sau internaționale –, iar o parte dintre aceste țări chiar au „evadat” din pluton, aliniindu-se efortului civilizației occidentale de consolidare a unității țărilor democratice. Este cazul Turciei, al Kuweitului, al Egiptului, dar și al altor țări din regiune. Liga arabă promovează, în fond, cooperarea între cele 22 de state în domeniul economic, în cel politic, în cel de securitate etc., iar țările OPEC au un rol foarte important pe piața petrolului.

Așa cum spuneam, de regulă, Orientul Mijlociu este privit ca un foaiier perturbator, ca un nou foaiier perturbator, generator de asimetrie și terorism. Această zonă constituie o problemă pentru toată lumea, și toată lumea se străduiește

să se îndepărteze cât mai mult de ea, așa cum te îndepărtezi de un loc rău famat sau de un loc de care te temi. Asemenea locuri există însă în toată lumea, și toată lumea este responsabilă de existența lor. Ele devin cu timpul ca un fel de dat, dar și ca seturi de noi provocări. La New York, spre exemplu, ești sfătuit să nu te duci în Harlem sau în Bronx, iar în San Francisco – perla Pacificului –, dacă depășești o anumită stradă, riști să te confrunți cu o mulțime de situații neplăcute.

Aceste locuri, ca și altele, sunt un produs al celei mai democratice civilizații – cea nord-americană – și se află în văzul lumii. Statele Unite îți apar astfel ca o vitrină în care vezi și minunățiile civilizației, dar și scursurile ei, întrucât caracteristica principală a modului de viață american este sinceritatea. În toată lumea, există astfel de locuri, dar lumea, cu excepția americanilor, are toată grija să le ascundă cu abilitate.

Orientul Mijlociu nu este „Harlem“-ul lumii, ci doar o regiune sfâșiată, agitată, bulversată, atât de furtunile lumii, izbucnite din marile bătălii de interese, cât și de propriile sale furtuni și râuri subterane.

Orientul Mijlociu a fost, rând pe rând, ocupat, mai mult sau mai puțin, de francezi, de britanici, în general, de occidentali, fiecare impunând conceptele pe care le considera cele mai potrivite în legătură cu acest spațiu, dar și terorizat și sfârtecat de dictaturi, extremism religioase sau de altă natură. Arabii își zic frați, iar solidaritatea lor se manifestă într-o paletă foarte largă și foarte diversă de forme, unele dintre ele foarte greu de înțeles și de acceptat de restul lumii.

Turcia, de la Atatürk încoace, pentru a pune capăt secolelor de înfruntare cu civilizația occidentală, a îmbrățișat valorile fundamentale ale acestei civilizații europene democratice, mai ales în mediul intelectual și în cel militar, dar, în miezul Anatoliei, ea rămâne o țară islamică sută la sută. În același timp, forța și valorile imperiului de odinioară – care n-a avut numai un rol negativ în istorie – se resimt în demnitatea și comportamentul ferm al instituției militare (care, în mod paradoxal, pare a fi, deopotrivă, cea mai democratică instituție din această țară a contrastelor, dar și cea mai fermă) și al unora dintre personalități.

Kuweitul are alura unui bogătaş în curtea căruia servesc o mulțime de argați, pentru că petrolul, cel puțin în această țară, a făcut minuni.

Egiptul și-a occidentalizat capitala, dar Orașul

Mort, piramidele și Valea Faraonilor ne amintesc că și pe aceste meleaguri se află unele dintre izvoarele civilizației planetei.

Irakul se află încă într-o situație dramatică. După o dictatură sângeroasă, urmează o democrație însângerată. Dar, Bagdadul, care are o suprafață de patru ori mai mare ca a Parisului, este și rămâne unul dintre cele mai vechi și mai frumoase orașe ale lumii. Și tot aici se află ruinele Babilonului, Câmpia Mesopotamiei cu un trecut impresionant și cetățile akadiene, acoperite de nisipuri fierbinți și de valori eterne. Ce a mai rămas din toate acestea?

Întrebări numeroase, răspunsuri categorice puține. Oamenii și comunitățile lor se raportează la spații mai mult în funcție de realitățile intereselor decât de cele ale spațiilor respective. Se operează de sute de ani cu interese și cu virtualități, în funcție de piețe, resurse, tehnologii și putere. Piețele și resursele dau forța economică, tehnologia amplifică această forță, iar puterea face politica. Nici acest spațiu nu este scutit de jocul subtil și flexibil din jurul celor patru piloni.

Ceea ce merită însă reținut este faptul că lumea arabă – așa cum e ea – reprezintă o realitate, care dispune de sisteme de valori, de obiceiuri și tradiții, de puternice resurse și, mai ales, de proiecte asupra viitorului. Ar fi o ofensă adusă acestei civilizații să credem că o astfel de civilizație și o astfel de lume – cu toate controversile și problemele ei – este generatoare de terorism și responsabilă de terorismul lumii. La urma urmei, ea însăși este o victimă (direct sau indirectă) a terorismului.

Ar fi posibil ca un astfel de concept, cum este cel al Marelui Orient Mijlociu, să aducă mai multă unitate în plan politic și strategic nu numai în interiorul lumii arabe și în cel al lumii islamice, ci și în raporturile acestor lumi cu civilizația occidentală, cu vecinii și populația planetei, în general, care, în momentul e față, se simte vulnerabilizată și amenințată de pericolul extins generat de noul foaier perturbator.

NOTE:

¹ Vechiul și permanentul foaier perturbator, din care, odinioară, au țâșnit, în seiele cailor, spre Europa și spre restul Asiei, populațiile nomade războinice, dând naștere la cel mai mare conflict pe

care l-a cunoscut vreodată omenirea, iar azi această expansiune (la fel de agresivă, dar pe un alt plan) spre toate orizonturile, dar mai ales spre lumea vestică, pe vechiul drum al mătăsii, se continuă bine mersi prin migrație ilegală, trafic de droguri, de persoane, de armament și de instabilitate, era situat (se situează și azi) aproximativ între nordul Mării Caspice și Manciuria.

² Arabia Saudită, Bahreïn, Egipt, Emiratele Arabe Unite, Irak, Iordania, Kuwait, Liban, Siria, Yemen sunt cele 11 state fondatoare, la care s-au

adăugat, în timp, următoarele: Algeria (1962), Djibouti (1977), Libia (1953), Maroc (1958), Mauritania (1973), Oman (1971), Qatar (1971), Somalia (1974), Tunisia (1958), Sudan (1956) și Organizația de Eliberare a Palestinei (1976).

³ Aproape toate comunitățile din Orientul Mijlociu (extins sau nu) sunt, deopotrivă, tradiționaliste și religioase; adesea, nu se face distincție între latura politică, economică și cea religioasă, ceea ce creează numeroase probleme de neînțeles pentru lumea nearabă.

IMPLICAȚIILE GEOPOLITICE ALE FENOMENULUI FINANCIAR CONTEMPORAN

Colonel prof.univ.dr. Vasile MARIN

1. Considerații generale

Una dintre problemele deosebit de importante ale lumii contemporane este cea legată de existența, evoluția și circulația banilor. Ca fenomen istoric, banii își au originea în vremuri îndepărtate, apariția lor fiind determinată de o consistentă viață economică a societății omenеști.

Forma, dimensiunile și materialul din care s-au realizat banii au fost determinate de nivelul de cultură și civilizație, de etapa istorică în care se găsea o societate sau alta.

Desigur, problematica în sine este mai puțin importantă. Ceea ce a fost și rămâne important îl reprezintă faptul că banii au impulsionat extrem de mult schimburile economice și, implicit, evoluția social-economică a omenirii. A apărut și s-a statuat un nou sistem de relații între oameni și grupuri de oameni, anume, cel al relațiilor comerciale. Acest tip de relații a impulsionat progresul, a omogenizat grupuri sociale, a apropiat sau chiar a estompat diferențele dintre nivelurile de dezvoltare. Desigur, însă, existența și dezvoltarea acestora a fost și rămâne strâns legată de starea de liniște, de pace și, de aceea, nu de puține ori, pacea a fost impusă în mod violent, pentru a asigura comerțului cadrul de manifestare. A rămas ca o cutumă istorică faptul ca banii să fie emiși, în forma lor consacrată și specifică, de autoritatea politică supremă, care este statul.

Orice abatere de la această normă cu caracter istoric și consfințită juridic a fost și este combătută coercitiv. Apariția statului a însemnat și diversificarea formelor specifice de existență a banilor, fiecare stat având o anumită formă de expresie a banilor, și anume, moneda.

Statuarea monedei, utilizarea și protecția acesteia reprezintă unul dintre fundamentele existenței și exprimării suverane a statului. Moneda, ca atare, a instituit un nou domeniu de activitate socială - activitatea financiară. Aceasta constă în producerea, utilizarea, convertibilitatea și

tezaurizarea banilor. Tot de acest domeniu aparțin și formele de protecție a monedei proprii de către stat. În același timp, s-a produs o diviziune socială a muncii, apărând o categorie specială de oameni care se ocupă de aceste probleme.

În timp s-au concretizat relații speciale între diferitele monede, precum și între acestea și un anumit spațiu de referință. Relația dintre monede a apărut ca o consecință a circulației lor pe anumite spații și, totodată, ca efect al relațiilor de putere dintre state. S-a produs în acest mod o ierarhizare a monedelor, oamenii preferând să utilizeze, în relații cu alții, moneda cea mai puternică, folosind-o ca bază de referință pentru monedele proprii. În același timp, în relația sa cu spațiul, fiecare monedă și-a delimitat propriul domeniu fizic de circulație, de regulă, acesta coincidând cu limitele suprafeței statului căruia îi aparține, precum și a sferei sau ale sferelor sale de influență. Astfel, în perioada istoriei vechi, în Europa, cea mai puternică monedă era considerată asul roman. Desigur, mai existau și erau utilizate monede grecești, macedonene, cartagineze, dar, în timp, moneda forte a devenit cea romană. Aceasta era folosită nu numai în spațiul roman, ci și dincolo de frontierele acestuia. Promovarea intereselor proprii de către stat a însemnat și susținerea propriei monede în raport cu celelalte. Problema s-a accentuat odată cu apariția și dezvoltarea statelor naționale. Moneda națională a devenit unul dintre „stâlpii” suveranității statale, astfel că fiecare stat a manifestat preocupări sporite pentru promovarea monedei proprii.

Se trece, totodată, de la o circulație haotică a banilor la o ordonare a fluxurilor mișcării acestora.

Apariția instituției bancare a produs noi schimbări, în acest sens. Existența statelor naționale, ordinea mondială generată de interacțiunea dintre acestea, apariția și dezvoltarea fenomenului internațional au condus la reevaluarea în timp a raporturilor dintre monedele naționale

și la perfecționarea circulației lor. Mai mult, valoarea unei monede nu mai este dată de calitatea materialului din care este făcută, ci de puterea economică a statului care o susține. Astfel, state puternic dezvoltate economic și-au promovat propriile monede în relațiile cu celelalte, apărând adevărate spații de interes în domeniu, cum sunt: spațiul dolarului, spațiul mărcii, spațiul francului, spațiul lirei, spațiul realului ori spațiul rublei. Ulterior, au apărut noi spații monetare, cum este spațiul yuanului și spațiul yenului.

Apariția și dezvoltarea acestor spații s-au modificat permanent de-a lungul timpului. Cea mai spectaculoasă schimbare se pare că a suferit-o spațiul mărcii. Aflată în plină ascensiune economică la sfârșitul secolului XIX, Germania, a doua putere industrială a lumii în acele timpuri, și-a creat un spațiu al propriei monede, extrem de competitivă, de altfel. Putere învinsă în primul război mondial, Germania a fost nevoită să-și reconsidere o serie de obiective politice, astfel că marca, dintr-o monedă aflată în plină ofensivă, a intrat într-un profund reflux, îndeosebi în al treilea deceniu al secolului XX. Revigorarea economică a Germaniei în următorul deceniu a condus evident la reconsiderarea poziției monedei sale în ierarhia monetară internațională. Astfel că, în preajma celui de-al doilea război mondial, moneda germană a devenit una dintre monedele forte, îndeosebi în Europa Centrală și de Est. Pierderea acestui război de către germani a produs o nouă cădere a mărcii. Aproape 30 de ani i-au fost necesari monedei germane să-și reconsidere poziția.

Aflată în plină ascensiune, la finele secolului XX, marca germană a intrat total în eclipsă, cedând locul monedei unice europene, euro. Lucruri asemănătoare s-au întâmplat cu lira și francul. Inițial, lira engleză era o monedă cu un uriaș spațiu de referință. Spațiul său de circulație se întindea din Canada până în Australia, în Londra existând cele mai mari bănci și cea mai mare bursă financiară.

După cel de-al doilea război mondial, acest spațiu s-a aflat într-o permanentă recesiune. În zilele noastre, două monede sunt în plină ascensiune. Este vorba de monede din zona asiatică: yenul și yuanul. Prima este moneda japoneză, asupra căreia nu vom insista, iar a doua reprezintă moneda națională chineză. Analistii economici apreciază că, în circa 20-25 de ani, China va egala din punctul de vedere al producției industriale SUA. Pe plan financiar, acest lucru va presupune, evident,

întărirea substanțială a monedei chineze. Domeniul financiar nu este autocefal, el însoțind și procesând informațiile ce-i parvin din domeniile politic și economic. Astfel, structurările și restructurările din domeniul politic, creșterile sau dimpotrivă descreșterile de ritm din domeniul economic își regăsesc corespondențe sau generează consecințe în plan financiar. Un fenomen asemănător s-a produs cu destructurarea URSS sau cu crearea Uniunii Europene. Proiecția Uniunii Europene ca o structură unitară, din punct de vedere politic și economic, în plan continental, a impus necesitatea apariției monedei unice europene. Procesul apariției și, mai ales, funcționalitatea unei monede la nivel european au reprezentat și reprezintă un cadru extrem de complex în epoca noastră, cu atât mai mult cu cât se dorește ca această monedă să fie extrem de competitivă pe plan financiar. De altfel, reprezintă și o experiență unică, din acest punct de vedere.

2. Euro și spațiul său de referință

La finele secolului XX, Europa prezintă o multitudine de semnificații: înseamnă o mare piață și un mediu competitiv stimulator, ambele capabile să genereze prosperitate și progres tehnologic, un nou model de societate fondat, îndeosebi, pe drepturi individuale, ce au stat la originea unui grad deosebit de ridicat de coeziune socială. În același timp, ea mai presupune apariția unei noi superputeri care poate juca un mare rol pe eșichierul geopolitic mondial. În acest context, proiectarea Uniunii Europene nu putea să omită reconsiderări în plan financiar, astfel că, din start, s-a pus problema unei monede unice. Aceasta a fost stabilită prin Tratatul de la Maastricht, unde s-au stabilit coordonatele Uniunii Monetare Europene, care a fost concepută ca un adevărat „motor” pentru continuarea integrării Europei Occidentale și, mai ales, pentru accelerarea creșterii sale economice.

În acest sens, în lucrarea „O viziune asupra Europei”, Giovanni Prodi, Președintele Comisiei Europene, făcea următoarea remarcă: „Uniunea Economică și Monetară (UEM), împreună cu crearea monedei euro, reprezintă un act de încredere în Europa și, în același timp, o provocare în contextul mai larg al economiei globale. Este vorba despre un eveniment fără precedent în istoria omenirii. Renunțarea la puterea de a emite monedă este, de bună seamă, o importantă decizie politică.

De fapt, statul renunță la unul dintre instrumentele sale tradiționale de suveranitate. În pragul secolului XXI, acest instrument este mai vizibil decât însăși suveranitatea militară, reprezentată simbolic prin „spadă”¹.

Prin urmare, Tratatul de la Maastricht rămâne un reper important în evoluția, din punct de vedere monetar, a Uniunii Europene. A fost precedat de o suită întreagă de evenimente care au consolidat platforma lansării tratatului în cauză. Astfel, în 1989, Consiliul European, la inițiativa cancelarului german Helmut Kohl și a președintelui francez Giscard d'Estaing, a hotărât crearea Sistemului Monetar European, cu scopul de a limita fluctuațiile cursurilor de schimb ale monedelor europene. Ca element de referință comună pentru cursurile de schimb, a fost stabilită moneda de cont ECU (“European Currency Unit”). Valoarea sa a fost decisă prin comparație cu dolarul. Raportul dintre ECU și dolar a luat, astfel, naștere pe baza unui „coș” de valute reprezentând 12 țări europene din cele 15 membre ale UE (Finlanda, Austria și Suedia nu au participat la constituirea ECU, deoarece au intrat în UE în 1995 și 1996). Ponderea fiecărei monede în cadrul „coșului” reflectă puterea economică a țării respective, astfel că ECU a reprezentat un gen de „medie” a puterii celor 12 monede europene. În 1991, țările Comunității Europene semnează Tratatul de la Maastricht. Acesta a fost completat și extins, prin Tratatul de la Amsterdam, semnat în iunie 1997, care a intrat în vigoare la începutul anului 1999. Denumirea monedei europene unice, de „Euro”, a fost stabilită la reuniunea de la Madrid din decembrie 1995. Noua monedă a fost introdusă, începând cu 1 ianuarie 1999, în 11 state din cele 15 ale Uniunii Europene, astfel: Austria, Belgia, Finlanda, Franța, Germania, Irlanda, Italia, Luxemburg, Olanda, Portugalia și Spania (după summit-ul de la Bruxelles, din mai 1998). Marea Britanie, Suedia și Danemarca au refuzat aderarea la euro din motive interne, iar Grecia nu a îndeplinit criteriile de aderare la noua monedă stipulate prin Tratatul de la Maastricht. Aceste criterii au în vedere: rata inflației (o stabilitate ridicată a prețurilor), nivelul dobânzilor nominale pe termen lung, evoluția cursurilor de schimb, deficitul bugetar și nivelul datoriei publice. Tot prin Tratatul de la Maastricht s-a hotărât înființarea Institutului Monetar European, care reprezenta, de altfel, o etapă preliminară în vederea creării Băncii Centrale Europene. Începând cu 1 ianuarie

1997, băncile naționale ale statelor ce au acceptat introducerea monedei unice au devenit dependente față de Institutul Monetar European. La 1 ianuarie 1999, Consiliul de Miniștri al UE, la propunerea Comisiei Europene, a stabilit cursurile de schimb fix dintre monedele europene și dintre acestea și euro. Tot în aceeași dată, a avut loc și transferarea responsabilităților politicii monetare de la băncile naționale ale statelor UE către Banca Centrală Europeană. S-a mai stabilit, de asemenea, perioada de coexistență a monedelor naționale ale celor 11 cu euro, reevaluarea raporturilor dintre acestea fiind fixată la 30 iunie 2002, dată cu care moneda unică își intră pe deplin în drepturi, celelalte încetând să mai existe. Dintre avantajele introducerii monedei unice, specialiștii menționează ca importante următoarele: creșterea transparenței pieței și prețurilor; producția și investițiile nu mai sunt influențate de evoluția cursurilor de schimb; scade costul tranzacțiilor, deoarece acesta nu mai include cheltuieli legate de riscul valutar; moneda unică duce la dezvoltarea relațiilor comerciale și financiare între membrii UE și alți parteneri. De asemenea, în spațiul euro, puterea de cumpărare este ridicată, fiind depășită doar de cea din SUA; 15% din valoarea tuturor bunurilor și serviciilor realizate la nivel mondial provin din acest spațiu, 20% din SUA și 7,7% din Japonia; 15,7% din exporturile mondiale provin din spațiul euro, în timp ce numai 12,6% din SUA și 7,7% din Japonia.

Principalul argument al monedei europene ar fi acela că Uniunea Europeană a devenit creditor mondial, în timp ce SUA au datorii nete în valoare de 2000 de miliarde de dolari. Lansarea euro pe piața valutară, aprecia fostul consilier al președintelui Bill Clinton pentru politică financiară și director al „Institutului pentru Economie Internațională”, Fred Bergsten, creează condițiile pentru apariția unei „ordini economice bipolare, care să înlocuiască hegemonia Americii, ce datează de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial”².

Același specialist apreciază că apariția euro reprezintă „cea mai mare schimbare în finanțele mondiale, comparabilă doar cu momentul în care dolarul a depășit lira sterlină în perioada interbelică”³.

Romano Prodi apreciază, în acest sens, că: „(...) euro reprezintă și o provocare la adresa economiei mondiale actuale”. Cu moneda unică, țările membre ale Uniunii Economice și Monetare vor putea face

față turbulențelor recurente ale piețelor financiare. Mai mult, moneda unică este încununarea logică a „pieței unice” pe care am construit-o. Într-adevăr, numai cu o monedă unică, deplina libertate de circulație a tuturor factorilor productivi (mărfuri, persoane, servicii și capitaluri) își pot manifesta efectele în totalitate. Într-un cuvânt, doar prin intermediul unei monede comune, putem avea o piață cu adevărat comună”⁴.

Prin urmare, existența unui competitor real și puternic pentru dolarul american are ca rezultat schimbarea întregii configurații a mediului financiar mondial, iar lipsa corelării între cele mai puternice monede ale lumii are efecte globale.

Viziunea pesimistă legată de apariția euro a fost susținută de o serie de argumente, cum sunt: ponderea în tranzacțiile comerciale internaționale, importanța ca monedă de rezervă și ca monedă de investiții.

De asemenea, se aprecia, totodată, că euro nu ar avea șanse să constituie o alternativă reală la hegemonia dolarului, deoarece 48% din tranzacțiile comerciale internaționale sunt derulate în dolari, ca monedă de rezervă, dolarul ocupă circa 65% din rezervele valutare mondiale, ca monedă de investiții, pe piața obligațiilor europene moneda americană reprezintă peste 2/3.

De altfel, moneda unică europeană a fost primită cu răceală și cu rezistență chiar de către oamenii obișnuiți. Aceasta a necesitat oferirea de stimulente de natură economică, stimulente care să înfrângă scepticismul și reticența legate de crearea pieței unice europene.

Cu toate acestea, însă, este o evidență faptul că spațiul monedei unice a devenit o realitate, cu toată eterogenitatea sa. În același timp, spațiul euro a început să devină un concurent serios pentru dolar, îndeosebi în spațiul european. Extensia acestui spațiu demonstrează faptul că moneda europeană este suficient de solidă pentru a-și asuma noi responsabilități financiare.

Nici chiar refuzul suedezilor, dat prin referendumul din luna septembrie 2003, de a accepta euro, nu modifică cursul ascendent al acestuia pe piața europeană. Se poate aprecia că spațiul euro se va identifica, în mod complet, cu spațiul geografic european în preajma lui 2010 și, probabil, că ofensiva monedei europene va continua către alte spații geopolitice, pe măsură ce Uniunea Europeană își va formula și consolida statutul de superputere globală.

3. Elemente de geopolitică financiară în lumea contemporană

Lumea banilor reprezintă o lume aparte, care funcționează după reguli specifice. Și în această lume există o ierarhizare și, mai ales, o competiție extrem de acerbă a monedelor. Cauza se regăsește în lupta dintre actorii geopolitici și în schema de ierarhizare a acestora. Nimeni nu știe, spre exemplu, cum se va desfășura bătălia banilor și care este sensul de mișcare al ratei de schimb a principalelor și celor mai puternice monede, dolarul și euro. Desigur, se pot face previziuni în acest sens, dar orice pronostic este hazardant. Un rol important îl joacă, pe lângă alți factori, întâmplarea. Relația dintre euro și dolar va evolua și în viitor, ea desfășurându-se în favoarea euro. Este evident, deci, că orice modificare în statutul unei monede reprezintă un semnal, relativ vizibil, că ceva se întâmplă în economie. Astfel, relația de paritate dintre euro și dolar indică, fără doar și poate, un avantaj în dinamica Europei, în raport cu SUA. Astfel, analiștii economici apreciază că și după războiul din Golf, din 2003, SUA se vor menține într-o recesiune economică prelungită. Cu toate acestea, și în continuare, productivitatea în SUA înregistrează rezultate mai bune decât în Europa de Vest, ceea ce reprezintă un argument extrem de important în această competiție, pentru rata de schimb productivitatea constituind întotdeauna un atu. Analiștii în domeniu apreciază că o monedă națională poate urca sau coborî, în funcție de mișcarea intereselor statului în cauză. Această afirmație este valabilă și pentru SUA. Mișcarea într-un sens sau altul cauzează supraevaluarea sau subevaluarea dolarului. Astfel, atunci când americanii accentuează problema exporturilor, au interesul ca dolarul să slăbească, iar atunci, prin măsuri artificiale, îi scad valoarea. Problemele se întâmplă invers, când aceștia pedalează pe importuri. După intrarea în Bagdad, unul dintre generalii americani s-a adresat opiniei publice, afirmând că forțele SUA au dovedit că pot intra oriunde doresc, oricând doresc și oricum doresc. Un asemenea lucru nu-l pot afirma, însă, și administratorii financiari ai dolarului, din considerentele menționate anterior.

Problematika valorii monedelor a fost și este încă legată și de marile evenimente cu care s-au confruntat și se confruntă actorii geopolitici statali.

Același lucru s-a întâmplat și cu poziția dolarului în raport cu evoluția războiului din Golf. Americanii au evaluat atât costul operațiilor militare, cât și al activităților de refacere a Irakului în noua situație postbelică. Pierderea războiului, ori o durată prelungită a operațiilor militare, sau un număr prea mare de victime din rândul civililor și militarilor ar fi cauzat o cădere bruscă a dolarului. Americanii au câștigat războiul în timpul estimat și în limitele financiare relativ prognozate. Strategii militare au manifestat mult realism și precizie în estimări și în planificarea operațiilor.

Războiul din Golf a confirmat încă o dată că, în lumea zilelor noastre, există o singură superputere care-i gestionează marile probleme, aceasta fiind SUA. Desigur, nu se poate afirma același lucru și în lumea banilor, deși ar fi o concluzie firească. Lumea banilor funcționează după alte reguli, cu toate că mișcarea acestora este legată de domeniul geopolitic. Astfel, dolarul nu este singurul centru de putere în lumea banilor, problemă care poate reprezenta un adevărat paradox.

În lumea banilor, în această perioadă și probabil în viitorii ani, se confruntă patru centre de putere: dolarul, euro, yenul japonez și francul elvețian. Competiția celor patru monede este extrem de aprigă. De asemenea, lira sterlină nu acceptă ieșirea din scenă și înlocuirea sa cu euro, iar rubla rusească aspiră la un nou statut. Legat de acest aspect, Banca Rusiei a acumulat fonduri de zeci de miliarde de dolari în rezervă și, pe baza acestora, încearcă să fundamenteze un nou statut al rublei.

Dolarul se sprijină pe forța SUA, pe rolul acestora în gestionarea problemelor lumii, dar manifestarea sa pe piața financiară este limitată de celelalte monede. Confruntarea cu euro este un exemplu în acest sens. Există o relație directă între puterea monedei și sănătatea economică a unui stat. Orice stat care procedează inteligent acționează asupra acestor doi poli importanți pentru a-și asigura un progres constant și de perspectivă, cu atât mai mult într-o etapă de tranziție. Un exemplu în acest sens este cel al Rusiei, care face demersuri insistente pentru întărirea monedei sale naționale. O monedă puternică reprezintă o „locomotivă” potrivită pentru modernizarea economiei. Pe aceste elemente se pot derula toate intențiile de modernizare și progres în alte domenii de activitate, inclusiv cel al securității și apărării.

În acest mod, în următorii ani, Rusia ar putea întruni cele trei determinări care s-o

sprijine în aspirațiile ei de revenire la statutul de superputere – forță economică, forță financiară și forță militară. Competiția acerbă dintr-o lume a banilor cu mai mulți centri de putere exercită o mare presiune asupra scenei geopolitice actuale, în care se manifestă real o singură superputere. Dintre consecințele acestei situații se pot reține pe plan geopolitic două, care par mai sugestive și în consens cu ceea ce se petrece în lumea zilelor noastre, astfel:

- prima este legată de accentuarea curentului globalizării, cu consecințele sale ulterioare, respectiv făurirea unei economii unitare la nivel planetar, cu tot ceea ce derivă din aceasta, universalizarea în formă și conținut a principiilor democrației pe întreg mapamondul, crearea unei structuri politice unice pentru conducerea întregii omeniri;

- a doua este determinată de tendința difuzării puterii pe plan mondial, prin regionalizarea lumii și arondarea ei mai multor centre de putere, fiecare mizând pe o economie performantă și dinamică, o monedă competitivă și o armată puternică. Legat de aceste aspecte, în unul din interviurile apărute în Observatorul militar, subliniam ideea că lumea actuală se găsește într-un proces de tranziție, care, probabil, va mai dura o perioadă de timp.

Cele două direcții menționate vor menține în funcțiune acest proces până în momentul când se vor acumula condițiile necesare pentru alegerea fermă a uneia dintre ele. Credem că nu greșim dacă apreciem că SUA, din poziția actuală de lider mondial, optează pentru prima cale de evoluție a omenirii, iar marile puteri, care vin din urmă, pentru cea de-a doua. Cu alte cuvinte, lumea încearcă să renască din propria-i carapace într-o nouă formă. De altfel, se întrevăd germeii acestei lumi de tip nou, lume prevestită și de profesorul american de economie, Francis Fukuyama, fost consilier la Departamentul de Stat al SUA. El vorbea, în 1989, de sfârșitul istoriei, deoarece, încet și sigur, idealismul va fi înlocuit de raționalismul pragmatic, de calculul economic, de problemele tehnice.

Războiul din Golf, din martie-aprilie 2003, a demonstrat cu prisosință acest lucru. F. Fukuyama descrie drumul omenirii către făurirea unui stat unic. Acest lucru presupune atât o nouă ordine internațională, cât și o nouă ordine socială. Toate acestea implică realizarea unui nou tipar valoric și renunțarea la tiparul existențial al secolului

XX, schimbare denumită de Fukuyama „Marea Ruptură”⁷⁵. Este o etapă plină de neprevăzături, care generează o lume nouă, ce nu va mai semăna cu ceea ce trăim noi. Aceasta va reprezenta consecința acțiunii câtorva generații de oameni, deoarece schimbarea de mentalitate de tipar existențial este una dintre cele mai dificile forme de schimbare.

Desigur, această reproiectare a lumii nu se poate face decât într-o lume unipolară, cu un centru de putere hiperdezvoltat. În acest context, moneda are un rol deosebit de important, este un adevărat pol magnetic. Într-o economie eficientă și performantă, corelată cu o piață liberă, moneda capătă forță. Când, dimpotrivă, economia este sufocată de centralism și planificare, moneda slăbește. Prin urmare, economia are un rol determinant în această relație. Un centru de putere nu poate fi menținut cu o monedă slabă sau o economie slabă, lucru confirmat de ceea ce s-a întâmplat cu defuncta Uniune Sovietică. Prin urmare, se poate aprecia, și unii specialiști confirmă, că între centrele de putere și monedă există o relație biunivocă, iar marile spații valutare nu se pot constitui decât în jurul unor monede puternice ale unor actori geopolitici statali puternici.

În același timp, nu putem disocia evoluția lumii de constituirea societății informaționale și de informatizarea informației. Reprezintă o condiție absolut obligatorie realizarea suportului tehnologic indispensabil unei asemenea societăți. Acest lucru necesită, însă, mulți bani, ceea ce ne îndeamnă să revenim din nou la aceeași problemă.

Construcția unei noi lumi nu se poate realiza fără monede puternice și, implicit, actorii geopolitici puternici nu-și pot realiza spațiile de interes strategic decât pe suportul unor asemenea valute.

4. Moneda românească în contextul geopolitic actual

Chestiunea banilor devine extrem de critică la nivelul țărilor mici și mijlocii, respectiv a celor cu un nivel mai scăzut de dezvoltare economică.

Problemele sunt și mai dificile pentru statele care au schimbat un sistem cu altul într-un interval relativ scurt, de circa 15 ani. O mare parte dintre acești actori au fost nevoiți să accepte coexistența simultană a două tipuri de economii, până la generalizarea celei bazate pe proprietatea privată și piața liberă. În același timp, s-a realizat un

sistem legislativ nou, bazat în multe privințe pe mentalități vechi. Toate s-au repercutat negativ asupra monedelor naționale, în urma acestui proces complex multe revenindu-și extrem de greu și după mai multe etape de reevaluare. Parte din statele europene aflate în această situație, pe baza unor programe finanțate din afară, au reușit să crească standardul economic și să imprime o oarecare stabilitate financiară internă. Mai mult, invitate să adere la Uniunea Europeană, au pregătit strategii de adoptare a monedei unice europene. România se îndreaptă și ea, într-un ritm relativ alert, către un asemenea obiectiv. Aderarea noastră la spațiul unei monede puternice și cel al unei superputeri, cum este Uniunea Europeană, ne oferă garanția unui progres economic mult mai accelerat, lucru ce se va reflecta și în nivelul de trai al populației noastre, care nu este tocmai de invidiat. În același timp, apartenența la NATO reprezintă una din garanțiile noastre pentru stabilitatea și securitatea în aria geografică în care ne regăsim. O îndelungată perioadă de timp, leul a evoluat în raport cu rubla, apoi cu dolarul. În ultimii ani a fost nevoit să oscileze între dolar și euro. Pe măsură ce cursurile leu-dolar și leu-euro s-au apropiat și, îndeosebi, după ce cursul leu-euro s-a detașat în raport cu celălalt, s-a pus problema regândirii parității leului. Acest lucru este încă dificil, deoarece economia românească nu poate susține în mod eficient reevaluarea monedei naționale. Cu toate acestea, însă, acest proces este absolut necesar, gândindu-ne la perspectiva aderării la UE și înlocuirea leului cu euro, adică, probabil în anul 2009 sau 2010. La data respectivă, moneda noastră națională nu va avea nici o șansă la un schimb rezonabil, dacă nu va fi puternic reevaluată. Desigur, cursa euro-dolar are un impact deosebit pe piața financiară românească și nu numai. Astfel, când euro urcă, exportatorii români sunt favorizați, dimpotrivă, când acesta coboară, importatorii sunt cei implicați. Această fluctuație se manifestă agresiv asupra stabilității prețurilor, îndeosebi cele ale carburanților. Oriunde se produce o fluctuație majoră în cursul euro-dolar, influențele se resimt, mai devreme sau mai târziu, și la noi. Este unul dintre fenomenele și consecințele globalizării. Începând cu 3 martie 2003, moneda de referință pe piața financiară românească a devenit euro, astfel că lucrurile au devenit mai coerente.

Totuși, problema cursei euro-dolar nu poate fi eludată, deoarece cele două valute au un impact

deosebit asupra competitivității economiei românești. Relațiile pe care România le are cu SUA, apartenența la NATO, unde SUA sunt lider incontestabil, ne determină să urmărim cu atenție evoluția dolarului, cu toate consecințele ce decurg de aici. În același timp, aderarea noastră la UE, chestiune ce presupune integrarea în sistemul de valori ale acesteia, ne obligă la toate preparativele necesare preluării euro ca monedă națională. Desigur, aceste probleme se rezolvă în mod succesiv, însă accentul trebuie pus pe ceea ce asigură suportul acestor schimbări, anume economia. Numai o economie stabilă, performantă și competitivă asigură o monedă națională puternică și ofensivă. Din această perspectivă, se poate reține faptul că economia românească nu este încă în măsură să recircule întregul flux monetar de pe piață, ceea ce impune, nu de puține ori, intervenția Băncii Naționale pentru a prelua surplusul de bani. Cu alte cuvinte, economia noastră nu reușește să se dinamizeze într-un ritm care să depășească fluctuația cantității de bani de

pe piața financiară, lucru ce necesită intervenția elementului de reglare. Aceasta este legată și de eficiența muncii, încă scăzută la noi. Fără o economie funcțională, care să sprijine în mod eficient leul și să asigure trecerea la euro, fără fenomene tranzitorii excesive, nu putem emite pretenții pentru a fi acceptați în noua ordine care se configurează.

NOTE:

¹ Romano PRODI, **O viziune asupra Europei**, Editura Polirom, Iași, 2001, p.25.

² BERGSTEN C.F, *America and Europe: Clash of the Titans*, Foreign Affairs, March/April, 1999, vol 78, nr.2.

³ Ibidem.

⁴ Romano PRODI, **op. cit.**, p.26.

⁵ Francis FUKUYAMA, **Marea ruptură. Natura umană și refacerea ordinii sociale**, Editura Humanitas, București, 2002.

DOUĂ CONCEPTE PENTRU ZONA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE: „VECINĂTATE PRIETENOASĂ” ȘI „PARTENERIATUL PENTRU SECURITATE”

*Dr. Paul DUȚĂ,
Institutul Român de Studii Internaționale*

1. Regionalism și securitate

Esența regionalismului este inexistentă în Zona Extinsă a Mării Negre (ZEMN), chiar dacă există o percepție economică a acestui concept (care constă într-o percepție răspândită a elementului economic ca fiind promovat prin cooperarea regională în Marea Neagră).

Marea Neagră poate fi cu greu percepută ca o regiune. Nu există un spirit al regionalismului în diferitele dimensiuni ale cooperării regionale în statele riverane și chiar în regiunile aceluiași stat. Cooperarea regională și subregională nu este văzută ca una din prioritățile de politică externă. Chiar și atunci când se tratează această problematică, ea este un aspect complementar al integrării europene și euro-atlantice¹.

Spiritul regionalismului în ZEMN este foarte puțin promovat². Ca motive care ar sta la baza acestei realități: caracterul eterogen al regiunii, existența naționalismului, rivalitatea și competiția, diversitatea regională a Ucrainei, autoidentificarea Bulgariei cu problemele Balcanilor și nu cu cele ale Mării Negre, precum și preferarea modelului Pactului de Stabilitate ca un model de identitate regională impus de către Occident.

Interesele majore ale cooperării regionale sunt: cooperarea economică și dezvoltarea, securitatea și stabilitatea regională, dezvoltarea proiectelor privind infrastructura coridoarelor de transport al energiei, lupta împotriva crimei organizate, rezolvarea conflictelor regionale.

ZEMN se prezintă ca o răscruce de rute economice indispensabilă coridoarelor de transport al resurselor energetice de la Marea Caspică și Caucaz spre Europa Occidentală. Marea Neagră este spațiul de proiecte concurențiale și disputate cu același scop: găsirea și exploatarea în siguranță de resurse alternative la energia care provine din zone nesigure.

Obiectivele cooperării regionale și ale integrării europene și euro-atlantice sunt tratate ca fiind complementare. Aceste două categorii de obiective nu sunt numai complementare, ci și, de asemenea, într-o relație de susținere reciprocă.

Factorii determinanți ai cooperării regionale includ: lupta împotriva amenințărilor asimetrice/neconvenționale, accesul la petrolul și gazul caspian, prezența flotei ruse din Marea Neagră pe teritoriul ucrainean³.

Participarea la proiectele de transport al energiei și la combaterea crimei organizate sunt două obiective majore pentru statele implicate în cooperarea regională și, totodată, factori decisivi de realizare a acestora.

Un al doilea aspect a cooperării se referă la cooperarea în zona securității, cooperare direcționată politic, cu promovarea unui activism politic regional al elitelor în întreaga regiune⁴.

Deși a devenit operațională în 2001, BlackSeaFor este considerată ca având un potențial impact de securitate în regiune.

Factorii principali care pot obstrucționa cooperarea regională de securitate sunt: situația economică/lipsa resurselor financiare (corupția și crima organizată), moștenirea istorică (diferențele culturale și religioase și instabilitatea indusă de conflictele și tensiunile din regiune), lipsa unei coeziuni economice a regiunii, ambițiile Rusiei de a domina și implicarea sa în conflictele interetnice din regiune⁵, slăbiciunile sprijinului organizațional pentru cooperarea multilaterală și interesele conflictuale nedeclarate ale statelor membre.

Analiza raporturilor dintre regionalism și securitate în ZEMN impune evaluarea zonelor conflictogene și îmbunătățirea potențialului de cooperare regională, principalele sale realizări și neîmpliniri și sugerarea posibilei zone de acțiune pentru dezvoltări viitoare în scopul întăririi securității și stabilității regionale.

Există tendința de a se considera diferitele inițiative regionale individual și punctual, chiar dacă sunt părți ale unui cadru mult mai mare. Tendința afectează obiectivitatea evaluărilor calităților premiselor inițiativelor regionale. Cel mai elocvent caz este cel al Cooperării Economice a Mării Negre (CEMN), în cadrul căreia mai multe realizări instituționale sunt tratate separat, și nu ca făcând parte dintr-un întreg.

În opinia noastră, CEMN trebuie să continue să promoveze o formulă de regionalism deschis, pentru a nu se transforma într-un bloc comercial cu tratament preferențial.

CEMN trebuie să devină un instrument nu o alternativă la promovarea normelor și politicilor UE în zonă. În acest sens, UE se impune să sprijine mai activ proiectele BSEC. De aceea, o cooperare echilibrată și mutuală poate și trebuie să existe între BSEC și UE.

2. Securitatea și procesele democratice

Organizațiile de securitate sunt în mod natural interesate de ZEMN, ca urmare a potențialului economic și de resurse mare, precum și pentru importanța strategică în garantarea stabilității și securității spațiului euro-asiatic.

O realitate din ce în ce mai importantă este situarea flancului sudic al NATO în spațiul ZEMN. Statutul de membru NATO al României și Bulgariei⁶, potențialitatea obținerii aceluiași statut de către Ucraina și Georgia, împreună cu prezența unui vechi membru NATO – Turcia, fac din Marea Neagră o zonă care ar putea fi considerată sub responsabilitate euro-atlantică⁷.

NATO este interesată în rezolvarea problemelor regionale potrivit noii sale strategii, în cadrul unui domeniu larg de activități, dincolo de competența sa tradițională, în special spre Est. Plecând de la această premisă, Alianța își propune politici de sprijin al proceselor democratice în ZEMN care vor oferi noi trepte pentru creșterea încrederii în succesul reformelor.

Dacă extinderea NATO poate fi apreciată în mai multe feluri, procesul de lărgire a UE este un proces politic. Schimbarea mediului internațional a stimulat transformarea NATO, de la o organizație de apărare la una care unește statele angajate în construcția și sprijinul unui nou sistem global de securitate.

Extinderea UE și NATO spre Est pune spațiul

european în poziția de a avea o politică externă și de securitate mult mai clară și mai articulată privind vecinii săi imediați - ZEMN și regiunea Orientului Mijlociu. Pe de altă parte, această zonă cu resurse energetice bogate și cu un potențial de tranzit uriaș devine un eșichier al eforturilor geopolitice globale, fiecare dintre acestea tinzând să-și realizeze interesele economice și politice în acest spațiu⁸.

Există o suspiciune din partea Europei privind apariția unor noi provocări la adresa securității și stabilității provenind din acest spațiu - terorismul internațional, care se manifestă în Turcia și are tendința de a se extinde spre Vest; migrația necontrolată din Est, care ridică întrebări legate de eficiența securității granițelor UE⁹; conflictele locale¹⁰ au tendința de a fi escaladate (Georgia, Nagorno-Karabah, Transnistria¹¹, Palestina, Kurdistan etc.) Această suspiciune este întărită de problemele legate de stabilizarea Irakului precum și de efectele nedorite ale tensiunilor potențiale din relațiile ruso-ucrainene, cum ar fi criza legată de Tuzla. Europa este îngrijorată de slăbiciunea sistemelor socio-economice și de nivelul de dezvoltare, considerat insuficient, al evoluțiilor democratice din statelor adiacente, care pot induce exacerbarea conflictele potențiale și a destabilizărilor politice la scară largă¹².

Evenimentele din Georgia au prezentat o implicare mai amplă a SUA în sprijinul proceselor democratice în regiune. Există o serie de argumente care susțin că interesele naționale ale SUA în zonă sunt mai mari, chiar dacă administrația Bush s-a pronunțat numai pentru un suport politic acordat democrației.

Evenimentele din 11 septembrie și consecințele lor au schimbat fundamental situația geopolitică din regiune, în special cea privitoare la Afghanistan și Irak. Ca urmare, SUA s-au poziționat ca principal și, în unele cazuri, ca dominant actor regional. Un actor care a inclus în sfera intereselor sale vitale această regiune și care va duce la schimbarea substanțială a balanței tradiționale de putere în regiune. SUA consideră ZEMN ca fiind o regiune cu o importanță excepțională, nu numai datorită depozitelor strategice de petrol și gaze pe care le deține, dar și pentru valoarea sa de cap de pod pentru relațiile viitoare cu piețele asiatice, ce se prezintă ca fiind promițătoare.

SUA, în comparație cu Federația Rusă, posedă câteva avantaje, care sunt condiționate de mai marea

sa influență economică asupra situației politice din statele Caucazului de Sud, de dominarea prin factori economici. Întărirea prezenței militare a SUA în regiune devine foarte importantă, din Afghanistan și Golful Persic până în Uzbekistan și Georgia. Prezența militară americană poate deveni un factor esențial pentru susținerea stabilității regionale, a non-proliferării și a intereselor acelor state din regiune care nu au ambiții de „mari puteri” sau hegemonice. Fără îndoială, obiectivele americane pe termen lung urmăresc reducerea pe o scară largă și sistematică a influenței Federației Ruse, diminuarea impactului politic, economic și militar al poziției acesteia.

3. Două concepte: „Vecinătate prietenoasă” și „Parteneriat pentru securitate”

Îmbunătățirea cooperării în domeniul securității va veni în întâmpinarea nevoilor printr-o securitate regională dinamică, prin redefiniri conceptuale ale acesteia și prin punerea lor în practică cu luarea în considerare a complexității ZEMN și a viitoarelor dezvoltări legate de exploatarea resurselor naturale din zonă.

Având în vedere apariția de noi linii de demarcație inerente proceselor de lărgire a NATO și UE, ZEMN și comunitatea euro-atlantică vor avea un interes comun în creșterea stabilității și a securității în ZEMN, pentru adâncirea legăturilor economice și implementarea proiectelor de transport controversate în statele din zonă, împotriva proliferării amenințărilor transnaționale, pentru o colaborare multilaterală în cadrul construirii noii arhitecturi de securitate.

Creșterea potențialului de securitate al BlackSeaFor, dar și faptul că, la fel ca în prezent, forța navală reunită poate fi folosită sub mandat al Națiunilor Unite și în operațiunile conduse de către OSCE face să fie luată în considerare posibilitatea ca NATO și UE să o folosească în viitor în operațiuni de cercetare și recuperare, deminări, asistență umanitară și operațiuni de protecție a mediului în spațiul Mării Negre.

Actualele tensiuni dintre procesul de integrare în NATO și UE și cooperarea regională în ZEMN se impun a fi depășite. În acest sens, NATO și UE trebuie să se pronunțe deschis, în sensul că o bună cooperare regională a statelor ZEMN va induce o creștere a șanselor lor de integrare.

Considerațiile strategice noi pe care le atrage

paradigma securității în schimbare fac regiunea cel puțin la fel de importantă ca Europa Centrală în timpul Războiului Rece, din mai multe perspective. Cooperarea pentru securitate în cadrul ZEMN va răspunde nevoii de a multiplica oportunitățile de dezvoltare regională, cu păstrarea de către toți participanții a gradului de stabilitate deja realizat. Ar putea să apară, astfel, o oportunitate (neașteptată) ca NATO, Rusia și posibil UE să lucreze împreună, să-și concentreze eforturile și resursele pentru a ajuta la susținerea stabilității ZEMN, prin stabilitate regională, ca alternativă la instabilitatea „controlată” din zonă¹³.

Cea mai importantă caracteristică a ZEMN este aceea că interesele și prioritățile naționale, în general, nu sunt în contradicție. Statele zonei sunt interesate în mod fundamental de menținerea stabilității și securității regionale, dezvoltarea durabilă¹⁴, asigurarea funcționării coridoarelor de transport – independent de jocurile geopolitice al „marilor” actori. Nu există inițiative regionale cu un impact semnificativ în privința securității zonei.

Inițiativele regionale majore în domeniul securității zonei: CEMN (organizația cu impactul cel mai mare), BlakSeaFor, GUUAM (Georgia-Uzbekistan-Ucraina-Armenia-Moldova), SECI, NATO/PfP, SEEBRIG (Brigada Multinațională de Pace din Europa de Sud-Est), trilateralele Bulgaria-România-Grecia și Bulgaria-România-Turcia.

Conceptul „Vecinătate prietenoasă” în ZEMN ar putea constitui un concept de politică externă în construirea de noi poduri între statele zonei, inclus în strategiile NATO și UE, concept ce ar contribui la eforturile de explorare creativă a modalităților de minimizare a noilor linii potențiale de divizare.

În plus, conceptul „Vecinătate prietenoasă” poate avea un impact pozitiv asupra cooperării în cadrul ZEMN, în ceea ce privește securitatea energiei, în special legat de importanța coridorului de tranzit al resurselor energetice.

Conceptul „Vecinătate prietenoasă” se sprijină pe nevoia statelor riverane ale Mării Negre pentru o percepție unitară a amenințărilor teroriste, ale traficului de droguri, arme mici, arme ușoare, migrației ilegale și traficului de persoane. De asemenea, acest concept este destinat găsirii procedurilor necesare tratării amenințărilor de securitate transnaționale.

Conceptul „Parteneriat pentru securitate” trebuie să includă programele și proiectele ce își propun accelerarea integrării în structurile

euro-atlantice a statelor riverane, să stabilească platforma de consultații, decizie și acțiuni pentru a preveni și controla în mod eficient noile riscuri și amenințări de securitate.

Obiective de atins ale conceptului: conturarea și implementarea sensului regionalismului în cadrul ZEMN, aspectele descriptive și normative ale cooperării regionale și sub-regionale în zonă, factorii principali favorizanți și obstructivi ai cooperării, inițiativele regionale cu impactul cel mai mare în domeniul securității, relația dintre cooperare regională și procesele europene și euro-atlantice, interesul național pentru participarea la cooperarea regională.

Dileme diplomatice:

Negocierile privind securitatea în ZEMN ar putea să fie desfășurate pentru a stabili:

- Care probleme de securitate trebuie tratate cu prioritate, odată ce procesul de cooperare va fi lansat (stabilirea agendei), și ce ordine de prioritate trebuie adoptată (cu care să se înceapă)?

- Care este cel mai potrivit cadru de desfășurare a procesului (autonom sau în cadrul altor instituții, la nivel regional sau atașat la inițiativele lansate de alte organizații, permanent și puternic instituționalizat sau ad-hoc/la cerere, fără angajamentele legale sau politice)?

- Care este cel mai potrivit nivel de desfășurare a procesului (mediu sau la nivel înalt, ori ambele)?

- Cum trebuie organizat dialogul politic și de securitate (pe baze regulate sau de câte ori este nevoie, cu instituția președinției permanente între reuniuni sau în timpul acestora etc.)?

- înțelegere comună a amenințărilor de securitate, ca urmare a unui larg dialog asupra controverselor de securitate sau asupra conflictelor potențiale bilaterale sau subregionale din cadrul ZEMN;

- un mecanism consultativ semi-permanent (autonom), cu agende politice și de securitate care să poate propună acțiuni împotriva provocărilor de securitate și pentru realizarea unui ghid politic de implementare;

- creșterea interdependenței academice, care să permită crearea unei rețele a experților de securitate și constituirea unei baze conceptuale specifice problemelor de securitate ale ZEMN.

Politici publice:

- crearea de structuri civice pe lângă

parlamentele statelor ZEMN;

- elaborarea de proiecte și programe alternative în sfera acțiunilor civice;

- o propagandă pe scară largă a ideilor și principiilor acțiunilor civice animate de realizarea unei percepții a regionalismului, ca piatră unghiulară a transformărilor democratice în statele ZEMN;

- crearea unei rețele formate din organizații reprezentative și institute naționale, coordonarea activităților acestora și a schimbului de informații;

- consultarea largă cu NATO, UE, OSCE, oficialitățile guvernamentale ale națiunilor euro-atlantice pentru introducerea diferitelor inițiative civice în ZEMN.

Acțiuni civice:

- Introducerea unei monitorizări și a unui control al progreselor și realităților de securitate regionale percepute la nivel național și regional;

Elaborarea și popularizarea cooperării regionale și a strategiilor de securitate viitoare, supunerea discuțiilor publice și evaluării experților (inclusiv a celor străini), diseminării acestora și popularizarea prin media.

- Controlul civic asupra tuturor sferelor importante ale vieții sociale, inclusiv în domeniul securității;

Analiza și elaborarea de forme și metode optime de cooperare regională non-guvernamentală în direcția regionalismului, pentru transformări democratice, securitate regională și reformele sectorului de securitate, realizarea condițiilor pentru o înțelegere a necesității creării structurilor civice ale societății în ZEMN.

- Tipărirea unui periodic internațional - „Parteneriatul pentru securitate în ZEMN”, o revistă cu apariții regulate, cu o tematică extinsă, care să prezinte realizările în domeniul securității pentru această zonă;

Sistemul acțiunilor civice îndreptate spre activitățile statale, în special asupra procesului de luare a deciziilor de politică internațională și internă, care deja există în statele democratice, cu scopul protejării statului și a societății față de posibile greșeli și acțiuni voluntariste ale regimului și din partea unor grupuri politice de influență.

- Consolidarea și sprijinul metodologic al entităților angajate în dezbaterile problemelor de

securitate: ONG-uri, centre, grupuri naționale înființare ad-hoc de dezbatere și găsire de soluții;

- Formarea opiniei publice în baza ideii de necesitate, nevoia de informare asupra stabilirii obiectivelor „Parteneriatului pentru securitate”, alături de sfera politicii legate de securitatea națională;

Acțiunile civice pot promova pe scară largă implementarea valorilor democratice și duce la creșterea oportunităților de influențare de către cetățeni a deciziilor autorităților lor.

- Crearea unui grup ad-hoc de dezbatere, analiză și găsire de soluții pentru ZEMN, pentru emiterea unui corp de concepte în domeniu, controlul sferei de securitate, politica externă și internă, stimularea dezvoltării societății civile în ZEMN;

Sprrijin metodologic și expertiză pentru rețeaua centrelor neguvernamentale de acțiune civică, stimularea cooperării lor, schimbul de informații, consolidarea opiniei publice.

- Organizarea de monitorizări regulate ale progreselor rețelei de acțiuni civice și a modului de percepție a problemelor regionale de securitate la nivel național și sub-regional, analiza sistematică a opiniei publice în aceste sfere;

- Distribuirea pe scară largă a rezultatelor prin media regionale și naționale, consolidarea sprijinului public pentru implementarea mecanismului de acțiuni civice asupra procesului de luare a deciziilor în domeniul securității;

- Desfășurarea regulată de conferințe, seminarii și cursuri de pregătire privind acțiunile civice în ZEMN.

NOTE:

1 COPPIETERS, B., **Federalism and Conflict in the Caucasus** (London: Royal Institute of International Affairs, 2001).

2 Frank SCHIMMELFENNIG, *Introduction: The Impact of International Organizations on Central and Eastern European States – Conceptual and Theoretical Issues*, în R. LINDEN, (ed.), **Norms and Nannies: The Impact of International Organizations on the Central and East European States** (Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, INC., 2002), pp. 19-20.

3 BERG, E. and VAN MEURS, W., *Borders and Orders in Europe: Limits of Nation- and State-Building in Estonia, Macedonia and Moldova*, Journal of

Communist Studies and Transition Politics, Vol. 18, No. 4 (2002), pp. 51-74.

4 *Cea mai negativă expresie a aspirațiilor de politică externă ale Rusiei – spunea Bruce Jackson - apare acum legată de țărutul nordic al regiunii Mării Negre. Deoarece am prezentat în fața Comitetului de Politică Externă al Senatului SUA cum Kremlinul concepe neoimperialismul Rusiei reiterat în sintagma „vecinătatea apropiată”, nu voi relua argumentele expuse anterior. Este suficient să precizez, că dacă noi suntem interesați să protejăm noile democrații de interfețe și presiuni exterioare ori dacă noi suntem pur și simplu interesați de efectele negative ale politicii rusești asupra propriei populații, atunci noi suntem obligați să ne concentrăm asupra acestei regiuni.*, Bruce Pitcairn JACKSON, “**The Future of Democracy in the Black Sea Region**”, US Senate, 08 March 2005, p.4.

5 GRABBE, H., *Europeanization Goes East: Power and Uncertainty in the EU Accession Process*”, în Kevin FEATHERSTONE and Claudio RADAELLI (eds.), **The Politics of Europeanization** (Oxford: Oxford University Press, 2003), pp. 303-337.

6 *Atunci când dorim să realizăm ceva în regiunea Mării Negre – sublinia Bruce Jackson - este imposibil ca dorința noastră să nu se interfereze cu Rusia acolo unde atitudinea sa este dincolo de un nivel acceptabil. Totodată, noi trebuie să comunicăm în mod prietenesc Turciei ceea ce noi așteptăm de la prietenii și aliații noștri pentru sprijinul altor state democratice și pentru a lucra în direcția rezolvării pașnice a conflictelor din regiunea lor. Și asta pentru că oficialii ruși devin iritați când noi subliniem că otrava folosită împotriva lui Iușcenko și explozibilul utilizat în explozia unei mașini în localitatea Gori din Georgia, vin din Rusia, ceea ce nu înseamnă că noi trebuie să ignorăm această legătură. Și asta pentru că oficialii turci devin indignați atunci când se fac mențiuni despre campania de genocid condusă de autoritățile otomane împotriva civililor armeni la începutul ultimului secol, ceea ce nu înseamnă că faptele istorice nu trebuie discutate între aliații democrației. Dacă dorim să avem succes acolo unde democrațiile sunt fragile, noi trebuind să fim deschiși în ceea ce spunem și facem*, Bruce Pitcairn JACKSON, “**The Future of Democracy in the Black Sea Region**”, US Senate, 08 March 2005, p.4.

7 *Perspectivile democrațiilor din zona Mării Negre – arăta Bruce Jackson - vor fi îmbunătățite substanțial prin integrarea oficială a României și Bulgariei în Uniunea Europeană. Aderarea lor trebuie să rămână pentru data de 1 ianuarie 2007 pentru a convinge alte state din regiune că există posibilitatea integrării europene în viitorul apropiat și că reformele dureroase vor aduce avantaje legate de securitatea și prosperitatea lor. Statele Unite pot susține România și Bulgaria pentru atingerea obiectivelor lor prin realizarea reformei sistemului juridic și respectarea strictă a standardelor*

de către administrațiile lor. Departamentul Apărării trebuie să activeze decizia mult întârziată privitoare la re poziționarea forțele americane din Europa în locațiile oferite de Guvernul României în apropierea Constanței pe malul Mării Negre. Nimic nu poate fi mai clar că Statele Unite împărtășesc viziune Uniunii Europene potrivit căreia securitatea și stabilitatea în zona Mării Negre este esențială pentru securitatea euro-atlantică., Bruce Pitcairn JACKSON, “**The Future of Democracy in the Black Sea Region**”, US Senate, 08 March 2005, p.4.

8 *Instituțiile existente* – sublinia Bruce Jackson - cum sunt NATO și OSCE, trebuie puse să lucreze în serviciul democrației pe litoralul Mării Negre. Noi trebuie să revizuiam decizia de a bloca limitarea programului Active Endeavor și să-l extindem la Marea Neagră și să depășim arhaica Convenție de la Montreaux, care este invocată uneori ca o justificare pentru blocarea supravegherii strâmtorii Bosforului. În mod similar, noi trebuie să solicităm ca OSCE să își îndeplinească responsabilitățile de menținere a păcii și de monitorizare asupra regiunii. Chiar dacă noi am înregistra succes prin NATO și OSCE, regiunea Mării Negre rămâne o „instituție săracă”. Inițiativele regionale, cum ar fi confuza GUUAM (Georgia, Ucraina, Uzbekistan, Azerbaidjan și Moldova) ori muribunda Organizația de Cooperare a Mării Negre nu pot depăși impasul. Ca o consecință, noi trebuie să angajăm liderii regionali, cum ar fi președintele român Băsescu, președintele georgian Saakashvili și președintele ucrainian Iușcenko, pentru formarea de noi structuri pentru o strategie a Mării Negre, Bruce Pitcairn JACKSON, “**The Future of Democracy in the Black Sea Region**”, US Senate, 08 March 2005, p.4.

9 *Atât Millennium Challenge Account cât și European Union’s Neighborhood Policy* – spunea Bruce Jackson - au fost concepute pentru a sprijini democrațiile nou apărute în eforturile lor pentru accelerarea dezvoltării economice și întărirea capacității democratice ale instituțiilor. Atât Statele Unite cât și Uniunea Europeană sunt active în zona Mării Negre, chiar dacă o coordonare oficială nu există. Cel patru libertăți ale accesului la piață, mobilitatea forței de muncă, a investițiilor și a circulației prevăzute în Europe’s Neighborhood Policy sunt clar complementare cu ceea ce Statele Unite pot oferi prin sprijinul de securitate și ajutorul pentru dezvoltare. Coordonarea strânsă este esențială. Astfel, noi trebuie să stimulăm Fondurile Congresului pentru ONG-uri, cum ar fi National Endowment of Democracy, IRI and NDI, pentru a se ocupa de un spectru larg de activități de sprijin a democrației. Alegerile nu sunt singura preocupare care are importanță în regiunea Mării Negre. Alte probleme-cheie, de asemenea, sunt întărirea societății civile, a presei și a opoziției parlamentare, Bruce Pitcairn JACKSON, “**The Future of Democracy in the Black Sea Region**”, US Senate,

08 March 2005, p.4.

10 HILL, C., *The EU’s Capacity for Conflict Prevention*, European Foreign Affairs Review Vol. 6, No. 3 (2001).

11 *Începând cu conflictul din Transnistria* – spunea Bruce Jackson -, negocierii noștri au nevoie să își dubleze eforturile lor pentru găsirea creatoare a unor soluții. *Revoluția portocalie din Ucraina a deschis posibilitatea încheierii episodului criminal din Transnistria și a conflictului secesionist împotriva guvernului constituțional din Chișinău. Pentru ca negocierile să aibă succes, oricum, noi trebuie să extindem actualul format de negociere la o formulă pentagonală prin includerea atât a Uniunii Europene cât și a României, ca parteneri importanți și constructivi. În Nagorno-Karabakh, noi trebuie să presăm Azerbaidjanul și Armenia să se întoarcă la negocieri serioase și să insistăm ca aceste negocieri să înceapă de la platforma atinsă în 2001 la Reuniunea de la Key West. În final, noi trebuie să arătăm o mai mare deschidere și entuziasm când părțile fac pași importanți în direcția păcii. Prezentarea planului de pace pentru Osetia de sud de către președintele Misha Saakashvili a fost primit cu o tăcere apăsătoare de către Bruxelles și Washington, ceea ce a surprins. Este, de asemenea, crud și demoralizator*, Bruce Pitcairn JACKSON, “**The Future of Democracy in the Black Sea Region**”, US Senate, 08 March 2005, p.4.

12 ASAROV, B., *The New Architecture. The System of Foreign Politics (Tiraspol: Pro-Europe Movement)*, <http://www.azi.md/investigation?ID=27081>, 12 December 2003. CIOBANU, C., *Hearing: Moldova - Are the Russian Troops Really Leaving?* (Commission on Security and Co-operation in Europe), available at http://www.csce.gov/witness.cfm?briefing_id=1999&testimony_id=205. COJOCARU, G., *About the Mirage of the So-called “common State” Between Transdnistria and Moldova*, http://www.cipdd.org/cipdd/_States%20in%20tranzition/cojcaru.htm. CONSTANTIN, I., *Peace Consolidation Mission Moldova – Parties and Interests*, available at www.azi.md/news?ID=25351, 15 August 2003. COPPIETERS, B. and EMERSON, M., *Conflict Resolution for Moldova and Transdnistria Through Federalisation?* (Brussels: CEPS Policy Brief No. 25, August 2002), <http://www.ceps.be>.

13 KING, C., **The Moldovans – Romania, Russia and the Politics of Culture** (Stanford, California: Hoover International Press, 2000).

14 SCHIMMELFENNIG, F., ENGERT S. and KNOBEL, H., *Costs, Commitment, and Compliance. The Impact of EU Democratic Conditionality on European Non-Member States*, EUI Working Paper RSC 2002/29 (Florence: EUI, 2002).

STABILITATE ȘI SECURITATE ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE

Alina BUZĂIANU,
Institutul Român de Studii Internaționale

In a relatively short period of time, the Black Sea has become an area of top priority for the main powers in the world and for the major international and regional structures. NATO's and EU's enlargement had transformed the region into a strategic area of major interest for the West. NATO's coming near the Black Sea coast brings the Alliance in the neighborhood of Middle East and increases its capacity to contribute to the peacekeeping and security process in the Black Sea Region. Meantime, through "European Security Strategy"- this is on the verge of being completed- the European Union has created many opportunities for developing in the area of an entire set of missions with "a low level of intensity". Therefore, the international life of the Black Sea Region, which has been monotonous for 45 years, has suddenly become full of complex events of political, economical and social nature. This important change has granted the political elites from these countries a timely chance to rethink their mutual relations and to start building new multilateral relationships.

I. Considerații

Dacă ar fi să aruncăm o privire în trecut, am afla că principala focalizare a hărții geopolitice era pe „Cortina de Fier” și Orientul Mijlociu; apoi atenția s-a mutat către Balcani, iar acum regiunea Mării Negre-Mării Caspice devine o zonă strategică de preocupare pentru Alianța Euro-Atlantică. Regiunea desparte geografic Europa de Asia și a constituit un pod de legătură între Vest și Rusia. Din punct de vedere istoric, regiunea Mării Negre era o zonă de comerț și, de aceea, constituia un factor integrator sub imperiile otoman și grec. A fost, de asemenea, și frontul confruntării între imperiile rus și otoman și, mai târziu, între Uniunea Sovietică și NATO. Încă din anii 1990, regiunea Mării Negre a devenit o „curea de transmisie” atât

pentru probleme, cât și pentru resurse energetice. În mod consecvent, această regiune își face din ce în ce mai mult loc pe agenda NATO și a Uniunii Europene.

Regiunea Mării Negre¹ reprezintă o frontieră nord-sud între Uniunea Europeană și statele Orientului Mijlociu (Israel, Palestina, Irak, Iran etc.). Astăzi, un număr mare de state din zonă, care și-au câștigat independența după Războiul Rece, au de jucat un rol important în definirea regiunii. Avansarea Uniunii Europene și a NATO către coasta de vest a Mării Negre va afecta atât țările candidate, cât și pe cele care sunt deja membre ale Uniunii și ale NATO.

Regiunea Mării Negre se distinge, ca importanță, prin numeroasele structuri regionale și subregionale existente. Regiunea include Albania, Armenia, Azerbaidjan, Bulgaria, Georgia, Grecia, Moldova, România, Rusia, Serbia și Muntenegru², Turcia și Ucraina. Nu toate aceste state se învecinează cu Marea Neagră, dar toate au un rol relativ activ în procesele de cooperare din regiune, inclusiv în cadrul Organizației pentru Cooperare Economică a Mării Negre.

Există câteva motive strategice pentru a lega zona Mării Negre (în sens strict geografic, referitor doar la cele șase state litorale³) de zonele geografice mai largi ale Caucazului, Mării Caspice și Europei de Est și Sud-Est, atunci când ne referim la securitatea și stabilitatea politică și economică a regiunii.

Dată fiind poziția geostrategică a regiunii, ca o legătură naturală între Europa și Asia, dar și între Asia Centrală și Orientul Mijlociu, aceasta constituie o legătură comercială vitală și o importantă zonă de tranzit. Zona Mării Negre este recunoscută, în cadrul sistemului de coridoare de tranzit paneuropene al UE, ca o zonă de transport extinsă, ce acoperă Asia Centrală în cadrul Coridorului de transport Europa-Caucaz-Asia (TRACECA). Trist, dar adevărat, țările de la Marea Neagră sunt renumite mai mult pentru potențialul

conflictual, decât pentru solidaritatea regională, iar această situație trebuie să se schimbe în viitorul apropiat, adică, țările din regiune trebuie să adopte o poziție puternică și să acționeze eficient în privința securității și stabilității regiunii și a țărilor din zona apropiată.

Din punct de vedere economic, regiunea Mării Negre deține o poziție strategică în transportul maritim, având importante facilități de transport legate de canalul Rin-Dunăre-Marea Neagră și canalul Volga-Don. Regiunea reprezintă, de asemenea, o piață potențială de 350 de milioane de consumatori, cu zăcăminte de petrol și gaze naturale și zone de tranzit pentru conductele venind din Caucaz și Asia Centrală către Europa. Pe lângă aceasta, reunește și oportunități pentru turism, infrastructuri de depozitare și exploatare, precum și facilități pentru dezvoltarea de activități profitabile de afaceri, în domeniul infrastructurii și comunicației și resurse umane calitative din punct de vedere profesional.

Potențialul militar este reprezentat de câteva aspecte importante, precum: facilități naționale considerate potrivite pentru extinderea managementului spațiului aerian al NATO către zona Caucazului; zona Mării Negre este percepută ca o zonă-tampon împotriva traficului de arme și materiale sensibile, venind dinspre CSI; infrastructură regională - adică porturi - potrivită pentru proiectarea de forțe militare, cooperarea regională în domeniul schimbului de informații și implementarea măsurilor antiterorism, ca parte a efortului general de combatere a terorismului.

Lista problemelor de securitate în regiunea Mării Negre este lungă și complexă. Aceste probleme sunt legate atât de domeniul securității „soft”, cât și de cel al securității de tip „hard”.

În plus, față de problemele relaționale între forțele militare din regiune, unele din aceste state sunt reale surse de insecuritate; s-au observat un slab progres al reformelor economice, evoluții nedemocratice în politicile interne naționale, degradări ale mediului, migrații ilegale, trafic de persoane, contrabandă cu droguri și arme. Aceste probleme trebuie abordate urgent, pentru că, în caz contrar, se vor înrăutăți. Bineînțeles, aceste neajunsuri sunt semnificative nu numai pentru țările din regiune, dar și pentru orice altă putere care se implică în zonă.

II. Dimensiunea de securitate a regiunii

Ca urmare a faptului că reprezintă dimensiunea sud-estică a Europei, regiunea Mării Negre este considerată inima Eurasiei. Aceasta este deosebit de importantă pentru securitatea și stabilitatea spațiului european extins, în special cu privire la recente evenimente din interiorul regiunii, cât și din jurul acesteia (extinderea Uniunii Europene, evenimentele din Orientul Mijlociu).

Sfârșitul Războiului Rece nu a adus regiunii Mării Negre pacea și stabilitatea dorite. Mai mult decât atât, este acum observabilă creșterea tensiunii și a conflictului, atât la nivel statal, cât și interstatal. Acest fapt este expus în cel mai periculos mod, și anume, cel al amenințărilor militare. Suntem martori ai conflictelor armate din spațiul post-sovietic: dintre Armenia și Azerbaidjan, în Georgia (Abhazia și Osetia), în Moldova (Transnistria), în Rusia (Cecenia). Neîncrederea istorică stabilită în relațiile dintre țări (Grecia și Turcia, Rusia și Ucraina, de exemplu) este și ea întreținută. Două mari „zone fierbinți” ale Europei – Caucazul și Balcanii – exercită o influență directă asupra securității regiunii Mării Negre; de aici, și numeroasele amenințări militare potențiale, existente și viitoare în regiune⁴.

În contextul tematicii securității, regiunea Mării Negre este importantă pentru mari actori precum: UE, NATO, Rusia și Statele Unite.

Forța motrice în zonă este economia mondială. Sursele de energie brută și rutele energetice reprezintă factori majori. Alt motiv de interes este acela că încă nu există o putere dominantă în regiunea noilor state independente. Una dintre implicațiile Războiului Rece a fost aceea că un nou vid a fost creat în urma sa. Noile state independente nu aveau experiență, fiind private de un fundament istoric care să le îndrume fie pe ele, fie instituțiile bine stabilite cu care să guverneze.

În această situație, „securitatea” nu mai este o preocupare unic-militară. Securitatea umană, economică și a mediului înconjurător au devenit componente complementare ale securității politico-militare. De aceea, statele din regiunea Mării Negre trebuie să privească securitatea și stabilitatea în zonă într-o manieră comprehensivă, chiar dacă resursele sunt, deseori, inadecvate pentru a lua toate măsurile necesare eliminării pericolelor, riscurilor și provocărilor.

În fine, securitatea și stabilitatea la Marea

Neagră depind de integrarea accentuată în sistemul de securitate euro-atlantic și de prezența mai activă și mai susținută a UE, NATO și OSCE în regiune⁵. Strânsele legături cu instituțiile europene și euro-atlantice sunt cruciale pentru asigurarea transformărilor democratice din statele din regiune, furnizând astfel un motiv puternic pentru găsirea de soluții finale, definitive, la conflictele regionale înghețate și punând punct incertitudinii geopolitice rămase în aceste state. Ca rezultat, regiunea Mării Negre devine un teren de testare pentru eficiența unei noi ordini a securității euro-atlantice.

Vor fi înregistrate efecte pe termen lung în regiune, ca urmare a extinderii UE și NATO și, ca atare, este esențial ca, atât UE, cât și NATO, să continue în mod activ implicarea în rezolvarea conflictelor interne, a conflictelor înghețate și a altor probleme de securitate care afectează țările non-membre. Importanța puterii militare în regiune este în declin și, dacă cineva ar dori să găsească modalități de rezolvare a conflictelor interne din regiune și să prevină noi amenințări, atunci ar trebui să afle alte instrumente de menținere a păcii, pentru a securiza stabilitatea regiunii. O altă dinamică a securității regionale este noua relație de cooperare dintre Turcia și Grecia, care va avea un impact pozitiv asupra situației regiunii. Există, astfel, oportunitatea, dar și nevoia, pentru o nouă relație între NATO și statele din regiune.

III. Politica Uniunii Europene față de zona Mării Negre

Uniunea Europeană traversează câteva schimbări rapide pentru a deveni un actor politic extern cu drepturi depline. Această desfășurare a situației creează pentru Uniune noi oportunități de asistență și acțiune în zona Mării Negre, așa cum a fost demonstrat și în alte regiuni. Încă din anii '90, Uniunea Europeană a fost implicată în regiunea Mării Negre, mai ales prin finanțarea de proiecte naționale și regionale, cu scopul de a susține procesele de reformă din regiune. În prezent, devine tot mai implicată în regiune, ca rezultat al următoarelor interese strategice:

- În perspectiva accederii României, Bulgariei și Turciei în UE, Marea Neagră se va învecina cu aceasta, iar interesele regiunii Mării Negre vor deveni interesele Uniunii;
- Din moment ce marea majoritate a statelor membre UE nu produc energie, securitatea

resurselor energetice de care sunt, astfel, dependente devine mai importantă pentru UE⁶.

Până în prezent, relațiile Uniunii Europene cu regiunea și statele regiunii erau bazate mai ales pe dimensiunile economice și tehnologice ale cooperării. Cu excepția României, Bulgariei și Turciei, țări candidate, UE nu are nici o inițiativă politică directă și majoră cu privire la pacea și securitatea în zonă (cu toate că acest subiect a fost ridicat în cuprinsul proiectelor pentru relațiile „cu noii vecini” din cadrul programului Comisiei pentru o Europă extinsă).

În ultimii ani, Uniunea Europeană a stabilit relații strânse de prietenie și cooperare în mai multe sectoare, cu țările din încercata regiune a Mării Negre. Securitatea și stabilitatea istorică, geografică și umanitară din regiune, mai ales după recente evoluții din Peninsula Balcanică, valorile, politicile și structurile sociale comune sunt numai câteva din motivele pentru care Uniunea Europeană intenționează să susțină țările din regiunea Mării Negre, prin diferite mijloace și programe⁷. Prăbușirea Uniunii Sovietice a creat un nou mediu geopolitic în regiune. De atunci, Uniunea Europeană a dat prioritate susținerii noilor state independente, pentru reorganizarea structurilor lor economice, sociale și administrative și pentru a progresa conform standardelor occidentale.

Uniunea Europeană ar putea încorpora mai ușor vecinii săi în cadrul cooperării în domeniul politicii de securitate externă, decât în alte părți ale cadrului politic și instituțional, mai ales că instituțiile pentru Politica Externă de Securitate Comună (PESC) sunt în prezent chiar mai flexibile. În mod inevitabil, este foarte important ca UE să continue să dezvolte și să întărească arhitectura politicii sale externe și de securitate comună. Politicile de securitate și apărare sunt eficiente numai în cazul unei mici părți a problemelor pe care UE le-ar dori rezolvate în vecinătatea sa. Problemele de securitate, precum migrația ilegală, traficul și crima organizată, au, ca instrumente mai potrivite de contracarare, politica și controlul la frontieră, față de alternativele militare.

Pentru a transforma securitatea într-o prioritate de top a statelor regiunii Mării Negre, Uniunea Europeană trebuie să-și alinieze vocile din interior într-un mesaj coerent care să asigure țările respective de susținerea pe care acestea o așteaptă și de care au nevoie. Trebuie să recunoaștem și să admitem că problematica securității în regiune nu poate fi

abordată sau rezolvată fără intervenție externă, fără sprijin din partea altor organizații internaționale, cu mai multă influență sau potențial. De exemplu, NATO are deja trei membri care se învecinează cu Marea Neagră – Bulgaria, Turcia, România. În ceea ce privește Uniunea Europeană, candidaturile României și Bulgariei trebuie concluzionate ca un succes, împreună cu problematica aspirațiilor Turciei la statutul de membru UE. O Uniune Europeană care include Bucureștiul și Sofia, și care este în drum spre Ankara, va fi bine poziționată pentru a implica extinderea în regiune⁸.

IV. NATO și Marea Neagră

Interesul NATO în regiunea Mării Negre datează din perioada anilor '90. NATO a fost unul dintre primii actori internaționali care s-au implicat în regiune, ca parte a discuțiilor pentru extindere. În acest context, documentele Parteneriatului pentru Pace (PpP) cu statele Mării Negre (Armenia, Azerbaidjan, Bulgaria, Georgia, Moldova, România, Rusia și Ucraina) au fost semnate în perioada anilor 1994-1995, cu alte cuvinte, cu trei ani înainte de PCA-ul Uniunii Europene. Mai mult decât atât, Consiliul de Cooperare Euro-Atlantică (EAPC) a fost înființat în 1997, pentru suplinirea programelor PpP cu 19 aliați și 27 parteneri, inclusiv Armenia, Azerbaidjan, Bulgaria, Georgia, Moldova, România, Rusia și Ucraina, precum și Turcia și Grecia. Activitățile Consiliului pentru Cooperare Euro-Atlantică sunt bazate pe un plan de doi ani, care se concentrează pe consultarea și cooperarea în domeniul politicii și securității, inclusiv problemele regionale, controlul armelor și terorismul internațional⁹. În acest context, accentuarea noilor amenințări reflectă încercarea NATO de a găsi o misiune post-Război Rece care să se concentreze mai puțin pe o apărare teritorială colectivă.

La 29 martie 2004, România și Bulgaria au devenit membre ale NATO. Marea Neagră este acum înconjurată, pe de o parte, de țări aliante, membre NATO și, pe de altă parte, de state foste sovietice, cu diferite grade de instabilitate și cu probleme serioase de securitate. Cu cât Alianța transatlantică se extinde către est, înspre Marea Neagră, cu atât mai mult întâlnește vecini noi, care se confruntă cu riscuri atât asimetrice, cât și convenționale care, deși inițial nu constituiau o preocupare prioritară, acum se ivesc la tot pasul.

Totuși, la Summit-ul NATO din iunie 2004 de la Istanbul, desfășurat chiar la intrarea în regiune, nu a fost subliniată nici o strategie coerentă pentru noua vecinătate a Alianței, ci doar s-a menționat în trecere imensa importanță strategică a regiunii.

În perioada de după Războiul Rece s-a ajuns la concluzia că accentul dimensiunii de securitate transatlantică s-a mutat ușor dinspre câmpiile din nordul Germaniei către riscurile care emanau dinspre fâșia ce se întindea din Africa de Nord, spre Asia Centrală și până în Asia de Sud. Această fâșie, pe care unii au numit-o „arc de dezordine”, va atrage atenția Statelor Unite și a NATO, în anii ce vor urma. Astfel, cum concentrarea instituțiilor de securitate occidentale s-a îndreptat către regiunea Mării Negre, devine esențială înțelegerea problematicii securității din punct de vedere geopolitic în regiune și, totodată, evaluarea semnificației strategice a zonei în contextul dat.

Punct de origine al amenințărilor la adresa securității, regiunea Mării Negre este importantă pentru statele europene membre ale NATO, datorită faptului că reprezintă o viitoare țintă a extinderii continue a instituțiilor europene și transatlantice. Regiunea este vitală pentru Statele Unite ale Americii, constituind o posibilă fortăreață, de unde să se poată aborda regiunea Orientului Mijlociu Extins și o substanțială parte din zonele alăturate. În același timp, Marea Neagră este o poartă prin care sursele energetice caspice și din Asia Centrală ajung în Europa și Statele Unite ale Americii.

La prima vedere, Marea Neagră pare înconjurată de potențiale surse de instabilitate și criză¹⁰. Grecia și Turcia rămân în ofensivă pentru probleme de suveranitate asupra Mării Egee, ce au fost exacerbate și de neîncrederea reciprocă cu privire la Cipru. Traversarea în condiții de securitate a zonelor din largul Mării Egee este esențială pentru toate statele Mării Negre ale căror nave comerciale și maritime trebuie să ajungă în Marea Mediterană, cu atât mai mult cele ale Rusiei.

Rusia și Ucraina se confruntă cu dispute teritoriale și de delimitare a frontierelor, iar războiul prelungit din Cecenia continuă să încurajeze masiv contrabanda cu arme în regiune și să creeze, totodată, un focar de preocupări teroriste.

Armenia, cu ajutorul Rusiei și Azerbaidjanul, cu ajutor turc, se ceartă pe mult disputatul teritoriu Nagorno-Karabah, în timp ce Azerbaidjan caută să își extindă propria industrie energetică. Abhazia și Osetia de Nord (în Georgia) și

Republica Transnistreană (în Moldova) își proclamă independența și își trasează propriile teritorii cu ajutorul trupelor rusești¹¹. La aceste conflicte înghețate se adaugă și numeroasele riscuri asimetrice din zonă, ceea ce ne conduce la concluzia că reprezintă un mediu provocator pe frontul de est al NATO.

Extinderea NATO în zona Mării Negre trebuie să fie însoțită de o schimbare de direcție, dacă se dorește „proiectarea stabilității acolo unde este nevoie de ea”. Multe din principalele preocupări ale Europei, precum drogurile, armele și traficul de persoane, migrația ilegală, terorismul și potențiala proliferare nucleară pot fi abordate numai prin includerea regiunii Mării Negre în cadrul instituțional al NATO. Mai mult, zonele în care există conflicte înghețate și zone care reprezintă paradisuri primejdioase pentru teroriști și criminali sunt de un real și evident interes pentru NATO¹².

Noii membri NATO, România și Bulgaria, împreună cu Turcia și Grecia, sunt în linia frontului, în lupta împotriva acestor amenințări la adresa păcii și stabilității europene. România și Bulgaria și-au exprimat ferm disponibilitatea de a găzdui baze militare ale NATO și SUA. Bazele NATO din Grecia sunt esențiale pentru lansarea de operațiuni în toată zona mediteraneană. Importanța strategică a Turciei, ca bază de lansare pentru operațiunile din Orientul Mijlociu și ca model secular pentru alte societăți musulmane va crește în intensitate, cu trecerea timpului, mai ales dacă Ankara va avea o dată bine stabilită pentru începerea negocierilor de accesare la UE. NATO deține resurse pentru protecția zonei de est a Mediteranei, frontul său sud-estic, și resurse similare trebuie găsite și pentru regiunea Mării Negre, frontul său vital din est.

Statele Unite ale Americii și Europa nu pot ignora potențialul de instabilitate al regiunilor care le furnizează energia. Este imperioasă cercetarea amănunțită de către NATO și găsirea de soluții pentru securizarea Mării Negre, folosindu-se intens de cei doi noi membri ai săi, Bulgaria și România. Acestea au încă frontiere relativ sensibile și servesc drept principale state de tranzit pentru traficul de droguri: marijuana, cocaină și heroină dinspre Turcia și Asia Centrală. Traficanții de persoane găsesc ușor victime în România și Bulgaria, pe care le duc în afară și aduc, înapoi, din statele învecinate, alte persoane.

După atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001, ambele țări au cooperat cu SUA și NATO,

și-au deschis pentru Washington și Alianță spațiul aerian, au acordat facilități pentru folosirea bazelor terestre și a porturilor în timpul Operațiunii „Enduring Freedom”, din cadrul campaniei militare din Afghanistan. Ulterior, au mai contribuit cu trupe în războiul din Afghanistan și au făcut parte din coaliția din Irak, ca și din forțele de menținere a păcii din Balcani.

România, având, după Polonia, cea mai numeroasă populație dintre statele Europei Centrale, este, totodată, posesoarea unui potențial militar important. Contribuția sa în cadrul Operațiunii „Enduring Freedom” a depășit proporțional posibilitățile militare ale unor state membre NATO¹³. Dintre toate țările europene care au participat la această campanie, România a fost singura care a desfășurat un batalion de forțe, aproximativ 500 militari, cu propriile forțe aeriene. Sunt aproximativ 800 militari români în Irak și circa 300 în Balcani.

Pe măsură ce Bulgaria și România și-au modernizat forțele armate, acestea au donat surplusul de arme Programului american de Antrenare și Echipare, precum cel din Georgia. În plus, cele două țări, în timp ce lucrau în echipă cu SUA, au colaborat destul de strâns și cu Rusia, făcând un efort de a acoperi lacunele provocate de existența anumitor conflicte de interese în regiunea Mării Negre. Faptul că sunt state stabile le recomandă pentru a fi angajate în prima linie a frontului activităților curente și viitoare ale Alianței.

Ca parte integrantă a dezvoltării regiunii, statele din zona Mării Negre încep să participe în număr mare la eforturile de cooperare în domeniul securității. Cooperarea în domeniul menținerii păcii a devenit un punct comun, din momentul în care trupele din Georgia și Azerbaidjan au făcut parte din contingentul turc în Balcani și trupele Armeniei s-au alăturat forțelor Greciei în Kosovo. Ulterior, s-a format un grup de cooperare în domeniul securității în lungul liniilor care acordau posibilități de abordare a problemelor zonei Mării Negre.

BLACKSEAFOR este un contingent de cooperare navală înființat în 1996, care include flotele Turciei, Bulgariei, României, Ucrainei, Georgiei și Rusiei. Sarcinile trasate pentru această formă de cooperare sunt non-militare, adică de tipul misiunilor de salvare. Totuși, în timpul acestor misiuni, interoperabilitatea dintre flote

crește. BLACKSEAFOR poate servi ca prototip nu numai pentru o cooperare navală servind scopurilor militare, ci și pentru o potențială Forță de Reacție Rapidă, fundamentată pe un concept al Forței de Reacție a NATO propus la summit-ul NATO de la Praga din 2002. Intervenția rapidă în caz de criză a unei astfel de Forțe poate include contingente formate din forțele militare ale tuturor țărilor din zona Mării Negre. Steagul BLACKSEAFOR, reprezentând toate țările participante, este un simbol important al posibilității ca toate statele Mării Negre să acționeze concertat.

În mod alternativ, BLACKSEAFOR poate fi încorporat într-o versiune extinsă a Operațiunii „Active Endeavour” din cadrul NATO, care a avut succes în detectarea și prevenirea acțiunilor teroriste și criminale din zona mediteraneană încă din octombrie 2001. „Ingredientul magic” din cadrul BLACKSEAFOR este calitatea de membru a Rusiei. Dacă programele de securitate colectivă sunt destinate a avea succes, acestea trebuie, cel puțin în mod ipotetic, să includă ca partener principal Federația Rusă.

Nu reprezintă o politică a NATO deținerea de strategii regionale. În orice caz, dacă scopul de ansamblu al NATO este acela de a implementa eficient securitatea, acolo unde este nevoie, atunci programele privind cooperarea regională în domeniul securității trebuie să reprezinte o componentă majoră a strategiilor Alianței. Este la latitudinea acesteia decizia de a încorpora deja-existentele forme de cooperare, precum BLACKSEAFOR, într-o inițiativă cuprinzătoare și multifuncțională, în care statele membre și non-membre NATO, inclusiv Rusia, să-și conjuge eforturile și să ia parte la o serie de operațiuni care se adresează problematicii strategiei regionale, crimei, terorismului, energiei și mediului. Acestea pot fi probabil formulate în cadrul unui „Partnership Action Plan”, un concept propus la summit-ul NATO de la Praga. Simplul schimb de informații critice privind dimensiunea de securitate între statele Mării Negre poate ajuta la prevenirea potențialelor catastrofe, precum deturnarea sau explozia unui petrolier în Bosfor. Un program susținut de inevitabila extindere a NATO și UE ar avea mai multe șanse de a atrage atenția statelor Mării Negre care nu sunt membre ale NATO și de a produce rezultate concrete, decât un program independent.

V. Principale organizații subregionale

Instituțiile regionale, precum Organizația de Cooperare Economică a Mării Negre (BSEC), Consiliul Mării Negre (Black Sea Council) și GUUAM, furnizează oportunități importante pentru țările din regiune de începere a unui proces de întărire a încrederii reciproce. Cooperarea din forumurile regionale trebuie, totuși, însoțită de legături bilaterale deschise și sănătoase.

În afara inițiativelor internaționale de cooperare în zona Mării Negre au mai avut loc încercări de a iniția activități de cooperare regională și subregională.

Organizația pentru Cooperare Economică a Mării Negre a fost înființată în anul 1992, pentru a facilita proiectele economice comune și cooperarea regională între statele din regiune. În 1998, a fost transformată în organizație regională.

Prin dezvoltarea relațiilor economice și comerciale între statele membre ale arealului geografic constituit din Balcani, Caucaz și țările litorale ale Mării Negre, OCEMN țintește către o contribuție mai consistentă la bunăstarea, pacea, securitatea și stabilitatea regională și internațională.

Mai mult decât atât, pentru a promova activitățile comerciale între statele din regiune și a furniza fondurile necesare pentru dezvoltarea de proiecte regionale, a fost constituită Banca pentru Dezvoltare și Comerț a Mării Negre. BSEC este considerată ca un instrument semnificativ pentru integrarea regiunii în Uniunea Europeană. Țările membre doresc să coopereze eficient pentru a face față provocărilor la adresa securității și stabilității în regiune. În acest context, între statele membre au fost stabilite noii arii de cooperare multilaterală în domeniul combaterii crimei organizate, traficului ilicit de droguri, arme și materiale radioactive, a tuturor formelor de terorism și a migrației ilegale¹⁴.

Este evident faptul că economia și securitatea sunt probleme care se întrepătrund. Un proces de dezvoltare și cooperare economică nu poate avea o evoluție de succes decât într-un mediu stabil și sigur. Securitatea nu a fost niciodată considerată un concept static, pe când, de la încetarea Războiului Rece, a devenit extrem de fluidă și se pare că această stare de fapt va continua și în secolul 21.

Statele membre BSEC împărtășesc ideea că terorismul și probleme precum crima organizată,

traficul ilicit de droguri, arme de dimensiuni reduse și arme albe, materiale și tehnologii susceptibile, dar și migrația ilegală, infraționalitatea imigranților și traficul de persoane reprezintă provocări-cheie și riscuri majore la adresa păcii, securității și stabilității regionale și internaționale.

Până acum, cooperarea în cadrul BSEC, în domeniul securității, a avut un caracter non-militar (focalizându-se pe crima organizată, migrația ilegală și traficul de droguri). Preocupările din domeniul securității au avut tendința de a fi atașate conceptului de cooperare economică la nivel regional.

BSEC își duce mai departe misiunile de susținere a păcii, securității și stabilității în regiunea Mării Negre, mai ales prin intermediul cooperării economice între statele membre și se axează și pe măsuri de securitate „soft”. Una dintre ariile de cooperare în domeniul securității în regiune este prevăzută în Carta BSEC: „Combaterea crimei organizate, traficului ilicit de droguri, arme și materiale radioactive, a tuturor formelor de terorism și a migrației ilegale”.

GUUAM (Georgia, Ucraina, Uzbekistan, Azerbaidjan și Moldova). A fost înființată în 1997, ca o alianță politică, economică și strategică informală, cu scopul de a întări independența și suveranitatea membrilor săi. Misiunile GUUAM includ promisiuni susținute de participare la implementarea de proiecte în statele membre, în domeniul producției și transportului de petrol și gaze, stabilirea unui parteneriat special și a unui dialog susținut cu NATO pe teme de interes comun. Securitatea coridorului euro-asiatic este considerat punctul esențial al cooperării¹⁵.

Cele cinci țări membre ale GUUAM - Georgia, Ucraina, Uzbekistan, Azerbaidjan și Moldova - formează un coridor de transport de la Est la Vest.

Misiunea GUUAM trebuie să depășească granițele geografice ale statelor membre și să cuprindă o zonă cât mai largă. De aceea, activitățile recente ale GUUAM au fost redirecționate, dinspre

stadiul consultărilor în domeniul strict al politicii și securității, către probleme cu un spectru mai larg de dezvoltare privind coridorul euro-asiatic.

Dezvoltarea în sine a GUUAM este una evoluționistă, începând cu primăvara anului 1996, atunci când delegații din patru state au lansat discuțiile în formatul GUUAM despre problematica flancului CFE, discuții care au evoluat apoi natural și fără alte constrângeri. Paleta de tematici pentru consultări s-a lărgit, și în afară de securitate, s-a mutat în mod gradual pentru a acoperi probleme politice, economice și comerciale, ceea ce a condus, firește, la creșterea numărului de state participante¹⁶.

GUUAM a fost susținută de către SUA prin intermediul Programului-Cadru GUUAM-SUA. Guvernul american a angajat aproximativ un milion de dolari pentru anul fiscal 2003, cu scopul de a furniza asistență consultativă și profesională pentru implementarea programului sus-menționat. Proiectele finanțate de către SUA sunt, în marea lor majoritate, legate de campania statelor membre pentru combaterea terorismului, crimei organizate și traficului de droguri. Pe lângă BSEC și GUUAM, statele Mării Negre mai participă și la alte inițiative din vecinătatea lor: Bulgaria, Grecia, Moldova, România și Turcia se află printre statele participante ale SECI (Southeast European Cooperative Initiative, Inițiativa pentru Cooperarea în Sud-Estul Europei); Bulgaria, România, Moldova și Ucraina se găsesc printre participantele la CEI (Central European Initiative, Inițiativa Central-Europeană); atât România, cât și Bulgaria, sunt membre ale CEFTA (Central European Free Trade Agreement, Acordul Central-European pentru Liber Schimb).

Regiunea Mării Negre

NOTE:

¹ Marea Neagră este printre cele mai remarcabile mări regionale din lume. Deși aproape izolată de restul oceanelor lumii, are o adâncime de 2212 metri. Eutroficarea Mării Negre, ca urmare a acumulării nutritive venite de la fluvii și direct din țările de pe coasta Mării Negre, a contribuit la schimbările de ecosistem care au avut loc din 1960 încoace. Acest fapt a avut un impact transfrontalier important asupra diversității biologice și a utilizării mării de către om, inclusiv pentru pescuit și turism.

² Serbia-Muntele Negru a devenit membru al BSEC în 2004. Proceduri interne pentru a obține calitatea de membru al BSEC sunt în curs de definitivare cu Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei.

³ Cele șase state litorale sunt: România, Georgia, Bulgaria, Ucraina, Turcia și Rusia.

⁴ Vezi G. HERD & F. MOUSTAKIS, *Black Sea Geopolitics: Dilemmas, Obstacles & Prospects*, Centrul de Cercetare pentru studierea conflictelor, RMA Sandhurst, iulie 2000, pg.22.

⁵ PANTEV, Plamen, **Security in the Black Sea Basin, Politics of the Black Sea: Dynamics of Cooperation and Conflict**, Londra, I.B. Tauris, 2001.

⁶ Vezi EMERSON, M. și VAHL, M., *Europe's Black Sea Dimension—Model European Regionalism, Prêt-à-Porter*, editori T.D. ADAMS, M. EMERSON, L.D. MEE, and M. VAHL, *Europe's Black Sea Dimension*, Centre For

European Policy Studies, Bruxelles, 2002, pp. 15-16.

⁷ Jane SHARP, *Toward a Secure Europe*, Istoria Actuală 96/608 (1997), pp. 130-134.

⁸ *Țările Candidate*, EU Online, <http://europa.eu.int>

⁹ NATO, **The Euro Atlantic Partnership Council (EAPC)**, Manualul NATO 2001, <http://www.nato.int/docu/handbook/2001/hb020202.htm>.

¹⁰ AYBAK, Tunc, ed., **Politics of the Black Sea: Dynamics of Cooperation and Conflict**, Londra, I.B. Tauris, 2001.

¹¹ CORNELL, Suante E., **Cooperation and Conflict in the North Caucuses, Politics of the Black Sea: Dynamics of Cooperation and Conflict**, Londra, I.B. Tauris, 2001. p 195.

¹² *Extinderea NATO*, NATO Online, <http://nato.int>

¹³ POP, A., *Romania's Challenge*, NATO Review, primăvara 2003, no. 1.

¹⁴ ECOBESCU, N. și MICU, N., **Black Sea Multilateral Cooperation: New Stage, Wider Opportunities**, Romanian Journal of International Affairs, 2003, vol. 9, nr. 2-3 (2003), pp.248-252.

¹⁵ 6 - 13 GUUAM, *Grupul GUUAM: Istorie și Principii*, Noiembrie 2000, <http://www.guuam.org/general/history.html>

¹⁶ Vezi remarcile făcute de Ambasadorul Georgiei, Excelența sa, domnul Tedo Japaridze, la Conferința CSIS, *GUUAM: WHAT IS THE FUTURE?*, 11 iulie 2001.

REFLECȚII ASUPRA CREDIBILITĂȚII ȘI RESPECTULUI DREPTULUI INTERNĂȚIONAL

Locotenent-colonel Gheorghe TĂTARU

Uimitoare este natura planetei albastre. Multe din realizările cu care omul se laudă că ar fi creația minții sale se regăsesc în natură. Privit plastic, fenomenul securitate este asemeni multor opere ale naturii, foarte sensibil și efemer, dar cu o extraordinară capacitate de regenerare.

Concluzia potrivit căreia, „în zilele noastre, civilizația umană a ajuns să înțeleagă complexitatea problematicii securității și existența unei corelații între securitatea individuală și cea colectivă” se desprinde lesne și firesc din majoritatea scrierilor de specialitate. Dar, de la a ști „ce se întâmplă” – mulțumită saltului tehnologic informațional –, la a înțelege „de ce se întâmplă” este cale lungă. De abia ulterior parcurgerii acestui drum va fi inclusă în subconștientul lui homo sapiens conexiunea existentă între securitatea individuală și cea globală, ce îi va ghida instinctual acțiunile colective. Până atunci, teoreticienii vor încerca să explice fenomenele și să elaboreze concepte ale securității și insecurității, analiștii politico-militari se vor strădui să prognozeze următorii pași ai evoluției situației pe mapamond, iar liderii vor visa la frâiele managementului comunităților umane.

Pe glob există diferențe colosale între comunitățile umane, în ceea ce privește nivelul de civilizație atins, implicit al cunoașterii. Raportul se menține și în ceea ce privește treapta unde se găsește fiecare pe scara conștientizării complexității problematicii securității. Poate că nu ne vine să credem, dar unii se află foarte sus și cu siguranță la distanță mare de nivelul la care în mod subiectiv se consideră mulți intelectuali a se afla. Drept dovadă stau armonizările punctelor de vedere ale elitei țărilor dezvoltate în cadrul conferințelor anuale ale unor super-organizații mondiale precum Bildelberg și Comisia Tripartită (Trilaterală), care se întrezăresc în orizontul maselor largi ulterior, pe timpul evenimentului larg mediatizat ce le urmează – summit-ul G-8. Întrebarea firească ar fi: De ce aceștia nu împărtășesc și celor mulți înțelepciunea

lor? Răspunsul însă poate genera o altă întrebare: Sunt cei mulți pregătiți pentru a înțelege această înțelepciune și a o folosi constructiv? Două aspecte, printre multe altele, aparent fără legătură – iar una chiar banală, pot spune multe: legenda ce înconjoară activitatea ultimilor ani ai savantului Albert Einstein, potrivit căreia acesta a refuzat să lase omenirii toate descoperirile sale, pe motiv că societatea umană nu este suficient de evoluată pentru a le folosi constructiv; cel de-al doilea – exasperarea administrației din New York vizavi de comportamentul necivilizat din parcarea rezervată angajaților ONU, care sunt adunați de pe întreg mapamondul, din civilizații diferite. În ciuda faptului că în marea lor majoritate sunt posesori de diplome ce atestă absolvirea unor instituții superioare de învățământ și au la dispoziție facilități de invidiat, nu toți reușesc să înțeleagă standardele care trebuie respectate în centrul unei metropole americane.

Aducem în atenție aceste exemplificări din viața cotidiană, deoarece este bine cunoscut că multe din marile descoperiri ale omenirii sunt, de fapt, fenomene cu care omul se afla deja în contact, dar nu le conștientiza. Revenind la problematica înțelegerii fenomenului securitate, unii sociologi au emis opinii, potrivit cărora insecuritatea la nivel global este generată de lumea occidentală, care nu înțelege și nu respectă alte civilizații. Dar oare oamenii aparținând unor civilizații, în urmă cu câteva generații încă trăiau la nivelul de dezvoltare din neolitic, conștientizează cu adevărat ceea ce învață acum pe băncile universităților? Dacă răspunsul este afirmativ și factorul timp nu are importanță în evoluția cerebrală a omului, înseamnă că, în cazul în care acesta ar veni la un moment dat în contact cu civilizații foarte avansate, poate fi capabil de salturi diacronice uriașe. Puțin probabil a fi adevărată această logică. Însă, în același timp, nu trebuie negată nici posibilitatea ca procesul evolutiv să fie accelerat, sub influența

contactului cu un mediu de civilizație superior. Gradul de cognoscibilitate a evoluției cerebrale umane este dificil de evaluat în zilele noastre, când, în ciuda faptului că progresul tehnologic are cote exponențiale pe unități mici de timp istoric, societatea umană, în ansamblul ei, este încă debusolată și nu își vede clar perspectiva.

Cugetările și divagațiile, aparent filozofice, sunt inerente în încercarea de a înțelege fenomenul securității individuale și colective. În același timp, ele sunt utile pentru a realiza că problematica securității este complexă și intrinsecă evoluției umane, iar studiul este de lungă durată.

Insecuritatea, antonimul conceptului securitate, este o temă de cercetare incitantă, mai ales acum, când trăim într-o epocă a marilor schimbări geopolitice și geopolitice. Astfel, în ultima perioadă se constată o avalanșă de studii în care se încearcă redefinirea provocărilor, pericolelor, amenințărilor, riscurilor, factorilor de risc etc. la adresa securității pe toate nivelurile, de la cel al individului la cel global. În același context, sunt elaborate o serie de lucrări care își propun estimarea evoluției stărilor de criză, a conflictelor și războaielor. Vom căuta, pe scurt, să aducem în atenție numai un singur aspect – cel care influențează în prezent transpunerea în practică a teoriilor emise în domeniul securității și apărării la nivel mondial, european și regional: credibilitatea instituțiilor internaționale și respectul pentru dreptul internațional.

Statele și celelalte entități angajate în raporturi pe plan internațional (organizațiile internaționale guvernamentale, neguvernamentale etc.), ce definesc noțiunea de „comunitate internațională”, pentru a putea asigura eficiența acțiunilor pe care le întreprind, s-au văzut nevoite să țină seama de faptul că relațiile internaționale sunt determinate logic, necesar și causal. Teoria existenței determinismului nomologic în relațiile internaționale a fost demonstrată științific și nu poate fi contestată cu ușurință. Pe această bază, comunitatea internațională a conștientizat necesitatea elaborării unui ansamblu de norme juridice care să guverneze raporturile dintre entitățile care o compun, ceea ce a dus la apariția și dezvoltarea „dreptului internațional public”. Până aici totul pare logic. Dar, pentru că lumea este și materială, apare o mare problemă, illogică la prima vedere, cea a aplicabilității acestor norme de către entitățile care au concurat la emiterea

lor (astfel, principiul fundamental al dialecticii – unitatea și lupta contrariilor – își dovedește cel puțin parțial aplicabilitatea, deși această metodă cognitivă este depășită în ansamblu). Caracterul deficitar al aplicabilității dreptului internațional public demonstrează că acest domeniu al științelor juridice se află încă într-o fază de început. Un exemplu elocvent, care susține această afirmație, îl constituie diferențele de opinie în ceea ce privește stabilirea formelor specifice de exprimare a dreptului internațional, denumite în terminologia de specialitate „izvoarele dreptului internațional public”. Articolul 38 din Statutul Curții Internaționale de Justiție le identifică și le ierarhizează în „izvoare principale” și „mijloace auxiliare”. Din categoria izvoarelor principale fac parte „tratatul”, „cutuma” și „principiile generale de drept”, iar din cea a mijloacelor auxiliare de determinare a regulilor dreptului internațional public – „hotărârile judecătorești” și „doctrina”. De asemenea, „echitatea” este considerată ca fiind un potențial izvor de drept. Însă, acest punct de vedere nu este împărțit pe toate meridianele globului pământesc. Nu puțini sunt specialiștii care afirmă că Statutul Curții Internaționale de Justiție nu epuizează lista izvoarelor dreptului internațional public și adaugă alte două categorii: „actele adoptate de organizațiile internaționale” și „unele dintre actele unilaterale ale statelor”. Astfel, dreptul internațional public se transformă într-un adevărat carusel, care poate fi setat să funcționeze în raport cu interesele de moment ale celor care au potența necesară asigurării managementului acestuia. În acest context, credibilitatea instituțiilor internaționale și respectul pentru dreptul internațional reprezintă un subiect care, în limbaj diplomatic, ar putea fi etichetat drept „interesant”. Criza serioasă în care se află ONU, care nu va înceta până când cauzele sale vor fi înțelese, iar organizația reformată, demonstrează fragilitatea relațiilor internaționale și limitele dreptului internațional public.

Astăzi, lumea se reasează geopolitic și geopolitic. Asistăm la reîmpărțirea zonelor de influență, când vechi aliați devin rivali și foști dușmani ajung parteneri, pe scurt, trăim într-o lume nesigură. Un singur lucru este sigur, și anume că această lume este unipolară. Singura mare putere – Statele Unite ale Americii, cu 5% din populația globului, care aloacă apărării peste 50% din valoarea bugetului militar al întregii omeniri –,

nu are în prezent nici un competitor la acest statut. De aceea, analiștii politico-militari de pretutindeni caută să prevadă cum va evolua această situație. Părerile optimiste sau pesimiste sunt împărțite. În prima tabără, se situează cei care consideră că situația va continua până când, alături de SUA, vor apărea pe glob încă alte două centre de putere – Europa și Asia, ca o a doua etapă a globalizării lumii. În rândurile lor se află cercetători politico-militari cu renume, precum Stephen J. Flanagan – director al Institutului pentru Studii Strategice din cadrul Universității Naționale de Apărare a SUA, Richard L. Kugler – profesor al aceluiași institut etc. În cea de-a doua se găsesc cei care cred că singura putere rămasă după Războiul Rece este în perioada de declin. Printre aceștia se numără directorul Centrului pentru Studiul Americilor, din Berkeley – California, istoricul Roger Burbach, care consideră că SUA manifestă simptomele declinului care a condus la prăbușirea tuturor imperiilor. Într-un limbaj mai moderat, dar în aceeași notă, își exprimă opiniile și Charles Kupchan, profesor la Georgetown University și fost membru al National Security Council în timpul administrației Clinton¹. În teoriile lor, aceștia pleacă de la colapsul credibilității instituțiilor internaționale și al respectului pentru dreptul internațional care a avut loc în 2003, în urma

intervenției militare americo-britanice în Irak. La prima vedere, argumentele sunt viabile, dar instituțiile internaționale și dreptul internațional promovat de acestea nu sunt oare rămase pe scara evoluției din anii Războiului Rece? Întrebarea poate surprinde, însă este susținută de opiniile multor angajați ai acestor organisme internaționale, care – bineînțeles neoficial –, afirmă că eficiența activității lor este aproape nulă în raport cu sumele uriașe care se cheltuiesc din buzunarul contribuabilului internațional, în cel mai pur mod comunist.

Drept urmare, sperăm că opiniile celor din tabăra optimistă vor fi confirmate odată cu trecerea anilor, iar organizațiile internaționale se vor eficientiza. Vidul de putere ar face mai mult rău omenirii decât cele două războaie mondiale, pentru că va lăsa loc unor state mai puțin evolute democratic să își etaleze ambițiile și orgoliile de tip ev mediu.

NOTE:

¹ KUPCHAN A. Charles – **The end of the American Era: U.S. foreign policy and the geopolitics of the twenty-first century**, Random House, New York, 2002.

TRANSFORMAREA STRUCTURII DE COMANDĂ ȘI DE FORȚE A NATO

Alina AMZICĂ

Adina SAVA

Locotenent-colonel Pascu FURNICĂ

Fără nici un dubiu, vechiul NATO, cu structura sa integrată de comandă, a fost o organizație de succes, dar scopul pentru care a fost proiectat a fost să se opună amenințării exercitate de Uniunea Sovietică și Tratatul de la Varșovia. În noul mediu strategic de securitate, în care riscurile sunt multidimensionale și transnaționale, NATO a trebuit nu numai să își adapteze concepția privind securitatea în Europa și în zonele din vecinătatea apropiată sau îndepărtată, ci și instrumentele la dispoziție pentru a răspunde acestor amenințări. În acest sens, noua structură de comandă și de forțe a NATO este dovada tangibilă că voința politică de schimbare a existat. Iar această dorință de schimbare a fost manifestată, pentru prima dată, la Summit-ul de la Londra din 1990, când Consiliul Nord-Atlantic a solicitat Comitetului Militar propuneri privind restructurarea acestui domeniu.

1. Noua structură de comandă a NATO

1.1. O structură de comandă adecvată momentului

Cu ocazia Summit-ului de la Londra, în 1990, au fost identificate patru tipuri de riscuri și incertitudini care, prin natura lor, condiționau NATO să acționeze. Aceste riscuri au fost:

- Instabilitatea din spațiul sovietic;
- Disputele și tensiunile etnice din Europa fără o rezolvare imediată;
- Proliferarea continuă a armelor de distrugere în masă și a vectorilor aferenți;
- Noi riscuri apărute la orizontul Europei: cereri crescânde de resurse vitale, migrația în masă, criminalitatea transnațională, terorismul, noi actori non-statali care au posibilitatea de a folosi mijloacele militare de rezolvare a conflictelor sau tehnologia de a produce astfel de mijloace moderne.

Între 1990 și 1999, liderii NATO au dedicat forțe importante pentru crearea unei structuri de comandă orientate spre îndeplinirea noilor

misiuni, care să dea posibilitatea Alianței să lupte împotriva noilor riscuri și amenințări, concomitent cu menținerea capacității de a desfășura operații de apărare colectivă în conformitate cu Articolul 5 al Tratatului Nord-Atlantic.

În esență, vechea structură de comandă consta din două comandamente strategice, câte unul pentru Europa și pentru zona Atlanticului. Comandamentul european era ceva mai elaborat, având două comandamente regionale (asimilate nivelului operativ de comandă), cu comandamente subregionale și câte două comandamente de componente (terestră și aeriană).

Recunoscând că probabilitatea unui conflict major era foarte scăzută, iar crizele care apăreau sau puteau să apară erau locale, efortul Alianței a fost îndreptat spre comandamentele de nivel regional. Astfel, comandanții de la nivel regional au fost mandatați să planifice și să conducă operațiile de nivel operativ în desfășurare, asigurând legătura, inexistentă anterior, dintre nivelul tactic (de execuție) și cel strategic. Pentru a explica acest aspect, vom exemplifica printr-o scurtă prezentare a sistemului de comandă la începutul operațiilor din Balcani (mijlocul anilor '90) și cel existent la sfârșitul acestei perioade. Astfel, la începutul operației NATO din Bosnia-Herțegovina, SACEUR (Comandantul Forțelor NATO din Europa) era comandantul operației respective. Ulterior, comanda a fost transferată spre Comandamentul Regional de Sud de la Napoli, care apoi a preluat și comanda operației în Kosovo.

Abordarea flexibilă a măsurilor de cooperare, cum ar fi linii de despărțire, linii de coordonare, faze ale operației, a facilitat desfășurarea exercițiilor, iar experiența dobândită a fost aplicată în operațiile pe care aceste comandamente le-au condus. Flexibilitatea a constat în faptul că toate aceste măsuri au avut caracter temporar, fiind în vigoare numai pe timpul operațiilor sau al anumitor faze ale acestora.

Noua structură de comandă adoptată la începutul anilor 2000 a promovat coeziunea Alianței. De exemplu, menținerea unei strânse legături transatlantice, ridicarea nivelului de participare a tuturor națiunilor membre la structura de comandă, evitarea naționalizării unor structuri de comandă, sprijinirea pilonului european al NATO, asigurarea participării tuturor țărilor la structură au fost factori luați în considerare la desenarea noii structuri de comandă.

1.2. De ce schimbare?

Din multe puncte de vedere, ceea ce NATO a realizat în ultimii ani reprezintă o schimbare substanțială în modul său de gândire. Aria largă de operații (cele de menținere a păcii, cum este cea desfășurată de *Stabilization Force* – SFOR – în Bosnia-Herțegovina, operații de impunere a păcii precum cele desfășurate de *Implementation Force* – IFOR – în Bosnia-Herțegovina și KFOR în Kosovo, desfășurarea preventivă a forțelor, cum a fost operația *Amber Fox* în Macedonia, de impunere a embargo-ului, de exemplu *Sharp Guard* în Marea Adriatică, operația *Allied Force* din spațiul aerian al Serbiei și Kosovo), imprezicitibilitatea conflictelor și necesitatea de a conduce/executa misiuni în afara teritoriului țărilor membre au amenințat ca vechea structură de comandă a NATO, bazată pe organizare fixă, inflexibilă, să devină nerelevantă. În plus, al treilea nivel de comandă, cel subregional, care avea ca scop principal promovarea integrării și a structurilor multinaționale, nu a reușit să devină operațional, deci, s-a dovedit ineficient. Din această cauză, țările membre au început să evite încadrarea cu ofițeri/subofițeri a acestor structuri, preferând încadrarea comandamentelor desfășurate în teatrele de operații din Balcani. Și încă ceva: aceste comandamente subregionale nu aveau nici o autoritate de comandă asupra operațiilor în desfășurare sau asupra altor tipuri de activități ale NATO, cum ar fi Parteneriatul pentru Pace, Dialogul Mediteranean. În concluzie, aceste structuri de comandă nu aveau misiuni de substanță, făcând ca nivelul de finanțare, de pregătire și antrenare să fie foarte scăzut.

După evenimentele din 11 septembrie, nevoile naționale de a desfășura acțiuni împotriva terorismului au făcut ca aceste deficiențe să se agraveze. Noua realitate a făcut ca NATO să decidă schimbarea structurii de comandă cu una mai

flexibilă, care să aibă capacitatea reală să planifice și să conducă operații în afara spațiului tradițional al Alianței.

Deși NATO a încercat să dinamizeze activitatea comandamentelor subregionale prin crearea conceptului CJTF (Combined Joint Task Forces), veritabila „gură de oxigen” nu a reușit să „resusciteze” aceste structuri. A apărut, astfel, ideea de a desființa aceste comandamente bazate pe structuri naționale și de a crea altele capabile să planifice și să execute operații în afara spațiului tradițional al Alianței.

Din aceste motive, dublate de presiunea politică de a pregăti organizația pentru noile tipuri de misiuni, la Summit-ul de la Praga din noiembrie 2002, șefii de state și de guverne au stabilit că se impune o creștere a capacității Alianței de a răspunde la noua paletă de amenințări ale secolului 21. Ei au aprobat raportul întocmit de miniștrii apărării, în care se stabileau cerințele militare minime pentru o structură de comandă mai eficientă și flexibilă, cu un anumit nivel de mobilitate.

Sunt aspecte care fac Summit-ul de la Praga mult mai important decât cele anterioare, de la Washington, Madrid, Bruxelles și Roma. Unul dintre ele este faptul că acest summit a fost precedat de un anumit nivel de convență pe ambele maluri ale Atlanticului. Atât Statele Unite, cât și membrii europeni ai NATO au fost de acord că Alianța are nevoie de o structură militară mai mică, proiectată în conformitate cu cerințele minime militare stabilite de miniștrii apărării. De asemenea, atunci s-a decis că, în conformitate cu noile tipuri de amenințări, NATO are nevoie de forțe mai puțin numeroase, dar eficiente, cu capacitate de reacție corespunzătoare, care să poată fi desfășurate la distanțe mari. Consensul realizat pe aceste două puncte a dat un semnal convingător că interesul NATO s-a mutat de la „apărarea colectivă” spre investiția în capacități militare care să răspundă noilor amenințări venind de la distanțe mari de frontierele tradiționale ale Alianței, controversă care a durat mai mult de zece ani.

Această dezvoltare este considerată a fi cea mai importantă de la înființarea NATO acum mai mult de cinci decenii. În planul de reformă structurală, numărul de comandamente a fost redus de la 20 la 11. Din cele două comandamente strategice, a rămas numai unul (Allied Command Operation – Comandamentul Aliat Operațional), cel de-al doilea fiind transformat într-o structură funcțională (Allied Command Transformation –

Comandamentul Aliat de Transformare), destinată a proiecta și conduce procesul de transformare, prin coordonarea eforturilor depuse pentru îmbunătățirea capacităților celorlalte structuri NATO.

Două comandamente integrate (Joint Force HQs), capabile să genereze câte un CJTF, și un comandament întrunit, care să genereze un CJTF dispus pe o navă maritimă, au fost subordonate Comandamentului Aliat Strategic operațional de la Mons, Belgia. Aceste două comandamente întrinite au în subordine câte trei comandamente de componente (multinaționale, dar comandând o singură categorie de forțe, respectiv forțe terestre, aeriene și navale). Misiunea pe timp de pace a acestor comandamente de categorii de forțe este atât de a crește nivelul de interoperabilitate, cât și de a pregăti forțele și elementele de comandă pentru desfășurarea în teatru de operații sub conducerea CJTF sau nou createlor Forțe de Răspuns ale NATO. Au fost menținute, de asemenea, șase Centre Întrinite de Conducere a Operațiilor Aeriene din cele 11 existente înainte de acest proces. Această reducere, care, în total, s-a ridicat la aproximativ 40%, a permis redirectionarea fondurilor pentru alte programe.

1.4. Sarcini și misiuni

1.4.1. Comandamentul Aliat de Transformare (Allied Command Transformation – ACT)

Comandamentul Aliat de Transformare (Allied Command Transformation – ACT) joacă unul dintre cele mai importante roluri în procesul de aliniere al NATO la noile tipuri de amenințări. O dată cu transformarea Alianței într-o organizație cu misiuni la scară globală, ACT va contribui, de fapt, la menținerea păcii, securității și integrității teritoriale a membrilor acesteia. ACT va conduce procesul de transformare prin implementarea noilor concepte, cum ar fi, de exemplu, Forța de Răspuns a NATO, a noilor doctrine, pentru a îmbunătăți eficiența sistemelor militare ale țărilor membre. Prin acțiunile desfășurate, ACT va asigura organizației forțe cu pregătire corespunzătoare noilor tipuri

de misiuni asumate. Acest comandament este responsabil cu restructurarea și modernizarea forțelor puse la dispoziția NATO de țările membre. Concepte-cheie în activitatea ACT sunt *operațiile întrinite* și *interoperabilitatea*. Cu alte cuvinte, ACT trebuie să asigure Alianța că forțele sale terestre, aeriene și navale, puse la dispoziție de diferite națiuni, pot lucra în strânsă cooperare.

Comandamentul Aliat de Transformare are, în principiu, patru misiuni de bază:

- Prima se referă la implementarea conceptelor de bază enumerate mai sus (integrare și interoperabilitate) în procesul de proiectare și execuție a activităților de parteneriat, atât între membrii „vechiului NATO”, cât și între aceștia și noile țări membre.

- Cea de-a doua misiune importantă este de a implementa în doctrine și practică lecțiile învățate din procesul de restructurare, și nu numai. Toate aceste învățăminte vor fi ulterior aplicate nu doar de către structurile de comandă sau planificare ale NATO, ci și de cele naționale ale țărilor membre sau parteneri.

- Cea de-a treia zonă de acțiune a ACT este să influențeze, pe baza învățămintelor din operațiile în desfășurare, modul de finanțare și folosire a fondurilor alocate către Agenția de consultare, comandă și conducere (NC3A), locul unde noile sisteme de comandă și control sunt proiectate.

- În final, ACT va introduce noile concepte în documentele oficiale ale NATO, în curricula centrelor de pregătire și școlilor din structura Alianței, locul în care noua generație de ofițeri internaționali NATO se formează și se pregătesc pentru noile misiuni ale Alianței.

Comandamentul Aliat de Transformare poate fi solicitat să sprijine și națiunile membre sau parteneri în îmbunătățirea gradului de interoperabilitate și în implementarea conceptului de *război bazat pe rețea* în doctrinele naționale.

1.4.2. Comandamentul Aliat de Operații (Allied Command Operation – ACO)

Referitor la responsabilitățile operaționale ale NATO, acestea vor fi îndeplinite de către

Comandamentul Aliat de Operații (Allied Command Operation – ACO). Datorită noii sale structuri, mult simplificată și mai flexibilă, acest comandament are următoarele misiuni:

- planificarea și desfășurarea misiunilor de apărare colectivă a Alianței;
- executarea sarcinilor legate de Parteneriatul pentru Pace;
- conducerea procesului de pregătire în comun a membrilor și partenerilor;
- comanda operațiilor din Bosnia-Herțegovina;
- răspunderea implementării angajamentelor asumate la Praga;
- întărirea legăturilor cu statele participante la Dialogul Mediteranean;
- participarea la operațiile în Afghanistan și Irak. Și toate acestea simultan!

În plus față de această lungă listă de sarcini, ACO trebuie să îndeplinească mandatul acordat la Praga referitor la capacitatea de a răspunde la crize în afara teritoriului țărilor membre, prin desfășurarea Forței de Răspuns a NATO și a CJTF la ordinul transmis de Consiliul Nord-Atlantic.

Deși este încă unul dintre conceptele de bază ale NATO, considerăm conceptul CJTF unul dintre acele concepte care trebuie regândite. Exercițiile având ca obiectiv testarea acestui concept, executate până în prezent, au arătat că, atunci când este aplicat, comandamentele care asigură baza pentru crearea comandamentului mobil de tip CJTF sunt efectiv golite de personal și devin incapabile să îndeplinească celelalte misiuni. În plus, aceste sesiuni de pregătire în comun a personalului care încadrează acest tip de comandament au o periodicitate de doi ani. Această lipsă de experiență de lucru în comun este un factor care va influența negativ capacitatea de planificare a comandamentului CJTF în situația în care este activat pentru a conduce o operație reală. Un alt factor care ne face să tragem această concluzie este că existența în paralel a două concepte, CJTF și Forța de Răspuns a NATO (NATO Response Force – NRF), va reduce resursele alocate de țările membre pentru exerciții sau alte forme de pregătire, în condițiile în care deja, prin participarea la operațiile NATO, națiunile membre fac eforturi financiare majore pentru finanțarea sistemului militar și este posibil ca unele națiuni să își focalizeze efortul pe una sau alta dintre activități.

1.5. Concluzii

Dacă ne-am baza pe procesul de evaluare pe declarațiile Lordului Robertson din interviul dat editurii Jane's referitor la securitatea în secolul 21 („securitatea în secolul 21 este ceea ce putem face noi să o asigurăm”), am fi mai dispuși să implementăm în cultura noastră nevoia de progres ca unică modalitate de a menține o atitudine responsabilă referitoare la provocările unui viitor din ce în ce mai greu de prevăzut.

NATO a demonstrat, de-a lungul celor 50 de ani de existență, că este cea mai importantă organizație de securitate regională din zona euro-atlantică și este în interesul tuturor de a-i păstra relevanța cel puțin la nivelul avut în această lungă existență. De aceea, Alianța Nord-Atlantică parcurge un proces profund de adaptare și transformare.

Acest proces a făcut posibilă crearea a două comandamente strategice, unul focalizat pe conducerea operațională, cel de al doilea având sarcini de conducere a procesului de transformare, simultan cu continuarea misiunilor în desfășurare, ambele comandamente având o conducere politico-militară unitară.

Managementul schimbării a implicat mult mai mult decât implementarea unei liste de noi capacități. Pentru a răspunde unei largi palete de misiuni, transformarea NATO a trebuit să includă restructurarea fostului comandament european (Supreme Headquarters Allied Powers Europe – SHAPE), să poată asigura componente de comandă și control și „pachete” de forțe cu capacitatea de a acționa în afara zonei euro-atlantice, simultan cu transformarea sa într-o sursă de forțe expediționare.

Deoarece motivul transformării a fost acela că amenințarea la care trebuie să răspundă NATO a devenit globală, abordarea oricărui proces de restructurare trebuie să fie tot globală. Aceasta înseamnă că, în procesul de transformare, NATO trebuie să implice toți actorii care acționează la acest nivel și să folosească toate instrumentele de care dispune. Astfel, trebuie menționat că, de fapt, noua structură de comandă a NATO sprijină abordarea coerentă și eficientă a unui concept mai vechi, care nu s-a regăsit până acum în structura concretă a Alianței, și anume, ESDI (European Security and Defence Identity – Identitatea Europeană de Securitate și Apărare), și cum acest pilon important al NATO nu se poate construi fără

Franța, angajarea acestui membru NATO în ACT, ca primă angajare a Franței în structurile integrate ale NATO după 1966, este un enorm pas înainte.

Un aspect foarte important al procesului de transformare a Alianței este sprijinul indirect al creșterii gradului de pregătire a forțelor la dispoziție, prin reducerea numărului de comandamente (una semnificativă, așa cum am arătat anterior, de 40%), creșterea resurselor la dispoziție care pot fi investite în pregătirea forțelor.

Între necunoscutele procesului este și aceea dacă noile comandamente întrunite pot conduce simultan desfășurarea în teatrul de operații a CJTF și a Forței de Răspuns a NATO. O posibilă opțiune, luată deja în calcul de Comandamentul de Transformare, este modificarea conceptului CJTF, datorită faptului că acestui concept îi lipsește o componentă permanentă, în comparație cu NRF, care se bazează pe un comandament permanent.

Noua structură de comandă a NATO, inaugurată oficial în a doua jumătate a anului 2004, este unul dintre rezultatele directe ale vastului proces de transformare a Alianței Nord-Atlantice. Oricum, procesul de transformare continuă și este proiectat să răspundă schimbărilor produse în mediul de securitate global. Această nouă structură de comandă nu a avut încă ocazia să își demonstreze eficiența, dar să îi acordăm timp.

2. Transformarea structurii de forțe a NATO

2.1. De ce transformare a forțelor?

În conformitate cu ceea ce prima administrație Bush a vrut să spună, „transformarea” sistemului militar american descrie modul cum acest sistem trebuie să se schimbe astfel încât să dea un răspuns coerent și eficace noilor tipuri de amenințări. În modul american de înțelegere, „transformarea” s-a referit în mod deosebit la forțe, nu la structurile de comandă. De fapt, experții americani au dorit ca înalta tehnologie avută la dispoziție să fie aplicată în ducerea războiului.

Hans Binnendijk descrie „transformarea” ca fiind „un proces prin care se induce și se impune

o revoluție în domeniul militar. Aceasta include crearea de noi capacități corespunzătoare noilor doctrine și abordări referitor la organizare, practici și chiar cultură”². De fapt, acest concept este strâns legat de Revoluția în Domeniul Militar, un concept deja aplicat în sistemul militar american. Deci, în abordarea americană, „transformarea” este dictată de apariția de noi tehnologii, aplicate atât în modul de organizare, în modul de a gândi, cât și în modul în care sistemul militar își desfășoară activitatea sa de bază, adică modul cum duce lupta.

De fapt, operaționalizând acest concept, întregul sistem militar trece de la aplicarea directă a forței pentru îndeplinirea misiunii sale la folosirea capacităților ca multiplicatori ai capacității de luptă, de la forțe care abordează distructiv lupta la forțe care își bazează procesul de planificare pe identificarea de la început a efectului ce se dorește, de la capacități ce au la bază spațiul la capacități ce au ca bază timpul, de la forțe separate (terestre, aeriene și navale) la forțe integrate care nu cooperează pe câmpul de luptă, ci luptă în strânsă coordonare.

După ce acest proces de „transformare” a fost aplicat, forțele rezultate își pot focaliza efortul în combaterea amenințărilor asimetrice, pot utiliza „armele inteligente” și sistemele de comandă, control, comunicații și computere pentru a-și sincroniza acțiunile. Aceste posibilități permit folosirea mai eficientă a resurselor umane, prin creșterea gradului de supraviețuire și a nivelului de letalitate al acțiunilor proprii.

George W. Bush a folosit pentru prima dată termenul „transformare” într-un discurs ținut cadetilor în 1999 și s-a referit la procesul de adaptare a sistemului militar la noile amenințări asupra securității în secolul 21. Acest proces continuu de adaptare a armatei americane, așa-numita Revoluție în Domeniul Militar, transformă modul în care sistemul militar este organizat, modul în care se pregătește, chiar modul în care militarii gândesc. Categoriile de forțe din SUA fac eforturi deosebite să-și modifice modul în care duc războiul. De exemplu, Marina americană și-a dezvoltat deja nu numai doctrina, dar și capacități de ducere a războiului în rețea, Forțele Terestre americane s-au restructurat, având acum unități cu structură flexibilă, cu capacitate de manevră ridicată și care sunt dotate cu mijloace care permit conectarea lor în rețele informaționale, Forțele Aeriene au dezvoltat forța de lovire globală, iar

pușcașii marini au trecut de la folosirea bazelor intermediare la proiectarea directă a forței în zona de conflict. Simultan cu aceste schimbări a fost creat Comandamentul Întrunit American (US Joint Force Command), cu scopul de a experimenta noi doctrine și de a conduce procesul de transformare a Forțelor Armate americane. Toate aceste schimbări au făcut din Statele Unite liderul mondial în domeniul transformării sistemului militar. Acest lung proces este acum aplicat forțelor NATO, cu scopul de le face compatibile și interoperabile cu cele americane.

2.2. Ce înseamnă “Transformarea” pentru forțele NATO?

Amiralul Edmund Giambastiani, comandantul Comandamentului Întrunit American (US Joint Force Command) și, în același timp, al Comandamentului Aliat de Transformare, descrie procesul de transformare ca fiind „o oportunitate strategică pentru NATO și un moment de cotitură pentru Alianță. Rezultatul este îmbunătățirea interoperabilității, crearea de forțe cu adevărat întrunite, bazate pe conectarea la rețelele informatice, dispersate, capabile să ia decizii cu rapiditate, ale căror acțiuni să provoace efecte puternice în zona de operații, iar dezvoltarea acestor forțe este critică pentru menținerea relevanței Alianței”⁷³.

Un alt oficial NATO, generalul Harald Kujat, Președinte al Comitetului Militar, a spus: „Poate fi exportat procesul de transformare american la NATO? Răspunsul este un răspuns NU, și vă voi spune de ce. Când NATO se gândește la procesul de transformare, trebuie să se gândească la provocări specifice, care nu sunt relevante pentru americani: forțele NATO sunt multinaționale, iar membrii NATO sunt state suverane”⁷⁴.

Dezbaterile privind diferențele dintre americani și aliații europeni nu sunt o noutate. Noutatea este că acum americanii au posibilitatea să forțeze aliații să implementeze acest proces datorită reorientărilor strategice și nevoii de a aplica noile tehnologii în domeniul militar.

Unul dintre domeniile în care transformarea a devenit obligatorie privește modul în care forțele NATO sunt organizate, dotate și încadrate cu personal, capacitățile ce trebuie să le dețină aceste forțe și tipurile de misiuni de îndeplinit. Forțele existente, destinate apărării teritoriale, capabile să apere liniile de comunicații maritime

împotriva submarinelor sovietice sau Zona Fulda împotriva tancurilor rusești, trebuie transformate în forțe cu alte capacități: să aibă capacitatea de a fi proiectate în teatre de operații mult în afara zonei tradiționale de operații a NATO, să poată îndeplini misiuni de stabilizare și reconstrucție, să fie în măsură să participe la situații de urgență civilă.

Aceste forțe trebuie să participe, împreună cu forțele americane, „la dominarea a ceea ce Barry Posen numește marile lucruri comune ale omenirii, adică, spațiul maritim, cosmic, cel informațional (cyberspace), la care ar trebui să se adauge un altul, cel la mare altitudine deasupra solului.”⁷⁵

Dar pentru NATO, o alianță de state suverane, alegerea trebuie făcută de țările membre. Acestea trebuie să decidă singure dacă devin lideri sau parteneri în oricare dintre domeniile acoperite de forțele alocate NATO. Fiecare stat trebuie să decidă dacă și ce capacități de nișă vrea să dezvolte, sau să încerce să acopere un domeniu mai larg de capacități. Ca membru al Alianței, dar luând în considerare principiul suveranității, fiecare stat trebuie să ia aceste decizii în conformitate cu posibilitățile reale, dar și cu cerințele impuse de obiectivele strategice ale NATO adoptate prin procesul de luare a deciziilor la nivel politico-militar. De fapt, aceasta este adevărata valoare a NATO, valoare ce nu trebuie pierdută.

Sunt câteva state NATO care au luat deja deciziile necesare. De exemplu, unii membri europeni ai Alianței au făcut progrese evidente în dezvoltarea capacităților de proiectare a forțelor (Marea Britanie, Olanda, Franța), alții dezvoltă așa-numitele Centre de excelență (Cehia pentru NBC sau Turcia pentru operații antiteroriste). Aceste fapte arată că membrii europeni ai Alianței au făcut pași importanți spre luarea deciziei strategice de modernizare și adaptare a forțelor armate la noile riscuri și amenințări ale secolului 21.

În NATO, această decizie a fost luată prin semnarea Declarației de la Praga, în care, la paragraful 4, scrie: „Noi am decis: să creăm Forța de Răspuns a NATO, care să fie constituită din trupe avansate tehnologic, flexibile, mobile, interoperabile și care pot fi sprijinite, care să includă elemente terestre, aeriene și navale în măsură să fie desfășurate rapid acolo unde este nevoie. Aceste forțe vor îndeplini criteriile de capacități inițiale cât de curând posibil”⁷⁶.

Crearea Forței de Răspuns a NATO a fost o decizie bine primită la toate nivelurile, iar trecerea

imediată la îndeplinirea acestei obligații asumate a arătat angajarea aliaților pentru realizarea acestui deziderat comun.

2.3. Transpunerea în practică a conceptului „Forța de răspuns a NATO“

Acest concept a fost propus de Secretarul american al Apărării, Donald Rumsfeld, cu ocazia unui discurs ținut la Universitatea Națională americană de Apărare și a fost acceptat de aliații europeni cu ocazia Summit-ului de la Praga, în cadrul așa-numitelor Angajamente privind Capabilitățile.

Oricum, nevoia ca forțele NATO să fie restructurate a fost identificată cu mult timp înainte, în Capitolul IV al Studiului pe Termen Lung lansat în 1994. Deși acest studiu nu a dat soluții privind modul de transformare, a accentuat că acele forțe, echipate cu armament greu, pe care NATO le avea la dispoziție, nu puteau răspunde noilor provocări identificate în acest studiu, deoarece duceau lipsă de sprijin de luptă și logistic și, mult mai important, erau imposibil de proiectat în afara granițelor Alianței. Studiul pe Termen Lung a identificat că NATO ar avea nevoie de trei mari unități de nivel corp de armată ca să îndeplinească noile cerințe, astfel:

- o mare unitate să conducă operația IFOR/SFOR în Bosnia-Herțegovina (în desfășurare la acea dată);

- o mare unitate să fie în măsură să desfășoare o a doua operație în Balcani (interesant, deoarece la acea dată nici nu se vorbea de o astfel de operație, dar în 1999 această necesitate a apărut);

- o altă mare unitate să fie în măsură să desfășoare o operație de tip Articolul 5 împotriva unor forțe rusești revanșarde în Europa sau împotriva unei agresiuni siriene împotriva Turciei.

La acel moment, autorii studiului au realizat că toate cele trei operații trebuie să fie desfășurate de mari unități multinaționale, mobile, care să aibă proceduri comune și nivel de pregătire echivalent.

Singurele forțe de acest fel disponibile în acel moment erau Corpul de Reacție Rapidă al Comandamentului European (Allied Command Europe Rapid Deployment Corps – ACE ARRC) și Forța Mobilă a Comandamentului European (ACE Mobile Force – AMF).

Dar fiecare dintre aceste unități avea mari probleme. AMF, destinată inițial pentru urgențe limitate, era de nivel prea mic, dotată cu armament

prea ușor pentru operații de mare intensitate și proiectată pentru urgențe la nivel continental. Și, oricum, decizia de desființare a acestei unități fusese deja luată. Cealaltă mare unitate, ARRC, o unitate foarte mare, având în componere divizii dotate cu echipament greu, sprijinite de 300 de avioane și peste 100 de nave maritime, s-a dovedit prea mare să îndeplinească cerințele impuse, în special aceea referitoare la capacitatea de a fi desfășurată rapid în afara granițelor Alianței.

În conformitate cu Planificarea Forțelor NATO, alte mari unități au fost puse la dispoziție de țările membre, dar și acestea erau în majoritate dotate cu același tip de armament greu, având aceeași destinație inițială ca și unitățile NATO, și anume, apărarea teritorială. Dar, și mai important, le lipsea un element foarte important pentru Alianță: factorul multinațional.

Noul concept, Forța de Răspuns a NATO (NATO Response Force), a necesitat o cu totul altă abordare a planificării. NATO Response Force trebuie să fie de tip întrunit (joint), să fie compusă din o brigadă bine dotată, una sau două unități de aviație de nivel tactic (escadrile de vânătoare) și o flotilă de 8-10 nave, toate sub o comandă unică. Dar cea mai importantă cerință este cea legată de sistemul de comandă și control: aceste unități trebuie să aibă capacitatea de conectare la sistemele de comandă, control, comunicații, computere, informații și supraveghere (C4I), numită plug-and-play.

O forță proiectată în acest fel poate fi folosită în situații diferite, cum ar fi: ca unitate independentă pentru misiuni limitate în timp, ca forță înaintată, care să pregătească sosirea unei forțe superioare în teatrul de operații, sau chiar ca o contribuție a NATO la o coaliție ad-hoc.

Una dintre cele mai importante cerințe, și anume, necesitatea de a fi independentă din punct de vedere logistic pe o perioadă mai lungă de timp, i-a făcut pe planificatorii NATO să estimeze perioada de timp în care o astfel de unitate poate desfășura independent operații. S-a ajuns la un standard de 180 de zile. După trecerea acestui interval de timp, orice unitate trebuie înlocuită, deoarece capabilitățile sale se diminuează în așa măsură încât nu își mai poate îndeplini misiunea. Dacă NATO își propune să îndeplinească simultan trei operații de nivel corp de armată, fiecare dintre unități trebuie multiplicată de cel puțin alte două unități de același nivel aflate în diverse stadii de pregătire. Rezultatul este simplu de aflat: NATO

are nevoie de cel puțin nouă unități de nivel corp de armată.

Pentru a îndeplini aceste cerințe, planificatorii NATO au solicitat mai multe astfel de unități. Aceste unități au fost denumite Corpuri NATO de Reacție Rapidă (NATO Rapid Deployment Corps – NRDC). Trei dintre acestea trebuiau să aibă un timp de reacție scurt, numite Forțe de Reacție Rapidă (High Readiness Forces – HRF), celelalte având un timp de reacție mai lung (Forces at Lower Readiness – FLR). Timpul de rămânere în teatrul de operații a fost menținut la nivelul de 180 de zile, permițând celor care vor fi la înlocuire să fie dotați, încadrați și antrenați corespunzător.

Această cerință lansată de NATO a fost, spre surprinderea multora, foarte bine primită de națiunile membre. Astfel, șase țări s-au oferit să găzduiască pe teritoriul național Forțe de Reacție Rapidă, deși, la prima vedere, aceste unități necesită un nivel de finanțare superior. Acest dezavantaj major a fost pus în balanță cu avantajele evidente oferite de această opțiune: au fost date fonduri NATO pentru antrenarea acestor unități; s-a creat un atu politic prin găzduirea acestor unități pe teritoriul național; existența pe teritoriul național a unei unități de acest fel permite factorilor politici să solicite suplimentarea fondurilor bugetare pentru apărare și, nu cel mai puțin important, numele în sine, Corpuri de Reacție Rapidă NATO, făcea să crească relevanța sistemului național militar în fața opiniei publice.

Două dintre națiunile care inițial și-au depus candidatura să găzduiască NRDC s-au retras din motive bugetare, și anume, Grecia și Polonia. În urma analizei ofertelor, NATO a decis să mențină șase mari unități de nivel corp, drept Corpuri de Reacție Rapidă NATO. Aceste unități sunt:

- ◆ Corpul de Reacție Rapidă al Comandamentului European (ACE ARRC), dislocat în Germania;
- ◆ Corpul european (EUROCORPS), dislocat în Franța;
- ◆ Corpul germano-olandez, și el dispus tot în Germania;
- ◆ Corpul III Turcesc;
- ◆ un corp de armată spaniol;
- ◆ un corp de armată italian.

Fiecare dintre aceste unități au fost acceptate din diferite motive. Astfel, primele trei sunt unități multinaționale, cu tradiție în NATO, care au trebuit însă să fie restructurate. În plus, menținerea Franței, prin acceptarea EUROCORPS ca NRDC,

implicată adânc într-o unitate integrată în structura militară a NATO, are o importanță politică enormă, evitând decuplarea Franței de la eforturile Alianței. Pentru ARRC, faptul că este singura unitate a NATO în care britanicii sunt implicați direct este din nou foarte important pentru păstrarea coeziunii Alianței.

Acceptarea Corpului III Turcesc are o relevanță strategică deosebită. Existența la flancul estic a unei entități NATO de acest nivel este importantă în contextul actual de securitate. Pentru ultimele două mari unități, motivele au avut o importanță componentă practică: promovarea restructurării, a procesului de transformare, în interiorul sistemelor militare ale celor două țări, Spania și Italia, țări cu un nivel mai scăzut de interoperabilitate dintre membrii mai vechi ai NATO.

Cele două foste candidate care s-au retras din cursa pentru găzduirea NRDC (Grecia și Polonia) au rămas fidele dorinței de a participa la Forța de Răspuns a NATO prin găzduirea Corpurilor Mobile, unități cu un nivel mai scăzut de reacție, dar păstrând câteva avantaje: comandament multinațional, fonduri NATO pentru pregătire (e adevărat, mai scăzute, dar la dispoziție, totuși), un anumit grad de relevanță în Alianță și în fața opiniei publice interne. Dar echipa nu era completă, deoarece, de fapt, erau necesare nouă astfel de mari unități. Problema a fost rezolvată prin faptul că Franța a pus la dispoziția NATO încă un corp de armată, dispus la Lille, care să completeze „formația” de 9 mari unități apte a fi folosite pentru a da răspuns eventualelor cereri ale Alianței. Această ultimă informație a fost pusă la dispoziția noastră de generalul Cirro Cocozza, șeful de stat major al Comandamentului Aliat Întrunit de la Napoli, cu ocazia vizitei la Centrul Regional de Pregătire PFP la mijlocul lunii februarie a acestui an.

2.4 Este Forța de Răspuns NATO o soluție bună pentru NATO?

Am prezentat cum ar trebui să arate NATO la începutul secolului 21 și cum acest proces de schimbare, numit „transformare”, este aplicat forțelor care sunt puse la dispoziție de țările membre. În loc de concluzii, dorim să facem o analiză a acestui concept. Ca procedeu de analiză, ne-am gândit să folosim *analiza SWOT* (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats – puncte tari, puncte slabe, oportunități, amenințări).

a. Puncte tari

1) **Structura** este unul dintre cele mai importante argumente pro, deoarece răspunde amenințărilor pentru care a fost creată. Faptul că trebuie să fie întrunite (joint), mobile și că au sprijinul de luptă și logistica integrate organic le dă independența de care au nevoie în zona de operații, în special când sunt desfășurate cu scopul de a pregăti sosirea în teatru a unor forțe superioare.

2) **Faptul că sunt multinaționale** le dă una dintre cele mai importante caracteristici: legitimitatea. Acest lucru este important mai ales pentru că Forțele de Răspuns ale NATO sunt destinate să opereze în afara zonei de responsabilitate tradițională a NATO.

3) **Capacitatea de transformare-adaptare.** Deși comanda este națională, aceste forțe sunt supervizate de comandamentele NATO, deoarece parte din fondurile necesare pentru pregătire sunt fonduri asigurate de Alianță. Această parțială „dublă subordonare” și faptul că, din punct de vedere oficial, sunt unități naționale, le face să fie motorul transformării celorlalte forțe naționale nealocate NATO, deci, să promoveze acest proces în structurile naționale.

b. Puncte slabe

1) **Timpul** este cel mai important inamic al Forței de Răspuns a NATO. Aceste unități au atins nivelul inițial de capabilități (Initial Operational Capabilities) în 2004 sau sunt aproape de acest nivel în 2005. Aceasta înseamnă că statele majore au întocmit documentele necesare funcționării, dar acestea nu sunt încă puse în practică. De aici, rezultă că nici una dintre aceste unități nu poate fi desfășurată pentru operații, și este bine cunoscut că acest lucru este mult mai dificil decât ceea ce s-a realizat deja.

2) **Finanțarea** reprezintă alt punct dificil, pentru că, în mare parte, este obligația națiunii-gazdă, cu excepția fondurilor pentru pregătire. Elementele cele mai scumpe, adică cele de sprijin de luptă și cele de sprijin logistic, rămân să fie asigurate pe linie națională. De exemplu, Italia a cheltuit zeci de milioane de euro pentru a-și moderniza sistemele de comunicații la nivel tactic destinate Corpului de armată pus la dispoziția NATO. Și este cunoscut că nu puține dintre proiectele și angajamentele luate la nivel politic au fost amânate mult timp din cauza

problemelor financiare, care au rămas la latitudinea națiunilor.

3) **Legătura cu Statele Unite.** Faptul că în nici unul dintre cele opt corpuri de armată care formează Forța de Răspuns a NATO nu sunt integrate unități sau subunități americane face ca „promotorii” acestui proces să nu poată împărtăși din experiența practică acumulată în procesul de transformare a forțelor naționale, mult avansat în comparație cu ceea ce se întâmplă în Europa.

c. Oportunități

1) **Promovarea tehnologiilor moderne.** Deoarece Comandamentul Aliat de Transformare (ACT) este structura ce influențează deciziile europene cu privire la implementarea acestui concept, poate ușura transferul/accesul noilor tehnologii și doctrine folosite de SUA în contracararea amenințărilor actuale.

2) **Micșorarea decalajului transatlantic** este un argument strâns legat de cel anterior. Experiența acumulată în Statele Unite, aplicată la realitățile din Europa, poate face ca, deși rezultatele procesului de transformare să nu fie identice, să se evite ca acestea să nu fie contradictorii, ci complementare.

d. Amenințări

1) **Duplicarea eforturilor.** Este cu adevărat o amenințare, deoarece Forța de Răspuns a NATO incumbă în special efortul fiecărei națiuni-gazdă. Dacă nu se evită această amenințare, este foarte probabil ca statele care s-au angajat în acest proces să-și piardă interesul, iar crearea acestor forțe să nu mai fie o prioritate națională, așa cum este în prezent.

2) **Timpul.** Perioada mare de timp la dispoziție pentru crearea acestor forțe și faptul că fiecare stat poate, practic, amâna din diverse considerente încheierea procesului. Este posibil ca, odată cu trecerea timpului și înțelegând că NATO nu poate influența decisiv acest proces, interesul să scadă și etapele să fie amânate până la consumarea entuziasmului și devenirii desuete a proiectului (există astfel de exemple, cel mai recent fiind așa-numita Defence Capabilities Initiative, care nu a fost pusă în aplicare de nici un stat, în afară de Statele Unite, și la care NATO a renunțat definitiv la Summit-ul de la Praga).

2.5. În loc de concluzii

Cea mai importantă sursă de putere a procesului de transformare a NATO, și anume posibilitatea de a propaga în spațiul euro-atlantic noile tehnologii și doctrine, se poate pierde, dacă nu există consensul că, în mediul actual de securitate globală, Statele Unite și Europa nu trebuie să concureze, ci să-și însumeze eforturile, prin folosirea complementarităților, nu prin exacerbarea diferențelor.

Lipsa forțelor americane din proiectul Forța de Răspuns a NATO este o provocare atât pentru americani, cât și pentru europeni: pentru Statele Unite, cea mai mare amenințare este pierderea celor mai importanți și vechi aliați în situația confruntărilor cele mai dure din istoria modernă, iar pentru europeni, provocarea este de a-și folosi capacitățile nu împotriva americanilor, ci complementar cu ei.

NOTE:

¹ The Challenges to Global Security 2010, Lord Robertson's published interview, <http://www.Janes.com>

² Transatlantic Transformation: Equipping NATO for the 21st Century, Center for Transatlantic Relations, 2004.

³ Press Briefing by Admiral Edmund P. GIAMBASTIANI, Jr. U.S. Navy, Supreme Allied Commander, *Transformation*, <http://www.nato.int/docu/speech/2003/s031112b.htm>

⁴ Transatlantic Transformation: Equipping NATO for the 21st Century, Center for Transatlantic Relations, 2004.

⁵ NATO Transformation: Prospects and Problems, edited by The Atlantic Council of the United States.

⁶ *Prague Summit Declaration*, www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm

SUPERIORITATEA ACȚIUNILOR MILITARE DE TIP JOINT

Locotenent-colonel Crăișor IONIȚĂ

‘Când o echipă este trimisă pe teren, specialiștii din cadrul acesteia își dau tot interesul pentru obținerea succesului. Fiecare caută să dea tot ce are mai bun, întrucât atât echipa, cât și ceilalți membri, precum și structura care i-a trimis, contează pe priceperea sa ca să obțină succesul... Toți membrii trebuie să înțeleagă că sunt parte a unei echipe, o mică structură joint, care luptă pentru a învinge... Acesta este viitorul.’

Colin L. Powell – Șeful Comitetelor
Întrunite ale Statelor Majore ale S.U.A.¹

Acțiunile întrunite nu sunt nici o noutate, nici o viziune de viitor. Ele reprezintă prezentul, întrucât realitatea conflictelor moderne nu concepe arta militară fără acțiuni întrunite. Ultimele conflicte au demonstrat că armatele moderne planifică și luptă ca o echipă întrunită, de-a lungul întregului spectru al războiului, iar înțelegerea corectă a acestui principiu reprezintă o condiție esențială pentru obținerea succesului.

Folosirea unor termeni ca **acțiuni întrunite** sau **acțiuni integrate** nu corespunde pe deplin acestei înțelegeri corecte, pentru că primul poate fi interpretat ca fiind acțiunea condusă de armele întrunite, termen foarte utilizat și în prezent și care definește armele, specialitățile și serviciile din cadrul unei categorii de forțe (de regulă, la Forțele Terestre). Cel de-al doilea termen reprezintă nu o categorie de acțiuni de sine stătătoare, ci ceva aparținând unui tot unitar. De aceea, ne vom referi la **acțiunile militare de tip joint** sau **inter-categorii de forțe**, așa cum este cunoscut conceptul în literatura de specialitate occidentală și cum se pare că a început să fie cunoscut și la noi.

De la apariția sa, la sfârșitul anilor '80, conceptul de **acțiuni militare de tip joint** a fost unanim acceptat ca reprezentând acele acțiuni desfășurate

de două sau mai multe categorii de forțe. De fapt, cel mai corect ar fi să afirmăm că acțiunile de tip joint implică mai mult de o categorie de forțe.

Dar termenul **joint** este întrebuințat și de către societatea civilă și preluat, uneori, ca atare, și de unii gânditori militari. Numai că înțelesul, atunci, devine altul. De exemplu, în ultimul timp, s-a vehiculat, în literatura de specialitate, conceptul de acțiuni militare inter-agenții, care ar consta și în implicarea unor organisme din structurile civile de securitate și apărare (de culegere de informații, ale M.A.I., internaționale sau neguvernamentale). De partea civilă, acest tip de acțiuni militare poartă numele de acțiuni tip joint. De asemenea, uneori mai întâlnim conceptul de acțiuni tip joint și atunci când se vorbește, pe cale diplomatică, de unele inițiative desfășurate de două sau mai multe țări (Centrul Româno-Britanic) sau pe cale politică, atunci când se precizează participarea comună la unele activități a femeilor cu bărbații.

Scopul general al conceptului de **acțiuni militare de tip joint** este acela de a obține o creștere a eficienței capacității de luptă și nu de a implica, în mod egal, forțele terestre, aeriene sau navale ale unui stat. De aceea, conceptul cuprinde mai multe elemente:

a) *Acțiunile militare propriu-zise tip joint.*

Acestea au menirea să demonstreze aplicarea întocmai a unuia dintre principiile luptei armate, și anume, concordanța dintre scopuri și mijloace, însemnând transpunerea obiectivelor politico-militare, prin folosirea unor elemente ajutătoare eficiente și eficiente ale planificării operaționale, în lupte și bătălii la nivel tactic. Așa cum precizează manualul canadian al ofițerului de stat major tip joint CFC 106(3) din 2001, principiile de bază ale acțiunilor militare de tip joint cuprind **simultaneitatea**, **sincronizarea** și **sinergia**. Am adăuga și **asimetria**. Efectul scontat este acela de a realiza o asemenea putere de luptă, în locul și la momentul ales de comandant, încât să-l depășească psihic pe comandantul advers

sau să-l descurajeze. Cheia realizării unității de efort și a obținerii eficienței maxime în acțiune, îndeosebi într-un mediu des schimbător și plin de neprevăzut, o reprezintă înțelegerea unitară a realității câmpului de luptă, precum și o efectivă integrare a categoriilor de forțe, obținută prin procedee comune, caracteristici interoperabile ale echipamentului și o folosire a acelorași concepte. Coordinarea dintre categoriile de forțe participante trebuie să fie exactă, atocuprinzătoare și atent sincronizată, la toate nivelurile, pentru a se obține un șoc și o surpriză maxime.

b) **Forțe militare tip joint.** Așa cum stipulează manualul american US Joint Pub 3-0, forțele militare tip joint sunt acele forțe capabile să conducă campanii sau operații majore (vezi fig.1). Categoriile de forțe/componentele forței conduc numai operații subordonate (lupte, bătălii etc.) sau de sprijin (aeriane, navale, terestre, psihologice etc.). După această descriere, rezultă că forțele militare de tip joint acționează numai de la nivelul operativ în sus. Se pare că NATO nu a fost de acord cu această clasificare și a creat o forță la nivel tactic, capabilă să ducă acțiuni militare de tip joint – NATO Response Force (la nivel brigadă).

c) **Comandantul militar al forței tip joint (JFC).** JFC este comandantul care are responsabilitatea deplină asupra Zonei de Responsabilitate și care sincronizează acțiunile elementelor/componentelor aeriane, terestre, navale și de forțe speciale, pentru a realiza obiectivele strategice și operative, prin integrarea lor în campanii sau operații majore. JFC este numit de națiunea care asigură majoritatea forțelor (SACEUR) și este aprobat de organele politico-militare ale țărilor participante (NATO). Nu există vreo precizare care să stipuleze necesitatea numirii unui JFC din cadrul categoriei de forțe reprezentative în cadrul unei campanii (vezi numirea șefului SMG din România).

d) **Comandamentul militar al forței tip joint (JFHQ).** JFHQ este destinat să asigure mecanismul de planificare intercategoriai de forțe și controlul tuturor elementelor participante la campanie. Importanța creării unui astfel de comandament, încă din timp de pace, s-a concretizat prin constituirea unor comandamente statice (USJFCOM în SUA, PJHQ în Marea Britanie, toate Comandamentele operative și strategice ale NATO, iar în România Comandamentul Operațional Întrunit de la Buzău), precum și elemente mobile (US Standing Joint Force Headquarters Core Element, CJTF HQs și DJTF HQs în NATO).

e) **Ofițeri de stat major tip joint.** Aceasta reprezintă o nouă profesie militară luptătoare, alături de cele care se ocupă cu războiul convențional, războiul neconvențional, operații militare altele decât războiul, siguranța națională și aproape dispărutul război nuclear, apărută în urma creșterii importanței acțiunii unor noi competitori pe câmpul de luptă modern (organizații internaționale, neguvernamentale sau voluntare, agențiile mass-media, populația locală etc.). Scopul final este acela de a crea o comunitate de tip joint, având propria politică de management, proceduri și aplicabilitate.

f) **Tehnologia interoperabilă.** Reprezintă echipamentele, tehnica și armamentele capabile să ducă acțiuni de luptă tip joint, atât pe linia comenzii și controlului în planificarea și conducerea acestor acțiuni, cât și cea privind ducerea propriuzisă a acțiunilor. Ne referim la sistemele de telecomunicații din cadrul comandamentelor (Joint C4ISR, Joint FCB2 -Joint XXI Battle Command Brigade and Bellow), cât și la echipamentele militare comune sau interoperabile (variantele civile adaptate/COTS – Commercial Off-the-Shelf hardware și software, tancul M2A2, elicopterul multirol, avionul unic de atac-Joint Straight Fighter, Joint Air Force/Navy Global Hawk UAV, civilian GPS system, Blue Force Tracker etc.).

g) **Doctrina, pregătirea și atitudinea de tip joint.** Acestea formează, împreună, elementele morale definitorii ale conceptului joint. O doctrină de tip joint, așa cum precizează manualul NATO AJP-01 (B), se poate clădi pe elementele definitorii ale doctrinelor deja-existente ale categoriilor de forțe (joint forcible-entry operations, joint urban operations, joint force protection and sustainment etc.) sau poate constitui baza fundamentală a acestora, prin definirea unor concepte proprii (zona operațiilor tip joint, principiile acțiunilor militare tip joint, standardizarea, reguli de angajare, procesul de planificare operațională etc.). Aceasta din urmă ar putea delimita caracterul viitoarelor războaie, descriind modul cum forțele militare tip joint ar acționa în următorii 15-20 de ani, incluzând acțiunile militare tip joint, operațiile de tranziție și cele de reconstrucție (de stabilitate). Pentru definirea și experimentarea conceptelor doctrinei joint, s-ar putea constitui atât elemente distincte în cadrul comandamentelor existente deja la pace (J9 – Joint Experimentation Directorate în cadrul USJFCOM) sau organisme independente

de tip „centru” (Joint Future Laboratory în SUA, Joint Warfighting Centre în NATO etc.). Pregătirea/instrucția de tip joint reprezintă nu doar desfășurarea aceluiași tipuri de programe sau a unor ședințe/exerciții comune, ci și traiul și munca în comun. Numai muncind și trăind împreună se poate forma acea forță militară cu o atitudine și o pregătire joint, care să poată fi întrebuințată oriunde și oricând. Actuala transformare, care are loc atât în cadrul NATO, cât și în cadrul unor țări membre și parteneri, se bazează pe formarea acestei atitudini de tip joint, printr-o continuă pregătire în comun, care să cuprindă: o doctrină și manuale joint; baze de instrucție intercategoriale de forțe; programe de pregătire comune ale trupelor, precum și formarea ofițerilor de stat major tip joint (de la gradul de maior în sus), prin cursuri de specialitate și stagii de pregătire. „Trebuie să construim poligoane de instrucție intercategoriale de forțe robuste, reale sau virtuale, capabile să asigure instruirea trupelor atât la nivelul tactic, cât și la cel operativ al conflictelor armate și care să și măsoare performanțele obținute”, afirma Paul W. Mayberry, Subsecretarul de stat american al apărării.

Figura nr.1. Ce înseamnă o forță militară de tip joint?

Acțiuni desfășurate în comun de două sau mai multe categorii de forțe au avut loc încă de la prima diviziune a armatelor (infanteria și cavaleria). La acestea s-au adăugat apariția artileriei și apoi a navelor de luptă (a marinei de război). Dar ele au reprezentat acțiuni militare complementare sau de sprijin reciproc și nu acțiuni militare de tip joint. Inventarea avionului și folosirea lui în scopuri militare a revoluționat desfășurarea acțiunilor în comun, care au culminat cu binomul tanc-avion al lui Guderian. Dar și în cadrul blitzkriegului au avut loc tot acțiuni de sprijin. Debarcările din timpul celui de-al Doilea Război Mondial au crescut importanța infanteriei marine, o armă a trupelor de uscat a acelor timpuri. De aceea a fost și reîncadrată marinei, pentru a putea desfășura acțiuni în comun cu aceasta. Războiul din Vietnam

a dus la transferarea elicopterului de la aviație la trupele de uscat. Dar tot nu se discută despre acțiuni de luptă intercategoriale de forțe.

Două evenimente au precedat punerea oficială în discuție a conceptului de acțiuni militare tip joint. Primul a fost războiul din *Falkland/Malvine din 1982*, în care forțele militare regale britanice moderne au avut de confruntat armata argentiniană mai greoaie, dar având imensul avantaj al terenului de partea sa. Neapărarea aeriană a convoaielor britanice de către RAF a produs numeroase pierderi umane și de echipament și s-a constituit, cu rapiditate, într-un factor aproape destabilizator. Al doilea l-a reprezentat *misiunea de salvare americană din Grenada din 1983*, în care incompatibilitatea mijloacelor de comunicații, a procedurilor de luptă și chiar a hărților au slăbit intensitatea operațiilor aeriene desfășurate.

Ca rezultat al lecțiilor desprinse în urma acestor conflicte, în 1986, Congresul american a aprobat așa-numitul *Act Goldwater-Nichols*, care a reprezentat piatra de temelie a viitoarei integrări a categoriilor de forțe americane și crearea USJCOM (07.10.1999). Urmând modelul american, în același an, Guvernul britanic a aprobat constituirea unui comandament permanent de tip joint la nivel strategic (PJHQ) și transformarea colegiilor militare ale categoriilor de forțe într-un singur colegiu militar de stat major tip joint (JSCSC).

Primul război din Golf (1990-91) a solicitat, pentru prima dată, forțelor armatei americane și ale coaliției să desfășoare operații inter-categoriale de forțe, sub o comandă unică, de tip joint. „Rolul JFC a fost să armonizeze acțiunile categoriilor de forțe și să le sincronizeze, conducându-le spre obiectivele comune”, afirma David Ozolek, un fost participant și fost colonel al Forțelor Terestre americane. Dar și atunci au apărut nesincronizări între portavioanele Marinei și aviația Forțelor Aeriene privind noile tipuri de sisteme de conducere pe bază de ordine (ATO), ceea ce a condus la rămânerea pe dinafară a campaniei aeriene a avioanelor Marinei. O altă nesincronizare a reprezentat-o intenția infanteriștilor marini americani de a-și folosi propriile avioane pentru sprijinul debarcării și nu în efortul comun aerian.

Bombardarea Belgradului, așa-numita *operație Allied Force*, din 1999, a demonstrat, încă o dată, utilitatea noului concept joint, dar și unele neajunsuri care nu fuseseră rezolvate până la acea dată. Spre exemplu, întrebuințarea integrată

a elicopterelor AH-64 Apache de către Forțele Terestre, ceea ce a condus la menținerea acestora la sol, pe toată durata conflictului.

Abia cel de-al *doilea Război din Golf (2003-?)* a reprezentat corolarul acțiunilor militare de tip joint, în care toate categoriile de forțe și-au dat mâna pentru a obține o victorie decisivă și rapidă. „Până acum, noi nu am desfășurat, propriu-zis, acțiuni militare de tip joint. Ceea ce am desfășurat au fost campanii aeriene, maritime sau terestre, unificate printr-o viziune și o intenție a JFC”, afirma același Ozolek.

Pentru a descrie modalitățile în care s-a acționat și se acționează în vederea realizării conceptului de acțiuni militare tip joint, este necesar să analizăm, în primul rând, planificarea strategică a apărării. Apoi, vom vedea cum aceasta influențează gândirea militară modernă.

În cadrul țărilor membre NATO, există, la ora actuală, trei curente de opinii privind planificarea strategică². Primul s-ar referi la ceea ce Huntington a denumit *pluralismul strategic* sau menținerea unei balanțe concrete între forțele existente și posibilele amenințări viitoare la adresa intereselor naționale. Puține puteri militare își pot permite acest pluralism strategic, întrucât el necesită menținerea unor capacități multiple, menite să intervină în orice situație, și nu doar să răspundă la acestea. Acest curent are la bază contracararea nesiguranței, accentuând avantajele comparate și complementaritatea. El influențează procesul de planificare al inamicului, prin faptul că asigură competiția în cadrul menținerii unor avantaje pe timpul luării deciziilor, încurajând inclusiv inovația. Criticii acestui curent scot în evidență birocracia și rigiditatea care stau la baza pluralismului și sunt împotriva inovației în sine, ce duc la pierderi în resurse, din cauza suprapunerii capacităților între categoriile de forțe.

Al doilea curent, cunoscut sub denumirea de *monism strategic*, are la bază conceptul superiorității unei singure capacități (spre exemplu, cea aeriană). Aceasta numai dacă planificatorii strategici au analizat-o și denumit-o cu exactitate. Ideea se bazează pe posibilitatea prezicerii conflictelor viitorului și a controlului deplin al acestora, prin folosirea capacității în care un stat s-a specializat. Curentul este foarte accesibil statelor mai puțin dezvoltate sau care nu au mai multe spații de apărare. De asemenea, este foarte folositor alianțelor (tip NATO, UE etc.), în care fiecare stat

se poate specializa pe una-două capacități. Dar poate duce și la greșeli strategice, dacă analizele nu au fost corecte.

Ultimul curent, denumit *tehnofobia*, are la bază una din cerințele Revoluției în Domeniul Militar (RMA), prin care doar tehnologia poate anihila situațiile des-schimbătoare sau necunoscute. Astfel, deciziile vor fi luate fără nici o ambiguitate. Conform acestui curent, resursele vor fi alocate pentru noi tehnologii, care vor necesita apariția unor noi doctrine și a unor noi structuri, și așa mai departe. Cu toate acestea, adepții lui Clausewitz consideră că situațiile des-schimbătoare și necunoscute pe timpul conflictelor sunt produse de factorul uman și, deci, nu pot fi eliminate prin noi tehnologii.

Cum au influențat aceste curente ale gândirii militare implementarea conceptului joint? Pluralismul strategic a favorizat realizarea intercategoriale de forțe prin așa-numitul procedeu al *integrării*, adică prin combinarea capacităților unice ale fiecărei categorii de forțe în vederea creării unei capacități de luptă combinate, superioare. Acest mod de realizare a conceptului joint a fost și scopul final al doctrinei americane (Actul Goldwater-Nichols) și se pare că are cei mai mulți adepți în SUA, în special în rândul forțelor terestre și maritime. Integrarea se referă la conceptul de creștere a eficienței totale de luptă a unei forțe militare de tip joint, prin combinarea capacităților unice, specializate ale fiecărei categorii de forțe/componente, și se poate realiza pe două căi:

a. **Specializarea** - stipulează faptul că fiecare categorie de forțe își menține rolul pentru care a fost creată, folosind cele mai bune elemente pentru constituirea unei noi forțe de tip joint, în vederea îndeplinirii unei misiuni încredințate. Această cale își extrage avantajele din deja existentele tradiții, organizare, norme doctrinare și disciplinare ale fiecărei categorii de forțe. Cu alte cuvinte, se realizează o componentă morală deosebit de puternică, ce poate controla și menține responsabilitățile și modul de operare al fiecărei categorii de forțe, atât separat, cât și întrunit. Interacțiunea dintre componentele forței se realizează prin linii separate de operații, care nu se întrepătrund, dar care se pot susține reciproc. Aceste linii de operații poartă numele de *linii de operații geografice*³.

b. **Realizarea efectului sinergetic** – avansează

ideea că efectele capacităților combinate ale mai multor componente/categorii de forțe sunt mai mari decât dacă s-ar acționa combinat.

$$1 + 1 = 2 +$$

Cu alte cuvinte, o mai mare eficiență în luptă se poate obține de către o forță militară de tip joint, prin combinarea efectelor componentelor sale în rezolvarea unei crize/conflict, decât dacă ar întrebuița elementele cele mai pregătite să facă față situației. Chiar dacă fiecare categorie de forțe ajunge să îndeplinească cerințele tuturor misiunilor încredințate, numai acționând împreună și combinându-și eforturile, pe durata aceleiași linii de operații, se obține efectul decisiv scontat. Tipul de linii de operații astfel realizat poartă numele de **linii de operații funcționale**.

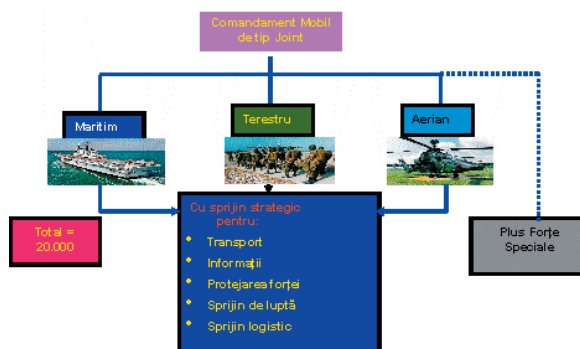
Adeptii monismului strategic și cei ai tehnofobiei au influențat, într-o mare măsură, cea de-a doua modalitate de realizare a capacităților de tip joint, și anume **unificarea**, foarte apreciată de aviația SUA. Conceptul impune unirea sau subordonarea capacităților dominante din cadrul fiecărei categorii de forțe, pentru a forma o forță militară distinctă, de tip joint. Scopul acestei modalități este de a realiza controlul centralizat și de a crea o forță militară de o tehnologie formidabilă, care să conducă la o nouă doctrină și o nouă organizare (RMA). Conceptul este criticat de unii teoreticieni militari prin faptul că nu ține seama de rivalitățile istorice dintre categoriile de forțe și de faptul că tehnologia nu este un substitut pentru personalul militar profesionist, foarte bine antrenat⁴.

Din punct de vedere militar, conceptul de acțiuni militare de tip joint și-a demonstrat viabilitatea și importanța pe timpul celui de-al Doilea Război din Golf. Acțiunea integratoare a tuturor categoriilor de forțe a dus la obținerea unui nou efect, de tip **blitzkrieg**. Asta în ceea ce privește războiul propriu-zis. Ce putem spune, însă, despre ceea ce se întâmplă acum în Irak? Pot forțele militare de tip joint să facă față terorismului?

Ce s-a realizat până în prezent? S-au constituit primele comandamente de tip joint (atât în cadrul NATO, cât și al unor țări membre). A apărut chiar și prima forță (de nivel tactic, însă) de tip joint în cadrul NATO (NRF – vezi fig.2), dar care va deveni operațională abia în 2006. S-au conturat doctrinele joint și unele concepte privind campaniile și

operațiile majore.

Figura nr.2. Organizarea Forței de Răspuns a

NATO (NRF).

Ce s-a realizat în România? Avem organizarea Statului Major General pe compartimente tip J și constituirea primului comandament destinat să conducă forțe militare tip joint pe teritoriul României – Comandamentul 2 Operațional Întrunit (tip CA). De fapt, am avut și alte două astfel de comandamente (tip D, însă), dar care s-au desființat, ca urmare a imposibilității conducerii unor acțiuni militare tip joint. Oricum, toate aceste comandamente nu au avut componente mobile și, deci, nu s-au putut deplasa într-un teatru de acțiune (TAO), și nu au avut nici echipamentul corespunzător (de comunicații și logistic) pentru conducerea diferitelor elemente puse la dispoziție. S-a încercat dezvoltarea unei doctrine a operațiilor întrunite (2001), dar care nu a răspuns, pe deplin, transformărilor Armatei României până în prezent. De fapt, pentru viitorul armatei, întrebarea filozofică de ce avem nevoie mai întâi (de tehnologie, doctrină sau organizare) rămâne încă în actualitate. Și s-a mai realizat și un **Curs de Stat Major tip Joint**, în cadrul Centrului Regional de Pregătire NATO/PfP, pentru pregătirea viitorilor ofițeri ce vor încadra comandamente de tip joint. Celelalte elemente ale unei acțiuni militare de tip joint (**crearea unor forțe militare de tip joint**, capabile să conducă **acțiuni militare de tip joint**, conduse de **comandanți de tip joint** și care să fie **pregătite joint** și să aibă o **tehnologie interoperabilă** și o **mentalitate tip joint**) sunt neluate încă în seamă sau nu se dispune de resursele financiare necesare realizării lor.

Decât să avem mai multe categorii de forțe, care să se lupte pentru împărțirea unei cantități

constante, dar reduse, de resurse, mai bine am crea o forță militară unică, cu totul nouă, de tip joint, care să anihileze orice dedublare a eforturilor și să obțină o capabilitate maximă. Putem lua ca exemplu NRF. De fapt, avem două posibilități: ori creăm elemente specializate ale viitoarelor forțe militare de tip joint ale Alianței și Uniunii Europene (cum ar fi, spre exemplu, transformarea Centrului de Instrucție al Trupelor Chimice, de la Câmpulung Muscel, într-un Centru de Excelență, deoarece rolul trupelor chimice va crește în cadrul Alianței, în viitorul apropiat), ori pregătim, de unii singuri, o astfel de forță. Pentru a doua variantă, aspectul financiar, ar fi teribil. Dar trebuie să ne hotărâm odată!

NOTE:

¹ Col. SIMARD, J. G. Guz, *Conceptul joint – o atitudine*, Strategic Review, 2001.

² Dr. OWENS, Mackubin, Profesor la Colegiul Naval de Război al S.U.A., “Aspecte pozitive și negative în folosirea conceptului joint”, feb.1998.

³ OWENS, William A., *Trăind în comun*, Revista “Winter”, 1993-94.

⁴ SNIDER, Don M., *Conceptul joint și transformarea apărării*, Revista “Parameters”, 2003.

ORIGINEA ȘI PERSPECTIVELE DISENSIUNII TRANSATLANTICE

Locotenent-comandor Alfred VASILESCU

Viitorul vestului depinde în mare măsură de unitatea sa.¹

Din perspectivă geopolitică, astăzi asistăm la două mari acțiuni: *evoluția dezacordului transatlantic* și un *proces de lărgire* pentru stabilirea de noi frontiere între zonele de influență ale marilor puteri în bazinul lărgit al Mării Negre și Orientul Mijlociu Extins. Astfel, a analiza una din aceste două probleme de maximă importanță reprezintă, în același timp, o piatră de încercare și o mare oportunitate pentru orice cercetător.

Războiul din Irak și discuțiile legate de acesta, chiar înainte de declanșarea lui, au fost punctele principale ale neînțelegerilor dintre națiunile aflate de o parte și de cealaltă a Atlanticului. Lumea s-a împărțit în diferite tabere, în ceea ce privește modul de abordare a dezarmării Irakului. Din punct de vedere cronologic, aceasta nu a fost prima problemă care a apărut în cadrul Alianței Nord-Atlantice, dar ea a fost, cu siguranță, cea mai severă.

Principalele tensiuni „istorice”, după crearea tratatului de la Washington, au fost: neînțelegerile legate de NATO și apărarea Comunității Europene în 1950; disputele legate de Canalul Suez în 1956; retragerea Franței din cadrul Alianței în 1966; problema „finlandizării” în anii ‘70 sau problemele legate de Inițiativa Apărării Strategice în anii ‘80. Este important de știut că toate aceste neînțelegeri au avut loc doar în interiorul elitei politice, la nivel popular fiind mobilizată ostilitatea față de SUA, mai ales pe partea stângă și cea centrală a eșichierului politic, dar această ostilitate nu a constituit niciodată o amenințare adevărată la adresa solidității NATO, așa cum se prefigurează în evoluțiile contemporane.

Disensiunile ce au apărut între SUA și țările europene sunt legate de decizia americană de a folosi atacul preventiv asupra Irakului. Mai mult,

Europa nu a avut o atitudine constantă și o unitate de opinii vis-à-vis de această problemă. Așa-numitele țări „nou venite în Europa” au sprijinit SUA împotriva atitudinii afișate de „vechile țări europene”. Acest comportament a dat naștere unor noi complicații.

Diviziunea transatlantică trebuie oprită, deoarece americanii și europenii încă împart multe interese și valori ce fac posibilă continuarea cooperării și anume: păstrarea unor economii de piață deschise, stabilitatea geopolitică și relațiile armonioase cu marile puteri mondiale. Ei trebuie să facă față amenințării terorismului internațional, să limiteze răspândirea armelor de distrugere în masă, să lupte împotriva criminalității transfrontaliere, să rezolve crizele de mediu și să eradicizeze bolile periculoase. Toate aceste țări cred în democrație, în supremația legii și a drepturilor omului, împart o istorie și o cultură comune, consolidate prin tratate și apartenența la organizații internaționale.

Natura fisurii transatlantice

Înainte de 11 septembrie părea absurd să se vorbească despre o posibilă ruptură între SUA și Europa, deoarece ele împărtășeau aceleași valori umane. După acest eveniment crucial, Statele Unite au folosit puterea armată pentru a transforma status quo-ul internațional a cărui prezervare o considerau inacceptabilă, iar Europa a îmbrățișat o nouă formă de organizare politică, ce pune accentul pe diplomatie, negociere și pe spiritul de înțelegere². Această tendință a fost puternic confirmată în timpul evenimentelor ulterioare din Irak.

Acum, statele europene și SUA au percepții diferite asupra amenințărilor actuale, nu pot cădea de acord asupra necesității războiului și a condițiilor legale în care se poate declanșa un război modern, mai ales în cazul conflictelor preventive³. Toate aceste abordări influențează credibilitatea politică și militară, în special atunci când avem în vedere Statele Unite ale Americii.

Pentru a înțelege dimensiunea și complexitatea acestui nou mediu politic internațional, este necesar să analizăm natura și specificitatea dezacordului transatlantic și să vedem dacă nu cumva discutăm, de fapt, despre mai multe tipuri de dezacorduri.

Conform anumitor autori americani⁴, în prezent, NATO trebuie să soluționeze cel puțin opt discrepanțe transatlantice între SUA și aliații europeni: nivelul cheltuielilor militare; decalajul enorm de tehnologie militară/capabilități; performanțele în cercetare și dezvoltare (C&D); raportul dintre forța militară și ambiția politică; nivelul de interoperabilitate; modul diferit de percepție a riscului/amenințării; lipsa consensului strategic; tipul soluțiilor considerate optime. Dar dezacordul transatlantic are înțelesuri mult mai adânci. El nu se referă doar la aspecte politice, militare, bugetare și tehnologice, ci și la incongruența legată de axiologie, la domeniul juridic, la domeniul economic, în ansamblul său, la diversitatea intereselor naționale, la sprijinul opiniei publice sau la diferitele sisteme de valori culturale.

Aspecte juridice și instituționale

„Principala cauză a crizei o constituie, fără îndoială, eșecul Națiunilor Unite de a asigura un sistem global de securitate colectivă - dezideratul central al multilateralității - pentru a soluționa conflictele și amenințările care au apărut în anii '90 și continuă să apară și în secolul XXI.”⁵, susține Joachim Krause. Cazurile de incompetență, de depășire a cheltuielilor preconizate și de inerție, principii precum „un stat, un vot” sau „distribuție regională echitabilă” au fost identificate ca impedimente majore în calea eficienței organizațiilor internaționale. Din acest punct de vedere, toate administrațiile americane, începând cu cele din deceniul șase, s-au plâns de deficiențele multilateralismului⁶. Este un fapt demonstrat că americanii nu sunt mulțumiți de actualul mediu internațional în cadrul căruia ei încearcă să-și impună politica externă. Acest mediu este considerat ca fiind depășit, prea restrictiv pentru a putea fi eficient: mai mult, el nu este reprezentativ pentru ambițiile și posibilitățile americanilor. Lipsa de răbdare istorică, denunțată de europeni, a determinat administrațiile americane să forțeze dreptul internațional, să-l adapteze la nevoile lor, până când sistemul internațional instituțional se va redefini. Acest lucru a avut loc la nivel formal.

În esența sa, conflictul vizează însă aspecte precum: natura amenințării, oportunitatea și legitimitatea folosirii forței, existența armelor de distrugere în masă ca un mobil pentru declanșarea războiului, moralitatea și legalitatea lovirilor preventive și chiar probleme punctuale, precum asistența oferită Turciei.

Din punctul de vedere al americanilor, operațiunile desfășurate în Kosovo au demonstrat ineficiența structurilor NATO, cea mai bună soluție, pentru viitor, fiind ca SUA să acționeze singure. Această opțiune militară creează în Europa sentimentul că angajamentul american față de securitatea europeană este discutabil, iar faimosul articol 5 din Tratatul de la Washington nu se mai aplică și este depășit în contextul realității politice a zilelor noastre. Parcă făcând un pas înainte, „coaliția voinței” care acționează în Irak a eliminat nevoia de structuri formale, asemenea ONU. SUA speră, astfel, că „multilateralismul á la carte” va înlocui atât de desuetul „multilateralism á la charte”⁷.

Prin urmare, întregul sistem politic internațional trebuie reînnoit și îmbunătățit pentru a da naștere unui nou raport între unilateralism și multilateralism, între eficacitate și legitimitate, între folosirea puterii “hard” și folosirea puterii “soft”.

Interesul național

Aspectele juridice și instituționale ale dezacordului sunt strâns legate de interesele naționale ale statelor europene și ale SUA, interese sprijinite, în teorie, de două abordări antagoniste ale politicii internaționale: multilateralism versus unilateralism.

Christopher Coker a elaborat un studiu cu privire la relația dintre tendințele europene de multilateralism și nevoia americanilor de a juca rolul principal, (opțiune) care ar conduce spre un sistem instituțional internațional pragmatic și eficient. El a accentuat că Europa nu poate forța SUA să participe la instituții multilaterale, dacă acestea nu servesc intereselor americane și dacă nu se bazează pe un „multilateralism eficient”. Pe de o parte, Europa trebuie să înțeleagă că responsabilitățile trebuie împărțite în mod egal, pentru a nu frustra SUA, iar pe de altă parte, trebuie să înțeleagă că unele organizații internaționale nu sunt pregătite să facă față problemelor globale din

zilele noastre, precum terorismul, crima organizată și edificarea statală⁸.

Astăzi, în Europa, putem găsi două tendințe. Prima, întruchipată de Londra, acceptă principiul unei lumi unipolare și încearcă să profite cât mai mult de pe urma acestui fapt. A doua tendință, reprezentată de Paris, se plasează în inima rezistenței și în apărarea multipolarității sau, după cum s-au exprimat unii experți pragmatici, a „oligopolarității”⁹.

Dezacordul nu este doar o problemă bipolară SUA - UE, pentru că, în acest moment, avem, de fapt, pe de o parte, două Americi (una profundă, unilaterală, izolaționistă, naționalistă și religioasă și o altă Americă, multilaterală, universală, rațională și pragmatică), iar pe de altă parte, două Europe (una dură, pro-europeană, reprezentată de Franța, Belgia, Germania și Luxemburg, iar cealaltă, pro-americană, reprezentată de Marea Britanie, Portugalia, Olanda, Italia, Polonia și alte membre ale „noii Europei”) ¹⁰. Acesta este un motiv destul de puternic pentru a nu trata problema apelând la un reduționism simplist și pentru a reflecta foarte atent asupra nuanțelor.

Este foarte adevărat că Europa nu are o voce la unison pe arena internațională, dar, mai mult decât atât, statele europene au priorități diferite. Institutul Regal Britanic pentru Afaceri Internaționale remarca: „Problema în Europa este că nici un guvern nu se gândește la contribuția continentului la ordinea globală sau nu încearcă să definească interesele comune ale Europei prin promovarea unui cadru mai stabil pentru această ordine. De aceea, nu există nici o bază solidă pentru un dialog transatlantic. Politicienii din Washington nu au nici un motiv să asculte cu atenție, iar guvernele europene nu au nimic de spus”¹¹.

În plus, conflictul ține și de percepții diferite. SUA sunt mai mult orientate către zonele sale de interes din Asia, Orientul Mijlociu și America Latină.¹² Perspectiva naționalistă americană susține că „suntem atacați”. În schimb, Europa nu a declarat război nimănui după 11 septembrie și este mai mult preocupată de problemele ei interne, precum lărgirea Uniunii și reformarea propriilor sale instituții.

Americanii simt că sunt implicați într-un război. Se simt vulnerabili. Doresc să distrugă inamicul înainte ca acesta să îi distrugă pe ei. Europeanii pot considera acest mod de gândire naiv și simplist, dar ei nu-l pot face să dispară. Americanii nu înțeleg

faptul că europenii au luptat cu terorismul decenii de-a rândul. Britanicii s-au descurcat cu bombele puse de IRA și care explodaseră în centrul Londrei, francezii s-au obișnuit să trăiască cu bombe în metrou și asasinate pe străzi, italienii s-au obișnuit cu faptul că Brigăzile Roșii aruncau găurile în aer, iar spaniolii continuă să facă față atentatelor regulate ale teroriștilor basci. Europeanilor nu trebuie să li se explice de către americani cum să lupte împotriva terorismului și nici că lupta împotriva lui este lungă și sângeroasă. Ei au trăit-o deja¹³.

Americanii, de asemenea, nu au reușit să înțeleagă cât de vulnerabili se simt europenii din cauza faptului că populația musulmană este în continuă creștere pe întreg continentul. Este foarte ușor pentru America, separată de un ocean, să vorbească despre bombardarea Irakului și Iranului. Europeanii se tem că vor fi prinși la mijloc. David Ignatius descrie foarte bine situația: „Cea mai mare problemă, nediscutată încă în Europa, este că milioane de musulmani trăiesc atât în Franța, Marea Britanie, Germania, cât și în alte țări europene. Ei sunt o prezență care arde mocnit și amenințător pentru mulți europeni.”¹⁴

Mai mult decât atât, fiecare dintre cele două părți implicate în dezacordul transatlantic are propriile sale motive de a întreține disensiunile, dar separarea strategică este susținută și de către statele arabe, care încurajează Europa să joace un rol activ în Orientul Mijlociu. Rusia, pe de altă parte, ar prefera o alianță „vodka-cola” cu SUA, peste capul statelor europene. Situația este văzută total diferit de către Israel, un suporter înfocat al unității lumii occidentale.

În plus, unii analiști politici percep lipsa de comunicare transatlantică mai mult ca pe un rezultat al politicii duse de administrația Bush, aceste tendințe urmând să dispară odată cu sfârșitul mandatului președintelui american. Alți observatori politici sunt mai pesimiști atunci când susțin că unilateralismul va fi o constantă în politica națională americană de acum înainte.

Aspecte economice

Prăpastia economică dintre Europa și SUA face parte din ruptura globală transatlantică. Ea își are rădăcinile în istorie și, uneori, constituie un puternic argument pentru a întrerupe comunicarea politică între părți. O justificare pentru unilateralismul american a fost dată de către creșterea economică

susținută a economiei americane în anii '90, în timp ce dezvoltarea regională a Europei a fost împiedicată de recesiunea din Germania și de rezistența la dereglementare a Franței și Italiei.

În ultimii ani, mai ales după izbucnirea războiului din Irak, deficitul comercial și cel bugetar au fost consolidate de rata de schimb dolar/euro/yen, care a condus la scăderea exporturilor statelor europene, datorită menținerii unui nivel foarte scăzut al dolarului american, situație încurajată în mod artificial de către Banca Centrală a SUA.

Adițional, bugetele europene medii alocate apărării au scăzut (gradual) sub 2% din PIB. Costurile participării la NATO atârnă greu pe umerii plătitorilor americani de taxe, în timp ce europenii nu contribuie suficient la aceste fonduri. Mulți kongresmeni din Washington, care consideră că Alianța Atlantică este un lux care ar putea fi evitat, la fel ca și ONU, sunt în favoarea acestui argument¹⁵.

Confruntarea dintre SUA și UE s-a manifestat în cele mai diferite zone de interes economic, precum Runda Doha, cu privire la organismele modificate genetic sau acordul de la Kyoto.

Uneori, se pare că Statele Unite preferă o Europă pe post de club economic și doar atât! Relațiile economice pot afecta dimensiunea politică a parteneriatului transatlantic, dar ar putea deveni și motorul reconstrucției unei alianțe transatlantice mult mai puternice.

Echilibrul militar

Europa și-a pierdut centralitatea strategică după încheierea Războiului Rece. Această situație, combinată cu schimbarea radicală în viziunea și politica externă a SUA după 11 septembrie, a imprimat un nou curs de dezvoltare legăturii transatlantice și a reconfigurat interesele americane pe plan mondial.

Înțelegând prea târziu această evoluție strategică, Europa face eforturi, cel puțin în plan formal, de a umple golul din domeniul militar și de a-și adapta forțele armate cerințelor noului tip de război. Conform Angajamentului de la Praga privind capacitățile (PCC), Alianța trebuie să creeze o Forță de Răspuns NATO (NRF), avansată din punct de vedere tehnologic, flexibilă, expediționară, interoperabilă și sustenabilă, pe deplin operațională până în octombrie 2006, o nouă structură de comandă, mai eficace) și dislocabilă,

noi capacități militare în domenii precum apărarea împotriva atacurilor chimice, biologice, radiologice și nucleare, obținerea și exploatarea informațiilor, supravegherea, transportul strategic aerian și maritim etc.

UE a inclus în cel de-al doilea pilon al său constitutiv tema „Securitatea europeană și politicile de apărare” (CSDP, așa cum apare în proiectul de Tratat Constituțional), ca un pas hotărât spre o Politică Externă și de Securitate Comună, având rolul de a aduce capacitățile europene mai aproape de nivelul celor ale SUA și de a se exprima cu o singură voce în concertul internațional. ESDP are deja niște puncte forte: arată dorința europeană de a umple golul creat, definește existența unor elemente concrete (PSC, EU MC, EU MS, RRF), subliniază că Europa a acumulat experiență în operațiile în sprijinul păcii (operațiunile Concordia și Artemis), iar dezvoltarea în cadrul NATO nu este nici ea neglijată (Înțelegerea Berlin Plus). Mai mult, UE prefigurează o nouă Agenție de Armament European, Cercetare și Capabilități Militare și își asumă noi responsabilități precum Misiunea ALTHEA și Cooperarea Grupurilor sale de Luptă (EU BGs) cu NATO.

Există câteva diferențe între America și Europa în domeniul militar. Unele țin de domeniul strategic. De exemplu, percepția amenințării este privită în mod diferit de către SUA, unde riscurile majore la adresa securității naționale sunt considerate a fi proliferarea armelor de distrugere în masă, a terorismului, a statelor periculoase, pe când în Europa principalele provocări sunt considerate așa-numitele „probleme fără pașaport”: conflictele etnice, migrația, crima organizată, sărăcia și degradarea mediului¹⁶.

Unele discrepanțe se află la nivel operativ, deoarece, cel puțin în acest moment, „America este singura putere care poate să conducă cu succes o operațiune militară oriunde în lume (dar ea poate stabiliza zonele de intervenție numai împreună cu europenii.)”¹⁷. Afghanistanul și Irakul au demonstrat că SUA și Europa au nevoie de o nouă capacitate pentru a interveni militar dincolo de propriile granițe, atât pentru a împiedica noi amenințări, cât și pentru a răspunde unor astfel de amenințări. Ele mai au nevoie să acumuleze competență în operațiuni de menținere a păcii pe termen lung, pentru a veni în sprijinul reconstrucției democratice a acestor țări. Abordarea acestor scopuri dincolo de granițele europene ar însemna

o nouă misiune esențială pentru NATO¹⁸.

În fine, unele aspecte militare sunt legate de domeniul tehnologic, iar altele de cercetare și dezvoltare. America implementează astăzi Revoluția în Domeniul Militar. NATO și statele europene au rămas mult în urmă în ceea ce privește redefinirea și readaptarea propriilor capacități la noile realități militare și la noile caracteristici ale războiului din secolul XXI.

În plus, SUA acționează unitar, pe când NATO, ca organizație de legătură transatlantică, are un număr suplimentar de probleme majore de rezolvat: relația Est -Vest, integrarea noilor state membre, problemele bugetare ale unora dintre membri, managementul relației NATO-UE și discuțiile legate de Turcia.

Impactul asupra opiniei publice

Prăpastia care separă opinia publică este imensă, pe ambele țărmuri ale Atlanticului. Marea majoritate a europenilor (58%) consideră ca indezirabilă implicarea SUA ca superputere în politica mondială și 76% nu sunt de acord cu politica externă a administrației George W. Bush - excepție fac cetățenii din Marea Britanie și Olanda. În schimb, 79% dintre americani sprijină deținerea unui rol global mai prominent de către Uniunea Europeană.¹⁹

Cifrele statistice mai arată că 80% dintre cetățenii europeni consideră că războiul din Irak nu a meritat pierderile de vieți omenești și costurile uriașe²⁰, iar 73% dintre europeni și 49% dintre americani cred că războiul din Irak a crescut riscul de atacuri teroriste în întreaga lume²¹.

Intellectualii europeni, precum Jürgen Habermas sau Jacques Derrida au privit demonstrațiile împotriva războiului ca pe un semn al trezirii societății civile europene, care a ales să se auto-redefinească prin exprimarea unui punct de vedere negativ la adresa SUA. Ar fi fost mult mai bine dacă europenii ar fi încercat să se definească pozitiv, în numele unui proiect european clar²².

În ciuda acestor aprecieri, opinia publică din țările apusene sprijină o legătură transatlantică puternică și pentru viitor.

Preocuparea cetățenilor americani și europeni legată de pierderea tradițiilor istorice, a valorilor și a apartenenței culturale, care ar influența negativ o politică externă de cooperare, este corelată, pe termen mediu, cu scăderea numărului de familii de

origine europeană care trăiesc în SUA (tabelul 1).

Tabelul 1: Originea cetățenilor americani (1980-2050)

Anul	Europa	Africa	Asia	America Latină
1980	80%	11%	2%	6%
2000	72%	12%	4%	11%
2020	64%	12%	7%	16%
2050	56%	14%	9%	22%

Sursa: Biroul SUA pentru Recensământ, *Abstractul statistic al SUA: 1994* (Washington DC, 1994, p. 18)

Putem observa cu ușurință tendința de scădere a numărului de cetățeni americani de origine europeană în următorii cincizeci de ani, ceea ce ar putea duce la erodarea și mai accentuată a legăturii transatlantice²³.

Diferențele culturale

Unul dintre motivele persistenței prăpastiei transatlantice este credința idealistă, mesianică a americanilor în destinul lor excepțional de a schimba și conduce lumea de unii singuri. În cadrul acestei viziuni neoconservatoare, a dublului standard, Europei nu-i este repartizat nici un rol.

Dacă americanii doresc să-și îmbunătățească viziunea, ei trebuie să-și schimbe percepția „leninistă”, conform căreia „cel care nu este cu noi este împotriva noastră” și să nu o mai includă în relațiile lor cu anumite țări europene.

Tendința Statelor Unite de a folosi trecutul Europei împotriva prezentului ei este un alt motiv pentru care prăpastia se adâncește.

Americanii și europenii nu mai împart o cultură strategică comună. În viziunea lui Robert Kagan, Europa are o reprezentare caricaturală grosieră a unei Americi dominate de „cultura escatologică (...) produsul firesc al unei societăți violente unde fiecare om posedă o armă și unde domnește pedeapsa cu moartea”²⁴. Mai mult decât atât, „americanii, în general, sunt mai mult în favoarea politicilor coercitive, decât în favoarea politicilor persuasive, punând accent mai ales pe sancțiunile punitive și nu pe inducerea unei îmbunătățiri a comportamentului, preferând biciul, bucății de zahăr”²⁵.

Europenii abordează problematica mai nuanțat și mai sofisticat, „în general, ei favorizează soluționarea pașnică a problemelor, prin negociere,

diplomație, preferând persuasiunea, măsurilor coercitive²⁶. În plus, „americani sunt idealști, dar nu au destulă experiență în promovarea acestor idealuri fără o intervenție în forță” și „le lipsește și experiența unei guvernări supranaționale²⁷”.

Uneori, americanii aplică principiul hobbesian, violând, astfel, normele europene și comportamentul politic. Conform inspiratei metafore „americani sunt de pe Marte, iar europenii de pe Venus”, îi putem caracteriza pe primii ca fiind bărbătoși, virili, potenți, preferând utilizarea forței militare, iar pe europeni ca fiind feminini, slabi și frumoși, „mai degrabă obiecte ale istoriei, decât agenții ei activi”, iar „ei vor fi mereu în favoarea legalității²⁸”.

Dar, așa cum a afirmat Javier Solana, „legea și puterea sunt două fețe ale aceleiași monede. Puterea este necesară pentru a impune legea, iar legea este necesară pentru a da legitimitate puterii²⁹”.

Un alt cercetător, Klaus Larres, a pus accentul pe prăpastia care separă America de Europa din punctul de vedere al modului în care tratează puterea și sistemul de valori. Aici diferențele sunt împărțite în patru domenii: religia; pacifismul și moralitatea internațională; patriotismul și naționalismul; utilizarea forței în politica externă³⁰.

Toate aceste diferențe și neînțelegeri ar putea evolua în diferite direcții, conform interesului politic și voinței politice ale actorilor principali de pe scena internațională. De aceea, este necesar să prefigurăm cele mai probabile tendințe ce pot apărea în cadrul acestei relații.

Viitorul disensiunii transatlantice

Criza din Irak a reconfirmat poziția hegemonică a SUA în domeniul relațiilor internaționale. În ceea ce privește UE, conflictul diplomatic și războiul din Irak au revelat slăbiciunea instituțiilor europene, lipsa de unitate între statele membre în legătură cu aceste teme. Între SUA și statele europene a existat un conflict puternic, care a tulburat echilibrul de forțe pe plan mondial, în încercarea UE de a contracara hegemonia americană, inclusiv prin promisiuni de ordin economic pentru o cooperare pe axa Paris- Berlin - Moscova³¹.

Gerard Dussouy analizează modelele de securitate ale viitorului politic prin perspectiva a trei pattern-uri geopolitice:

- Perspectiva dominantă a unei ordini armonioase în lumea afacerilor, bazată pe răspândirea la

nivel planetar a democrației, în ciuda specificității culturale, și pe o nouă formă de manifestare a unui capitalism transnațional, „noua economie”, guvernată de Pax Democratica.

- Un model de omogenizare hegemonistă, cuprinzând resurecția naționalismului laic sau religios în care, de fapt, diferențele dintre UE și SUA se vor adânci, iar Pax Americana va ieși învingătoare.

- Un model antagonic, eterogen, conform căruia dezordinea va domni într-o lume nesigură³².

Există mulți specialiști în domeniul relațiilor internaționale, fie cu puncte de vedere optimiste, fie pesimiste, care arată aceeași preocupare cu privire la evoluția relațiilor transatlantice. Realitatea zilelor noastre ne demonstrează că dezacordul transatlantic este ambiguu, aflându-se într-o fază de tranziție care nu poate dura la nesfârșit. Iată de ce nu putem lua în considerație decât două curente: unul negativ, care va conduce la relații concurențiale între UE și SUA, până la degradarea completă a vechilor legături și destrămarea definitivă a lumii vestice și un scenariu pozitiv, conform căruia animozitățile din prezent vor fi depășite și va lua ființă un nou sistem de cooperare internațională.

Curentul negativist s-ar putea dezvolta dacă anumite evenimente ar urma să aibă loc.

În cel mai rău caz, America s-ar transforma, după afirmația lui Dominique Moisi, într-o Prusie supradimensionată - brutalizând, „urzind planuri de răzbunare și fiind obsedată de puterea militară - iar Europa apuseană ar deveni o Elveție supradimensionată - egoistă și parohială, absorbită de propria-i neutralitate³³”.

Evoluția unui nou tip de transnaționalism, care proclamă „Europa pentru europeni”, având un fundament obscur, bazat pe o „Alianță Negativă”, care preferă unirea împotriva a ceva și nu pentru ceva, ar fi un alt punct negativ.

Revigorarea realistă a Politicii Externe a SUA sub administrația neo-conservatoare a lui George W. Bush ar putea să adâncească disensiunea transatlantică în următorii patru ani.

Multe evenimente nefericite pot avea loc pe malul european al Atlanticului. Bătălia dintre statele europene cu privire la reformarea ONU ar putea eroda stabilitatea continentală. De exemplu, Roma dorește un loc permanent în Consiliu, pentru UE, pe când Germania ar dori ca acest loc să fie ocupat prin rotație de către țările membre ale Uniunii.

Eforturile premierului Blair de a crea un grup intern format din Franța, Germania și Marea Britanie au trezit nemulțumiri în Italia. Toate aceste conflicte interne pot afecta capacitatea Europei de a construi o structură puternică și solidară.

Mai mult, ar fi „un dezastru complet” dacă oricare stat membru european nu ar ratifica noul Tratat Constituțional³⁴.

Curentul pozitiv ar putea avea câștig de cauză dacă UE și SUA ar încerca să îndeplinească anumite cerințe.

Prima ar fi ca Europa și Statele Unite să rămână parteneri, indiferent ce s-ar întâmpla, într-o alianță comună precum NATO³⁵.

Este absolut necesar și de dorit pentru ambii parteneri să dezvolte legături instituționalizate peste Atlantic, „... inclusiv negocierea unei înțelegeri de comerț liber între SUA și Europa și crearea unei organizații economice Nord-Atlantice în contrapartidă cu NATO”³⁶.

De asemenea, ar fi de dorit ca țările euro-atlantice să sprijine transformarea ONU pe baze noi, mai eficiente și mai responsabile.

Soluții pas cu pas

O nouă strategie comună pentru reconstruirea legăturii transatlantice ar trebui să țină cont de câteva aspecte³⁷:

- Implementarea acestei politici, în primul rând în Afghanistan, pentru a veni în sprijinul noului guvern și a-l ajuta să înfrângă talibanii și forțele Al-Qaeda.

- Un alt domeniu în care SUA și Europa ar trebui să coopereze, pentru a ajuta la modernizarea regiunii, este cel al conflictului arabo-israelian, mai ales acum, după moartea lui Arafat, când procesul de pace pare a fi fost relansat.

- Promovarea schimbării în Orientul Mijlociu Extins, în special prin sprijinirea procesului de înlăturare a regimului din Iran. O „prezență fizică europeană în Orientul Mijlociu, cu trupe și finanțare”³⁸ este absolut necesară.

- SUA și Europa trebuie să promoveze schimbarea și în rândul prietenilor și aliaților, în regiuni precum Egipt și Arabia Saudită.

SUA trebuie să accepte ca ONU să joace un rol mai important în Irak, și să abordeze cu mai multă diplomatie problemele ce apar în Orientul Mijlociu. La rândul lor, europenii trebuie să-și dezvolte capacitățile militare și diplomatice și să

contribuie la stabilizarea arcului de instabilitate care persistă pe flancurile estice și sud-estice ale UE. Europeanii și americanii ar trebui să conlucreze pentru a găsi o rezolvare la problemele din Iran, prin stoparea sprijinirii grupărilor teroriste și prin abandonarea planului de dezvoltare a capacităților nucleare de către această țară.

Europeanii trebuie să reacționeze la proliferarea armelor de distrugere în masă și, alături de americani, să accepte că tratatele ce controlează dezvoltarea acestui tip de arme au un scop bine definit și că cei care nu se supun acestor tratate trebuie denunțați. În schimb, este necesar ca americanii să recunoască că intervențiile militare trebuie să fie legitimate de ONU sau de către alte organizații internaționale.

Este foarte important ca punctele de vedere francez și britanic legate de SUA să fie cât mai concordante, pentru a se putea construi astfel o Europă mai puternică, capabilă să acționeze independent și care să se poată folosi de dreptul său de veto atunci când punctul de vedere european diferă de cel american în legătură cu probleme de maximă importanță³⁹.

Donna Urschel a identificat, în același mod, patru etape ce ar trebui să pună capăt dezacordului:

- Prima etapă este reprezentată de înlăturarea războaielor personalităților din domeniul politic. Conflictul liderilor ar trebui purtat în culise și nu pe scenă, în fața publicului.

- A doua etapă este constituită din continuarea cooperării în chestiuni practice, precum comerțul și informațiile.

- A treia etapă ar fi continuarea cooperării militare și politice. SUA ar trebui să ceară ajutorul europenilor pentru rezolvarea tuturor problemelor din Irak, așa cum a făcut când a cerut ajutorul Germaniei și Olandei în Afghanistan.

- Ultima etapă ar fi conlucrarea pentru a contracara atât proliferarea amenințărilor cu armament nuclear ale Iranului și Coreii de Nord, cât și cooperarea pentru a rezolva problema israeliano-palestiniană⁴⁰.

„Nici o națiune nu poate construi de una singură o lume mai bună și mai sigură” precizează Strategia de Securitate Națională a SUA. Acesta pare a fi un adevăr de mult uitat, în primul rând de către americani, cred unii europeni.

Decizia vitală, care trebuie luată în decursul următorilor ani, dacă factorii decizionali ai lumii au puterea să renunțe la dezacord, este de

a răspunde, folosind același model de gândire logică și ținând cont de morală și de adevăr la o singură întrebare: „Ce dorește NATO: Să protejeze viitorul, sau să apere trecutul?”⁴¹ Orientarea acestui efort introspectiv va dezvălui nu numai care va fi destinul organizației, dar va și contura decisiv adevărata înfățișare a lumii de mâine.

Traducere și adaptare: Alexandrina VLAD

BIBLIOGRAFIE:

1. ALBRIGHT, Madeleine K., *Bridges, Bombs, or Bluster?*, Foreign Affairs, Sep/Oct 2003
2. ASMUS, Ronald D., *Rebuilding the Atlantic Alliance*, Foreign Affairs, Sep/Oct 2003, vol.82
3. ASMUS, Ronald D., Kenneth M. POLLACK, *The New Transatlantic Project*, Policy Review, 115, Oct/Nov 2002.
4. ASH, Timothy Garton, *Anti-Europenism in the US*, The New York Review of Books, February 13, 2003.
5. BIRO, Daniel, *Transatlantic Relations: How Useful is the Mars-Venus Metaphor?*, Strategic Issues Review, NATO Studies Center, Bucharest, July, 2003.
6. BRZEZINSKI, Zbigniew, *Hegemonic Quicksand*, în National Interest, Washington: Winter 2003/2004.
7. BRZEZINSKI, Zbigniew, *Where Do We Go from Here?*, <http://www.newamericanstrategies.org/transcripts/Brzezinski.asp>.
8. BUZAN, Barry, **Popoarele, statele și teama. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece**, Ed. Cartier, Chișinău, 2000.
9. COKER, Christopher, *Empires in Conflict: The Growing Rift Between Europe and the United States*, Royal United Services Institute for Defence and Security Studies, Whitehall Papers nr. 58, May 2003.
10. COURMONT, Barthélémy, <http://www.dias-online.org/a26.shtml>.
11. COX, Michael, *Kagan's world: Martians and Venusians*, the New World Order, International Affairs, vol. 79, Issue3/May 2003.
12. DAALDER, Ivo H., *Are the United States and Europe heading for divorce?*, International Affairs, vol.77, no.3, p. 565.
13. FABER, Peter, *How to Use Military Power: Competing Theories for the 21st Century*, Conference in NATO Study Center, Bucharest, september 20, 2004.
14. FUKUYAMA, Francis, *Momentul neo-conservator*, în “22”, 21-27.09.2004, pp.12-13.
15. GORDON, Philip H., *Bridging the Atlantic Divide*, Foreign Affairs, Jan/Feb 2003.
16. GRANT, Charles, *Transatlantic chill: how to bring the two sides together*, Centre for European Reform Publication, http://www.cer.org.uk/pdf/pr_467_transatlantic.pdf.
17. HLIHÖR, Constantin, NACUTA, Dragos, *Războiul din Irak și Arhitectura Securității Mondiale*, în Studii euro-atlantice, nr.6/2003, Universitatea București, Centrul de Studii euro-atlantice.
18. HOLMES, Stephen, *Why We Need Europe*, The American Prospect, vol.14, no.4, April 1, 2003.
19. HUNTINGTON, Samuel P., *The West Unique, Not Universal*, Foreign Affairs; Nov/Dec 1996; 75, 6; Research Library.
20. IGNATIUS, David, *The Transatlantic Rift is Getting Serious*, Washington Post, February 2002.
21. JOFFE, Josef, *Continental Divides*, National Interest, Spring, 2003.
22. KAGAN, Robert, *America's Crisis of Legitimacy*, Foreign Affairs, Mar/Apr 2004.
23. KAGAN, Robert, *Of Paradise and Power: America and Europe*, the New World Order, Knopf, 2003.
24. KAGAN, Robert, *Power and Weakness*, Policy Review, 113, June/July 2002.
25. KRAUSE, Joachim, *Multilaterally: Behind European Views*, The Washington Quarterly, Spring, 2004.
26. LAMBERT, Richard, *Misunderstanding Each Other*, Foreign Affairs, Mar/Apr 2003.
27. LARRES, Klaus, *Downward Course: European-American Relations from the 1970s to the Present*, prelegere ținută la Henry Alfred Kissinger Scholar, Foreign Policy and International Relations, June 23. 2003.
28. MOISI, Dominique, *Reinventing the West*, Foreign Affairs, Nov/Dec 2003.
29. NYE, Joseph, *Repairing the Rift*, Informal General Affairs and External Relations Council 2-3/5/03.
30. PEEL, Quentin, *Italy's transatlantic*

balancing act, Financial Times, 10.14.2004.

31. POWEL, Colin, *Partnership and Principle*, Foreign Affairs, January/ February 2004.

32. SCHWARZ, Benjamin, LAYNE Christopher, *A New Grand Strategy*, The Atlantic Online, January, 2002.

33. SEVERIN, Adrian, *Sensul lui 2/11*, în ZIUA, 9.11.2004.

34. SOLANA, Javier, *Mars and Venus reconciled: A new era for transatlantic relations*, prelegere ținută la Kennedy School of Government Harvard University, 7 April 2003.

35. THAROOR, Shashi, *Why America Still Needs the United Nations?*, Foreign Affairs, Sep/Oct 2003.

36. URSCHER, Donna, *Scholar Says Transatlantic Rift Can Be Repaired*, <http://www.loc.gov/loc/kluge/gaz-larres.html>, reprinted from The Gazette, July 25, 2003.

37. WALLACE, William, *Europe, the Necessary Partner*, Foreign Affairs, May/June 2001.

38. ***, *Tendințe transatlantice*, în ZIUA, 10.09.2004.

NOTE:

¹ Samuel P. HUNTINGTON, *The West Unique, Not Universal*, Foreign Affairs; Nov/Dec 1996; 75, 6; Research Library, p.43.

² Robert KAGAN, *America's Crisis of Legitimacy*, Foreign Affairs, Mar/Apr 2004.

³ Zbigniew BRZEZINSKI, *Where Do We Go from Here?*, <http://www.newamericanstrategies.org/transcripts/Brzezinski.asp>.

⁴ Peter FABER, *How to Use Military Power: Competing Theories for the 21st Century*, conferință susținută la Centrul de Studii NATO, București, 20 septembrie 2004..

⁵ Joachim KRAUSE, *Multilateralism: Behind European Views*, The Washington Quarterly, Spring, 2004, p.43.

⁶ Idem.

⁷ Shashi THAROOR, *Why America Still Needs the United Nations?*, Foreign Affairs, Sep/Oct 2003.

⁸ Christopher COKER, *Empires in Conflict: The Growing Rift between Europe and the United States*, Royal United Services Institute for Defence and Security Studies, Whitehall Papers nr. 58, May 2003.

⁹ Barthélémy COURMONT, <http://www.dias-online.org/a26.shtml>

¹⁰ Adrian SEVERIN, *Sensul lui 2/11*, în ZIUA, 9.11.2004, p. 6.

¹¹ Acest argument face parte dintr-un articol publicat în ediția din mai 2003 a The World Today, publicată de the Royal Institute of International Affairs, Chatham House, <http://observer.guardian.co.uk/worldview/story/0,11581,942737,00.html>

¹² Daniel BIRO, *Transatlantic Relations: How Useful is the Mars-Venus Metaphor?*, în Strategic Issues Review, Centrul de Studii NATO, București, iulie, 2003.

¹³ David Ignatius, *The Transatlantic Rift is Getting Serious*, Washington Post, February 2002, p. A33.

¹⁴ Idem.

¹⁵ Barthélémy Courmont, *op. cit.*

¹⁶ Steven EVERTS, citat în Robert KAGAN, *Power and Weakness*, Policy Review, 113, June/ July, 2003

¹⁷ Zbigniew BRZEZINSKI, *op. cit.*

¹⁸ Ronald D. ASMUS, *Rebuilding the Atlantic Alliance*, Foreign Affairs, Sep/Oct 2003, vol.82, Issue 5.

¹⁹ ***, "Tendințe transatlantice/2004", in ZIUA, 10.09.2004, p.7

²⁰ Idem.

²¹ Idem.

²² Dominique MOISI, *Reinventing the West*, Foreign Affairs, Nov/Dec 2003.

²³ Barthélémy Courmont, *op. cit.*

²⁴ Robert KAGAN, *op. cit.*

²⁵ Idem.

²⁶ Idem.

²⁷ Idem.

²⁸ Michael COX, *Kagan's world: Martians and Venusians in the New World Order*, International Affairs, vol. 79, Issue3/May 2003, pp. 523-532.

²⁹ Javier SOLANA, *Mars and Venus reconciled: A new era for transatlantic relations*, Albert H. Gordon, prelegere ținută la Kennedy School of Government Harvard University, 7 aprilie 2003, p.7.

³⁰ În plus, Larres a identificat alte diferențe importante: „Cred că există o profundă ciocnire culturală, un conflict viguros legat de valorile politice fundamentale și o profundă lipsă mutuală de înțelegere între abordarea politicii externe a Statelor Unite și a multor alte țări europene”, în Klaus LARRES, *ibid.*

³¹ Constantin HLIHOR, Dragoș NACUTA, *Războiul din Irak și Arhitectura Securității Mondiale*, în *Studii euro-atlantice*, nr.6/2003, Universitatea București, Centrul de Studii euro-atlantice, pp.107-121.

³² Constantin HLIHOR, Dragoș NACUTA, idem, citându-l pe Gerard DUSSOUY, "Quelle géopolitique au XXI siècle", Edition Complexe, 2001.

³³ Dominique MOISI, *Reinventing the West*, *Foreign Affairs*, Nov/Dec 2003.

³⁴ Franco FRATTINI, fost ministru de externe al Italiei, membru al Comisiei Europene, în Quentin PEEL, *Italy's transatlantic balancing act*, *Financial Times*, 10.14.2004.

³⁵ „Partenerii nu formează alianțe pentru că sunt prieteni sau pentru că au valori commune, ci pentru că se tem de aceleași lucruri, și nu unii de alții”, în Benjamin SCHWARZ and Christopher LAYNE, *A New Grand Strategy*, *The Atlantic Online*, January 2002.

³⁶ Samuel P. HUNTINGTON, *The West Unique, Not Universal*, *Foreign Affairs*; Nov/Dec 1996; 75, 6; *Research Library*, p.44.

³⁷ Ronald D. ASMUS and Kenneth M. POLLACK, *The New Transatlantic Project*, *Policy Review*, 115, Oct/Nov 2002.

³⁸ Zbigniew Brzezinski, *op. cit.*

³⁹ Charles GRANT, *Transatlantic chill: how to bring the two sides together*, în *Centre for European Reform Publication*.

⁴⁰ Klaus LARRES, *Downward Course: European-American Relations from the 1970s to the Present*, lucrare prezentată de Donna URSCHER în *Scholar Says Transatlantic Rift Can Be Repaired*, <http://www.loc.gov/loc/kluge/gaz-larres.html>, retipărit în *The Gazette*, July 25, 2003.

⁴¹ Peter FABER, *How to Use Military Power: Competing Theories for the 21st Century*, conferință ținută la Centrul de Studii NATO, București, 20 septembrie 2002.

CONSIDERAȚII DESPRE POZIȚIA ȘI ROLUL CONSILIULUI DE MINIȘTRI ÎN ETAPA CONSTITUȚIONALĂ

Mădălina-Virginia ANTONESCU,
Institutul Român de Studii Internaționale

1. Poziția Consiliului de Miniștri în sistemul instituțional al Uniunii Europene, în viziunea Constituției Europene

Formularea din Tratatul de la Nisa/2000 se menține și în art. 22 al Proiectului de Constituție Europeană, reflectând o poziție **moderată** a constructorilor europeni în stabilirea schemei instituționale din Uniune. Nevoia de reformă nu pare, din această perspectivă, atât de pregnantă încât să rezerve Parlamentului European rolul primordial într-un suprastat sau o federație bazată pe o democrație reprezentativă la nivel european. Consiliul de Miniștri, ca instituție ce apără interesul statelor în sistemul unional, nu este înlăturat de la conducerea *de facto* a acestui sistem¹. Varianta Nisa se prelungește și în cazul proiectului de Constituție Europeană, care nu acordă Parlamentului, în mod exclusiv, un domeniu de competență similar celor pe care le au parlamentele naționale. În continuare, este preferată formula „tandemului instituțional decizional”, Consiliu plus Parlament², aspect original, tipic pentru funcționarea complexă a cadrului instituțional al Uniunii și care nu se aseamănă cu o funcționare de tip federativ, axată pe o ierarhie bine delimitată sub aspectul atribuțiilor îndeplinite de instituțiile federale.

Art. 22 din Proiectul de Constituție Europeană continuă, deci, să confere celor două instituții unionale competențe comune; aceasta este, de fapt, regula instituită de Nisa și preconizată a fi implementată încă de la Amsterdam. Competențele comune - prin această sintagmă înțelegând competențele exercitate în comun de Parlament și de Consiliul de Miniștri - privesc emiterea legilor, exercitarea funcției bugetare și atribuții în domeniul luării deciziilor politice și al funcțiilor de coordonare. Prin urmare, cele două

instituții vor avea, fiecare, **doar funcțiile atribuite prin Constituție**, fără a se mai face vreo referire la atribuțiile și la funcțiile conferite de tratatele comunitare. Din momentul intrării în vigoare a acestei variante de Constituție, cele două instituții vor deține, practic, puterea politică în Uniune, **un tandem**³ care nu este caracteristic nici federației clasice, nici unei organizații internaționale, însă **care poate fi conceput ca o trăsătură originală a suprastatului european pe cale de formare, deoarece întreg sistemul instituțional al Uniunii devine unul superior statelor, devine unul unional, prin elaborarea de „legi europene” și prin formarea treptată a unei ordini juridice supranaționale având ca direcți destinatari cetățenii europeni.**

Compunerea Consiliului de Miniștri, în varianta Constituției D’Estaing, rămâne cea fixată în tratatele comunitare: câte un reprezentant din fiecare stat membru la nivel ministerial; cât privește luarea deciziilor în cadrul Consiliului, se consacră la nivel constituțional regula federală a majorității calificate, atât pentru mai multă operativitate, cât și pentru evitarea blocajelor survenite în urma neînțelegerilor dintre state.

Titlul V, referitor la exercitarea competențelor unionale, cap. I, art. 32 /Proiectul de Constituție, are ca obiect fixarea unui regim legal pentru actele juridice ale Uniunii. Totodată, este un capitol care se referă, implicit, la poziția celor două instituții unionale în emiterea acestor acte. Astfel, se instituie **o distincție între actele non-legislative și actele legislative** - din această ultimă categorie făcând parte legile europene și legile-cadru europene - care vor fi emise de Consiliu și de Parlament împreună, după o procedură legislativă obișnuită. Pentru acest tip de acte este imperativ de a fi adoptate de cele două instituții, în cazul în care acestea nu ajung la

un acord, actul neputând fi adoptat.

În cazuri speciale prevăzute de Constituție, **legile europene și legile-cadru europene** vor fi adoptate fie de către Parlamentul European, cu participarea Consiliului, fie invers, în conformitate cu anumite proceduri legislative speciale. Această prevedere a art. 33, alin. 2 relevă faptul că nu poate fi vorba de atribuții identice - fie și în cazul actelor legislative europene - ale Parlamentului și ale Consiliului, că există un anumit grad de implicare - adoptarea unei **legi europene** de către Parlament (care are aici rolul principal, Consiliul rezumându-se la un rol secundar, de participare, inclusiv de consultare - Constituția nespecificând ce rol va avea Consiliul în acest caz și nici în ce constau asemenea proceduri legislative speciale ori care sunt domeniile în care se aplică art. 33, alin. 2).

Art. 34 se referă la al doilea tip de acte juridice unionale, anume, la **reglementările europene și la deciziile europene**-ce nu sunt acte legislative-domeniu în care Parlamentul European nu mai are funcția de a adopta asemenea acte⁴. În schimb, se produce o deschidere a sferei non-legislative de **adoptare** a unor asemenea acte - **administrative**, considerăm noi, ca acte de aplicare a legilor europene - de către alte instituții unionale: Comisie, Consiliul de Miniștri, Consiliul European, Banca Centrală Europeană, în cazurile specificate de Constituție. Din prisma art. 34, este interesant de remarcat că absența Parlamentului European - pe care trebuie să îl considerăm ca o instituție unică, fără precedent, prin comparație cu instituțiile similare ale statelor sau ale organizațiilor internaționale - cu Adunarea Parlamentară din Consiliul Europei, de ex.-, datorită faptului că nu mai există o altă entitate integraționistă de tipul Uniunii Europene - relevă faptul că **artizanii sistemului unional din faza constituțională consideră Parlamentul o autoritate legislativă europeană**.

Devine, deci, logic ca Parlamentul să emită legi europene, dar nu și reglementări sau decizii europene, pe care însă Consiliul, instituție cu importante funcții legislative și de execuție, le poate îndeplini.

Altfel spus, analizând spiritul și litera art. 33 și 34 din proiectul de Constituție, reiese că, **în ciuda originalității celor două instituții, Parlamentul este tratat ca o instituție legislativă tipică, națională, care nu poate adopta acte nonlegislative, în timp ce cealaltă autoritate legislativă a Uniunii, Consiliul, poate adopta**

atât acte legislative, cât și acte nonlegislative. Rezultatul este o monopolizare a funcției legislative - înțelesă *lato sensu*, ca o capacitate legală de a emite pe plan unional o întreaga gamă de acte juridice, de acte legislative și nonlegislative - de către Consiliu. Prin cele două articole, Consiliul devine singura instituție ce a monopolizat o funcție tradițional parlamentară, **asocierea cu Parlamentul în domeniul adoptării actelor legislative fiind de fapt o reducere a rolului Parlamentului în acest domeniu, care-i revenea în mod normal, prin însăși natura sa originară pe care o presupune conceptul politic de „parlament”**.

În art. 33, Parlamentul este doar **asociat**, nu deține monopolul adoptării actelor legislative europene, prin urmare, nu i se recunoaște posibilitatea de a exercita **plenar** o funcție tipic parlamentară. În art. 34, Parlamentul este eliminat complet, sub pretextul că actele ce trebuie să fie adoptate nu au natura legislativă, aceasta **în condițiile în care nici Parlamentul nu este, prin rolul pe care îl are într-o entitate inedită ca Uniunea Europeană, un veritabil parlament, similar unuia național**⁵.

2. Menținerea poziției predominante a Consiliului de Miniștri, din perspectiva unei noi instituții europene: Ministrul Unional al Afacerilor Externe

În capitolul II, art. 39, referitor la implementarea PESC, este instituit **un alt tandem, din care, nici de această dată, Consiliul de Miniștri nu poate lipsi**; astfel că își va exercita prerogativele **împreună cu Consiliul European**, adoptând deciziile necesare. Această colaborare, exclusiv statală, este contrabalansată de o instituție supranațională nouă, înființată prin Constituție: **Ministrul Unional al Afacerilor Externe**, care, împreună cu **statele membre**, va avea rolul de a pune în practică decizia celor două instituții unionale cu natură interstatală.

Prin Constituție se instituie, deci, o triplă **dimensiune interstatală** în domeniul PESC, rolul Parlamentului European reducându-se la o simplă **consultare**, la o opinie politică fără valoare obligatorie pentru cele două Consilii. În plus, Parlamentul va fi doar **informat** asupra evoluției principalelor opțiuni în materie de PESC. De altfel, **este păstrat monopolul statelor asupra PESC** – devenit, din pilon al Uniunii, o

dimensiune interstatală, și nu una de evoluție spre etapa de comunitarizare, prin preluarea de către Ministrul European al Afacerilor Externe ca instituție unională, de ex. - a atribuției de a identifica interesele unionale strategice și de a fixa obiectivele în materie de PESC. Practic, prin art. 39, PESC este înghețată la un nivel neterminat, de oprire a evoluției sale spre cel superior, unional. În acest domeniu, statele continuă să aibă decizia și, deci, și suveranitatea.

În domeniul PESC, Uniunea nu a reușit, prin această formulă constituțională, să creeze un nivel european al deciziei, să se desprindă de cooperarea interguvernamentală exprimată în chiar art. 39, alin. 5 „statele membre se vor consulta unul pe celălalt **în cadrul Consiliului și al Consiliului de Miniștri** asupra oricărei probleme de politică externă și de securitate care prezintă interes general, pentru a hotărî o abordare comună”. Prin această dispoziție, practic, PESC nu intră sub controlul veritabilelor instituții unionale, ci este plasat sub directul control al statelor.

Practic, Consiliul European și Consiliul de Miniștri nu mai sunt privite ca **instituții unionale**, aparținând cadrului distinct supranațional european, ci ca niște **forumuri de cooperare interstatală**, în care scopul integraționist nu mai este menționat, își pierde din importanță. PESC vizează chiar miezul suveranității statale și se referă la un domeniu în care integrarea europeană este de-abia într-o fază embrionară - prin înființarea unui Ministru Unional al Afacerilor Externe.

În viitor, acest ministru trebuie să fie tras la răspundere în fața Parlamentului European, în calitatea sa de ministru al PESC, și nu în calitatea de membru al Comisiei Europene - întrucât este o instituție distinctă de Comisie, reglementată separat de Comisie, în art. 27.

Ca vicepreședinte al Comisiei, Ministrul UE de Externe poate fi tras la răspundere în fața Parlamentului. Intervine o altă problemă: art. 26, alin. 3 conferă Președintelui Comisiei Europene puterea de a numi vicepreședinții dintre membrii Colegiului. Or, art. 27, care se referă direct la Ministrul UE de Externe, vorbește despre **numirea acestuia de către Consiliul European**, cu aprobarea Președintelui Comisiei. Prin urmare, există un cumul de funcții care provoacă o confuzie cu privire la natura instituției Ministrului UE de Externe și, deci, care are consecințe la nivelul respectării principiului separației puterilor în

sistemul unional. Ca vicepreședinte al Comisiei, Ministrul UE de Externe este tras la răspundere, împreună cu ceilalți membri ai Comisiei, de către Parlament, nu și individual, deoarece articolul-cadru 27 nu conține referiri cu privire la rolul Parlamentului în această situație sau la limita democratică de exercitare a atribuțiilor de către acest ministru european. Limita de exercitare a atribuțiilor sale o găsim în alin. 2 din art. 27, care se referă la mandatul dat de Consiliul de Miniștri, în materia PESC, noului ministru.

Adevăratul sens al art. 27 este acela al autonomiei relative a instituției Ministrului Unional al Afacerilor Externe față de Comisie. **Cu alte cuvinte, statele, prin Consiliul European și prin Consiliul de Miniștri, tandem pe care îl găsim în art. 39 referitor la PESC, numesc și fixează atribuțiile acestui ministru.** Președintele Comisiei aprobă această numire, însă, din condiția impusă de alin. 3, art. 27, deducem că **ministru va fi numit dintre vicepreședinții Comisiei**, aceștia fiind numiți inițial de președintele Comisiei, conform art. 26, alin. 3.

Ministrul Unional de Externe ajunge astfel să fie **numit de două ori**: o dată, ca vicepreședinte al Comisiei, de **președintele acestei instituții** și supus votului de aprobare al Parlamentului, laolaltă cu toată Comisia; a doua oară, ministrul va fi numit, însă în această calitate, de **Consiliul European** și nu va mai fi supus votului de investitură sau de cenzură al Parlamentului. Practic, Ministrul Unional de Externe, deși reprezintă o funcție supranațională, **este sub tutela directă a tandemului care controlează PESC**, absența unui control politic direct exercitat de Parlament asupra sa contribuind la accentuarea deficitului democratic unional. Ministrul are o relativă autonomie, întrucât, în calitate de vicepreședinte al Comisiei, poate fi forțat să demisioneze de către președintele Comisiei, conform art. 26, rămânând, în aceste condiții, un ministru care nu își mai exercită atribuțiile legate de relațiile externe din cadrul Comisiei. **Art. 27 nu prevede modalitatea de ieșire din funcție a Ministrului Unional de Externe, lăsând câmp liber speculațiilor dacă această funcție îi poate fi retrasă prin votul Parlamentului, prin decizia Consiliului European - care l-a numit - sau a Consiliului de Miniștri - care l-a mandatat în domeniul PESC.** Ambiguitatea și lacunele acestei variante de Constituție sunt numeroase și nu ne permit

să definim o structură simplă și clară a modului în care sunt definite raporturile între instituțiile Uniunii Europene.

3. În loc de concluzii

Ceea ce ne interesează, când analizăm **rolul Consiliului de Miniștri** în schema stabilită de Proiectul de Constituție, este de a înțelege că **această instituție deține multe dintre pârghiile-cheie în funcționarea cadrului instituțional, fiind principalul factor de creare a deficitului democratic în Uniune.**

În mod normal, dată fiind natura supranațională europeană a instituției, numirea Ministrului Unional de Externe trebuia să fie aprobată de Parlament, nu de Comisie, iar calitatea de ministru al Uniunii să fie distinctă de aceea de vicepreședinte în Comisie, deoarece Comisia nu este un guvern similar unuia național, și nici acest ministru nu poate fi redus la dimensiunea unui simplu comisar european.

Ca instituție unională, Ministrul Unional de Externe trebuie să fie controlat de Parlament, nu de instituții care reprezintă interesul statelor; este un aspect care se leagă de **natura interguvernamentală a PESC**, materie în care **statele** dețin decizia politică, nu instituțiile ce reprezintă interesele unionale sau ale cetățenilor europeni, precum Comisia sau Parlamentul.

NOTE:

¹ Unii autori văd, în arhitectura unei Uniuni a etapei constituționale, Consiliul de Miniștri înlocuit cu un tip de organ colegial, de genul Consiliului Federal elvețian, în care hotărârile să fie adoptate cu unanimitate și care să asigure președinția Uniunii; în acest organ cu 7-9 membri ar trebui să fie reprezentate diverse regiuni sau zone geografice, precum Europa Occidentală, Centrală, Răsăriteană. Cf. Victor DUCULESCU, **Instituții de drept public și relații internaționale în dinamică**, Ed. Lumina Lex, București, 2002, p. 395. Prin acest tip de reprezentare, organul unional s-ar transforma într-unul federal sau supranațional, în funcție de alte elemente, însă nu ar mai reprezenta state, ci regiuni culturale sau

geografice, asigurând, implicit, pentru Parlament un rol deplin în materie legislativă europeană.

² Tandemul decizional reflectă o adaptare a Consiliului și a Parlamentului la cel mai complex sistem legislativ din lume, cel unional, ambele instituții dezvoltând reguli sofisticate de guvernare a organizării lor interne, a modalității de scrutin, a amendamentelor sau de adoptare a legislației, dezvoltând și strategii sofisticate spre a-și maximiza influența unul față de celălalt. Cf. Simon HIX, **The Political System of the European Union**, Palgrave, 1999, pp. 62-63. Prin urmare, asistăm, dincolo de aparența de colaborare, la o adevărată luptă de interese, la o luptă pentru a menține un echilibru forțat, o egalitate de facto între doi poli de putere ai Uniunii.

³ Acest tandem devine o particularitate a Uniunii, în condițiile în care doctrina este mai mult obișnuită să identifice fiecare instituție unională cu un corespondent pe plan național și să delimiteze o separație între ele; astfel, ideea tandemului decizional se opune ideii unei Europe cu un Parlament puternic, care să fie punctul central al cadrului instituțional și nucleul democrației europene. A se vedea elementele viitoarei Constituții Europene descrise de Victor DUCULESCU, **op. cit.**, pp. 392- 395.

⁴ Atât din punct de vedere al alegerii directe a euro-deputaților, cât și al influenței considerabile pe care o are în procesul de decizie, Parlamentul european ar fi un adevărat parlament. Însă există, cu privire la rolul PE și al parlamentelor naționale în sistemul unional, ca mijloace de corectare a deficitului democratic al Uniunii, vii controverse. Unii doresc să transforme PE într-un parlament federal sau național, dar transpus la nivelul UE; alții sunt interesați să găsească o combinație optimă a rolurilor PE și parlamentelor naționale în plan european. Cf. Torbjorn BERGMAN și Tapio RAUNIO, *Parliaments and policy-making in the European Union*, în **European Union. Power and policy –making**, coord. Jeremy RICHARDSON, London and New York, Routledge, N. Y., 2001, p. 116.

⁵ Unii autori remarcă problema de credibilitate a PE, anume că este singura instituție legislativă internațională direct aleasă, cea mai democratică instituție din sistemul UE, dar care, totodată, nu este nici suficient de transparentă, nici apreciată de cetățenii europeni, în comparație cu un parlament național. Cf. John McCORMICK, **Understanding the European Union. A Concise Introduction**, Palgrave, 2002, p. 105.

MIZELE ADOPTĂRII CONSTITUȚIEI EUROPENE ÎN ROMÂNIA

Cristina VINTILESCU,

Institutul Român de Studii Internaționale

După numeroși ani de discuții și controverse, Consiliul European de la Bruxelles din 18 iunie 2004 a hotărât adoptarea Constituției Europene. Aprig dezbătut și negociat, textul Constituției a făcut obiectul acordului – mai mult sau mai puțin ferm – al celor 25 de state participante, reunite în această formulă pentru întâia oară după ultima extindere a Uniunii Europene de la 1 mai 2004. Datorită implicațiilor majore pentru viitorul Europei pe care adoptarea Constituției europene le presupune, atât la nivel practic, cât și la nivel simbolic, dar mai ales grație extraordinarei – și într-o oarecare măsură surprinzătoare – mobilizări a voinței politice pe care au dovedit-o toate statele membre; în ciuda unor neînțelegeri serioase, acest eveniment a fost considerat de toată lumea drept unul „istoric”. Dar înfăptuirea lui nu poate fi ruptă de un alt eveniment major în viața politică a UE: alegerile pentru Parlamentul european desfășurate între 10 și 13 iunie 2004. Corelarea celor două momente nu trebuie ignorată, iar semnificația deplină a acestui moment „istoric” ar trebui analizată într-un context mai larg, care să cuprindă evoluțiile politice și sociale ale Europei din ultimii ani. Această abordare este importantă pentru a înțelege de ce, în loc de a sărbători cu entuziasm adoptarea acestui act important, trebuie să continuăm să-i punem sub semnul întrebării oportunitatea, dar mai ales conținutul.

Fără a dori să se minimalizeze urmările unei astfel de decizii, s-ar cuveni totuși să se reamintească faptul că adoptarea textului constituțional nu reprezintă pentru moment decât expresia politică a acordului–convenit deja cu destulă dificultate, pe fondul rivalităților dintre interesele naționale ale statelor membre¹ – unei părți a elitei politice europene. La alegerile europene, toate partidele de la putere din statele membre (cu excepția Luxemburgului, Greciei și Spaniei, unde avuseseră loc alegeri cu puțin înainte de scrutinul european) au fost sancționate de electoratul național, care a votat într-o proporție destul de mare cu organizații

politice naționaliste sau eurosceptice², a căror pondere ajunge în hemiciclul de la Strasbourg la aproape 15%.

Dacă mai punem la socoteală și faptul că textul Constituției va trebui să fie ratificat de toate statele membre, fără excepție – fie pe cale parlamentară, fie prin referendum, în conformitate cu regulile constituționale ale fiecărui stat³ –, și că starea de spirit a europenilor nu înclină prea puternic spre o integrare mai profundă, devine evident că în viitorul apropiat șansele de a avea în vigoare o Constituție europeană sunt destul de nesigure. La ora actuală, „Versiunea consolidată provizorie a tratatului instituind o Constituție pentru Europa” – adoptată la Bruxelles la 18 iunie 2004 – a fost semnată sub forma unui „Tratat instituind o Constituție pentru Europa” (ușor modificat față de versiunea sa consolidată din iunie) la Roma la 29 octombrie 2004 și publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene la 16 decembrie același an (JO C 310). Pentru a intra în vigoare și, prin urmare, pentru a produce efecte juridice, acest tratat va trebui ratificat de toate statele membre până în 2009⁴.

Adoptarea noii Constituții se datorează de altfel în mare parte și dimensiunii procesului de extindere și transformărilor (atât instituționale, cât și decizionale) pe care acesta le impune.

Ca viitoare membră a Uniunii Europene, interesul României în această chestiune este direct și fundamental. Chiar dacă nu a avut posibilitatea să participe direct la elaborarea proiectului constituțional, conținutul acestuia îi va influența evoluțiile și dezvoltarea ulterioară în toate domeniile de activitate. Chestiunea este cu atât mai importantă cu cât, odată intrată în UE, România va avea nu numai drepturi, ci și obligații (uneori dintre cele mai constrângătoare) și va trebui să se acomodeze cu metoda și procesele decizionale comunitare, depășind nivelul național și îndreptându-se încetul cu încetul, alături de celelalte state europene, către o nouă formă de

constituționalism, care, la rândul său, suscită o serie întreagă de provocări.

Principalele schimbări: principii

Aderarea României la Uniunea Europeană presupune, în afară de beneficiile care decurg din acest statut, un număr însemnat de obligații care vor trebui respectate pentru a evita în caz contrar diversele sancțiuni stabilite de noul act. Noua Constituție Europeană aspiră „să crească transparența și eficacitatea” Uniunii Europene. Ea enunță valorile, obiectivele și competențele UE și poate că meritul său cel mai important este de a unifica tratatele de bază într-un singur text, cu scopul de a simplifica și clarifica procedurile necesare integrării și de a oferi Uniunii structura juridico-instituțională de care aceasta are nevoie pentru a funcționa. Din acest punct de vedere, România va beneficia de prevederile fiecărui capitol al Constituției în parte. Textul acesteia, devenind de fapt un fundament al dezvoltării și evoluției vieții sociale, politice, economice și culturale a societății românești, va transforma procesul de integrare europeană într-un catalizator al modernizării României. Trebuie totuși precizat că textul Constituției europene nu aduce niște modificări spectaculoase acquis-ului comunitar, pe care România este pe cale de a-l transpune în practică, deci influența venită exclusiv din partea Constituției europene nu poate să facă abstracție de dispozițiile celorlalte tratate.

Transferul de competențe și transformarea politicilor publice românești

Din punct de vedere instituțional, schimbările se vor înregistra în ceea ce privește delegările de competențe către instanțele europene. Constituția stabilește trei categorii de competențe: exclusive (Uniunea singură, fără concursul vreunui stat membru, statuează și emite reglementări în anumite domenii), partajate (când deciziile și actele normative sunt adoptate de Uniune în cooperare cu statele membre) și de sprijin, de coordonare sau complementare, acestea din urmă neînlocuind însă competența statului în respectivul domeniu (art. I-12 din Tratatul instituind o Constituție pentru Europa). În domeniile care nu țin de competența sa exclusivă, Uniunea Europeană acționează în virtutea principiilor de subsidiaritate și de

proporționalitate.

În această situație, România va trebui să accepte împărțirea competențelor, în spiritul principiului atribuirii de competențe, după cum urmează: în primul rând, va trebui să renunțe la puterea sa de decizie în domeniile care țin de competența exclusivă a Uniunii. Acestea (art. I-12 și art. I-13) sunt următoarele:

- a) uniunea vamală;
- b) stabilirea regulilor de concurență necesare funcționării pieței interne;
- c) politica monetară pentru statele membre a căror monedă este Euro;
- d) politica comercială comună;
- e) conservarea resurselor biologice ale mării în cadrul politicii comune de pescuit;
- f) încheierea de acorduri internaționale atunci când această încheiere fie este prevăzută într-un act legislativ al Uniunii, fie este necesară Uniunii pentru a-i permite să-și exercite competența la nivel intern, fie este susceptibilă să afecteze regulile comune sau să le altereze modul de aplicare (art. I-13(2)).

Principalele domenii de partajare a puterii decizionale cu Uniunea sunt, conform art. I-14:

- a) piața internă;
- b) politica socială (numai pentru unele aspecte);
- c) coeziunea socială, economică și teritorială;
- d) agricultură și pescuit, cu excepția conservării resurselor biologice ale mării;
- e) mediu;
- f) protecția consumatorilor;
- g) transport;
- h) rețele transeuropene;
- i) energie;
- j) spațiul de libertate, securitate și justiție;
- k) obiectivele comune de securitate în materie de sănătate publică (pentru anumite aspecte).

Domeniile acțiunilor de sprijin, coordonare sau complementare sunt, în finalitatea lor, europene (art. I-17) și se referă la:

- a) protecția și îmbunătățirea sănătății umane;
- b) industrie;
- c) cultură;
- d) turism;
- e) educație, tineret, sport și formare profesională;
- f) protecție civilă;
- g) cooperare administrativă.

Schimbări în viața cetățeanului român

Pentru cetățean, introducerea în Partea a doua a Constituției Europene a „Cartei drepturilor fundamentale ale UE”, care cuprinde un registru larg de principii, drepturi și libertăți fundamentale ale ființei umane, constituie o garanție suplimentară pentru cetățeanul european, care poate face recurs în fața instanțelor juridice europene în cazul în care ar considera că vreunul din drepturile sau libertățile sale a fost încălcat de către instanțele naționale. Deși Constituția română respectă și garantează drepturile înscrise în această Cartă, cetățenii români, în calitatea lor de cetățeni europeni, vor putea recurge la această cale de atac transnațională.

Mai mult de atât, ei vor beneficia de toate drepturile pe care le presupune cetățenia europeană, inclusiv drepturile civice conținând posibilitatea de a candida și de a vota pentru Parlamentul european și în alegerile municipale în statele membre unde își au reședința, în aceleași condiții cu resortisanții statului respectiv (art. I-10, al.2). Conform aceluiași articol, care reglementează cetățenia Uniunii (art. I-10), românii vor avea dreptul la libera circulație și ședere pe teritoriul statelor membre, dreptul de a beneficia pe teritoriul unei țări terțe în care statul membru al cărui resortisanți sunt nu este reprezentat, de protecție din partea autorităților diplomatice și consulare ale oricărui stat membru, în aceleași condiții ca și cetățenii acelui stat.

Dreptul de a prezenta petiții Parlamentului European, de a se adresa mediatorului european sau instituțiilor și organelor consultative ale Uniunii într-una din limbile Uniunii și de a primi răspuns în aceeași limbă este și el precizat. De menționat și faptul că, odată cu intrarea României în UE, româna va deveni una din limbile oficiale ale Uniunii, ceea ce înseamnă că fiecare cetățean va putea recurge la ultimul drept menționat anterior în limba română, în cazul în care dorește acest lucru. Deși Constituția românească a consacrat deja dreptul de a alege și de a fi ales în Parlamentul european (art.38), mai trebuie încă reglementat cel pentru alegerile municipale pentru cetățenii europeni non-resortisanți ai României. În orice caz, schimbările din viața cotidiană nu vor fi tangibile, cel puțin pe termen scurt, și Constituția nu va aduce niște schimbări spectaculoase în această arie, cu excepția debutului unei inițiative legislative pentru

reglementarea situației cetățenilor europeni⁵.

Totuși, mai presus de orice, adoptarea Constituției europene, care este cadrul legal al integrării comunitare, semnifică punerea în discuție a primatului suveranității statale, punct esențial în dezbaterile despre integrare europeană. Această problemă, care privește ansamblul țărilor actuale sau viitoare membre, se conturează de fapt în jurul emergenței unui nou tip de constituționalism: unul transnațional, invenție europeană prin excelență. Apariția acestei noi ordini politice, extrem de originale, suscită în mod firesc debateri aprinse ale căror mize nu sunt deloc neglijabile, mai ales dacă ne gândim că rezultatul lor va influența, ba chiar va modela, pe termen lung, destinul unor societăți întregi.

Europa și România în fața unui nou constituționalism

Statuând personalitatea juridică a uniunii (art. I-7), Constituția europeană adaugă competențe comunitare mai extinse la nivelul politicii externe și de securitate comune (inclusiv la nivelul unei politici de apărare comună – art. I-12(4)). Uniunea având, de aici înainte, capacitatea juridică de a încheia acorduri internaționale cu unul sau mai multe state terțe sau organizații internaționale, în cazurile prevăzute de Constituție sau atunci când încheierea unui astfel de acord este necesară, fie pentru a realiza în cadrul politicilor unul din obiectivele fixate de Constituție Uniunii, fie pentru că această acțiune este prevăzută într-un act juridic obligatoriu al Uniunii (în acest caz este vorba despre o competență exclusivă, conform art. I-13(2)), fie pentru că este susceptibilă de a afecta reguli comune sau finalitatea lor. Aceste acorduri sunt constrângătoare nu numai pentru instituțiile Uniunii, ci și pentru statele membre, mai ales că în anumite cazuri Consiliul însuși decide, prin vot cu majoritate calificată, încheierea acestor acorduri⁶.

Politica economică și monetară se va modifica și ea în momentul în care România va adera la uniunea monetară. Statul român nu va pierde dreptul de a bate monedă, leul va fi înlocuit de euro, Banca Națională va deveni parte integrantă a Sistemului european al băncilor centrale, a cărui primă misiune este aceea de a defini și de a pune în aplicare politica monetară a Uniunii (art. III-185(2a)). Acest Sistem este condus de organele de decizie ale Băncii Centrale Europene și anume, Consiliul Guvernator

și Comitetul Executiv (cf. art. III-187(1)).

Aceste două aspecte – politica externă și politica monetară – considerate până acum cele două trăsături fundamentale ale suveranității unui stat – devin astfel partajate cu un organism supranațional care, practic, se substituie statului respectiv în aceste domenii, provocându-i astfel un deficit de suveranitate. Suveranitatea va fi alterată și la nivelul politicii interne, dar, totuși, aici rămân predominante măsurile clasice de cooperare internațională⁷. „Justiția și afacerile interne” este un capitol esențial deoarece el tinde să se erijeze în garantul spațiului de libertate, de securitate și de justiție, unul din obiectivele principale ale integrării europene. Totuși, el rămâne mult în sfera relațiilor interguvernamentale.

La nivel juridic, dreptul comunitar va prevala asupra celui național și instanțele europene vor putea fi sesizate, dacă justiția națională o va încălca pe cea comunitară (acest aspect ar echivala cu un fel de „constituționalizare” a tratatelor).

Intrarea în rândul societăților europene nu înseamnă numai ca statele să adopte un corpus de legi și de reguli materiale, ci și să renunțe la unul din cele mai vechi și mai importante drepturi ale sale: acela de a-și face dreptate singur.

În cazul în care Constituția europeană va fi adoptată, constituționalismul transnațional va fi instituționalizat, atât de drept, cât și de fapt. Trăsăturile sale fundamentale sunt juridicizarea relațiilor internaționale și respectarea de către state a acestui drept sub mențiunea de a fi sancționate în caz contrar. Votul calificat și sancțiunea internațională, primatul dreptului comunitar, dreptul de recurs individual în fața unei instanțe juridice transnaționale sunt marile încercări cu care suveranitatea națională va fi confruntată⁸. Va fi interesant de văzut cum va putea România să facă față acestor transformări și dacă va avea capacitatea de a se ține la distanță de sancțiunile prevăzute de Constituția europeană în situația neîndeplinirii angajamentelor asumate. Aceste sancțiuni se referă, în principal, la „suspendarea anumitor drepturi decurgând din calitatea de membru al Uniunii” (art. I-59)

Această suspendare se aplică atunci când un stat este apreciat de Consiliu ca reprezentând un „risc clar de violare gravă” a valorilor prevăzute la articolul I-2⁹ din Constituție (art. I-59) sau când aceasta observă în statul respectiv „existența unei violări grave și persistente” a valorilor precizate în

același articol. În acest caz, Consiliul statuează, prin vot cu majoritate calificată în prima situație, și în unanimitate, cu o aprobare prealabilă din partea Parlamentului european în a doua situație, fără ca statul incriminat să participe la vot. În primul caz, Consiliul se mulțumește numai să adreseze recomandări statului în cauză și să verifice în mod regulat dacă motivele care au dus la contestarea respectivă mai sunt încă valabile. Dacă acest lucru se întâmplă, Consiliul poate decide a doua situație, adică, o decizie europeană care suspendă anumite drepturi decurgând din aplicarea Constituției, inclusiv dreptul de vot în Consiliul de miniștri al aceluși stat. Această situație nu scutește însă statul incriminat de a continua să respecte obligațiile care-i revin din poziția sa de membru al Uniunii.

Presiunea asupra statelor membre devine, deci, din ce în ce mai mare, deoarece măsurile de coordonare necesare bunei funcționări a Uniunii au nevoie de ea pentru a putea fi cu adevărat funcționale și eficiente. Acest aspect, însă, contribuie și mai mult la restrângerea suveranității statale.

Valoarea simbolică a Constituției Europene

Procesul de integrare europeană va fi, deci, o veritabilă provocare pentru România, deoarece se dovedește cu mult mai dificil decât aderarea propriu-zisă. Pentru a beneficia de avantajele statutului de membru al UE, România va trebui și ea să-și facă treaba, ceea ce nu va fi deloc prea ușor. Problemele se vor complica probabil și mai mult prin faptul că o asemenea presiune externă va face și mai dificilă agregarea compromisurilor interne între diverșii actori ai vieții politice și ai societății civile. Va fi nevoie de multă îndemânare politică pentru a putea menține o stare de echilibru între fermitatea și suplețea deciziilor, mai ales când acestea vor presupune serioase costuri sociale. Această chestiune se răsfrânge până la nivelul stării actuale a elitei politice românești și pune în balanță atât competența managerială și administrativă a acesteia de a realiza imperatiile comunitare, cât mai ales maturitatea și vocația sa de a reprezenta cum se cuvine generația-martor a evenimentului politic cel mai important din istoria României postcomuniste. Acest eveniment va constitui în plus și un test fundamental al capacității sale de comunicare cu societatea civilă și cu cetățenii, astfel încât să le atragă atenția asupra integrării, prin explicarea temeinică a schimbărilor care vor

interveni în viața lor în urma aderării. Testul va fi, de altfel, ambivalent, deoarece el va evidenția și maturitatea politică a societății românești.

Adoptarea Constituției europene ridică toate aceste probleme în peisajul socio-politic românesc contemporan, chiar dacă în mod indirect. Dacă această adoptare va avea loc, ea va trebui făcută nu numai la litera legii, ci și în spiritul acesteia, ceea ce este cel mai important, deoarece o astfel de acceptare, de interiorizare socială, ar echivala cu o legitimare implicită din partea societății. Încercarea aceasta va revela stadiul de dezvoltare civică, morală, și de modernizare a întregii societăți românești.

Astfel, valoarea simbolică revelată de dezbaterea pe marginea adoptării Constituției europene scoate în evidență întreaga ei complexitate și de aici, din această reflecție pe termen lung asupra propriului viitor, necesitatea primordială de a examina chestiunea în modul cel mai riguros cu putință.

NOTE:

¹ În timpul negocierilor nu a lipsit decât puțin ca textul Constituției să nu fie adoptat din cauza neînțelegerii dintre primul-ministru britanic Tony Blair și președintele francez Jacques Chirac referitoare la sistemul de votare în cadrul instituțiilor comunitare. Acest eveniment este, de fapt, simptomatic, deoarece face dovada puternicelor diferențe de opinie asupra viitorului Europei. Am putea situa aceste opinii, în diverse puncte – în funcție de intensitatea lor – pe o axă ale cărei extreme sunt, pe de o parte, eurofederaliștii (al căror miez dur îl reprezintă cuplul franco-german, deși, în lumina evoluțiilor recente nici acesta nu mai pare atât de solid. Ultimele sondaje de opinie din Franța indică faptul că majoritatea francezilor ar fi împotriva adoptării Constituției și deci este foarte probabil ca acest act să nu fie votat nici măcar de francezi în referendumul din mai 2005) și, de cealaltă, euroscepticii (reprezenți mai ales de britanici, a căror poziție a fost susținută, în timpul negocierilor, de Italia și Polonia).

² Este mai ales cazul Marii Britanii, unde UKIP (United Kingdom Independence Party), care militează pentru retragerea Marii Britanii din UE, a obținut la alegerile europene din 2004 17% din voturi, adică 12 mandate în Parlamentul european.

³ Dacă majoritatea statelor membre va ratifica tratatul prin intermediul Parlamentului (Belgia, Cipru, Estonia, Finlanda, Germania – pe 12/05/2005, Grecia, Italia, Letonia, Lituania, Malta, Slovacia, Slovenia, Suedia, Ungaria), un număr destul de mare de state a ales calea referendumului (Cehia, Danemarca – în 27/09/2005, Franța – 29/05/2005, Irlanda – la sfârșitul lui 2005 sau începutul lui 2006, Luxemburg – 10/07/2005, Olanda – 1/06/2005, Polonia – în a doua jumătate a lui 2005, Spania – pe 20/02/2005, Marea Britanie – posibil în mai sau în iunie 2006), <http://www.euractiv.com>

⁴ Procesul de ratificare a început deja. Parlamentul lituanian a ratificat primul Constituția, la 11 noiembrie 2004, fiind urmat de cel ungar pe 20 decembrie 2004 și de cel sloven pe 1 februarie 2005. În Italia, Constituția a fost deja ratificată de către Camera inferioară a parlamentului și așteaptă încă decizia celeilalte camere, iar în Spania, Constituția a fost votată cu 76,73% din voturi (17,24% împotriva) în referendumul din 2 februarie anul curent, <http://www.euractiv.com>

⁵ La art. I – 47, al. 4 apare o idee nouă, care ar putea fi considerată drept începutul – rudimentar ce-i drept – al unui drept de inițiativă legislativă a cetățeanului european: „La inițiativa a cel puțin un milion de cetățene și cetățeni ai Uniunii, resortisanți ai unui număr semnificativ de state membre, Comisia, în limitele competențelor sale, poate fi invitată să facă o propunere corespunzătoare referitoare la chestiuni pentru care cetățenele și cetățenii consideră că este necesar un act juridic al Uniunii pentru punerea în aplicare a prezentei Constituții. Legea europeană prevede procedurile și condițiile necesare pentru prezentarea unei astfel de inițiative cetățenești, inclusiv numărul minim de state membre din care aceștia să provină.”

⁶ Pentru mai multe detalii, a se consulta textul Tratatului instituind o Constituție pentru Europa, mai ales Partea I – art. 39, Partea a III-a – Titlul V, capitolele II (Politica străină și de securitate comună) și VI (Acorduri internaționale).

⁷ Cu toate acestea, este de neimaginat ca politicile economice – atâtea cât au mai rămas în afara competențelor exclusive ale UE – să nu fie armonizate și să nu țină seama de liniile principale trasate de UE în aceste direcții. Economic, acest lucru ar fi aproape imposibil.

⁸ A se vedea și DEHOUSSE, Renaud *Un nouveau constitutionnalisme*, în DEHOUSSE,

Renaud (dir.), **Une Constitution pour l'Europe?**, Presses de Sciences Po, Paris, 2002.

⁹ Art. I-2: „Valorile Uniunii”: „Uniunea se bazează pe valorile respectării demnității umane, a libertății, a democrației, a egalității, a statului de drept, precum și pe respectarea drepturilor omului, inclusiv drepturile persoanelor aparținând minorităților. Aceste valori sunt comune statelor membre într-o societate caracterizată prin pluralism, toleranță, justiție, solidaritate și nediscriminare.”

BIBLIOGRAFIE:

□ LUCRĂRI:

DEHOUSSE, Renaud (dir.), **Une constitution pour l'Europe?**, Presses de Sciences Po, Paris 2002.

□ DOCUMENTE:

• Constituția României revizuită, republicată în Monitorul Oficial al României, prima parte, nr. 767/ 31.X.2003.

• *Tratat instituind o Constituție pentru Europa* – text comentat și adnotat-, Ministerul Afacerilor Externe, octombrie 2004, București – traducere

neoficială a MAE.

• *Traite établissant une Constitution pour l'Europe*, Communautés européennes, 2005.

• *Version consolidée provisoire du traité établissant une Constitution pour l'Europe CIG 86/04*, Bruxelles 25 iunie 2004, <http://www.europa.eu.int>

□ SURSE INTERNET :

<http://www.euractiv.com>;

<http://www.europa.eu.int>;

<http://www.infoeuropa.ro>;

<http://www.euronews.net>;

<http://www.eurocritic.demon.co.uk/>;

<http://www.euro-sceptic.org/>

□ ARTICOLE DE PRESĂ (din perioada 08/06/204 – 28/06/2004)

Presă românească: România Liberă, Adevărul, Ziarul Financiar

Presă străină: Le Monde, Le Figaro, International Herald Tribune, The Economist, The Guardian.

CONSTITUȚIA EUROPEANĂ. DA SAU NU?

Mirela ATANASIU

The European Constitution aims to clarify the nature of the European Union, the extent of its powers and its relationship with its member states. While in most policy areas it does not significantly alter the Union's existing role, it contains important innovations in several areas, including the protection of fundamental rights, combating cross-border crime, the role of national parliaments in EU affairs, voting in the EU Council, and the conduct of the Union's foreign policy. It is intended to replace all existing EU Treaties with a single consolidated document.

Constituția reprezintă legea fundamentală a unui stat sau a unui grup de state. Ca urmare, Constituția Europeană trebuie să conțină prevederi care să răspundă necesităților comunității europene. Constituția trebuie să fie întocmită ținând cont de câteva repere: instituțiile utilizate și competențele lor, politicile interne și externe stabilite, metodele de implementare, valorile susținute, drepturile cetățenilor. Aceasta va defini contextul în care Uniunea Europeană are competențe, fără a înlocui constituțiile naționale ale statelor „bătrânului continent”.

Ce ne oferă Constituția Europei?

Constituția „pentru toți” este un pas vital în construcția noii arhitecturi europene. Este destinată să întâmpine provocările unei Europe largite: o comunitate cu 25 de state membre și 450 de milioane de locuitori, în condițiile în care fenomene economice, sociale și militare dintre cele mai radicale și amenințătoare ne încearcă continentul. Numai cei capabili de a respecta valorile acesteia pot deveni membrii Uniunii Europene și asupra membrilor săi se pot lua măsuri pentru nerespectarea acestora.

Punctual, noua Constituție oferă europenilor:

- garantarea unui model de societate european,

bazat pe pluralism, nediscriminare, toleranță, justiție, solidaritate și drepturi egale, indiferent de sex, precum și respectarea valorilor comune: demnitate umană, libertate, democrație, egalitate, drepturi ale omului și cetățeanului;

- libertăți fundamentale, cum ar fi: libertatea de mișcare a oamenilor, bunurilor, serviciilor și capitalurilor și libertatea de a se stabili oriunde pe teritoriul Uniunii Europene, fără discriminări de vreun fel;

- cetățenie europeană, pentru toți cetățenii statelor membre ale Uniunii, acordată pe lângă cea națională, pe care nu o înlocuiește, dar conform căreia se obțin drepturi adiționale, cum sunt: rezidență oriunde pe teritoriul Uniunii, dreptul de a vota sau propune un candidat la alegerile Parlamentului European și la alegerile municipale în țara de rezidență, protecție diplomatică și consulară în toate celelalte state membre, dreptul de a te adresa instituțiilor și organelor de consiliere ale Uniunii în orice limbă prevăzută în Constituția Europei și de a obține răspuns în aceeași limbă;

- o Cartă a drepturilor fundamentale ce garantează demnitatea umană, dreptul la viață, interzicerea tratamentelor inumane sau degradante, dreptul la libertate și securitate, respectul pentru viața intimă și de familie, libertatea de gândire și religie, libertatea de expresie și informare, dreptul la educație, libertatea de a dezvolta o afacere, de a deține o proprietate, egalitate în fața legii, respectul pentru diversitatea culturală, lingvistică și religioasă, egalitatea între bărbați și femei, libertatea unui proces corect în justiție, prezumpția de nevinovăție și dreptul de a te apăra etc.;

- mai multă solidaritate. Dacă un stat membru este victimă a unui dezastru, indiferent dacă e urmarea unui atac terorist sau unei catastrofe naturale, statele Uniunii vor reacționa conjugat – dacă este nevoie, chiar prin mijloace militare – pentru ajutorarea statului respectiv;

- îmbunătățirea vieții democratice a cetățenilor Uniunii. Aceasta constă în noile obligații impuse

instituțiilor europene cu privire la consultațiile acordate societății civile, transparența și deschiderea procesului de luare a deciziilor și accesul la documente. A fost introdus dreptul la inițiativă al cetățenilor Uniunii, care constă în faptul că, dacă cel puțin un milion de cetățeni dintr-un anumit număr de state membre au o doleanță, Comisia poate fi convinsă să o agreeze în liniile dorite de acești cetățeni.

- obiective împărtășite ce privesc pacea și bunăstarea cetățenilor, un climat de libertate, securitate și justiție, o piață unică imensă și libertate de concurență, dezvoltare susținută prin îmbinarea considerațiilor economice și sociale cu cele de mediu înconjurător, progres tehnic și științific, protecție socială și justiție, protecția drepturilor femeilor și copiilor, coeziune teritorială, economică și socială bazată pe solidaritatea statelor membre, apărarea și prezervarea moștenirii culturale a Europei.

Istoric

25 martie 1957 – 6 țări (Belgia, Franța, Germania, Italia, Luxemburg și Olanda) au semnat **Tratatul de la Roma**, punând bazele Comunității Economice Europene (CEE). Acesta a fost “big bang”-ul nașterii Convenției Europene.

Actul Unic European, semnat în **1986**, a dat posibilitatea Uniunii de a crea o piață unică și de a stabili pe teritoriul său libertatea de mișcare a oamenilor, bunurilor, serviciilor și capitalurilor, demers de care beneficiază acum cetățenii Europei din sectorul comercial.

1992 – **Tratatul de la Maastricht** a permis Uniunii să înainteze în proiectul ei, prin: introducerea unei monede unice, o politică externă comună, cooperarea în justiție și afacerile interne.

Tratatul de la Amsterdam din 1997 și **Tratatul de la Nisa din 2001**, deși moderate cu succes, au fost caracterizate de o slabă rezolvare a celor mai multor probleme instituționale, de importanță capitală.

15 decembrie 2001 – **Declarația de la Laeken** – șefii de stat sau guvern ale celor, pe atunci, 15 state membre ale Uniunii Europene au decis creionarea „Convenției Europene”, cu scopul de a stabili un text pentru amendarea tratatelor europene existente.

La 28 februarie 2002 și-a început lucrările **Convenția Europeană**, sub președinția lui Valéry Giscard d’Estaing, compusă din 105

membri (reprezentanți ai statelor membre sau candidate, parlamentelor naționale ale acestora, dar și ai Parlamentului și Comisiei Europene). Erau prezenți, de asemenea, și 13 observatori ce reprezentau comitetele regionale, comitetul economic și social etc. Toate sesiunile Convenției au fost deschise publicului și puternic mediatizate, creându-se și grupuri de lucru ce ofereau consultații extensive pentru reprezentanții organizațiilor societății civile. La **10 iulie 2003**, după o muncă asiduă, s-a ajuns la un proiect consimțit al tratatului ce va stabili Constituția Europei.

În perioada **4 octombrie 2003 – 18 iunie 2004**, proiectul a fost înaintat unei **Conferințe Interguvernamentale**, compuse din reprezentanții guvernelor actualelor și viitoarelor state membre.

29 octombrie 2004 – **semnarea Constituției, la Roma**, de către reprezentanții a 25 de state membre.

Instituțiile Constituției Europene¹

Instituțiile au datoria de a se ghida după principiile elementare ale Constituției²:

- principiul ce guvernează alocarea puterilor Uniunii;
- principiul legității, conform principiilor de subsidiaritate și proporționalitate ale exercitării competențelor;
- principiul întâietății legii Uniunii;
- principiul obligației statelor membre de a implementa legea Uniunii.

Parlamentul European³, împreună cu Consiliul de Miniștri, va adopta legislația și va exercita funcția bugetară, ca și funcțiile de consultație și control politic. Va alege președintele Comisiei Europene, la propunerea Consiliului Europei, care va trebui să ia în calcul rezultatele alegerilor. Acesta va aproba și Comisia ca un întreg. Numărul de membri ai Parlamentului va fi limitat la 750.

Consiliul Europei⁴ va deveni o instituție reală. Președinția actuală va fi înlocuită cu una permanentă, dar cu puteri limitate, aleasă de o majoritate clară dintre membrii săi și va fi reînnoită la doi ani și jumătate. Regula generală de adoptare a deciziilor va fi consensul. Consiliul va defini prioritățile politice, dar nu va exercita funcția legislativă.

Consiliul de Miniștri al Uniunii Europene⁵. Constituția susține crearea unui Consiliu de Afaceri Externe condus de Ministerul Uniunii Europene

pentru Afaceri Externe, separat de Consiliul Afacerilor Generale. Cel din urmă va continua să asigure coerența deliberărilor Consiliului cu ajutorul Comitetului Reprezentanților Permanenți. Întâlnirile formațiunilor speciale ale Consiliului se vor împărți în două: una pentru deliberările publice legislative și cealaltă pentru cele non-legislative, în vederea asigurării cerințelor de transparență.

Ministerul European pentru Afaceri Externe⁶ reprezintă o inovație instituțională propusă de Convenție. Ministrul European pentru Afaceri Externe, numit de Consiliul Europei printr-o majoritate de voturi și cu acordul președintelui Comisiei, va pune în aplicare politica externă comună și de securitate a Uniunii, va fi șeful Consiliului Afacerilor Externe și va avea, de asemenea, și funcția de vicepreședinte al Comisiei. Din această postură, ministrul va fi responsabil pentru materializarea politicii externe a Uniunii ca un întreg, va avea puterea de propunere și reprezentare a Uniunii, singur sau alături de Comisie, și va fi ajutat de un Serviciu de Acțiune Europeană Externă.

Comisia Europeană⁷ are putere de inițiativă legislativă. Va fi alcătuită, până în 2014, din câte un reprezentant al fiecărui stat membru, apoi va avea un număr egal de reprezentanți cu 2/3 din numărul de state membre, aleși prin rotație. Președintele Comisiei va fi ales de Parlamentul European și are competențe ce privesc reunirea reprezentanților, alocarea portofoliilor și dreptul de a cere demisia unui reprezentant.

Curtea de Justiție⁸ are competențe în principal în aria libertății, securității și justiției și în anumite aspecte de politică externă.

Conservatori sau integraliști?

În prezent, Constituția Europei se află în faza de ratificare, ce a început din 2004 și urmează să se desfășoare pe o perioadă de 2 ani, pentru ca, în 2006, să atingă completa ratificare.

Pe 10 ianuarie a.c., clădirea Parlamentului European din Strasbourg a răsunat de puternice ovații la anunțarea rezultatului votului asupra ratificării: 500 voturi „pentru”, 137 „împotrivă” și 40 de abțineri. Președintele Parlamentului European, Josep Borrell, a declarat cu această ocazie: *Rezultatul votului nu lasă loc îndoielii asupra sprijinului pe care Parlamentul European l-a acordat Constituției.*

Trei țări au dat deja undă verde Constituției Europei: Lituania (11 noiembrie 2004), Ungaria (20 decembrie 2004) și Slovenia (1 februarie 2005). Spania este prima țară care a supus problema votului direct al populației. Spaniolii au început să voteze de duminică, 20 februarie, prin referendum. *Astăzi luăm o decizie de mare importanță pentru viitorul unei Europe unite, ca și pentru Spania, pentru viitorul și bunăstarea ei*, a declarat primul-ministru spaniol Jose Luis Rodriguez Zapatero. Aprobarea Spaniei părea sigură, dar nu era garantată prin nici o metodă. Ultima trecere în revistă arăta 51,2% „pro”, însă electoratul are o marjă de eroare de 2%, așa că lupta încă nu se terminase în peninsula Iberică. Primele rezultate ale votului arătau că aproape 80% din cei care s-au prezentat la urne s-au pronunțat pentru aprobarea documentului menționat. Rezultatele referendumului nu au valoare juridică, Cortesuri (parlamentul spaniol) va avea ultimul cuvânt în această problemă. Datele statistice arată că spaniolii nu s-au arătat interesați de acest referendum. Dovadă stă faptul că numai 40% din cetățenii cu drept de vot s-au prezentat la urne, procentajul fiind cel mai scăzut dintre referendumurile organizate după încheierea în 1975 a dominației lui Franco.

Analiștii politici sunt de părere că adoptarea prin referendum de către spanioli a Tratatului privind Constituția Europeană constituie un important eveniment în procesul de integrare europeană. Așa cum a arătat primul-ministru spaniol, Jose Luis Rodrigues Zapatero, actualul referendum marchează faptul că Spania a deschis și mai larg poarta către o Europă mai unită și mai puternică, având o importanță semnificativă atât pentru Spania, cât și pentru întreaga Europă.

Același referendum va favoriza procesul de integrare a Spaniei în Uniunea Europeană. După numărarea a 93,54% din voturi, rezultatul a fost cât se poate de evident, o puternică susținere pentru documentul european, 76,49% dintre votanți fiind pentru. Conform sondajelor de opinie efectuate la ieșirea de la urne, o opoziție semnificativă s-a înregistrat doar în zona bască și în Catalonia. Aici, partidele separatiste s-au opus Constituției, spunând că aceasta nu recunoaște identitatea lor regională. Referendumul are doar valoare consultativă, și parlamentul va fi cel chemat să aprobe în ultimă instanță Constituția Europeană. Regele Juan Carlos a fost printre primii care și-au exprimat votul. Primul-ministru spaniol a declarat, după ce

a votat: *Astăzi luăm o decizie de o mare importanță pentru viitorul unei Europe unite și care este foarte importantă, de asemenea, și pentru Spania.* Printre primele personalități străine care s-au grăbit să își exprime felicitările după aflarea rezultatului referendumului s-a numărat și președintele francez. Acesta, participant efectiv în Spania la campania pro Constituție, a spus: *Acest "da" din partea cetățenilor Spaniei pentru Constituție și pentru Europa este un semnal clar și arată calea și altor țări ce vor ratifica tratatul în lunile care vin.*

Alte zece state membre europene, dintre care și cele mai sceptice, cum sunt Danemarca, Marea Britanie, Irlanda sau Franța, urmează să supună referendumului ratificarea. Franța urmează la urne în vară. Președintele Jacques Chirac este un susținător al Constituției Uniunii Europene, dar are mult de lucru pentru a-și convinge, până în iunie, concetățenii ce vor merge la vot. Punctul nevralgic al francezilor îl reprezintă moneda euro, stabilită ca monedă unică europeană, în urma Tratatului de la Maastricht.

Londra are timp să cântărească, pentru că trebuie să aștepte până la începutul lui 2006. Danezii au respins deja două dintre tratatele Uniunii Europene, în 1992 și 2000. Conducătorii politici, atât cei de la putere, cât și cei din opoziție, nu vor ca istoria să se repete, astfel că încearcă să-și convingă simpatizanții să încuviințeze ratificarea. Irlandezii sunt tot din partida celor care neagă un tratat al Uniunii Europene. În Polonia, rezultatul referendumului este ambiguu, de această dată, însă datorită lipsei de interes din partea cetățenilor, așa că, pentru asigurarea procentajului de 50% de participare la vot, astfel ca acesta să fie valid, guvernul l-a combinat cu alegerile naționale.

Constituția nu este supusă referendumului în toate statele Europei. Germania, cea mai populată țară europeană dintre cele cu drept de vot, supune tratatul în ambele Camere ale parlamentului, fiind necesară o majoritate de două treimi pentru ratificare. Pe 23 februarie, Camera superioară, Bundesrat, a început dezbaterile asupra ratificării. În mai puțin de o săptămână, Camera inferioară, Bundestag, avea problema pe agenda de zi. Cele mai mari partide ale țării, Social-Democrații și Conservatorii Creștini-Democrați, sunt în favoarea

Constituției. Ministrul de Externe Joschka Fischer a declarat că dorește ca procesul de ratificare să se termine până la vacanța parlamentară de vară.

Până în octombrie 2006, toate cele 25 de țări trebuie să fi amendat Constituția în modul în care consideră de cuviință. Dacă o singură țară respinge Constituția, există două alternative: reelaborarea documentului și renegocierea calității de membru UE al statului respectiv. Dacă toate țările o ratifică, va deveni obligatorie în 2007, introducând noi posturi în Uniunea Europeană, cum ar fi cel de ministru de externe și cel de președinte al Uniunii Europene.

BIBLIOGRAFIE:

1. **Manualul Consiliului Europei**, Biroul de informare al Consiliului Europei la București, R.A. Monitorul Oficial, București, 2003.
2. *Draft Treaty Establishing a Constitution of Europe*, adoptat la summit-ul Uniunii Europene de la Salonic, 27 iunie 2003.
3. www.dw-world.de/dw/article/0,1564,917733,00.html.
4. www.dw-world.de/dwelle/cda/detail/dwelle.cda.detail.download.
5. europa.eu.int.

NOTE:

- ¹ Draft Treaty Establishing a Constitution of Europe, titlul IV, Cap. I, art. 18.
- ² Idem.
- ³ Draft Treaty Establishing a Constitution of Europe, titlul IV, Cap. I, art. 19.
- ⁴ Draft Treaty Establishing a Constitution of Europe, titlul IV, Cap. I, art. 20.
- ⁵ Draft Treaty Establishing a Constitution of Europe, titlul IV, Cap. I, art. 22.
- ⁶ Draft Treaty Establishing a Constitution of Europe, titlul IV, Cap. I, art. 27.
- ⁷ Draft Treaty Establishing a Constitution of Europe, titlul IV, Cap. I, art. 24.
- ⁸ Draft Treaty Establishing a Constitution of Europe, titlul IV, Cap. I, art. 28.

VULNERABILITĂȚILE ȘI PROVOCĂRILE ECONOMICO-FINANCIARE

General-maior Constantin NĂSTASE

Lumea se reconstruiește într-un spațiu de nesiguranță, stres și instabilitate. Aproape tot ce se întreprinde poartă, deopotrivă, amprenta incertitudinii, sau a unor certitudini limitate, dar și pe cea a speranței. Incertitudinile sunt un rezultat, speranța este un proiect. Toate acestea țin, deopotrivă, de realități, interese, proiecte și, adesea, de iluzii. Realitățile, interesele și proiectele au câteva coordonate comune, dintre care cele mai importante sunt cele economice și financiare. La urma urmei, economia și finanțele sunt cel mai concret și cel mai dinamic produs al activității omenesci și, totodată, cel mai palpabil suport al acesteia. De aceea, interesele se confruntă în primul rând în domeniul economic și în cel financiar, iar politica cea mai concretă, cea mai dinamică, cea mai fermă și, în același timp, cea mai flexibilă – care se definește totdeauna ca sinteză a interesului – este cea economico-financiară. Nimic nu există și nu poate exista pe lumea aceasta fără o dimensiune economică și financiară. Progresele unei societăți sunt, în primul rând, progrese economice. Potențialul unei societăți este, în primul rând, dimensionat economic și financiar.

Acest spațiu al vieții și viețuirii omenirii pe planeta Pământ, care pare cel mai solid și cel mai concret, rămâne, totuși, cel mai sensibil și cel mai vulnerabil, iar cel mai teribil război care se desfășoară astăzi pe planetă nu este cel care produce morți și răniți – războiul frontalier al armelor –, ci războiul frontalier al economiilor, adică, războiul economic. Acest tip de război rezultă din conflictualitatea economică și face parte din ceea ce putem numi război continuu sau război permanent. Clausewitz definea războiul ca fiind o continuare a politicii cu mijloace violente, mai exact, o modalitate violentă de punere în operă a unei politici. Unii dintre strategii de azi susțin că războiul nu este o continuare a politicii, ci un sfârșit al ei, întrucât armele nu continuă dialogul

politic, ci intră în acțiune atunci când și acolo unde acesta se sfârșește.

Ei, bine, aceste constatări – extrem de subtile și de realiste – au de multe ori un suport economic, se desfășoară, așadar, în spațiul politicii economice. Chinezul Sun Tzi, în „Arta războiului“, și indianul Kotilya, în „Arthashastra“, îi sfătuiau pe beligeranți să aibă în vedere, în primul rând, întreprinderile adversarului, să-i distrugă suportul economic al războiului, de unde rezultă că, în Antichitatea stabilizată, se recomanda aplicarea, în confruntările armate, a unor strategii indirecte, întrucât lovirea resurselor însemna, de fapt, în concepția acestor primi mari strategii ai omenirii, distrugerea economiei adversarului, adică a suportului economic și material al războiului.

În același timp, însă, strategia de distrugere a economiei adverse se constituie într-un domeniu relativ independent, care presupune un sistem de acțiuni specifice. Dacă războiul armelor de foc se încheie o dată cu ultima bătălie sau cu lichidarea consecințelor acesteia, cel economic se continuă prin mijloace extrem de subtile și se concretizează, în fiecare zi, printr-un sistem de bătălii, adesea invizibile, dar prezente ca un fluid în fiecare colț al planetei, pentru piețe, tehnologii și resurse.

Caracteristici

Provocările și vulnerabilitățile economice și financiare sunt numeroase și complexe. Întregul sens al existenței societății omenesci constă într-o competiție pentru putere, mai exact, pentru mijloacele și mecanismele puterii, care sunt, în primul rând, economice și financiare. Resursele energetice și de materii prime nu reprezintă însă totdeauna un factor de putere. În general, țările care dispun de resurse nu sunt printre cele mai puternice. Toate țările din Orientul Mijlociu sunt sărace, deși aici se află cel mai mare rezervor de hidrocarburi în

exploatare. Provocările începutului de secol sunt, în esență, provocări economice. Ele se conturează și se derulează însă în situații complexe, atipice, cu totul nefavorabile noilor politici mondialiste și, corespunzător, noului curs strategic. Lumea este, astăzi, mai mult ca oricând, disproporționată și asimetrică. Disproporția constă în decalajele imense, asimetria în disproporționalitatea strategiilor de confruntare și de impact, precum și în modul în care fiecare folosește vulnerabilitățile celuilalt.

Provocările economice și financiare ale începutului de secol rezultă, în primul rând, din caracteristicile spațiului economic și financiar, din dialectica extrem de fluidă, dar și extrem de solidă a confruntării și stabilității. Pentru că, orice s-ar spune, acest război economic continuu și imens nu dărâmă, ci construiește.

Printre caracteristicile provocărilor economice și financiare pot fi următoarele:

- accentuarea caracterului transfrontalier;
- cibernetizarea;
- gigantismul;
- virtualitatea;
- accentuarea decalajelor;
- dominanța marilor corporații economico-financiare;
- fermitatea;
- confluența;
- fluiditatea;
- dinamismul;
- constructivismul;
- falia.

Unele dintre aceste caracteristici sunt complementare, altele sunt contradictorii și chiar exclusiviste. Dar ele se constituie într-un sistem pe care se definește, în mare măsură, configurarea economică, politică și socială a lumii.

Organizațiile și organismele internaționale, economice, politice și de securitate, între care se detașează ONU, UE și NATO, au un rol excepțional în gestionarea acestor caracteristici, precum și a provocărilor și vulnerabilităților care însoțesc din ce în ce mai mult noul tip de societate care, volens-nolens, se construiește în acest început de secol. De unde rezultă că lumea devine și trebuie să devină din ce în ce mai conștientă și mai responsabilă în ceea ce privește destinul ei.

Simetrie, disimetrie, asimetrie în dinamismul economic-financiar

Asimetria economică, deși este, în mare parte, o consecință a decalajelor, nu se confundă cu acestea și nu se reduce la acestea. Ea provine mai ales din incompatibilitatea interacțiunilor și din subtilitatea intereselor. Deși lumea trăiește în același univers economico-financiar, acest univers nu este la fel pentru toată lumea. În timp ce marea finanță acționează într-o rețea specifică, în expansiune, care promovează și favorizează un anumit tip de relații, restul lumii așteaptă și profită de consecințele acestui joc strategic, sau, pur și simplu, le suportă, fără să înțeleagă mare lucru din ceea ce se întâmplă în spațiul politicii financiare și al instrumentelor acesteia. Finanțele își extrag substanța nu neapărat din rotația mai mult sau mai puțin accelerată a masei monetare, deci, din politicile financiare speculative, cât mai ales din mecanismele de acoperire economică, adică, din sistemul economic productiv. Acesta și numai acesta este generatorul cel mai sănătos și cel mai eficient – și singurul – al resursei financiare. La rândul lui, acest sistem nu poate exista decât în măsura în care este finanțat și integrat în grila de reconfigurare permanentă a mediului economico-financiar, cu toate elementele, structurile și funcțiunile sale.

Există o bătălie continuă în rețeaua specifică sferei finanțelor, concretizată în interacțiunile și confruntările dintre politicile financiare, structurile și funcțiunile megasistemelor financiare, în care intervin sistemele bancare, mecanismele speculative și alte elemente, supuse unui determinism dinamic și complex. Această bătălie se desfășoară cu preponderență în spațiul resurselor și pe piața de capital. Ea produce, la rândul ei, prin determinare directă sau prin inducție, un lanț neîntrerupt și haotic de bătălii în spațiul economic. Cu alte cuvinte, o analiză riguroasă a dinamismului economico-financiar trebuie să facă apel nu doar la teoria statisticii, ci și la teoria haosului.

Prin statistică se pot determina, în linii generale, sensul sau sensurile evoluției economice și anumite determinări ale sistemelor financiare, dar nu pot fi explicate mecanismele extrem de subtile, de sofisticate și, de cele mai multe ori, imprevizibile ale dinamismului economico-financiar.

Care sunt, din perspectivă economico-financiară, realitățile și cum pot fi ele cunoscute și

influențate? În ce măsură poate fi controlat războiul economic? Care este sfera lui de cuprindere în momentul de față?

Înainte de toate, ar trebui să identificăm măcar câteva dintre amenințările economico-financiare cu care se confruntă societate actuală, urmând ca, în măsura posibilului, să încercăm să le regăsim în ceea ce am numit război economic.

Există cel puțin trei tipuri de pericole și amenințări:

- de sistem;
- de proces;
- asimetrice.

Pericolele și amenințările de sistem rezultă din dinamica evoluției structurilor sistemelor economice și financiare și constau, în general, în incompatibilitățile care se creează (automat sau voit) între acestea. Printre cele mai semnificative ar putea fi și următoarele: amenințările de corporație; amenințările oligarhice; amenințările de falie.

Acestea sunt, în general, tipuri de pericole și amenințări politice și strategice, iar sfera lor de cuprindere și de manifestare se definește, deopotrivă, la nivel planetar și la nivel regional, dar și la nivel național, de ramură și chiar de întreprindere.

Sensul de manifestare a acestor tipuri de amenințări este omnidirecțional. Spre exemplu, amenințările de corporație vizează: corporațiile (de la corporație la corporație, bătăliile intercorporații); ramurile economice; economiile naționale; întreprinderile.

Unele dintre aceste amenințări fac parte din natura evoluției structurilor sistemelor economice, altele sunt efectiv provocate și reprezintă modalități de înfruntare, confruntare sau de descurajare în veșnica bătălie pentru resurse, tehnologii și piețe.

Amenințările de oligarhie sunt, de asemenea, omnidirecționale și mult mai periculoase decât cele de corporație și de sistem, întrucât creează dominanță în același spațiu economic și financiar.

Amenințările de falie sunt o consecință a rupturilor create între mari sisteme economice și politice, cum a fost, spre exemplu, falia dintre economia de tip socialist și cea de tip capitalist. Dar și în interiorul economiei de tip capitalist se creează numeroase falii. Acestea sunt însă vremelnice și alternează cu numeroase zone de confluență, creând acel dinamism dramatic în care rechinul mare îl înghite pe cel mic, atât în apele foarte tulburi, cât și în cele foarte liniștite. Dar tot aici apar o mulțime de competențe și posibilități,

piața reglând atât sistemul financiar, cât și pe cel al producției și desfacerii. În aceste condiții, rechinul mare nu mai are suficient spațiu de desfășurare, întrucât rechinii mai mici sunt mult mai rapizi, mai agresivi și mai siguri pe ei.

Pericolele și amenințările de proces sunt și vor rămâne totdeauna cele mai complexe.

Dar cele mai dramatice pericole și amenințări economico-financiare sunt cele asimetrice. Acestea se înscriu, în linii generale, în spectrul pericolelor și amenințărilor de proces, dar de cealaltă parte a axei, în zona negativă. Cele mai frecvente tipuri de amenințări din palierul asimetric sunt următoarele: economic subterană; spălarea banilor; traficul ilegal de persoane, droguri, armament; terorismul economico-financiar.

Lumea se coalizează din ce în ce mai mult împotriva economiei subterane, traficantilor de droguri, de persoane și de arme, procesului de spălare a banilor etc. Dar și lumea de sub axă reprezintă o realitate care există și amenință, care folosește cu inteligență și iscusință vulnerabilitățile societății normale, deosebit de mari în această etapă de trecere de la societatea post-industrială la societatea bazată pe informație și cunoașterea științifică profundă și cvasicompletă.

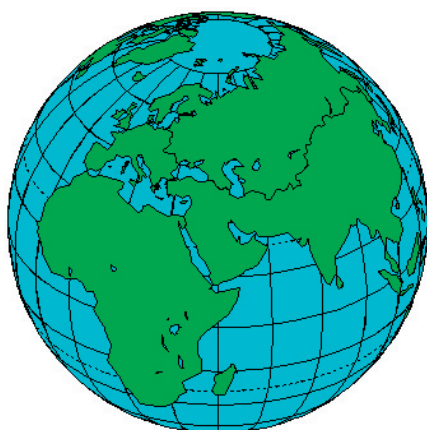
Concluzie

Responsabilitatea realităților, provocărilor, riscurilor și amenințărilor economice și financiare, ca și cea a reacțiilor la acestea, este în primul rând politică. Nici întreprinderile și nici băncile nu sunt cele care fac lumea mai bună, ci acea politică responsabilă, care exprimă sinteza intereselor întregii lumi și a fiecărui om în parte, care folosește economia și finanțele în acest scop.

Finanțele și economia nu fac altceva decât să pună în operă un concept politic, să dezvolte, după strategii mai bine sau mai puțin elaborate, o politică economică și financiară rațională și eficientă. În același timp, interesele economice și cele financiare se constituie într-un solid suport al politicii. Din modul în care se îmbină aceste interese, ca factor determinant, cu responsabilitățile sociale, ecologice, culturale și militare depinde calitatea unei politici economice și financiare care să elaboreze decizii favorabile unor soluții pozitive pentru securitatea economică, socială, ecologică și militară a întregii planete și a fiecăruia dintre noi.

CERINȚE OPERAȚIONALE ALE APĂRĂRII NUCLEARE, BIOLOGICE ȘI CHIMICE ÎN ETAPA ACTUALĂ

*General de brigadă dr. Nicolae POPESCU
Maior Viorel STAMIN*

Argument

*„...Alianța este din nou ‘back in business’ ... Pentru că terorismul, **proliferarea armelor de distrugere în masă** și așa-numitele state falimentare ne fac să ne confruntăm cu provocări pe care le putem domina numai prin cooperarea transatlantică.”*

Jaap de Hoop SCHEFFER -
secretarul general al NATO¹

În baza statutului de țară membră NATO și a cerințelor impuse de schimbările radicale survenite în natura riscurilor cărora trebuie să le facă față Alianța Nord-Atlantică, de la bipolaritatea geopolitică a lumii din perioada Războiului Rece la amenințările actuale *multidimensionale* și *multidirecționale*, este determinantă o reevaluare corespunzătoare a strategiei privind riscurile CBRN².

Forțele armate trebuie să fie capabile nu numai să se apere împotriva atacurilor convenționale,

dar și să fie eficiente în conducerea operațiilor pe perioade prelungite într-un mediu NBC³. Aceste ultime condiții pot rezulta din întrebuințarea agenților CBRN, din emisiile altele decât atacul (EADA) și din ambele situații.

Pericolul nuclear, biologic și chimic (NBC) în cadrul mediului de securitate global și relațiile dintre principiile Protecției Forțelor și Apărarea NBC, impactul lor asupra capacității operaționale a forțelor armate, desfășurate într-un teatru de război, impun noi abordări privind problematica Apărării NBC.

Comandamentul Suprem al Puterilor Aliate din Europa - SHAPE - apreciază că apărarea NBC (CBRN) este prioritate de nivel înalt și, în consecință, antrenamentul și pregătirea forțelor Alianței, în acest domeniu, sunt esențiale; scopul pregătirii poate fi o prezentare normală și înțelegerea de către comandanți și statele lor majore a riscurilor determinate de armele CBRN și mijloacele lor de întrebuințare.

De aceea, oferim o sursă autorizată de informare privind analiza și cerințele operaționale ale domeniului apărării NBC, căile de urmat pentru dezvoltarea ulterioară a acestuia ca gen de armă care protejează și sprijină comandamentele și forțele pentru a le asigura libertatea de acțiune în medii cu riscuri CBRN.

1. Riscurile CBRN

„Astăzi, când am pășit într-o fază pe care o putem numi ‘perioada de după 11 Septembrie’(...) terorismul apocaliptic, proliferarea armelor de distrugere în masă și spectrul altor state falimentare ne pun în fața unor noi pericole, nemăiîntâlnite nicicând în istorie.”

Lord George ROBERTSON⁴

Riscul CBRN, prin toate componentele sale, se

manifestă sub diferite forme: existența stocurilor de muniții NBC, neacceptarea deliberată, complexitatea și costurile ridicate ale distrugerii (neutralizării) acestora; proliferarea CBRN, atât din punctul de vedere al munițiilor, cât și al vectorilor; refuzul (amânarea) aderării sau nerespectarea deliberată a angajamentelor asumate, a tratatelor internaționale de reducere a armelor CBRN; interesul (preocupările) manifestate pentru achiziționarea (producerea) de arme CBRN de către state recunoscute oficial ca posesoare; amenințarea și întrebuițarea acestor arme în unele conflicte locale; terorismul și comerțul ilegal cu arme CBRN, dezvoltarea schimburilor economice (transferurile de tehnologie) și interesul politic și financiar aferent.

Totuși, *proliferarea CBRN* constituie încă o amenințare directă la adresa populațiilor din țările Alianței, teritoriilor și forțelor acestora. Forțele armatelor statelor membre NATO au nevoie, după o evaluare realistă și continuă a amenințărilor și riscurilor CBRN, „**de o politică, o doctrină, o organizare, o echipare și pregătire potrivită**”²⁵ pentru ca apărarea NBC să fie suficientă și eficientă.

Existența și încercările de a vinde sau achiziționa arme nucleare, substanțe radioactive (formă a terorismului nuclear), arme chimice și arme biologice constituie un factor semnificativ de amenințare ce trebuie luat în considerare pentru menținerea securității și stabilității în spațiul euro-atlantic. O altă amenințare o reprezintă materialele cu risc toxic industrial, datorită eliberărilor accidentale produse voit sau din eroare umană sau tehnologică sau acțiunilor deliberate ale adversarului la obiectivele economice de risc NBC.

Ca răspuns la proliferarea CBRN, Alianța a stabilit următoarele principii de bază: asigurarea coeziunii, unității strategice și solidarității Alianței, prin continuarea participării la pregătirile aliate de apărare într-un mediu de risc al proliferării NBC; menținerea libertății de acțiune; reasigurarea aliaților și partenerilor de coaliție despre posibilitatea certă a NATO de a răspunde și de a le proteja de amenințările și atacurile NBC; asigurarea, într-un termen foarte scurt, de proceduri complete și efective pentru rezolvarea crizelor; completarea eforturilor de non-proliferație cu capacități militare care să asigure scăderea pericolului armelor NBC; prioritatea asigurării capacităților necesare, în ordinea contribuției

acestora la realizarea obiectivelor Alianței; integrarea conceptelor NBC în cadrul proceselor de apărare, planificare a apărării, planificare operațională și de standardizare.

În acest context, alături de crearea Forței de Răspuns a NATO și dezvoltarea unei noi structuri de comandă a Alianței, unul dintre elementele esențiale îl constituie implementarea Angajamentelor de la Praga privind Capabilitățile (Prague Capabilities Commitment/PCC). Astfel, au fost identificate, în vederea îmbunătățirii, patru domenii-cheie: apărarea CBRN; superioritatea informațională; eficacitatea combativă; capacitatea de dislocare și sprijinul în operații.

Conducerea Alianței a aprobat implementarea a cinci inițiative de apărare împotriva armelor de distrugere în masă chimică, biologică, radiologică și nucleară (ADMCBRN), care vor asigura creșterea substanțială a capacității de contracarare. Acestea sunt: laboratorul mobil dislocabil de analiză CBRN; echipele de reacție la evenimente CBRN; înființarea Centrului de Excelență pentru apărarea împotriva armelor CBRN (inclusiv pentru antrenament cu agenți CBRN reali); rezerva de apărare biologică și chimică; sistemul de supraveghere a epidemiilor (bio).

2. Obiective și capacități

Apărarea NBC este o componentă a protecției forțelor și a sprijinului operațiilor acestora, pentru asigurarea libertății de acțiune în mediile cu riscuri CBRN. Din această definiție rezultă că **obiectivul principal** al Apărării NBC îl constituie **protecția și sprijinul** forțelor față de impactul strategic, operativ, tactic și psihologic determinat de întrebuițarea agenților CBRN/TIM, în scopul de a supraviețui mediilor CBRN și a continua operațiile în aceste medii, în vederea îndeplinirii misiunilor stabilite prin anticiparea folosirii acestora, asigurarea unei pregătiri și înzestrări performante și interoperabile cu structurile NATO.

În acest context, considerăm necesară îmbunătățirea capacităților naționale atât pentru contracararea și/sau limitarea efectelor unui eveniment CBRN de către forțele puse la dispoziția NATO, ca și pentru cele destinate apărării naționale, dezvoltând următoarele *direcții prioritare*: aplicarea Doctrinei Apărării NBC în Operații Întrunite; adoptarea unei concepții unitare privind instruirea în domeniul

Apărării NBC; reorganizarea, profesionalizarea și operaționalizarea structurilor de Apărare NBC; eficientizarea managementului Apărării NBC la toate eșaloanele; dezvoltarea logisticii Apărării NBC și asigurarea înzestrării structurilor cu echipamente și materiale de Apărare NBC performante/interoperabile NATO.

Până în prezent, România a acceptat, total sau parțial, în **Obiectivele Forțelor**, să implementeze următoarele **cerințe** în domeniul capacităților de apărare NBC:

- a) EG 4401 – Apărare NBC /protecție colectivă;
- b) EG 4410 – Apărare NBC/echipamente individuale de protecție;
- c) EG 4422 – Puncte de identificare și monitorizare a agenților NBC;
- d) EG 4423 – Sistemul de comunicare și informații NBC;
- e) EL 4461 – Sprijin de luptă al specialiștilor NBC.

EG-4401 – Apărarea NBC/Protecție colectivă.

Echipamentele de protecție colectivă (COLPRO) asigură odihna și recuperarea personalului care acționează în condiții/medii CBRN, fiind un mijloc pentru contracararea efectelor psihologice și fiziologice ce rezultă din întrebuințarea pe o perioadă extinsă a echipamentelor de protecție individuală NBC.

Conform EG-4401, **până la sfârșitul anului 2007** trebuie asigurată o protecție colectivă suficientă împotriva agenților chimici și facilități de odihnă și recuperare pentru 25% din forțele desfășurabile ce operează într-un mediu contaminat chimic.

Aceste facilități COLPRO trebuie să fie dislocabile și echipate cu adăposturi cu capacități de filtrare a agenților chimici. Ele pot fi sisteme cu filtrare prin suprapresiune și pot fi atât structuri portabile solide din prefabricate, cât și sisteme din materiale moi care se introduc în interiorul clădirilor și adăposturilor existente.

EG 4410 Apărare NBC/Echipamente individuale de protecție

Asigurarea *compatibilității, interschimbității și comunalității* echipamentelor individuale de protecție va reduce timpul de reacție la evenimentele CBRN și va minimiza problemele logistice specifice.

Până la sfârșitul anului 2006, este necesar să se asigure capacitatea de protecție individuală

sustenabilă și adecvată (incluzând aparate de respirat, costume de protecție, mănuși, ghete și mijloace de decontaminare individuală), pentru a conduce și susține operații într-un mediu CBRN.

EG 4422 – Puncte de identificare și monitorizare a agenților NBC

Preocuparea crescută a forțelor NATO privind amenințările de folosire a armelor NBC include și impactul substanțelor toxice industriale și a materialelor cu nivel scăzut de radiații asupra spectrului de operații potențiale ale NATO, inclusiv în cadrul scenariilor de răspuns la crize.

Până la sfârșitul anului 2009 este necesar să se dezvolte și să se implementeze *Sistemul de Avertizare și Raportare NBC (SARNBC)*, care să includă un sistem de detectare chimică multiagent dislocabil sau integrat care detectează, identifică, avertizează utilizatorii despre prezența agenților de război chimic de înaltă prioritate, sistem ce minimizează alarmele false și monitorizează gradul de risc. De asemenea, SARNBC trebuie să fie dotat cu detectori de radiație cu acționare de la distanță care pot detecta și monitoriza/măsura debitul dozei absorbite *gama, alfa, beta și de neutroni, inclusiv dozele mici ale debitelor absorbite (DMDA)*.

EG 4423 – Sistemul de comunicare și informații NBC

Sistemul informațional și de comunicare NBC trebuie să furnizeze comandanților și statelor majore informații și date precise despre situația CBRN, care să includă datele despre vulnerabilitatea și riscul CBRN, astfel încât să poată fi luate cele mai eficiente contramăsuri.

Urmărirea spațiului de luptă pe un sistem digital presupune ca ofițerii NBC să fie echipați cu sisteme automate și senzori de legătură care permit accesul la informațiile CBRN, pe baza cărora concep cursuri optime de acțiune care reduc riscul asupra forțelor operaționale.

Ofițerii NBC trebuie să aibă acces la o gamă largă de informații CBRN din baza de date, de la serviciul de informații sau cel meteorologic, de la sistemele multimedia și de cercetare topografică.

EL 4461 – Sprijin de luptă al specialiștilor NBC

NATO solicită capacitate specializată NBC pentru a sprijini atât operațiunile de război, cât și operațiunile de sprijin al păcii (PSO) desfășurate într-un potențial mediu contaminat CBRN. Se mai cer, de asemenea, mijloace specializate NBC în teatrul de operații pentru a asigura Apărarea NBC

a *punctelor esențiale* pentru misiune.

Prin acest obiectiv se urmărește realizarea a două **cerințe** esențiale: operaționalizarea structurilor de Apărare NBC prevăzute în Pachetul de Forțe NATO și asigurarea forțelor, începând cu eşalonul batalion (similar), cu specialiști NBC.

Operaționalizarea structurilor de Apărare NBC prevăzute în Pachetul de Forțe NATO cuprinde:

a) Un pluton de decontaminare, inclus în Batalionul Multinațional de Apărare CBRN – cerință realizată în anul 2004 (entitate structurală deja **certificată NATO**);

b) O companie de decontaminare RBC, cu termen de operaționalizare în anul 2005;

c) O companie de cercetare NBC, cu termen de operaționalizare în anul 2007;

d) Un comandament de batalion și două companii de decontaminare RBC, cu termen de operaționalizare în anul 2009.

Asigurarea forțelor, începând cu eşalonul batalion (similar), cu specialiști NBC oferă consiliere comandanților în domeniul Apărării NBC, conform standardului de eficiență pentru apărare NBC, SMO-50007.

3. Concluzii

Proliferarea ADMCBRN este unanim recunoscută ca o serioasă amenințare în cadrul spectrului operațional - de la proiecția/desfășurarea forțelor până la acțiunile finale încheiate cu stabilizarea și impunerea păcii.

Statutul actual al României, de membru al Alianței Nord-Atlantice, ridică la un înalt nivel de responsabilitate abordarea amenințărilor CBRN și a modalităților de răspuns la acestea.

Analizând evoluția tehnicii de specialitate pe plan mondial, rezultă că echipamentele și materialele de apărare NBC au caracteristici tehnico-tactice în mare parte depășite. Sperăm să recuperăm acest handicap, prin implementarea Concepției de înzestrare a armatei române cu materiale și echipamente de apărare NBC, înzestrare programată a se realiza etapizat, pe termen scurt (2005-2006), mediu (2007-2010) și lung (2010-2015), cu prioritate pentru structurile destinate NATO prin Obiectivele Forței.

Planificarea, organizarea și înzestrarea elementelor de Apărare NBC sunt o **responsabilitate națională**, dar rezultatele capabilității trebuie să îndeplinească obiectivul de

Apărare NBC al NATO, menținerea libertății de acțiune politică și militară, în condițiile amenințării sau utilizării armelor CBRN.

Pentru a putea acționa eficient, atât astăzi, cât și în viitor, Apărarea NBC trebuie să se modernizeze și să-și schimbe în totalitate orientarea, potrivit noilor misiuni, capacități și structuri instituționale ale Alianței.

Este puțin probabil ca riscurile CBRN să se diminueze, ci este foarte probabil să crească în complexitate, iar disponibilitatea capabilității de apărare specializată CBRN este un factor crucial în apărarea împotriva terorismului.

NOTE:

¹ *NATO pe drumul spre Istanbul*, în revista Europäische Sicherheit, Germania, nr.4, aprilie 2004.

² Termenul CBRN (Chimic, Biologic, Radiologic și Nuclear) este uneori folosit în locul termenului NBC pentru a separa armele de distrugere în masă nucleare de cele radiologice.

³ Conform **Doctrinei Aliate Întrunite pentru Apărare NBC**, AJP – 3.8.

⁴ *Viitorul Alianței Nord-Atlantice*, în revista Europäische Sicherheit, Germania, nr. 12, 2003.

⁵ Cerință stipulată în cadrul **Doctrinei Aliate Întrunite pentru Apărare NBC**, AJP – 3.8.

„CÂINELE DE PAZĂ” ÎN LESĂ. REFLECȚII ASUPRA REGULILOR DE ANGAJARE

Colonel R.M. EITING (Olanda)

Locotenent-colonel J.S.van DUURLING (Olanda)

INTRODUCERE

Tema regulilor de angajare (ROE) se bucură de un interes crescut, nu doar în cadrul forțelor armate olandeze – interes vizibil atât în situațiile practice, în timpul operațiunilor și exercițiilor, în centrele de pregătire, cât și în literatura de specialitate¹. Acesta nu este însă un fenomen foarte nou. ROE – cunoscute sub un alt nume – au existat întotdeauna ca mijloace de administrare și reglare a acțiunilor efectuate de forțele militare. Totuși, spre deosebire de armata americană și cea britanică, de exemplu, în cadrul Armatei Regale Olandeze (RNLA) acceptarea existenței unei categorii autonome de reguli de reglare a forțelor aproape că a dispărut în ultimele decenii. Războiul din Golf (1990-1991) și implicarea crescândă a RNLA în operațiunile internaționale de management al crizelor au făcut ca starea de lucruri în acest domeniu să se schimbe. Interesul evident din literatura de specialitate pare, cel puțin până acum, de a fi de natura cazuistică², și este direcționat în special spre operațiunile de management al crizei. Cu toate că unii autori încearcă să formuleze reguli mai generale legate de ROE, pe baza unor operațiuni anume alese, o teorie viabilă sau – mai corect spus – dezvoltarea unei doctrine pe această temă este departe de a prinde formă. În acest articol intenționăm să ne aducem contribuția la dezvoltarea unei doctrine legate de ROE. Nu vom opta, aici, pentru o anumită abordare juridică specifică, ci vom încerca să dezvoltăm tema pe mai multe planuri, luând ca punct de plecare publicația RNLA *Doctrina Militară*³. Principala noastră preocupare este de a îmbunătăți percepția asupra acestei teme, aruncând o nouă lumină asupra esenței sale. După câteva observații legate de opiniile contemporane legate de ROE, vom discuta pe larg următoarele aspecte:

- controlul asupra folosirii forței militare;
- originea și funcțiile ROE;

- factorii ce influențează forma și conținutul ROE.

Sfârșitul articolului va oferi un exemplu de definire a ROE, în general, și câteva comentarii finale despre alte considerații conexe.

OPINII CONTEMPORANE

Abordarea cazuistică predominantă a ROE a influențat opiniile contemporane în două moduri. În primul rând, ca rezultat al situațiilor alese ca exemplu, iar în al doilea rând, prin modul în care este definit conceptul de ROE.

Conceptul respectiv a fost adesea discutat pe baza exemplurilor practice, de obicei, operațiuni de management al crizelor (mai ales operațiuni de menținere a păcii sau de susținere a păcii) într-o situație conflictuală din interiorul unui stat. Importanța și posibilitatea de executare a ROE sunt, de regulă, evaluate în lumina unor operațiuni concrete (managementul crizei). Acționând în acest mod, se caută rezolvări la probleme concrete, precum cele care apar în exemplele alese sau în situații similare. Acest lucru dă naștere la două opinii contradictorii.

Conform primei opinii – deși se face distincție între ROE pe timp de pace (PROE) și pe timp de război (WROE) – aceste reguli sunt considerate relevante doar pentru operațiunile de management al crizei (mai ales în operațiunile de menținere și de sprijinire a păcii), în timp ce pentru operațiunile desfășurate pe timp de război, ROE nu mai prezintă aceeași importanță.

A doua opinie, care se referă la importanța și relevanța ROE – în special la conținutul lor concret și la modul în care sunt formulate –, nu face distincție între diferitele tipuri de conflicte militare (conflicte armate sau operațiuni de răspuns la crize). Această opinie poate conduce la o situație în care, atunci când trasăm ROE pentru operațiuni

de menținere a păcii, să nu fie aplicat în mod corect dreptul umanitar în situații de război, iar într-o operațiune militară, în timpul unui conflict armat, personalului militar participant și unităților să li se acorde, deși nu este necesar, „dreptul inalienabil la auto-apărare”. În cadrul NATO, planurile pentru un singur set de standarde referitoare la ROE se află într-un stadiu avansat; aceste ROE s-ar putea pune în aplicare pentru fiecare gen de operațiune și în orice tip de conflict (totuși, ele se bazează pe experiența acumulată în domeniul ROE din operațiile de management al crizelor)⁴. Cu toate că o astfel de soluție oferă avantaje de netăgăduit, prin prisma observațiilor făcute anterior, această abordare este și ea discutabilă.

O abordare cazuistică ne conduce spre o multitudine de definiții ale ROE. Definițiile pot varia în funcție de calitatea și fezabilitatea regulilor. Iată câteva exemple:

Când consultăm publicația *Doctrina Militară*, o comparație între stipulările făcute în paragraful 0533 (p.97)⁵ și glosarul de termeni propus la p. 266 nu ne oferă prea multe lămuriri.

În paragraful 0533, ROE apar descrise drept: „(...) cadrul ce oferă comandanților indicații generale cu privire la natura și aplicarea forței în spațiul mai larg al intențiilor politice”, apreciindu-se că „sunt concepute pentru a se oferi asigurări că aplicarea forței poate fi controlată din punct de vedere politic (...)”. Este clar că acest lucru exprimă o relație obiectivă, conferind astfel o natură instrumentală ROE. Totuși, ar trebui ca ROE să fie mai mult decât un cadru care pune la dispoziție instrucțiuni de aplicare a forței? Ar necesita ROE să fie restrânse doar la aplicarea forței (într-un sens mai limitat)? Descrierea este suficientă pentru o demarcare teoretică preliminară a termenului, dar punerea în practică trebuie să fie mult mai precisă. Nu găsim o definiție mai precisă a ROE nici în glosarul de la pagina 266, unde ROE sunt definite ca: „Reguli pentru aplicarea și folosirea forței prin mijloace militare, concepute pentru o anumită operațiune.” Dimensiunea politică (natura politico-instrumentală), în special, lipsește din definiția conceptului. Această inconsistență dăunează clarității.

O descriere folosită de către Ministerul Apărării din Olanda este: „un mijloc pus la dispoziție autorităților competente naționale sau internaționale pentru a defini limitele până la care se poate face uz de forță de către unitățile din subordine”⁶.

Această descriere nu este nici ea suficient de clară, deoarece nu există nici un fel de explicații cu privire la ceea ce se înțelege prin „mijloc”, așa după cum nu există nici un fel de clarificări cu privire la ceea ce se înțelege prin „autorități competente”.

Manualul de Drept Operațional al Forțelor Armate ale SUA oferă două definiții ale ROE⁷. Prima se referă la nivelul strategic/operativ: „ROE sunt directivele trasate de către autoritățile militare competente pentru a delimita circumstanțele și limitările în cadrul cărora propriile forțe terestre, navale și aeriene vor iniția și/sau continua angajarea în luptă cu alte forțe. Ele sunt mijloace prin care Autoritatea Națională de Comandă și comandanții de arme întrunite reglementează folosirea forțelor armate în contextul diplomației militare și politice și a dreptului internațional și a celui național”. Cea de-a doua definiție practică pentru utilizarea la nivel operativ/tactic este următoarea: „ROE reprezintă regulile stabilite de comandant pentru utilizarea forței”.

Se poate face o paralelă între aceste două definiții și cea oferită de publicația *Doctrina Militară* a RNLA, cu toate că cele două definiții date de americani sunt mai consistente.

Prima definiție este adaptată Guvernului american și etalează câteva puncte de maximă importanță. Dacă subînțelegem că Autoritatea Națională de Comandă reprezintă „conducerea politică”, relația dintre conducerea politică și ROE reprezintă mijlocul prin care se ajunge la un obiectiv politic. Un al doilea avantaj al acestei definiții este dat de interpretarea corectă a conceptului de „angajare”. El nu este legat doar de aplicarea forței (într-un sens limitat, chiar folosirea ei), ci și de „angajarea în luptă”. Angajarea în luptă reprezintă mai mult decât o forță militară armată, include și activitățile legate de această forță.

A doua definiție pare și mai atractivă, fiindcă este foarte concisă. Totuși, ea trebuie corelată cu prima, deoarece pare prea vagă atunci când este folosită de sine stătător (atunci ar putea include doar limitări din punct de vedere strict militar și tactic legate de deschiderea focului). Mai mult, nimeni nu se întrebă, într-un sens conceptual, dacă este indicată folosirea mai multor definiții pentru același concept.

A.S. Paphiti descrie ROE ca fiind: „(...) mijloacele prin care acționează restricțiile – sau se poate acorda autorizația – de folosire a forței de către personalul militar (...), ele reglementând și

controlând escaladarea militară. Aceste restricții/autorizări sunt influențate atât de considerații militare, cât și politice (...)”⁸.

Documentul NATO MC362 din iunie 1997 oferă următoarea definiție: „ROE sunt directivele date forțelor armate care definesc circumstanțele, condițiile, gradul și maniera în care forța sau anumite acțiuni, care ar putea fi considerate provocatoare, pot sau nu pot fi aplicate. ROE nu vizează elaborarea de instrucțiuni tactice sau stabilirea de misiuni. Cu excepția autoapărării pe timp de pace și în operațiuni anterioare declarării stării de război, ROE constituie singura sursă de autoritate în baza căreia trupele NATO pot face uz de forță. După declararea stării de război, în general, ROE se limitează doar la folosirea legală a forței”⁹.

Această definiție este remarcabilă din două motive. Întâi, este precedată de o Introducere (Partea 1,1 Introducere), care conține elementele unei definiții, elemente ce nu se mai regăsesc în definiția dată la pagina 21-1 (Partea 1,2 Definiție). Al doilea motiv îl reprezintă faptul că nu este o definiție, ci, mai degrabă, e vorba de niște instrucțiuni care explică condițiile în care se aplică ROE.

În sfârșit, articolul scris de G.R. Philips, intitulat „Regulile de angajare, Fir Conducător”, merită toată atenția. Articolul discută probleme legate de încercările de a da o definiție și de lipsa de claritate ce rezultă din aceste încercări¹⁰.

Abordarea cazuistică a ROE poate fi asemănată cu pătrunderea într-o clădire neluminată, în amurg, fără a fi pregătit. Obișnuindu-ne cu fiecare încăpere în parte și cu fiecare coridor, este posibil, până la urmă, după ce am căzut și ne-am împiedicat, să ne familiarizăm cu întreaga clădire. Dar, este posibil și să încercăm să studiem planurile înainte de a intra în clădire (bineînțeles, dacă acestea există). Acest lucru ne-ar permite să ne familiarizăm cu fiecare cameră în parte. În următoarele rânduri, vom încerca să schițăm liniile de bază ale unui asemenea plan al etajului pentru ROE.

CONTROLUL EXERCITAT ASUPRA APLICĂRII FORȚEI MILITARE

Generalități

Von Clausewitz era de părere că, în teorie, războiul - ca un eveniment izolat într-o formă abstractă și absolută - declanșează forțe de neoprit. Apoi, el însuși corectează această imagine,

spunând că o astfel de situație nu poate fi întâlnită în practică. El susține că, în realitate, războiul nu este un eveniment abstract și izolat, ci un fenomen social ancorat în relațiile sociale și politice. Acest lucru înseamnă că vor fi impuse întotdeauna limite aplicării forței¹¹.

În secolul XX, principiul recunoscut era că forța (sub orice formă de manifestare) nu poate fi acceptată, poate, doar cu unele excepții, date de motive întemeiate și în condiții stricte. Cele mai importante excepții sunt legitima apărare și susținerea legalității naționale și internaționale. Cele mai importante condiții care limitează recurgerea la forță sunt necesitatea și proporționalitatea.

Uzul de forță în legitimă apărare este permis ca un drept (dreptul de legitimă apărare) sau ca motiv de justificare (pentru uzul de forță).

La nivel internațional, dreptul la legitimă apărare se acordă statelor conform articolului 51 din Carta ONU. La nivelul legislației naționale, legitima apărare constituie un motiv de justificare ce are forma unei exonerări de răspundere penală, recunoscut oricărei persoane. Distanța dintre legitima apărare ca drept și ca temei de justificare poate fi considerată o chichiță legală, dar este mult mai importantă decât pare. Dacă nu se ia în considerare această distincție, pot apărea neînțelegeri, mai ales în domeniul stabilirii ROE. De aceea, trebuie să acordăm o atenție deosebită abordării acestui aspect. Pentru menținerea legalității și ordinii naționale trebuie să luăm în considerare acțiunile poliției. Pentru menținerea legalității și ordinii internaționale trebuie să luăm în considerare operațiunile militare autorizate de ONU (capitolul 7 din Cartă).

Control: modalități și motive

Controlul se exercită asupra forței militare a statelor, a coalițiilor de state sau a unor entități politice ce pot fi echivalate cu coalițiile. Acest tip de control este responsabilitatea exclusivă a liderilor politici și militari, dar mai ales, a celor politici. În plus, se exercită și un control social indirect. Implicarea socială în folosirea forței militare a crescut semnificativ, mai ales ca o consecință a prezentării acestor acțiuni în mass-media. Opinia publică poate exercita o influență asupra reglementărilor și controlului folosirii forței militare prin conducerea politică și/sau militară.

Există nenumărate motive pentru controlul exercitat asupra folosirii forței militare. Vom prezenta cele mai importante temeuri în care normele și valorile morale joacă un rol semnificativ. Pentru a le structura, am făcut distincție între controlul legal juridic și militar. Totuși, distincția nu trebuie văzută ca un fapt absolut. Există cazuri când aceste tipuri de control interacționează, dar noi ne vom concentra doar pe cele mai importante aspecte.

Controlul exercitat pe temeuri legale. Atât dreptul național, cât și cel internațional trebuie să aibă mijloacele de control al utilizării forței militare. Controlul exercitat pe temeuri politice. Aici vom menționa: coordonarea cu obiectivele politice; necesitatea sau dorința de a obține sprijin politic internațional (inclusiv cererea de aprobare a operațiilor de menținere a păcii); necesitatea de a obține sprijin politic și social național (rolul mass-media); necesitatea sau dorința de a controla crizele (dominarea escaladării conflictului); interese economice, financiare și comerciale; interese legate de mediu; interese post-conflict (necesitatea de a continua împreună). Controlul exercitat pe temeuri militare. Temeurile militare pentru controlul, reglementarea și utilizarea forței militare sunt strâns legate de dominarea escaladării conflictului; susținerea inițiativei și momentului (susținerea libertății de a alege, managementul factorilor „unde”, „când” și „cum”); utilizarea optimă, cu rezultate maxime a mijloacelor insuficiente; sincronizarea dintre efortul militar și cel politic conform obiectivelor și directivelor politice). Există, de asemenea, și temeuri care țin de disciplină și de etica profesională militară (protejarea celor fără apărare sau incapabili să se apere, respectul de sine și respectul față de adversar, cu alte cuvinte, creduri „de modă veche” legate de cavalerismul pe câmpul de luptă și onoarea militară etc.).

Normele și valorile morale joacă, parțial, un rol important în reglarea și controlul utilizării forței. Acestea au fost încorporate în standardele legale, primind, astfel, forță regulamentară.

Aceste norme și valori morale, pot, totuși, juca un rol semnificativ și în afara cadrului legal, deoarece influențează rațiunile sociale, politice și militare de reglare și control al utilizării forței. De exemplu, dreptul internațional nu interzice preoților militari să poarte și să facă uz de armament. Din

motive etice, însă, acest drept poate fi interzis unilateral, la nivel național. În plus față de legile războiului, normele și valorile morale pot impune limitări în alegerea mijloacelor și metodelor de desfășurare a războiului. Cu toate că legile războiului permit folosirea anumitor arme, un stat poate să respingă acest lucru și pe alte motive decât cele legale (putem menționa aici discuțiile și progresul obținut în legătură cu utilizarea minelor antipersonal).

CONCLUZII:

Se pot trage două concluzii importante. În primul rând, utilizarea forței militare va fi întotdeauna supusă limitelor stabilite de temeurile legale, politice și militare. În principiu, nu există nici o diferență, dacă ne referim la părțile beligerante dintr-un conflict armat (război) sau la părțile neutre ce iau parte la acțiuni de menținere a păcii. Poate că accentul se pune diferit pe limitările legale, politice și militare, dar, indiferent de accent, aceste limitări vor exista întotdeauna. În al doilea rând, aceste limitări nu se referă stricto sensu la utilizarea forței, altfel spus, la utilizarea armamentului, ci la amenințarea cu forța și la acțiunile legate de utilizarea forței, precum măsurile preparatorii sau chiar măsurile ce se iau pentru a preveni provocarea constituită de utilizarea forței. Utilizarea forței nu este un scop în sine – ceea ce ar însemna utilizarea gratuită a violenței –, ci un mijloc de atingere a unui scop. În esență este vorba de impunerea voinței noastre în fața adversarului. În anumite circumstanțe, acest mijloc de impunere este reprezentat de mijloace coercitive. Nu trebuie să facem apel la forță, dacă există și alte metode de a ne atinge scopul.

Controlul politic și militar de reglementare și control asupra forței militare este întotdeauna necesar. Spunând acestea, avem în fața ochilor imaginea unui câine de pază în lesă. Stăpânul își poate folosi câinele pentru a amenința, îi poate da drumul din cușcă, dar, întotdeauna, trebuie să țină lesa din scurt. El poate oferi mai multă libertate câinelui, lărgind lesa sau poate să îl elibereze. Dar chiar și atunci, el trebuie să fie în stare să își controleze câinele, altfel, tratamentul poate să fie mai periculos decât însăși boala (care s-ar putea întoarce împotriva stăpânului).

FUNCȚIILE ȘI NATURA ROE

Introducere

Am ajuns anterior la concluzia că utilizarea forței militare va fi întotdeauna supusă limitărilor legale, politice și militare. Care ar fi rolul jucat de ROE în acest context? Ar trebui să fie clar deja că ROE nu sunt un scop în sine, ci mijloace de atingere a unui scop. Acest scop este – în general – controlul asupra folosirii forței militare și a altor acțiuni legate de aceasta. Pentru a atinge scopul, există, într-adevăr, mai multe mijloace decât cele oferite de ROE.

Întrebarea ce poate fi pusă este: „Ce deosebește ROE de alte mijloace de reglare a folosirii forței?” Ce caracteristici fac deosebirea dintre ROE și alte mijloace, precum înțelegerile ce acționează conform dreptului internațional, mandatele, legislația națională și reglementările statutare, sistemele de disciplinare, decretele guvernamentale, restricțiile naționale referitoare la dezvoltarea și/sau folosirea unui anumit tip de armament, educația militară autonomă și filosofiele de pregătire, programele, planurile militare, ordinele și regulamentele? În acest scop, ne vom axa pe funcțiile precise și natura ROE.

Funcțiile ROE

Supremația politicii necesită un control politic asupra conducerii militare. Totuși, această supremație nu se manifestă la fel în cadrul fiecărei operațiuni militare, al fiecărei manevre tactice și al fiecărei operațiuni de luptă. Doar atunci când este necesar, din punct de vedere politic, aceste acțiuni trebuie să se desfășoare sub directul control politic. Nevoia de control politic există din anumite motive, iar conducerea politică are propriile responsabilități și competențe (principiul „fiecare cu competențele sale” se aplică pe deplin din acest punct de vedere).

O conducere politică trebuie să se ridice la nivelul responsabilității ce îi revine în domeniul său de activitate. Acesta este scopul final al controlului. Conducerea politică controlează operațiunile militare cu ajutorul regulamentelor și prin intermediul managementului operațiunilor militare, ca obiectiv imediat. Ținând cont de acesta, conducerea politică poate desemna diferite sarcini

conducerii militare. Astfel, se vor indica limitele a ceea ce este permis implementării militare a unei sarcini politice. Pentru ca nivelul militar să fie capabil să se supună – iar conducerea militară este obligată să facă acest lucru –, limitele trebuie stabilite la nivel politic, iar acestea să fie „traduse” în termeni militari, pentru a facilita controlul politic.

Mai mult, toți comandanții vor dori să stabilească reguli și să administreze operațiunile militare ce se desfășoară sub responsabilitatea lor din motive militare de autonomie (fără semnificație politică sau militară; vorbim aici de motive strict militar-tactice, ce țin de tehnica de desfășurare a luptei, militar-logistice și motive care țin de etica profesională militară). Totuși, această modalitate de control trebuie privită ca fiind distinctă de cea menționată anterior. Funcționarea controlului politic necesită reglementări și un management al acțiunilor militare, deoarece aceste operațiuni ar putea avea repercusiuni politice directe. Altfel spus, ele ar putea fi de o relevanță funcțională directă pentru conducerea politică și, din acest punct de vedere, responsabilitatea liderilor militari se împletește cu responsabilitatea liderilor politici. Reglementările și managementul operațiunilor militare bazate pe autonomia militară aparțin unei alte categorii, ele doar subliniază rolul jucat de conducerea militară.

Este de dorit ca această distincție să fie exprimată clar în toate resursele disponibile pentru stabilirea unui set de obiective. Pentru ca o conducere politică să fie în stare să se ridice la nivelul responsabilității unor operațiuni militare (obiectivul final), cu ajutorul reglementărilor și al managementului operațiunilor militare (obiectiv intermediar), avem nevoie de alte mijloace de control, diferite de cele ce ne ajută să ne angajăm cu succes în luptă, cu toate că obiectivul intermediar pare să fie același în ambele cazuri. Am dori să privim ROE ca pe niște mijloace de control rezervate activităților militar-operaționale, cu influență directă asupra responsabilității conducerii politice. Aducând această temă în discuție, putem stabili și un criteriu de deosebire.

Natura ROE

Natura ROE este determinată, în principiu, de funcțiile lor. Așa cum am demonstrat până acum, ROE reprezintă un mijloc de atingere a unui

obiectiv specific. ROE au un caracter instrumental ce derivă din relația obiectiv-mijloace. Caracterul instrumental al ROE are mai multe consecințe. ROE trebuie să fie eficiente și concepute astfel încât să se atingă un anumit obiectiv. Ele oferă posibilitatea conducerii politice să se ridice la nivelul responsabilității față de operațiunile militare, prin reglementări și prin managementul operațiunii. Acest lucru stabilește cadrul pentru forma și conținutul ROE.

În primul rând, este foarte importantă natura operațiunii – militară obișnuită, în cadrul unui conflict armat, sau una de menținere a păcii. În acest ultim tip de operațiune, activitățile militare (până la cel mai mic nivel de comandă) ar putea implica mult mai mult responsabilitatea conducerii politice. În al doilea rând, conținutul trebuie întotdeauna să se afle în relație cu relevanța politico-militară a acțiunilor. O restricție pur tactică de deschidere a focului, în contextul unei operațiuni militare desfășurate în cadrul unui conflict armat, nu ține de ROE. Pe de altă parte, reglementările de deschidere a focului în cadrul unei operațiuni de menținere a păcii țin de ROE. În al treilea rând, conținutul ROE trebuie să fie clar și, indiferent de forma sa, să cuprindă instrucțiuni cu privire la metodele de operare dorite în anumite situații concrete. Mai mult, trebuie să se evite repetarea a ceea ce a fost deja stipulat în tratate, reglementări sau alte ordine cu caracter permanent. ROE trebuie să fie un îndrumar clar pentru acțiuni militare în circumstanțe concrete. Pot apărea mai multe întrebări cu privire la forma sub care ar trebui ca să se prezinte Regulile de Angajare. Ar trebui să ia forma unor instrucțiuni, indicații sau liste cu ceea ce este permis sau nu? Ar trebui să îmbrace forma unui ordin cu caracter permanent sau să fie o anexă a planului de acțiune? Dacă luăm în considerare relația obiectiv-mijloace și caracterul instrumental, ele pot să se prezinte în toate formele mai sus-menționate. Forma aleasă va depinde de circumstanțe, pentru că sunt posibile și combinații ale acestora. Din acest punct de vedere este semnificativ și nivelul de comandă pentru care au fost tratate. Un nivel de comandă militar superior necesită mai mult spațiu de acțiune și mai multă libertate în luarea deciziilor, decât un nivel de comandă inferior. Un nivel de comandă superior are nevoie de ROE sub forma unor îndrumări, în timp ce un nivel inferior de comandă necesită ROE gen instrucțiuni sau liste de acțiuni

permise sau nepermise. La nivel intermediar, ar fi mult mai potrivită o formă combinată a celor două. Caracterul executoriu, legal, politic și militar va juca și el un rol important.

Aceste ultime comentarii ridică problema naturii juridice a ROE. Suntem de acord cu punctul de vedere susținut de W. B. Kroon și M. Jacobs, că statutul legal al ROE este problematic. Prin abordarea problemei din unghiuri diferite, însă, o putem face mai ușor de înțeles. De aceea, vom folosi un alt punct de vedere decât cel al celor doi¹². ROE nu sunt niște legi, pur și simplu. Ele au o semnificație politică, juridică și militară. Totuși, această semnificație nu este ambalată frumos într-o categorie de legi ușor de recunoscut și autonome; ele sunt niște reguli cu un caracter combinat. ROE nu formează de sine stătător condițiile necesare pentru operațiuni militare legale. Soldații aparținând unei părți beligerante, angajată într-un conflict armat, trebuie să acționeze legal și să nu încalce limitările legilor războiului (pentru comparație, a se vedea articolul 38 din Codul Penal Militar olandez). În principiu, soldații ce fac parte din trupe de menținere a păcii acționează legal, dacă rămân în limitele stabilite de mandatul dat (de exemplu, un mandat ONU).

Ce este atunci important din punct de vedere juridic pentru ROE? Legile războiului sau un mandat ONU oferă soldaților dreptul de folosi forța în anumite circumstanțe, forță ce nu ar avea cadrul legal dacă nu ar acționa pe baze legitime. Pentru a putea califica o forță ca fiind legitimă, nu trebuie doar să avem baze legale, ci forța trebuie folosită în conformitate cu principiile subsidiarității (să nu se folosească mijloace de luptă atât timp cât se poate atinge scopul prin mijloace mai puțin drastice) și proporționalității (balanța dintre obiectiv și mijloace). Aceste principii de limitare pot fi încorporate în dispoziții statutare sau în dispozițiile unui tratat. Totuși, chiar dacă nu este cazul, aceste principii acționează și în formă nescrisă. Este un lucru stabilit că folosirea forței nu trebuie să-și depășească limitele legale pentru a atinge obiectivele legitime. Mai mult decât atât, pagubele și pierderile produse neintenționat, cu alte cuvinte, pagubele și pierderile ca efect secundar al folosirii forței (pierderi colaterale) trebuie evitate pe cât posibil. Din perspectivă juridică, ROE trebuie privite ca o formă concretă a principiilor juridice ale subsidiarității și proporționalității stabilite pentru desfășurarea unei anumite acțiuni

militare.

Pe plan internațional, ROE pot fi caracterizate ca reguli politice cu caracter politico-militar, iar instrucțiunile bazate pe acestea, în cuprinsul cărora se stabilește cadrul legal de folosire a forței, se cristalizează și determină anumite restricții. Acest lucru nu înseamnă că ROE nu pot avea consecințe legale. Totuși, de regulă, aceste consecințe legale vor fi resimțite doar indirect, în diferitele domenii ale dreptului, precum dreptul internațional, dreptul penal, dreptul disciplinar, dreptul administrativ și cel civil. De exemplu, o forță militară care nu se supune limitărilor date de ROE nu poate fi pedepsită conform dreptului penal; dar dacă această acțiune are drept consecință utilizarea nejustificată a forței, ce conduce spre moartea sau rănirea unor oameni, sau cauzează pierderi materiale, atunci aceste fapte cad sub incidența dreptului penal.

Factorii primari de influență

Introducere

Un număr considerabil de factori influențează conținutul și forma ROE. Unii dintre ei pot fi etichetați ca factori primari, deoarece determină nu atât conținutul unor reguli individuale, cât mai ales bazele și structura ROE, ca întreg. Ne vom limita la următorii factori:

- rolul instrumentului militar;
- destinatarii ROE;
- dreptul la legitimă apărare;
- dreptul internațional, în particular dreptul umanitar ce se aplică în cazul conflictelor armate.

Vom acorda o atenție sporită problematicei conceptului de legitimă apărare.

Rolul instrumentului militar

Atunci când se formulează ROE, trebuie să se țină cont de distincția dintre forțele operative principale și cele auxiliare. Atât acțiunea principală, cât și echilibrul dintre forțe sunt reprezentate de către conducerea operațiunilor de luptă sau de capacitatea de a conduce astfel de operațiuni.

Acțiunile auxiliare, pornind de la cele de menținere a păcii până la cele umanitare, pot fi aduse la același numitor, al asistenței și sprijinului militar internațional. În cadrul acestor acțiuni, forțele au doar un rol de sprijin. Elementul militar este folosit de conducerea politică pentru a oferi sprijin unor activități nonmilitare (civile, diplomatice, umanitare, economice și altele). În acest context,

al eforturilor privite ca un întreg, punctul de plecare este că, în principiu, nu se va face uz de forță militară decât în cazurile menționate clar sau cu anumite excepții.

O cu totul altă situație există atunci când ne referim la implementarea misiunii principale. Conducerea politică poate opta, în acest caz, pentru folosirea unor mijloace extreme. Factorul militar joacă un rol decisiv. Din acest punct de vedere, forța militară nu trebuie privită ca o excepție, ci ca o regulă; ea este limitată doar de legile războiului și de parametrii politici și militari. Atunci când se trasează ROE, această distincție nu poate fi ignorată intenționat. Ar fi total greșit să silim forțele participante la o operațiune de luptă să se supună limitărilor ce caracterizează, de obicei, operațiunile de asistență militară sau cele umanitare¹³.

Destinatarii ROE

Pe baza necesității aplicării în practică, înainte de stabilirea și trasarea ROE, trebuie să se clarifice cui se adresează ele. De asemenea, trebuie ținut cont și de faptul că operațiunile militare se desfășoară la anumite niveluri. Trebuie să funcționeze ROE la nivel strategic, operativ și tactic?¹⁴

În primul rând, ROE se adresează comandanților sau comandanților care, în timpul operațiunii, sunt responsabili pentru deciziile militare, responsabilitate ce le-a fost trasată de conducerea politică. Această posibilitate este importantă pentru conținutul și forma ROE. Atât în virtutea împărțirii responsabilităților și autorității, cât și pe baza cerințelor aplicării în practică a unui concept teoretic, nu putem trage concluzia că ROE se aplică direct fiecărui soldat în parte, soldat ce acționează la nivelul tactic al implementării. Ordinele și instrucțiunile care se bazează pe ROE se aplică acestor soldați, de aceea, ordinele și instrucțiunile nu pot să intre în contradicție cu ROE. Ele trebuie formulate în așa fel încât, pentru a fi eficiente, să poată fi „traduse” în ordine și instrucțiuni clare și ușor de aplicat de către fiecare soldat. ROE se pot aplica direct fiecărui soldat ce acționează la nivel operativ (de exemplu, ca membru al unei mici echipe speciale).

Legitima apărare

Generalități

Indiferent la ce ROE facem apel, termenul de legitimă apărare joacă întotdeauna un rol important.

Termenul este mult mai complex decât ar părea la prima vedere. Iată de ce trebuie să ne concentrăm atenția asupra acestui concept și a rolului pe care îl joacă drept factor de influență.

Înainte de a face acest lucru, vom sublinia că „legitima apărare” poate avea mai multe sensuri. Conceptul militar de „legitimă apărare” are un sens complet diferit de cel folosit în context juridic. Mai mult, evidențiem că, în general, legitima apărare implică mai mult decât simpla folosire a forței; ea încorporează o multitudine de măsuri și acțiuni nonviolente și de apărare. De aceea, vom folosi termenul de „legitimă apărare” ca un concept legal ce înseamnă apărare proprie prin folosirea forței (fără a mai intra în alte detalii juridice).

Dreptul și cauzele de justificare

Legitima apărare poate fi privită atât ca drept, cât și ca temei pentru a justifica folosirea forței. Ea este conferită ca un drept statelor (Carta ONU, Art. 51). Ca temei de justificare, legitima apărare este un temei conferit tuturor cetățenilor care interacționează cu sistemul național de drept penal (drept recunoscut internațional). Nu înseamnă același lucru atunci când spunem că legitima apărare este și temei de justificare. Un drept conferă în avans putere și obligații. Temeiurile de justificare pot fi folosite doar după ce o acțiune a avut loc și trebuie să se lămurească consecințele ei. Astfel, dreptul la legitimă apărare oferă statelor numeroase privilegii de a folosi forța militară fără a ține cont de factorul timp. Din punct de vedere juridic, exercitarea acestui drept este restricționată doar de principiul proporționalității și de dreptul umanitar. Legitima apărare, ca temei de justificare (legitima apărare, ca scuză legală) se referă la un domeniu mult mai restrâns. Dacă studiem Codul Penal olandez, observăm că cetățenii nu au dreptul legal de a se autoapăra, dacă sunt atacați și își rănesc sauucid atacatorul. Din punct de vedere legal, legitima apărare nu este recunoscută ca un drept de către Codul Penal olandez din anumite motive (nu se dorește ca fiecare să ia legea în mâini și să își facă singuri dreptate). Totuși, dacă ulterior s-a stabilit că o persoană a acționat din necesitatea de a se apăra pe el și/sau pe altcineva, dreptul penal recunoaște acest lucru, legitimându-i metoda prin care a acționat, considerând-o legitimă apărare și temei legal pentru a nu fi condamnat. Oricine poate să pledeze pentru legitimă apărare ca scuză

legală, dar, pentru a reuși, trebuie îndeplinite niște condiții stricte: caracterul de urgență, subsidiaritatea și proporționalitatea. În fine, există o diferență importantă în legătură cu justificarea îndeplinirii condițiilor menționate. Dacă cineva invocă acest drept, în principiu, se presupune că el a acționat în temeiul acestui drept. Depinde de cealaltă persoană sau de cealaltă parte implicată în proces să dovedească netemeinicia dreptului invocat. Pe de altă parte, dacă se invocă temeiuri de justificare, precum legitima apărare ca scuză legală, atunci justificarea condițiilor menționate se întoarce împotriva celui care a făcut apel la legitima apărare. Oricine se folosește de legitima apărare ca scuză legală trebuie să aducă dovezi plauzibile în favoarea sa.

Contextul militar operațional

Ce rol joacă legitima apărare în contextul militar operațional (așa cum îl regăsim în ROE pentru o anumită operațiune) și ce rol ar trebui să joace? Pentru a răspunde la aceste întrebări, trebuie să ținem cont de situațiile practice, de obiectivul și aplicabilitatea conceptului.

Dacă analizăm mandatul și ROE trasate pentru operațiuni de menținere a păcii, este ușor de observat că folosirea forței este considerată un mijloc extrem, legitimat ca legitimă apărare. Pe de o parte, aici par a fi incluse cazuri care pot fi etichetate drept legitimă apărare ca scuză legală. Pe de altă parte, există situații în care, în absența unei alte alternative, obstrucționarea implementării mandatului poate fi contracarată cu folosirea unui minimum de forță (am putea face comparație între UNIFIL și UNPROFOR). S-a făcut distincție între legitima apărare, într-un sens mai restrâns (comparat cu legitima apărare, ca scuză legală) și legitima apărare într-un sens mai larg (comparată cu dreptul la legitimă apărare). Un contingent național folosește legitima apărare ca scuză legală, în timp ce un altul poate interpreta într-un sens mai larg conceptul de legitimă apărare, ca drept, chiar dacă aici se vor include și acțiuni ofensive. În cazul contingentelor naționale, există tendința de a trata legitima apărare ca scuză legală, fiindcă se dorește evitarea riscurilor și prevenirea problemelor ce ar putea apărea în urma justificării condițiilor în care au avut loc anumite operațiuni. Acest lucru poate, însă, împiedica implementarea cu succes a mandatului.

În ceea ce privește operațiunile desfășurate în cazul unui conflict armat (fiind incluse și operațiunile de impunere a păcii), se poate spune că „legitima apărare” a devenit un factor semnificativ în cadrul ROE doar în ultimul timp. Această desfășurare a lucrurilor a fost dată de experiența acumulată în timpul operațiunilor de menținere a păcii. La ce poate servi această noțiune juridică, dacă folosirea forței este punctul de pornire într-o operațiune? Întrebarea se pune în special pentru că aplicabilitatea conceptului de legitimă apărare în operațiile de menținere a păcii este deja problematică.

Aplicarea conceptului de „legitimă apărare” în situații concrete militare operaționale prezintă o imagine neclară, cu concepții și probleme nerezolvate, legate de interpretarea și aplicarea conceptului respectiv. Din ce motive? Cum am putea înlătura aceste neclarități?

Această imagine neclară este legată, poate, de două cauze principale. În primul rând, se pierde din vedere că trebuie să existe baze legale pentru utilizarea forței. În al doilea rând, folosirea conceptului de „legitimă apărare” nu decurge dintr-un principiu juridic, ci cuprinde două forme concrete ale acestui principiu (legitima apărare ca drept al statelor și legitima apărare ca scuză legală, folosită ca temei de justificare pentru indivizi), care se adresează diferitelor grupuri-țintă în circumstanțe diferite, altele decât circumstanțele în care acționează forțele, unitățile militare și personalul militar.

Legitima apărare – fie că este un drept sau un temei legal de justificare – reprezintă baza legitimă pentru folosirea forței de către state sau folosirea ei de către simplii cetățeni. Totuși, ea nu poate fi o bază legitimă de folosire a forței de către armată. Armatele, care își au însăși rațiunea de a fi în folosirea puterii militare (ceea ce nu se poate afirma despre națiuni sau cetățeni), își legitimează acțiunile prin faptul că sunt ordonate de către conducerea politică (a statelor, coalițiilor de state sau ONU). Din acest punct de vedere, nu are importanță dacă misiunea este o operațiune de război sau una de menținere a păcii. Decizia politică sau mandatul legitimează folosirea forței de către armate, acestea exercitându-și autoritatea, care, la rândul ei, se supune anumitor legi.

Conceptele juridice de „legitimă apărare ca drept” și „legitimă apărare ca temei legal” nu pot acționa independent, nici în cadrul unor operațiuni

desfășurate într-un conflict armat, nici în cadrul operațiunilor de menținere a păcii. Dacă ne referim la conflicte armate, aceste concepte sunt încorporate în legile războiului și în ROE trasate pentru aceste conflicte, iar în operațiunile altele decât războiul ele sunt legitimate de mandat și de ROE trasate în baza acestui mandat. În acest caz, conceptele de „legitimă apărare ca drept” și „legitimă apărare ca temei legal” nu sunt necesare; aici este necesar dreptul de a folosi forța – formulat precis, într-un limbaj clar - drept ce încorporează în el și principiul legitimei apărări.

Forma acestor puteri într-un astfel de mandat poate fi: „Pentru a implementa mandatul, unitățile militare participante au dreptul să facă uz de forță în următoarele condiții:

- pentru protecția militară a unităților, personalului și echipamentului militar, atunci când e necesară pe plan local, comandanții sunt autorizați să (...)

- de menționat (...) exercitarea acestor puteri va fi stipulată în ROE, care urmează să fie trasate de comandantul forțelor”.

În final, adăugăm un ultim comentariu despre legitima apărare ca temei legal. Aceasta poate fi folosită în unele cazuri de către personalul militar neînarmat care activează ca observatori ONU sau ca monitori ECMM; și în cazurile în care personalul militar se află în afara serviciului, se poate folosi legitima apărare ca temei legal. Totuși, acest concept nu trebuie menționat separat pentru fiecare dintre aceste excepții deoarece, în aceste cazuri, va exista întotdeauna posibilitatea să se pledeze pentru legitima apărare; din punct de vedere legal, nu se face nici o diferență între personalul militar și civil.

Echilibrul

Pentru forțele militare implicate într-un conflict armat, dreptul la legitimă apărare este încorporat în dreptul general de folosire a forței militare pe timp de război, care se supune limitărilor date de legile războiului și de ROE stabilite pentru anume operațiune. Pentru forțele militare implicate într-un conflict, fără a lua parte direct la el, dreptul la legitimă apărare este încorporat în puterea dată de mandatul de legitimare și în ROE trasate special pentru acesta.

Din punct de vedere practic, dreptul la legitimă apărare nu are un rol prea important în contextul militar operațional. Mai mult, din acest punct de

vedere, folosirea conceptelor de „drept la legitimă apărare” și „legitimă apărare” poate crea confuzii și da naștere la urmări nedorite. De aceea, sunt multe argumente în favoarea nefolosirii acestor termeni într-un cadru militar operațional.

Aici este însă implicată și o dimensiune simbolică: „dreptul la legitimă apărare”, ca principiu statutar, poate fi invocat de personalul militar atunci când este nevoie. Dacă l-am elimina din ROE, am crea, de asemenea, confuzie și am da naștere la urmări nedorite. Credem că este necesar, cel puțin deocamdată, să continuăm a include clauza legitimei apărării, cel puțin în sens simbolic, dar să încercăm să renunțăm la ea pe termen lung. (Este clar că acest lucru nu va duce la invalidarea aplicabilității principiului, ci acesta nu va mai fi menționat în mod expres).

Dreptul internațional

Nu există nici o îndoială că cititorii sunt conștienți de faptul că dreptul internațional aplicabil domeniului militar conține mai mult decât numai dreptul umanitar. Totuși, am dori să facem două scurte comentarii despre sensul pe care îl au legile războiului în cadrul ROE.

În primul rând, subliniem faptul că legile războiului se aplică doar în cadrul conflictelor armate și doar părților beligerante ce iau parte la conflict.

În al doilea rând, dacă legile războiului se pot aplica, trebuie să fim foarte atenți ca ele să nu se repete și în ROE. Totuși, dacă o anumită lege a războiului este în mod particular relevantă în contextul planificării unei operațiuni militare, se recomandă ca aceasta să fie încorporată în ROE într-o formă concretă și adaptată operațiunii. Astfel, comandantul responsabil cu implementarea operațiunii își poate rezerva dreptul, în cadrul ROE, de a putea lua decizia de a ataca anumite puncte sensibile din perspectiva legilor războiului. Reiterăm faptul că legile războiului se aplică întotdeauna în cadrul unui conflict armat, chiar și în cazurile în care nu au fost stabilite ROE, iar acestea nu trebuie niciodată să contravină legilor războiului.

Descrierea ROE și concluzii

O descriere a ROE

Pe baza celor menționate mai sus, oferim o descriere generală a ROE (am preferat termenul „descriere” în loc de „definiție”, deoarece

descrierea se poate aplica în practică, ceea ce este mult mai important decât a emite o definiție cu pretenții academice). Descrierea ar trebui să exprime atât funcția și natura ROE, cât și dimensiunile lor politice.

Prin urmare, ROE pot fi descrise după cum urmează: reglementări de politică militară cu privire la utilizarea forței militare și la activitățile conexe, cât și instrucțiuni bazate pe aceste reguli trasate de conducerea militară responsabilă pentru o anumită operațiune și care distribuie responsabilități unităților aflate sub comanda ei, pe baza însărcinării și indicațiilor primite din partea conducerii politice, având ca singur obiectiv acordarea și stabilirea cadrului în care se poate face uz de forță. Conducerea politică își exercită, astfel, responsabilitatea politică pentru operațiunea militară.

Când ne referim la „conducerea militară responsabilă”, includem atât autoritățile militare superioare ce răspund de operație (șeful statului major al operațiunii, comandantul suprem sau comandantul), cât și comandanții subordonați din cadrul structurii militare de comandă care posedă putere și libertate de acțiune în timpul pregătirii implementării operațiunii, cât și pentru implementare.

ROE sunt, în mod necesar, o traducere în termeni militari a însărcinării și instrucțiunilor politice. Conducerea politică nu este cea care stabilește ROE. Dar, atunci când apare o anumită situație, conducerea politică își poate rezerva dreptul de a aproba ROE trasate de autoritatea militară. Ca regulă, soldații nu primesc în mod direct ROE, ci doar ordine și instrucțiuni care se bazează pe ROE și care, deci, sunt în deplin acord cu ele, ca de exemplu, instrucțiuni de folosire a forței. Dacă ROE s-ar aplica direct (ca o regulă) fiecărui soldat în parte, nu s-ar crea numai probleme deosebite legate de aplicarea lor, ci s-ar deforma însuși conceptul.

Considerații de ordin secundar

Ce se poate aștepta de la ROE? Regulile de Angajare de sine stătătoare nu sunt suficiente pentru a stabili reglementările dorite și a controla forța militară. Ar fi o greșeală fatală să se creadă că se poate atinge țelul propus cu un manual gros, plin de instrucțiuni detaliate despre cum se poate permite folosirea forței. Acest lucru i-ar pune pe comandanți într-o cămașă de forță ori de câte ori ar trebui să ia o decizie legată de aplicarea forței.

Singura garanție că ROE își vor atinge obiectivele rezidă din calitatea comandanților și a soldaților de sub comanda lor. Controlul, atât de necesar, asupra forței, cu alte cuvinte, aplicarea corectă a ROE (indiferent de forma lor) necesită comandanți care să posede excepționale calități de lider și soldați care să își cunoască foarte bine armamentul din dotare și întregul evantai de posibile activități legate de forța militară și care – ca rezultat al selecției, educației, instruirii, și experienței – posedă calitățile morale necesare pentru a aplica forța militară în condiții de disciplină, în mod controlat și legitim.

Ceea ce se poate aștepta de la ROE este ca, în termenii aplicabilității (conținut și formă), să servească drept ghid practic pentru comandanți în condiții operative, condiții ce se deosebesc radical de cele oferite pe timp de pace. Un ghid care, pe de-o parte, stabilește niște limite clare referitoare la unde, când, cum și ce tip de forțe sunt permise, iar pe de altă parte, el nu impune alte limite decât cele necesare, permițând profesioniștilor din armată să își îndeplinească responsabilitățile ce le revin. Succesul ROE depinde în întregime de calitatea personalului militar care le aplică și și le însușește în situații operative complexe și foarte dificile. Personalul militar care nu se ridică la aceste standarde reduce șansele de a aplica forța atunci când este necesar sau face exces de forță. Mai mult, acest lucru face ca violările legilor războiului și ale ROE să fie mai numeroase. O politică oficială, ce are ca rezultat eficiența redusă a forțelor militare, contribuie la minarea legalității operațiunilor militare. O astfel de politică are, în final, un efect contraproductiv în cele mai decisive momente. Revenind la metafora de la începutul

articolului, niciodată un cățel de companie nu va putea fi un câine de pază.

*Acest articol a fost publicat pentru prima oară în limba olandeză în *Military Spectator* 1998 (3), revista oficială a RNLA și RNLAf.

Traducerea și adaptarea: Alexandrina VLAD

NOTE:

¹ De exemplu, W.B. Kroon și M. Jacobs, *MS(1997)(3)*, 124 ff; și W.B. Kroon și J.B.C. van der Veer, *MS166(1997)(10)*, 463 ff.

² Așa după cum se va vedea din toată literatura citată pe parcursul întregii lucrări.

³ *Doctrina Militară, Forțele Armate Regale Olandeze, SDU, Haga (1996).*

⁴ Cf. documentului NATO MC 362.

⁵ Articolul se referă la numerotarea paginilor din traducerea în limba engleză a publicației.

⁶ Directorate of Legal Affairs, *Rules of Engagement, The Hague, 1992.*

⁷ *Operational Law Handbook, US Army, JAG School, Charlottesville, Virginia, 1996.*

⁸ A.S. Paphiti, *Rules of Engagement within multinational land operations, MRT 1996*, p.1.

⁹ MPC 362, draft, August 1997, 2-1.

¹⁰ G.R. Philips, *Rules of Engagement, A Primer, The Army Lawyer 1993*, ff.

¹¹ C. Von Clausewitz, *Vom Kriege*, Princeton edition, M. Howard and P. Paret, Carl von Clausewitz, *On War*, Princeton, Princeton/Oxford, 1989, p.75 ff.

¹² A se vedea WB Kroon and M Jacobs *ibid.* p. 129-30, N. Jorg, *MRT 89 (1996) (2)*, p 54.

¹³ Sir Peter de la Biliere, *Storm command – Harper Collins, London (1992)*, pp. 140-141, 175-176.

¹⁴ *The US Army s International Law Handbook .*

REFLECTAREA DREPTULUI OPERAȚIONAL AL CONFLICTELOR ARMATE ÎN PRINCIPIILE ACȚIUNII ÎNTRUNITE

Colonel prof. univ. dr. Ion DRAGOMAN

The evolution of the international phenomena focuses the whole attention on the legal aspects of deploying armed forces. Without being an absolute solution to the spectrum of humanitarian disasters, the international humanitarian law is always present in mass media as the specialists try to establish the technical limits of war.

Evoluția fenomenelor internaționale ale ultimilor ani focalizează întreaga atenție asupra aspectelor juridice ale desfășurării de forțe armate. Fără a fi un remediu absolut al catastrofelor umanitare pe care le provoacă războiul, dreptul internațional umanitar revine mereu în atenția opiniei publice și a specialiștilor încercând să fixeze limitele tehnice unde necesitățile războiului trebuie să se oprească în fața exigențelor umanității¹. Încă la 1625, Hugo Grotius, fondatorul dreptului internațional, spunea că violența, care se dezvoltă mai ales în război, are în ea ceva de fiară; de aceea, trebuie să căutăm cu multă grijă s-o cumintim prin omenie, pentru ca nu cumva, luând prea multă pildă de la fiare, să uităm că suntem oameni². De asemenea, într-un tratat de dreptul ginților din 1877 se scria că este necesar ca războiul să fie uman, iar pentru asta el trebuie să fie savant, rapid și, astfel, mai puțin barbar; iar în 1941, Nicolae Dașcovici remarca faptul că înfățișarea cea mai izbitoare a războiului mondial era repeziciunea uluitoare cu care se desfășoară, subliniind că în epoca războiului fulger și total nu se mai poate duce războiul decât cu arme blindate și mecanizate, cu iuțea amănunțită de mișcare și o putere năprasnică de foc de la distanță pe pământ și pe apă, iar în văzduh ca atacurile aeriene care nu mai îngăduie nici o rezistență și nu mai întâlnesc nici o piedică defensivă serioasă; concluzia juristului român era că, dacă nu ai asemenea mijloace și

este sigur că nu le-ai putea avea, atunci trebuie să cedezi și să te declari învins încă de la început, căci războiul savant se aseamănă tot mai mult cu o operație chirurgicală al cărei succes atârna foarte mult de rapiditatea execuției³. Și cei care scrutează viitorul ne șochează afirmând că, în războiul fără sânge al celui de-al Treilea Val, se preconizează apariția unei noi generații de arme, cea concepută pentru a ocroti viața omenească. Tot ei subliniază faptul că ne aflăm într-un punct al istoriei când exacerbarea la maximum a capacității de ucidere a atins limitele extreme și că, în zilele noastre, s-a ajuns la punctul de negație dialectică în care istoria începe să se inverseze, fiind posibilă o nouă curbă a înarmărilor, a cărei esență este efortul de a concepe arme inteligente care tind către minimum (nu maximum) de letalitate⁴.

Subliniem încă o dată că, din păcate, realitatea teatrelor de război este cu totul alta. Chiar în cazul acțiunilor militare ale coaliției internaționale conduse de SUA pentru dezarmarea imediată a Irakului, ar fi cinic să se spună că au fost curate și umane, cu toate eforturile depuse de planificatori și executanți și, în pofida unor arme performante, efectele utilizării mijloacelor violenței armate au fost foarte vizibile. De aceea, așa cum de atâtea ori au apreciat organizații neguvernamentale, dar și guvernamentale sau specialiști, atât militari, cât și politicieni și juriști, singura soluție rămâne reafirmarea și dezvoltarea permanentă a dreptului internațional umanitar. În ceea ce privește C.I.C.R., această organizație internațională neguvernamentală este investită de către semnatarii convențiilor de la Geneva cu o „misiune publică” de asigurare a aplicării acestora și cu controlul desfășurării acțiunilor, misiune recunoscută în mod universal⁵. Chiar în cazul dreptului de ingerință umanitară exercitat prin intermediul Consiliului de Securitate, intervențiile în conflictele neinternaționale (Somalia, Rwanda,

Haiti, Iugoslavia) s-au făcut pe baza calificării ca amenințări la adresa păcii a violărilor grave și repetate ale dreptului umanitar⁶. Iată de ce se poate afirma cu tărie necesitatea difuzării permanente a convențiilor umanitare în toate mediile și în special în cel militar (art. 83 din Protocolul adițional I din 1977).

În cadrul acestui proces, o responsabilitate deosebită o au comandanții militari (art. 87 din Protocol) și consilierii juridici (art. 82). Comandanții, potrivit gradului lor de responsabilitate ierarhică, trebuie să se asigure că subordonații își cunosc obligațiile din convențiile umanitare și să împiedice ori să sancționeze infracțiunile; iar consilierii juridici au obligația să-i instruiască pe militari în acest domeniu și să-i consilieze pe comandanți în aplicarea dreptului conflictelor armate. Pentru militari, ca profesioniști ai mijloacelor de luptă, cunoașterea și respectarea principiilor și normelor dreptului umanitar este o chestiune de ordine și disciplină militară⁷. Având în vedere că în acest domeniu există aproape 200 de tratate internaționale, cuprinzând peste 4000 de reguli, este evident că integrarea acestora în instruirea militară și în conducerea operațiunilor militare se face în mod diferențiat, pe niveluri ierarhice; în timp ce simplii combatanți trebuie să cunoască doar decalogul combatantului și regulile de angajare (ROE), la nivelul conducerii strategice a războiului trebuie cunoscute toate reglementările și în special calificarea obiectivelor militare și civile (art. 52), a atacurilor nediscriminante (art. 51), a precauțiilor în atac (art. 57), protecția specială acordată unor bunuri (art. 51, 53-56, 59-60), cazurile în care protecția poate fi ridicată în caz de necesitate militară, modalitatea de recurgere la represalii, regimul juridic al contactelor non-ostile cu adversarul, regulile neutralității și ocupației etc.

Armata României are o bună tradiție antebelică în domeniul integrării normelor dreptului umanitar în instruirea militarilor și în operațiunile militare, tradiție reluată cu intensitate după 1990. Asumându-și obligațiile de aplicare a convențiilor umanitare, statul român a elaborat măsurile legislative și administrative ca acestea să fie respectate în toate împrejurările. Demne de menționat sunt, în această direcție, prevederile Codului penal din 1968 (care sancționează crimele de război), ale Legii Statutului Cadrelor Militare din 1995 (care obligă la neexecutarea ordinelor contrare dreptului umanitar), ale Regulamentului A.N.-4/1989

(care conține obligațiile combatanților) și ale Regulamentului disciplinei militare (care-i obligă pe comandanți să dea ordine conforme cu legile și obiceiurile războiului). O importanță deosebită în integrarea dreptului umanitar în operațiunile militare o are Regulamentul general al acțiunilor militare din 1996, care instituie asistență juridică a acțiunilor militare, precum și Regulamentul general pentru conducerea acțiunilor militare din 1998, care consacră compartimentul juridic al Statului Major, documentele ce trebuie întocmite de acesta, dispunând ca planificarea acțiunilor militare să se facă plecând de la respectarea dreptului internațional aplicabil în conflictele armate. Valențele multiple ale integrării dreptului umanitar în instruirea și operațiunile militare își amplifică semnificațiile într-o armată în restructurare, fapt sesizat de autoritățile militare românești care, în concretizarea eforturilor principale pe perioada 1996-2004, au stabilit că o atenție deosebită trebuie acordată înțelegerii și aplicării concrete a legislației specifice a domeniului militar, ca element indispensabil în asigurarea continuității procesului de reformă al armatei și de integrare în structurile de securitate europene și euro-atlantice⁸. Așa se face că, la inițiativa Biroului Juridic și de Drept internațional Umanitar, în ultimii ani, s-au editat mai multe lucrări în domeniu, s-au elaborat lucrări de diplomă la finalizarea studiilor, iar în instrucție și în aplicații, ca și în operațiunile de sprijin al păcii la care s-a participat, s-a putut demonstra o bună cunoaștere și respectare a dreptului conflictelor armate.

O nouă etapă în asigurarea reflectării dreptului operațional al conflictelor armate în principiile strategice ale acțiunii militare într-unite începe o dată cu debutul celui de-al treilea mileniu, când A.N.S.-1 din 2001, Regulamentul privind elaborarea actelor normative specifice, doctrinelor și manualelor militare în Armata României, a prevăzut ca obiectiv fundamental al procesului de elaborare a reglementărilor militare realizarea acestora într-un cadru armonizat, corelate cu ansamblul reglementărilor în vigoare la nivel național, cu tratatele internaționale la care România este parte și cu actele normative similare ale armatelor statelor membre NATO. În acest spirit a fost elaborată și a intrat în vigoare, în iulie 2001, Doctrina acțiunilor într-unite ale forțelor armate, în care se prevede expres, în art. 15, că acțiunile de orice tip se vor desfășura cu respectarea tuturor

prevederilor tratatelor internaționale la care este parte România și a dreptului internațional umanitar; chiar dacă legătura dintre arta militară și dreptul operațional al conflictelor armate nu mai are o formulare expresă, secțiunea dedicată principiilor acțiunii întrunite (art. 43-55), din capitolul al treilea consacrat fundamentelor acțiunii întrunite, conține o îmbinare armonioasă, sinergetică, a regulilor militare și juridice ale luptei armate.

Astfel, doctrina amintită precizează că pregătirea și ducerea acțiunilor întrunite se face pe baza și cu respectarea următoarelor principii: definirea clară a obiectivelor (misiunii); libertatea de acțiune; sinergia; concentrarea eforturilor; susținerea; flexibilitatea; economia de forță; surprinderea; securitatea acțiunilor și a forței; etapizarea acțiunilor întrunite; coordonarea acțiunilor întrunite; pregătirea forțelor armate. Toate principiile enunțate pot fi analizate și interpretate și din perspectiva dreptului operațional al conflictelor armate. Spre exemplu, definirea clară a obiectivului (misiunii) nu poate fi înțeleasă și explicată decât din perspectiva art. 48 al Protocolului adițional I din 1977, ce conține regula fundamentală care obligă beligeranții să facă întotdeauna o diferențiere între populația civilă și combatanți, ca și între bunurile cu caracter civil și obiectivele militare și, în consecință, să dirijeze operațiunile lor numai împotriva obiectivelor militare. Principiul libertății de acțiune trebuie corelat dialectic cu principiul dreptului conflictelor armate, al limitării mijloacelor și metodelor de război prevăzute în art. 35 din Protocolul I, în conformitate cu care statele beligerante n-au un drept nelimitat de a folosi orice mijloace și metode de luptă, unele fiind interzise total, iar altele restricționate la utilizare. De asemenea, concentrarea efortului asupra punctelor decisive și centrelor de greutate este un principiu care se realizează în practică, așa cum prevede chiar art. 47 al Doctrinei, prin identificarea cu precizie a țintelor și prin selectarea mijloacelor de lovire și a munițiilor aferente, ca și prin minimizarea efectelor colaterale, toate acestea făcând trimitere la art. 52 din Protocolul I, care prevede că atacurile vor fi strict limitate la obiectivele militare, dar și la art. 51, care interzice, ca fiind nediscriminante, atacurile în care se folosesc metode și mijloace de luptă care nu pot fi îndreptate împotriva unui obiectiv militar determinat sau atacurile de la care se poate aștepta să cauzeze incidental pierderi

și pagube civile care ar fi excesive în raport cu avantajul militar concret și direct așteptat. Ca principiu al acțiunii întrunite, flexibilitatea trebuie înțeleasă în spiritul principiului proporționalității prevăzut în art. 57 al Protocolului I, intitulat „precauții în atac”, conform căruia un atac trebuie să fie anulat sau întrerupt atunci când reiese că obiectivul său nu este militar sau beneficiază de o protecție specială, ori când se poate aștepta ca atacul să cauzeze incidental pierderi și pagube civile excesive față de avantajul militar concret și direct așteptat; tot flexibilitate este și altă prevedere din același art. 57, și anume, obligația alegerii unei ținte pentru care se poate aștepta ca atacul să prezinte pericolul cel mai mic pentru persoanele și bunurile civile, atunci când este posibilă alegerea între mai multe obiective militare, pentru a obține un avantaj militar echivalent, ceea ce e, de altfel, un criteriu de selecție a cursului optim al acțiunii militare din perspectiva respectării dreptului conflictelor armate. Slăbirea forțelor militare ale inamicului pentru obținerea victoriei fiind singurul scop legitim al statelor beligerante, așa cum s-a prevăzut încă în Declarația de la Sankt Petersburg din 1868, principiul economiei de forță poate fi interpretat, din această perspectivă oferită de dreptul războiului, ca raționalizând acțiunea militară prin angajament selectiv de precizie, prin identificarea, localizarea și lovirea țintelor potrivit principiilor discriminării, proporționalității și necesității militare; este mai mult decât evident că a aloca resurse umane și materiale pentru a lovi persoane care nu participă la război sau au fost scoase din luptă ar fi în contradicție cu ideea economiei de forțe și mijloace. Surprinderea și inducerea în eroare a adversarului reprezintă un principiu al acțiunii întrunite care trebuie să aibă în vedere art. 37 din Protocolul I prin care perfidia (simularea posesiei unui statut protejat) este incriminată, nefiind însă interzise stratagemele de război (camuflaje, operațiuni simulate, informații false). În sfârșit, celelalte principii ale acțiunii întrunite (securitatea acțiunilor, etapizarea, coordonarea, pregătirea forțelor) fac trimitere la asistența juridică ca tip de sprijin al acțiunii întrunite prin care se asigură cunoașterea, respectarea și aplicarea dreptului operațional al conflictelor armate. Putem astfel concluziona că sinergia în acest domeniu ar putea însemna că dreptul național și internațional este nu numai o chestiune de legitimitate și legalitate, ci chiar un multiplicator de forță în ansamblul acțiunii

militare întrunite, cu condiția ca respectarea legilor interne și internaționale, realizată prin intermediul consilierii juridice, să fie un obiectiv asumat de către toate compartimentele comandamentelor militare.

Doctrina acțiunilor întrunite ale forțelor armate a constituit una din sursele autorizate din care trebuie să derive Doctrina pentru operațiile întrunite multinaționale, Regulamentul pentru operațiile întrunite ale forțelor armate și doctrinele categoriilor de forțe de armată. Astfel, Doctrina din 2001 pentru operațiile întrunite multinaționale conține o întreagă secțiune (art. 120-122) referitoare la aspectele juridice ale operațiilor multinaționale și o anexă (nr.28) privind dreptul internațional al conflictelor armate. Conform art. 121 al Doctrinei, dreptul internațional umanitar și al conflictelor armate este cadrul de desfășurare a războiului, aplicarea acestuia vizând aspectele generale ale conflictului, persoanele autorizate să comită acte de ostilitate, principiile generale de ducere a războiului, regulile esențiale de drept internațional al războiului. Iar anexa nr. 28 a Doctrinei conține precizări utile referitoare la limitele juridice ale utilizării forței armate, legislația conflictelor armate și jurisdicția militarilor români, regulile de

angajare, principiile fundamentale ale dreptului internațional al conflictelor armate.

NOTE:

¹ Formula consacrată în Declarația de la Sankt Petersburg din 1868.

² Hugo GROTIUS, **Despre dreptul războiului și al păcii**, Editura Științifică, București, 1968, p.836.

³ Nicolae DAȘCOVICI, **Dreptul războiului și neutralitatea**, Tipografia Alexandru A.Terek, Iași, 1941, p.XII-XIII.

⁴ Alvin și Heidi TOFFLER, **Război și antirăzboi**, Editura Antet, București, 1995, pp.152-164.

⁵ Oliver RUSSBACH, **O.N.U., Dreptul internațional confiscat**, Editura CNI Coresi, București, 1999, p.22.

⁶ Iulia MOTOC, **Intérpreter la guerre**, Editura Babel, București, 1997, pp.307-308.

⁷ Frederic de MULINEN, **Manuel sur la droit de la guerre pour les forces armées**, C.I.C.R., Geneva, 1989, p.11.

⁸ Ordinul General al ministrului apărării naționale nr.51/1995.

GESTIONAREA SITUAȚIILOR DE CRIZĂ DIN TEATRELE DE OPERAȚII

Colonel (r) CS Vasile POPA

Eveniment ce deține, după unii specialiști¹, ca principale caracteristici: constituirea unui punct de dezvoltare în fluxul evenimentelor, impunerea necesității luării unei decizii, punerea în joc a valorilor fundamentale ale cel puțin unui actor și luarea deciziei în timp foarte scurt, criza este un lanț de situații neprevăzute cărora operațiile multinaționale de stabilitate sunt obligate să le dea, în timp scurt, o soluționare adecvată.

În limbaj NATO, criza se etapizează în trei momente semnificative: pace, escaladare (de la dezacord la confruntare sau conflict armat) și deescaladare (însoțită de reconstrucție și făurirea unei noi stabilități)², necesitând, pentru gestionare, acțiuni coordonate de evitare a sa, de prevenire a escaladării în conflict armat și de stopare a ostilităților, când acestea apar.

Cele cinci faze identificate de Alianță în desfășurarea crizelor (1 – observarea indicatorilor și avertizarea asupra unei crize potențiale sau actuale; 2 – evaluarea situației de criză în dezvoltarea și potențialul său și stabilirea implicațiilor pentru securitatea NATO; 3 – dezvoltarea opțiunilor de răspuns recomandate pentru a ghida procesul decizional NAC/DPC; 4 – planificarea și execuția deciziilor și directivelor NAC/DPC; 5 – revenirea la stabilitate), pun factorii politici și militari, structurile militare și civile în fața unui proces de mare complexitate, care înseamnă și aport la reducerea tensiunilor și prevenirea transformării lor în crize, și eforturi, uneori dramatice, de gestionare și prevenire a escaladării sale în conflict, și pregătirea tuturor structurilor pentru abordarea crizelor cu diferite grade de intensitate, și controlul răspunsului, prevenirea escaladării și determinarea agresorului să înceteze atacul, și deescaladarea, cu restabilirea normalității, după ce ostilitățile au fost stopate sau sunt sub control.

În desfășurarea acțiunilor din teatrele de operații, există numeroase circumstanțe care, combinate într-un anumit moment, au ca rezultat situații de criză³. Corect identificate și atent

monitorizate, circumstanțele respective permit elaborarea unor răspunsuri eficiente la situația de criză și stingerea acesteia în momentele cele mai favorabile, menținerea stării de criză într-un echilibru util dezamorsărilor viitoare⁴. Din acest demers rezultă o experiență amplă, care, însușită, asigură o bună bază de plecare în acțiunile viitoare multinaționale ale structurilor militare angajate în operații de răspuns la criză, post conflict și de altă natură.

În ultimul timp, în teatrele de acțiune din Kosovo, Afghanistan și Irak, îndeosebi, militarii români s-au confruntat cu un șir lung de antagonisme cauzate de conflictele și disputele etnice și religioase, de terorism și crimă organizată, proliferarea armamentelor etc., care au generat tensiuni, încordări, contradicții ș.a.m.d., ce le-au pus la încercare capacitatea de a face față cu succes crizelor și a realiza o detensionare rapidă a situației.

Este un fapt dovedit că pregătirea și experiența anterioară le-au permis cadrelor noastre militare din structurile internaționale și din conducerea detașamentelor proprii trimise în teatru să realizeze o gestionare pe termen scurt a crizelor, fără a înregistra disfuncționalități în actul de decizie și a pierde controlul situației în unele momente ale crizei.

Transferul de experiență realizat în țară sau în zonă a dat posibilitatea cadrelor care au venit în teatru după alte detașamente românești sau străine să acționeze sistematic și eficient, prevenind transformarea crizei într-o situație cu un nivel ridicat de violență, cu pierderi de vieți omenești din rândul actorilor implicați.

Peste tot, se apreciază, răspunsul la crize a fost în cunoștință de cauză, în cea mai mare măsură preventiv, anticipativ, oferind soluții concretizate în acțiuni reușite.

Gestionarea situațiilor de criză s-a făcut printr-o analiză critică ce a surprins corect tipul de criză apărut, aria de răspândire, implicațiile, cauzele,

forțele și mijloacele angajate, structurile necesare pentru rezolvare, evoluția posibilă a crizei.

Analiza complexă a situațiilor de criză din teatrele în care au acționat trupele române în ultimii ani a evidențiat o bună cunoaștere, de către cadrele noastre, a situațiilor de criză, prin culegerea atentă a datelor și informațiilor, temeinica analiză și structurare a lor, precum și decelarea concluziilor în mod corect.

Minuțiozitatea acestei activități, exersată îndelung în amfiteatrele Universității Naționale de Apărare și la alte cursuri organizate de Alianță, nu a lăsat să scape niciodată nimic. Au fost luate în considerare, de fiecare dată: specificul local, în dimensiunile politică, economică și spirituală, caracteristica lingvistică și religioasă a zonei, vulnerabilitățile politice, complexitatea etnică, rivalitățile existente, tensiunile latente, fragilitatea coexistenței pașnice dintre comunitățile etnice și religioase etc.

Conducerea națională a forțelor din teatru a întreprins o evaluare și diagnosticare corecte ale situațiilor de criză, identificând cauzele ce le-au favorizat, caracteristicile acestora, mediul în care s-au dezvoltat, obiectivele vizate și nivelul de realizare, vulnerabilitățile părților.

Corecta evaluare a efectelor acțiunilor a ajutat la descifrarea implicațiilor acestora asupra capacității de luptă a subunităților noastre. Prognozarea evoluției crizelor a fost făcută cu promptitudine, determinându-se corect obiectivele de îndeplinit și anticipându-se just structurile acționale posibile și eventualele vulnerabilități.

Precedentul creat prin situațiile întâmpinate în Bosnia și Afghanistan, dar și pe alte teatre ale ultimului deceniu, în care România s-a distins tocmai datorită profesionalismului absolvenților acestei instituții-fanion, a ușurat soluționarea aspectelor privind planificarea, selecția și pregătirea noilor contingente trimise în Irak.

Fiecare din situațiile apărute succesiv în teatru a demonstrat că avem lideri militari cu o pregătire remarcabilă, realizată în Universitatea Națională de Apărare și în instituții de învățământ din străinătate, care se adaptează rapid la schimbările provocate de un inamic invizibil și inteligent.

Calitatea actului de comandă și de execuție, mulată pe pregătirea din țară și pe continuarea pregătirii, concomitent cu îndeplinirea multiplelor misiuni din teatru, a condus la soluționarea profesionistă a tuturor situațiilor de criză. Acestea

dovedesc o foarte bună organizare a acțiunilor, prin supravegherea atentă a situațiilor de criză și monitorizarea permanentă a eforturilor de rezolvare, stabilirea justă a forțelor și mijloacelor ce vor fi întrebuintate, a modului de acțiune și a acțiunilor asupra punctelor tari și a celor vulnerabile, a bazelor sau depozitelor de aprovizionare etc.

Este știut că mediul în care s-au dezvoltat crizele din teatre este unul al diferențelor culturale și religioase, mult mai profunde decât cele politice și economice, al ostilităților intergrupale, al incompatibilității intereselor părților, al represiunii și încălcării sistematice a drepturilor omului, al implicării rețelelor teroriste.

În pofida riscurilor asumate, extrem de numeroase și diverse, dar și din ce în ce mai grave, dacă am compara momentele-limită din misiunile recente cu cele din misiunile trecute (atacuri cu rachete și proiectile, ambuscade, mine improvizate, malarie etc.), cadrele noastre au abordat strategic situațiile de criză, realizând un management eficient și comprehensiv al acestora, dezamorsarea lor într-o fază incipientă, prin folosirea iscusită a dialogului și cooperării, a parteneriatului și legăturilor stabilite, din primele clipe ale sosirii în teatru, cu comunitățile și autoritățile locale, cu populația din zonă. Totodată, au luat măsuri ample de protecție a forțelor, de contracarare a riscurilor și amenințărilor din mediul ostil în care acestea acționează, într-un cadru organizat, bine reglementat, controlat strict și condus în cooperare cu aliații.

Abilitățile demonstrate de cadrele noastre în determinarea părților implicate de a se așeza la masa tratativelor și a realiza un acord care să prevină sau să oprească confruntările armate și pierderile de vieți omenești le-au adus respectul și prețuirea acestora, dar și un plus de experiență pe care au folosit-o în demersurile ulterioare și au transferat-o celor care le-au urmat în teatru. A fost evident, de fiecare dată, în managementul crizelor, cât de importante sunt stăpânirea informațiilor furnizate în flux continuu, luarea deciziilor potrivit atribuțiilor funcției și promovarea unei veritabile diplomații militare în raporturile cu beligeranții, reușitele în reconcilierea acestora, căutarea tuturor căilor posibile de limitare a extinderii situațiilor de criză.

Au contat, adesea, foarte mult, pe parcursul gestionării crizelor, capacitatea comandanților de a lua decizii pe baza unor informații cu grad ridicat

de incertitudine, luarea în calcul a multitudinii elementelor critice și dominanta flexibilității gândirii acestora, ce a permis adaptarea la împrejurările complexe și diverse ale situației, focalizarea pe elementele cele mai importante ale acesteia și un management eficient al crizei.

Strategia de abordare a crizelor surprinde elemente ce relevă o capacitate superioară a cadrelor noastre:

- viziunea coerentă asupra soluționării situațiilor ivite în teatru;

- evaluarea rapidă și coerentă a situației;
- organizarea foarte bună a acțiunilor proprii;
- argumentația temeinică a deciziilor luate;
- realismul și prevederea în întrebuintarea forțelor, corelate cu resursele la dispoziție.

În misiunile internaționale, ofițerii români au avut nu odată un rol important în prevenirea declanșării unor acțiuni destabilizatoare, au știut cum să neutralizeze elemente terorist-diversioniste și alte formațiuni ilegal înarmate, să zădărnicească încercările de blocare a căilor de comunicații sau de acces la unele obiective, să limiteze sau înlăture efectele atacurilor, să contribuie la deblocarea unor obiective economico-sociale sau politico-administrative controlate ilegal de grupări extremiste sau paramilitare.

La nivelul comandamentelor multinaționale în care au fost încadrați, ofițerii noștri de stat major și-au îndeplinit exemplar atribuțiile funcțiilor, dovedind consecvență în respectarea procedurilor, iscusință în planificarea acțiunilor și în finalizarea activităților, iar în situații complexe și inedite, capacitate de adecvare a procedurilor la specificul acestora.

Conducerea operațională și administrativă suplă și eficientă a trupelor în teatrele din Irak, Afghanistan, Bosnia-Herțegovina și Kosovo confirmă creșterea capacității de conducere a ofițerilor români la toate nivelurile implicate și în întreg spectrul de operații conduse de NATO și în campania împotriva terorismului internațional.

Nu de puține ori, ofițerii români din echipele multinaționale au demonstrat că iau în timp scurt decizii juste în situații-limită, stabilesc corect coordonatele acționale anticipate, chiar și când informațiile sunt contradictorii, își îndeplinesc exemplar rolul în celulele de criză, în funcție de situație, aplică flexibil procedurile stabilite, au o contribuție remarcabilă la stabilitatea și reconstrucția zonei de responsabilitate, reprezintă cu competență și profesionalism țara, departe de ea.

Centrul de greutate al deciziei luate eficient în situații de criză, în condiții de stres maxim, rămâne, prin exemplul lor, acolo unde l-a situat învățământul din Universitatea Națională de Apărare și celelalte instituții de profil din statele NATO, pe activitatea intelectuală, singurul factor viabil de potențare a acțiunii forței.

În teatre, este sesizabil, totodată, aportul de inteligență al altor absolvenți, cei care lucrează în structurile de conducere ale Ministerului Apărării Naționale, ale Statului Major General și care au fost capabili să genereze forțe apte de a-și asuma asemenea misiuni, de a stăpâni situații de criză dintre cele mai complicate în toate teatrele de operații, ca egale ale forțelor aliaților.

Pe întreaga desfășurare a situației de criză, personalul român se sprijină și pe susținerea completă a întregului efort din teatru de către structurile SMG și statelor majore ale categoriilor de forțe din țară, cu tehnică, materiale, potențial uman adecvat.

Am putea sublinia că răspunsul eficace la provocările managementului crizei sunt o rezultantă a acțiunii conjugate a ofițerilor români din teatre și din țară. În același timp, rezolvarea crizelor are un „instructor“ experimentat în „lecțiile învățate“ în misiunile trecute, care arată, între altele:

- cât de importante sunt analizele post-acțiune, în relevarea aspectelor pozitive și negative ale misiunii îndeplinite și furnizarea de concluzii pentru misiunile următoare;

- ce nivel de importanță au, pentru gestionarea situațiilor de criză, cooperarea cu aliații, standardele de performanță atinse de structurile românești din teatru, nivelul lor de instruire și, implicit, calitatea învățământului militar;

- ce oportunități oferă aceste „lecții învățate“ pentru actualizarea procedurilor de acțiune, a calității tehnicii, armamentului și produselor întrebuintate în teatre;

- aportul major la formarea luptătorilor pentru misiuni internaționale, al cadrelor și militarilor angajați prin contract care se întorc din teatru;

- importanța asigurării unor legături permanente pentru conducerea activităților militare și a dialogului și comunicării, în general, pentru prevenirea și soluționarea rapidă a crizelor;

- nevoia lucrului în echipă, a luării unor decizii atent cumpănite, deloc intempestive, care să evite pierderile de orice fel, la toate părțile implicate;

- cerința reconsiderării pregătirii comandanților,

pentru a-i încuraja să devină competitivi, adaptabili, apti să gândească liber, în funcție de cursul acțiunii de criză, și să ia decizii oportune;

- exigențele sporite ale evaluării de către comandanți a instruirii subordonaților, spre a afla nivelul real al stării acționale a structurii și a corija unele minusuri, prin instruire suplimentară, până la plecarea în teatru;

- cât valorează pregătirea minuțioasă a misiunilor.

„Lecțiile învățate“ în teatru stau, de fapt, la baza pachetului de activități prezente care vor optimiza gestionarea crizelor viitoare:

- susținerea logistică optimă a forțelor dislocate în teatrele de operații;

- asigurarea interoperabilității sistemelor de comandă-control pentru forțele din teatru;

- extinderea Rețelei Militare Naționale de Comunicații (fostă STAR), a sistemului criptat de videoconferință al MAPN și a Intranetului militar în teatrele de operații în care avem dislocate trupe, prin module de comunicații și informatică și segmente satelitare și/sau prin fibră optică;

- dezvoltarea competenței lingvistice a personalului ce va pleca în misiuni internaționale;

- cercetarea solicitărilor psihofizice ale câmpului de luptă;

- dezvoltarea capacităților tehnice și umane de colectare și procesare a informațiilor din teatre;

- adoptarea unui sistem de evaluare a capacității operaționale a structurilor militare pentru cunoașterea exactă a stării unităților;

- pregătirea personalului și înzestrarea structurilor de neutralizare a mecanismelor explozive (EOD), care, la orizontul anului 2009, să fie integral operaționalizate la nivelul întregii armate;

- elaborarea concepțiilor de acțiune pentru contracararea terorismului, crimei organizate și a proliferării ANM;

- implementarea unui sistem de norme, proceduri, reguli și standarde derivate din experiența și acțiunile militare desfășurate sub conducerea NATO;

- adoptarea unui sistem de planificare a operațiilor într-unite fundamentat pe analiza riscurilor din mediul de securitate și a vulnerabilităților interne, ce va asigura un echilibru corespunzător între toate tipurile principale de misiuni, inclusiv operații de răspuns la crize și în sprijinul păcii, dar și creșterea interoperabilității și mobilității structurilor militare;

- acordarea unei atenții sporite recuperării

personalului, după întoarcerea din misiunile din teatre, ca punct de plecare spre noi acțiuni eficiente, pe timpul crizelor și nu numai.

Prin operaționalizarea obiectivelor enumerate aici, avem posibilitatea de a aduce și mai mult criza sub controlul managerilor politici și militari, de a-i modela cursul, pentru ca viitoarele acțiuni ale trupelor noastre în teatre, în misiuni NATO de sprijin al păcii sau alte misiuni internaționale, să reprezinte o altfel de abordare, mult mai profesionistă și mai consistentă, a stăpânirii și prevenirii lor. În procesul de consolidare a capacităților Alianței de acțiune globală pentru apărarea securității internaționale și a valorilor comune, de a proiecta stabilitate pe plan regional, de a combate amenințările teroriste⁵, România are ocazia de a se afirma, în complementaritatea programelor ONU, în reabilitarea postconflictuală a unor state devastate de războaie⁶, în gestionarea eficace a crizelor, în misiuni de stabilitate și reconstrucție. Cum procesul de promovare a păcii și stabilității în Marele Orient Mijlociu va continua, iar în cazul Irakului, după formarea unor forțe de securitate proprii, care vor prelua responsabilități din domeniul securității, SUA și statele din cadrul coaliției internaționale, printre care și țara noastră, își vor asuma tot mai mult un rol de sprijin, România își va amplifica și diversifica prezența în teatre, își va asuma o responsabilitate sporită în dispozitivul strategic al luptei cu terorismul, în prevenirea și combaterea amenințărilor la adresa securității lumii în secolul XXI.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

George C. Marshall European Center for Security Studies, *Conflict Prevention and Management of Crisis and Conflict*, www.marshallcenter.org/site-text/lang-en/page-coll-ep-1/xdocs/coll/ep-syllabus-04-01/module-10.htm

World Dictionary, www.wordiq.com/dictionary/situation.htm

Lessons from Bosnia, www.nato.int/bosnetarchives/IFOR, www.weblearn.ca/teachersite/NATO/Readings/implementationforce.htm

Karl W. DEUTSCH, **Crisis Decision – Making The Information Approach**, 1982.

Lt. cdor. conf. univ. dr. Ioan CRĂCIUN, Lt. col. conf. univ. dr. Dănuț MANTA și CS drd. Alexandra SARCINSCHI, **Gestionarea crizelor în cadrul NATO**, Universitatea Națională de Apărare, București, 2004.

NOTE:

¹ Karl W. DEUTSCH, **Crisis Decision – Making The Information Approach**, 1982.

² O redare succintă, extrem de sintetică a întregii problematice a crizelor, în Lt. cdor. conf. univ. dr. Ioan CRĂCIUN, Lt. col. conf. univ. dr. Dănuț MANTA și CS drd. Alexandra SARCINSCHI, **Gestionarea crizelor în cadrul NATO**, Universitatea Națională de Apărare, București, 2004.

³ A se vedea definiția conceptului de situație de criză, din World Dictionary, [www. wordiq.com/dictionary/situation.htm](http://www.wordiq.com/dictionary/situation.htm)

⁴ Lt. cdor. Conf. univ. dr. Ioan CRĂCIUN et al., op. cit., p. 10.

⁵ În această problemă, Summit-ul NATO de la Istanbul, din iunie 2004, a luat decizia de a aproba un ansamblu întărit de măsuri proprii pentru creșterea contribuției individuale și colective la lupta pe care comunitatea internațională o duce cu terorismul (Comunicatul șefilor de stat și de guvern participanți la reuniunea Consiliului Nord-Atlantic, din 28 iunie 2004, în www.nato.int/docu/pr/2004/p04/096f.htm).

⁶ A se vedea, pe larg, o asemenea implicare a statelor NATO, în articolul „*Corelarea strategiilor Alianței Nord-Atlantice și Uniunii Europene în acțiunile post-conflict*“, autor - col. (r) dr. Grigore ALEXANDRESCU, Impact Strategic nr. 2/2004, pp. 97-99.

MENTENANȚA ÎN OPERAȚIILE MULTINAȚIONALE DIN AFGHANISTAN ȘI IRAK

Colonel ing. Vasile AIOANEI

În ultimele trei decenii ale secolului trecut și în primii ani ai acestui secol, conflictele apărute în diverse zone ale lumii, fie că sunt între diferite țări sau între facțiuni de pe teritoriul acestora, sunt foarte numeroase și au caracteristici noi, în care acțiunile de război clasice se împletesc cu cele de tip terorist.

Beneficiind, de cele mai multe ori, de progresul realizat în domeniul tehnicii militare, forțele antrenate în aceste confruntări au provocat și provoacă distrugerii tot mai mari la nivelul infrastructurii, cu consecințe grave asupra vieții populațiilor din ariile de conflict, ducând la adevărate catastrofe ecologice, demografice, umanitare etc.

Forțele care participă la operații multinaționale de impunere sau menținere a păcii sunt obligate, datorită acestor modificări dinamice, să-și adapteze dotarea, structura și principiile de întrebuințare ale mijloacelor din înzestrare.

În cele ce urmează ne vom referi la măsurile întreprinse pentru pregătirea tehnicii și echipamentelor, greutatețile întâmpinate și executarea mentenanței în teatrele de operații din Afghanistan și Irak.

Influența condițiilor din teatre asupra mentenanței și greutatețile întâmpinate de cei ce s-au ocupat efectiv de pregătirea echipamentelor, de cei care le utilizează, întrețin și le repară pe timpul operațiilor constituie un punct de plecare al oricărei analize lucide și pertinente.

Principalele dificultăți cu care se confruntă forțele din teatru sunt următoarele:

a) echipamentele militare, în cea mai mare parte, nu au fost concepute, proiectate și realizate pentru a funcționa în condiții extreme, în cazul nostru, un climat tropical arid (tehnica de blindate, automobile și tractoare; cea de geniu; tehnica de transmisiuni, într-o oarecare măsură);

La acest capitol ar fi nevoie de: filtre de aer performante, ce pot reține într-un procent cât mai ridicat particulele de praf din atmosferă, unde

gradul de prăfuire poate să ajungă la 9 g/m³; sisteme de răcire cu capacitate mărită, care să poată evacua cantitatea de căldură suplimentară și asigura funcționarea motoarelor în regim termic optim; componente din cauciuc cu elemente tropicalizate (racorduri, burdufuri, tubulatură, garnituri, conducte etc.); inhibarea lubrifianților și a lichidelor speciale; protecția elementelor din mase plastice, lemn sau textile; etanșizarea agregatelor energetice, cabinelor și altor spații împotriva pătrunderii prafului; montarea instalațiilor de aer condiționat; componentele electronice ale mijloacelor de transmisiuni care să-și mențină caracteristicile la temperaturi ridicate; anvelope care să asigure deplasarea în siguranță, în condițiile unui rulaș intens, la temperaturi ale solului ce depășesc pe timp de vară, în mod frecvent, 700 C.

b) posibilitățile reduse, sau chiar nule, de utilizare a forțelor și mijloacelor de mentenanță din zona de operații, datorită slabei rețele de capacități productive existente, dotării precare și lovirii acestora pe timpul conflictelor;

c) aprovizionarea cu piese de schimb și materiale îngreunată de distanțele apreciabile și de utilizarea în exclusivitate a transportului aerian, care nu permite încărcarea și transportul unor cantități mari de piese de schimb și materiale. Tehnica grea (transportoare amfibii blindate, utilaje de geniu, autocamioane, autospeciale etc.) nu poate fi înlocuită din teatru, cu aeronavele Hercules C 130, în vederea reparării în țară;

d) timpul relativ mare necesar parcurgerii procedurilor de achiziții și achiziționării efective, datorită legislației existente, dispariției sau restrângerii activității unor agenți economici, importului unor piese și subansambluri;

Greutăți mari se întâmpină la tehnica scoasă din fabricația curentă (blindate, unele tipuri de utilaje de geniu etc.) uneori fiind necesare chiar

3-4 luni de la data încheierii contractului până la livrarea pieselor și subansamblurilor. Sunt și subansambluri, cum ar fi cutii de viteze, elemente hidraulice de comandă etc., pentru care agenții economici solicită un mare număr de bucăți în vederea reluării fabricației acestora. O problemă deosebită o constituie și stațiile de radio Panther, care sunt asamblate în țară, dar cu componente din import, iar ciclul de la solicitarea pieselor și până la achiziția acestora este de 6 luni și chiar mai mult.

e) starea de viabilitate a căilor de comunicații din Afghanistan, de cele mai multe ori impracticabile, cu pante lungi și mari, curbe cu raze mici de viraj, care duc la suprasolicitarea motoarelor, transmisiilor și echipamentelor de rulare ale autovehiculelor;

f) caracteristicile climei de tip tropical arid, cu diferențe mari de temperatură între zi și noapte, cu temperaturi ce depășesc adeseori + 50° C la umbră în timpul verii și cu furtuni frecvente de nisip și praf;

g) misiunile de însoțire a anumitor convoaie (autocisterne cu apă, C.L., autotractoare cu șa) de către transportoarele amfibii blindate, în mod deosebit în Irak, cu obligativitatea deplasării cu viteze mari, 80 – 90 km/h, conduc la utilizarea motoarelor în regimul de funcționare al puterii efective nominale și turației nominale, când cantitatea de căldură degajată crește, iar solicitările mecanice sunt maxime, ceea ce duce la supraîncălzirea și uzura accentuată a acestora;

h) nivelul extrem de redus de standardizare al echipamentelor, care nu permite o colaborare mai strânsă cu alte contingente naționale. Cooperarea se referă, în principal, la utilizarea în comun a unor S.D.V.-uri, utilaje și materiale (becuri, racorduri, baterii de acumulare, uleiuri).

Cunoașterea acestor factori, a influenței lor asupra funcționării echipamentelor a fost, este și trebuie să fie și pe viitor o preocupare constantă a organelor de logistică, în vederea corectării anumitor disfuncționalități ce se produc pe timpul desfășurării tuturor activităților pe linie logistică și în mod deosebit a celor de mentenanță.

De aceea, înainte de introducerea în teatru s-au luat măsuri de pregătire a echipamentelor și personalului care au vizat:

□ selecționarea și pregătirea personalului în vederea executării misiunilor, punându-se accentul

pe particularitățile utilizării și mentenanței echipamentelor în zonele de dislocare. Au fost prezentate, de asemenea, informații despre teatrele de operații, starea căilor de comunicații și lipsa facilităților pe linie de mentenanță în zonele respective;

□ selecționarea, verificarea și stabilirea volumului de lucrări ce trebuie executate pentru asigurarea operativității necesare. Pe timpul verificărilor s-au pus în funcțiune toate instalațiile echipamentelor, s-a executat rulajul autovehiculelor pe șosea și în teren, accentuându-se verificarea armamentului, instalațiilor de răcire ale motoarelor, sistemelor speciale ale autovehiculelor de luptă (sistemul de protecție contra incendiilor, instalația de filtroventilație pentru protecția personalului împotriva NBCR, trolii, mijloace de umflare din mers a anvelopelor etc.);

□ asigurarea pieselor de schimb și materialelor necesare remedierii deficiențelor constatate cu ocazia verificărilor;

□ executarea întreținerilor tehnice nr. 2 în volum complet, cu accent pe: înlocuirea întregii cantități de lubrifianți și lichide speciale existente în motoare, cartere, sisteme de direcție și de frânare, instalații speciale etc., indiferent de rulaj sau ore de funcționare; spălarea instalațiilor de răcire și introducerea apei în acestea împreună cu aditivi - dezincrustanți folosiți pentru împiedicarea depunerilor de calcar, verificarea și executarea reglajelor tuturor sistemelor; înlocuirea componentelor din cauciuc (racorduri, burdufuri, garnituri, furtunuri, conducte etc.); întreținerea sistemelor speciale; încărcarea buteliilor de stins incendiu cu soluție ignifugă tip „3,5”; aducerea armamentului la bătaia normală; verificarea și reglarea aparatului de ochire și observare pe timp de zi sau noapte; verificarea stării anvelopelor și înlocuirea celor uzate; completarea loturilor de piese, scule și accesorii; întreținerea utilajelor și aparatului de pe tehnica specială (autoatelieri, autofrigidere, automacarale, autosanitare, autostații etc.);

□ executarea verificărilor metrologice ale aparatului, mijloacelor de măsură, ale instalațiilor sub presiune și de ridicat de pe tehnică, utilaje etc.;

□ executarea reparațiilor, pe baza diagnosticărilor și probelor de funcționare, indiferent de kilometrii rulați sau orele de

funcționare de la ultima reparație de nivel 2 sau 3;

- executarea probelor finale după efectuarea întreținerilor, reparațiilor și remedierea deficiențelor constatate;

- vopsirea tehnicii în mozaic de culori „tip deșert” și inscripționarea acestora conform instrucțiunilor de mentenanță și misiunii primite;

- constituirea loturilor de piese de schimb și materiale pentru o durată de șase luni în teatrul de operații;

- asigurarea și pregătirea materialelor necesare îmbarcării, fixării tehnicii și containerelor pe trenuri sau alte mijloace de transport, cum ar fi nave, aeronave, autovehicule specializate.

În urma recunoașterilor din teatrele de operații s-au făcut modificări referitoare la numărul autovehiculelor, cantitățile de materiale ce trebuie asigurate, carburanții și lubrifianții necesari a fi asigurați din țară etc.

Înainte de plecarea în misiune, în cadrul dispoziției logistice, s-au făcut precizări referitoare la particularitățile mentenanței în condițiile climatului tropical arid, accentuându-se pe întreținerea sistemelor de răcire, verificarea etanșeităților, garniturilor, racordurilor, furtunurilor, verificarea calităților lubrifianților și lichidelor speciale, utilizarea dopurilor și capacelor pentru împiedicarea pătrunderii prafului în interiorul conductelor, țevilor armamentului etc. În condiții extreme de climă crește rolul mentenanței preventive, deoarece orice mică defecțiune a tehnicii are consecințe nedorite.

Pentru a se cunoaște situația cât mai concretă din cele două teatre de operații, potrivit tabelului nr. 1, s-au solicitat date referitoare la comportarea tehnicii și echipamentelor militare, prin rapoarte de mentenanță care, pe baza datelor furnizate, să poată duce la îmbunătățirea activității de utilizare și mentenanță.

Stocurile cu piese de schimb s-au calculat pe baza consumurilor anterioare, ținând cont de căderile mai frecvente.

Pe timpul executării misiunilor, activitățile specifice mentenanței au avut în vedere:

- lucrări de întrețineri tehnice executate în volum complet și la perioade de timp mai mici decât prevederile din instrucțiuni, datorită condițiilor specifice de climă. Câteva exemple sunt edificatoare: curățarea filtrelor de aer, verificarea nivelului electrolitului

și completarea acestuia cu apă distilată, săptămânal, spălarea instalațiilor de răcire cu soluții dezincrustante cel puțin o dată la 3 luni, îndepărtarea zilnică a prafului de pe radiatoare, înlocuirea uleiurilor și unsoarelor atunci când acestea nu mai asigură lubrifierea și gresarea corespunzătoare etc.;

- reparații executate preponderent cu caracter de necesitate, prin schimb de agregate, în locuri special amenajate, în cadrul parcului de campanie sau pe locul scoaterii din funcționare, de către plutoanele și grupele de mentenanță;

- sprijinul dat în teatrele de operații de către echipe specializate din cadrul batalioanelor și centrelor de mentenanță sau de la agenți economici (SC Automecanica Moreni SA, SC Zipacon SRL, SC Elprof SA) pentru executarea unor reparații cu grad mare de complexitate. În sensul celor arătate mai sus, evidențiem repararea a două TAB C-79 în Afghanistan care au activat mine antiblindate. Reparația celor două blindate și în special lucrările de sudură s-au executat de către SC Automecanica Moreni SA, care a utilizat un procedeu modern de sudare, ce nu a mai necesitat tratament termic de detensionare a carcasei blindate în cuptor, operație posibilă de executat doar la sediul unităților reparatoare;

- fabricarea unor repere (piulițe, prezoane, șaibe, reducții, tije etc.) pe utilajele autoatelierelor din dotarea plutoanelor de mentenanță;

- evacuări de tehnică imobilizată, cu ajutorul mijloacelor specializate din dotarea subunităților de mentenanță;

- colaborarea cu subunități de mentenanță ale altor state, îndeosebi a celor de la subunitățile de poliție militară (plutonul din cadrul misiunii ISAF din Afghanistan și compania din cadrul misiunii „Antica Babilonia” din Irak), care au structuri de mentenanță mai mici;

- repararea în țară a motoarelor, agregatelor, stațiilor de radio, aparaturii de vedere pe timp de noapte, utilajelor de pe autoateliere etc. și trimiterea cât mai urgentă în teatru.

Cu toate măsurile luate în țară pentru pregătirea tehnicii și echipamentelor participante la misiuni, datorită climei foarte călduroase (care, pe perioada verii, oscilează în jurul valorii de + 500° C la umbră, la soare fiind de peste + 600° C, iar temperatura

blindajelor, în unele puncte, atinge chiar + 800° C), a furtunilor de nisip și praf, reliefului stâncos și drumurilor aproape impracticabile, îndeosebi în Afghanistan, au apărut multe situații de scoatere din funcțiune, manifestate prin:

- supraîncălzirea motoarelor - aproximativ 14% din defecțiuni;
- defecțiuni ale organelor de transmisie - aproximativ 20%;
- defecțiuni ale instalației de alimentare cu combustibil - aproximativ 19%;
- defecțiuni ale instalației electrice - aproximativ 16% (detalii în Anexa nr. 1).

Numărul mare de defecțiuni ale instalațiilor de răcire ale transportoarelor amfibii TAB 77, 46% din total, și ale transportoarelor amfibii pentru cercetare TAB C 79, 29% din total, echipate cu motoare SAVIEM ne arată că este necesară găsirea unor soluții de mărire a capacității de răcire (radiatoare cu capacitate de răcire mărită și ventilatoare cu un debit de aer mai mare) sau chiar remotorizarea acestor blindate pentru a le crește fiabilitatea și viabilitatea pe câmpul de luptă.

O situație mai dificilă s-a întâlnit la tehnica de geniu aflată în Irak, ce a înregistrat defecțiuni foarte frecvente, îndeosebi la instalația hidraulică. Lipsa pieselor de schimb la majoritatea utilajelor de geniu, datorită faptului că agenții economici care le-au fabricat, în mare parte, nu mai există, vechimea considerabilă a acestor utilaje, calitatea de multe ori necorespunzătoare a elementelor din cauciuc (furtunuri, racorduri, garnituri etc.) sunt tot atâtea cauze care au făcut ca rata defecțiunilor să fie foarte ridicată, cu impact negativ asupra îndeplinirii misiunilor de către detașamentul de geniu (detalii în Anexa nr. 2).

Rata mare a defecțiunilor a dus la o medie a timpului de bună funcționare (MTBF) foarte scăzută, la unele utilaje sub 5 ore. Defecțiunile foarte frecvente ale instalațiilor hidraulice, 47% din numărul total, conduc la concluzia (excepție făcând automacaraua AMT 950, produsă după 1990) că aceste utilaje nu pot să fie utilizate în condiții corespunzătoare (măsurile întreprinse, incluzând și utilizarea unor piese și subansambluri de pe utilajele casate în țară, sunt doar paleative) și trebuie înlocuite.

Tehnica de transmisiuni (autostațiile radio Panther 2000-H de 100W și 400 W, stațiile radio Panther 2000-V portative cu salt de frecvență, radiotelefoanele portabile SD 506) este în general

fiabilă și asigură legăturile pentru misiuni.

Totuși, datorită temperaturilor ridicate și a prafului din atmosferă, utilizării intense și fiabilității reduse a unor componente, s-au produs o serie de defecțiuni cu o frecvență mai ridicată care constau în:

- defectarea blocurilor emisie-recepție, îndeosebi la stațiile radio Panther 2000 varianta portativă (25 de cazuri din 136 stații) și a radiotelefoanelor (30 de cazuri din 164);
- cedarea cordoanelor microreceptoarelor, atât la autostațiile radio, cât și la stațiile radio portative;
- defectarea înainte de termen a unor acumulatori pentru stațiile de radio Panther 2000 - varianta rotativă.

Toate mijloacele de transmisiuni ce au prezentat defecțiuni, cu excepția întreruperilor cordoanelor pentru microreceptoare, au fost trimise în țară la reparat la SC ELPROF SA sau la SC IEMI SA (radio telefoanele mobile RTM 9100V), dar durata reparării acestora a fost destul de mare, media ajungând la 4-6 luni sau chiar mai mult pentru stații și autostații.

Se impune ca, pe baza defecțiunilor ce au apărut mai frecvent, să fie achiziționate în avans unele componente și să existe o cooperare mai strânsă între producător și beneficiar, pentru creșterea fiabilității unor componente.

De un real folos în îmbunătățirea mentenanței în teatrele de operații au fost lecțiile învățate transmise periodic din teatru. Pe baza acestor lecții învățate și a deplasărilor în teatrele de operații ale ofițerilor Serviciului Logistic al Forțelor Terestre și ai Comandamentului Logistic Întrunit s-au întreprins măsuri care au vizat reglementări pe linia mentenanței, dar și aspecte organizatorice, îmbunătățiri ale diverselor componente ale tehnicii și chiar modernizări.

În sensul celor prezentate mai sus, a fost întocmită „Metodologia de selecționare și utilizare a tehnicii și echipamentelor din dotarea structurilor Ministerului Apărării Naționale participante la misiuni internaționale în afara teritoriului României”, aprobate cu ordinul nr. M-27 din 04.02.2004 al ministrului apărării naționale, și „Instrucțiunile privind mentenanța tehnicii de blindate automobile și tractoare din înzestrarea Armatei României pe timp de pace, în situații ce criză și la război”, L-11/1, vol. 1, aprobate cu ordinul nr. M-130/19.08.2004 al ministrului

apărării naționale, care au un capitol special referitor la pregătirea tehnicii și echipamentelor în țară înainte de misiune și mentenanței acestora pe timpul misiunii.

Tot în acest context, Serviciul Logistic din Statul Major al Forțelor Terestre a înaintat la Direcția Logistică propuneri de norme de exploatare și consum, precum și duratele normale de exploatare specifice echipamentelor din înzestrarea structurilor care execută misiuni internaționale.

Pe baza lecțiilor învățate s-au luat următoarele măsuri:

- mărirea competențelor de reparații pentru plutonul de mentenanță, care să poată executa și reparații de nivel 2, prin schimb de agregate și subansambluri;

- creșterea numărului de specialiști reparatori ai plutonului de mentenanță;

- distribuirea unor piese, strict necesare, subunităților ce execută misiuni izolate la distanțe mari și repartitia a 1-2 meseriași în aceste subunități;

- montarea instalațiilor de aer condiționat pe transportoarele amfibii blindate, pentru îmbunătățirea condițiilor de lucru ale personalului;

- montarea unor suporturi speciali pe transportoarele amfibii blindate TAB 77, pentru amplasarea de canistre cu combustibil, ceea ce a dus la mărirea semnificativă a razei de acțiune a acestora;

- asigurarea lubrifianților și lichidelor speciale în teatrele de operații, de la partenerii de coaliție, după stabilirea compatibilității acestora cu cele românești;

- confecționarea de membrane de cauciuc aplicate la gura țevii armamentului de pe tehnica de luptă și cel individual, pentru protejarea împotriva prafului;

- protecția blindajelor cu saci de nisip împotriva armamentului cu efect cumulativ ca soluție provizorie, impunându-se montarea unor table anticumulative la o anumită distanță față de blindaj;

- montarea, pe timpul executării reparațiilor de nivel 3, pe motoarele SAVIEM ce echipează tehnica de blindate, a elementelor de cauciuc tropicalizate.

O problemă deosebită a constituit-o utilizarea carburantului unic F-34 la motoarele de pe tehnică. Au apărut căderi frecvente ale pompelor de

injecție, îndeosebi ale celor rotative ce echipează motoarele D-127 și SAVIEM 797-05, luându-se, în primă fază, măsuri de introducere a unei cantități de ulei de motor în procent de 2,5% în rezervoarele autovehiculelor, cu scopul creșterii onctuoității carburantului. Această măsură a avut un caracter empiric, dar a reușit să ducă la micșorarea ratei căderilor pompelor de injecție de la aproximativ 1100 km la o durată de funcționare de 12000 km între defectări.

În august 2004, o echipă de patru ofițeri din Statul Major General, Departamentul pentru Armamente, Statul Major al Forțelor Terestre și Academia Tehnică Militară a executat o verificare a funcționării motoarelor cu combustibil unic aditivat suplimentar (de la 0,1%, cât este utilizat în teatrele de operații, la 0,3%) în teatrul de operații din Irak.

S-a ajuns la concluzia aditivării suplimentare pe baza experimentărilor efectuate în țară la SC MFA Mizil de către Academia Tehnică Militară și Departamentul pentru Armamente, cu sprijinul Statului Major al Forțelor Terestre.

Aditivarea suplimentară 0,3% a făcut ca lubricitatea combustibilului să scadă (lubricitatea fiind dimensiunea petei de uzură pe plăcuța de metal) și să ajungă aproape în domeniul motorinelor, mărturie stând buletinul de analiză al rafinării SC Petro Brazi SA. Testarea cu combustibilul aditivat suplimentar a dat rezultate promițătoare, deoarece cele 5 autovehicule care au rulat 10500 km nu au avut probleme cu pompele de injecție. Urmează ca, după finalizarea activității de experimentare, să se propună de către comisie trecerea de la aditivarea cu 0,1% la cea de 0,3% la autovehiculele ce sunt echipate cu motoare Diesel cu pompe rotative.

Prin efortul celor din teatre, dar și al celor din țară, cu toate greutatele întâmpinate, tehnica și echipamentele bune duc la îndeplinirea misiunilor încredințate. Transportoarele amfibii blindate și-au probat viabilitatea, asigurând protecția personalului, printr-un blindaj eficace, foc puternic și o mobilitate bună, iar armamentul individual, aparatura de vedere pe timp de noapte și tehnica de transmisii au funcționat la parametri normali.

Totuși, rezolvările de circumstanță nu sunt suficiente, ci trebuie întreprinse acele măsuri care să crească fiabilitatea tehnicii și echipamentelor, precum tropicalizarea acestora, remotorizarea autovehiculelor, dotarea lor cu aparatură de vedere

SECURITATE ȘI STRATEGIE MILITARĂ

pe timp de noapte de tip pasiv.

În funcție de modalitățile de abordare și rezolvare a situațiilor apărute, de luarea în considerare cu multă seriozitate a lecțiilor învățate,

putem pe viitor să îndeplinim în condiții mai bune misiunile ce ne revin pentru astfel de situații, ca parte a comunității internaționale.

Nr crt	Tipul și marca tehnicii	Cantitatea	Km rulați (ore funcționare, lov. trase)	Date despre defecțiune				Mod de remediere	Principalele piese consumate
				Denumirea defecțiunii	Cauza	Cond. de mediu	Nr.		
1	TAB C - 79	5	23216	Suprincălzirea motorului	Lipsă capac. de răcire	Temp + 50° C la umbră	1	S-a înlocuit radiatorul	1 radiator de răcire

Tabelul nr. 1 Modul de comportare a tehnicii în teatrul de operații

Anexa nr. 1

Situația cu scoaterile din funcționare, în funcție de rulaj, în perioada iulie 2003 – iunie 2004

NC	Tip și marcă autovehicul	Cant. (buc.)	Km rulați	Defecțiuni care au dus la scoaterea din funcționare																MTBF (în km)	
				Instalație de răcire		Instalație de ungere		Instalație de alimentare		Transmisia		Sistem de direcție		Sistem de frânare		Instalație electrică		Alte defecțiuni			Total defect.
				Nr	%	Nr	%	Nr	%	Nr	%	Nr	%	Nr	%	Nr	%	Nr	%		
1	TAB 77 și derivate	13	137.848	53	46	-		24	21	17	20	-		-		3	3	17	20	114	1209
2	TAB B 33	10	271701	37	23	14	9	31	20	33	21	1	1	5	3	14	9	23	14	158	1720
3	TAB C - 79 și derivate	29	289937	72	29	9	3	32	13	39	16	11	4	12	5	41	16	35	14	251	1155
4	Autocamioane DAC 665 T și derivate	58	577195	39	17	6	3	37	16	39	17	7	3	43	19	38	16	20	9	229	2520
5	Autoturisme ARO și derivate	51	573365	35	14	-		48	18	56	21	26	10	29	11	49	19	19	7	262	2188

Anexa nr. 2

Situația cu scoaterile din funcționare ale unor utilaje de geniu în perioada august 2003 – februarie 2004

Nr crt	Tipul și marca autovehiculului	Cant (buc)	Ore funcțion.	Defecțiuni care au dus la scoaterea din funcționare																MTBF (în ore)	
				Instalație răcire		Instalație hidraulică		Instalație hidraulică		Transmisia		Sistemul de direcție		Sistemul de frânare		Instalația pneumatică		Alte defect			Total defect.
				Nr	%	Nr	%	Nr	%	Nr	%	Nr	%	Nr	%	Nr	%	Nr	%		
1	Autocamion AMT 950	2	825			3	30	3	30					2	20			2	20	10	82,5
2	Autoîncălzător Wolla L 34	3	48	-		5	62	-		-		-		3	38			-		8	6
3	Buldozer S 1500	3	62			4	66			1	22							1	22	6	10,3
4	Excavator P 802	3	54			7	64					1	9			3	27			11	4,9
5	Autogreder AG - 180	3	64	4	27	6	40	3	20									2	13	15	4,5
6	Rulou compactor RCS - 26	2	44															3	100		14,6
7	Motocompresor MC - 10	1	34	1	100															1	34
	Total	17	1135	5	9	25	47	6	11	1	2	1	2	5	9	3	5	8	15	54	-

NECESITATEA CONSOLIDĂRII SECURITĂȚII LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XXI

Colonel (r) prof. univ. dr. Eugen SITEANU

Conform teoriei generale a sistemelor (TGS), securitatea (națională, regională și mondială), ca sistem mare, se bazează pe o teorie interdisciplinară care rezultă din interacțiunea sistemelor politico-militar, economic, social, cultural, științific etc., deoarece atât teoria securității, cât și practica asigurării securității – indiferent de nivelul lor – sunt influențate și determinate permanent de teoria și practica politică, militară, economică, socială, culturală, diplomatică, juridică etc. Ca urmare, schimbările și tendințele din politică, artă militară, economie, știință, tehnologie, cultură etc. se vor reflecta, într-un fel sau altul, și în securitatea națională, continentală sau internațională. Unele schimbări sau tendințe în securitatea națiunilor sunt preluate din domeniile amintite în rândurile precedente, iar altele sunt specifice securității, ca urmare a efectului sinergic pe care îl are sistemul de securitate.

Pentru abordarea unei tematici atât de vaste și pretențioase este nevoie de cunoștințe noi, de inteligență, înțelepciune, dar și de curaj, întrucât câmpul de acțiune al securității este imens, atât în teorie, cât și în practică, iar demersul nostru științific este îngreunat de incertitudinile pe care ni le rezervă viitorul.

Aproape toate problemele de pe glob sunt interconectate. Așadar, toate problemele din lume nu trebuie privite și analizate separat, ci împreună, așa cum ne învață integronica.

În primul raport al Clubului de la Roma, intitulat „Limitele creșterii” (The limits to growth), se precizează: „dacă continuăm în tendințele actuale ale creșterii exponențiale a demografiei, a producției agricole și industriale (...) societatea umană se va prăbuși în cursul secolului viitor”¹, adică în acest secol. Oare politicienii lumii vor lua vreodată serios în seamă acest pericol exprimat de cei mai apreciați membri ai comunității științifice mondiale sau vor lăsa societatea omenească să

se prăbușească? Pentru a da răspuns la această tulburătoare întrebare, este necesar să pornim de la realitate și să învățăm din lecțiile istoriei. Să ne aducem aminte cum și de către cine au fost propulsați Hitler, Saddam, Ceaușescu, Stalin ș.a., acești indivizi psihopați, la conducerea Germaniei, Irakului, României, Rusiei etc. și cum au aruncat ei omenirea în războaie, dictatură, crime la adresa umanității.

Industriașii germani și marii bancheri l-au ajutat pe Hitler să ajungă la putere pentru că el „însemna înarmarea, deci câștigul. Hitler ținea în frâu comunismul, dușmanul periculos și apropiat al capitalismului intrat în disoluție². De asemenea, partide puternice (Partidul Național German, Partidul Popular, Partidul Bolșevic, Partidul Comunist) i-au susținut pe Hitler, Saddam, Ceaușescu, Stalin și le-au dat voturile lor, ca să ia puterea.

De aceea, azi, ne dăm seama că, în scopul eradicării răului și pentru garantarea securității, este necesar să fie cunoscute concepțiile nazismului, fascismului, neonazismului, comunismului, islamismului și ale altor partide sau organizații, care ar putea să provoace crime la adresa umanității.

H. Spencer scria: „A cunoaște înseamnă a prevedea și orice cunoștință ne ajută, mai mult sau mai puțin, a dobândi binele și a evita răul”.

În acest sens, se poate pune întrebarea: dacă cetățenii ar fi cunoscut ideile antiumane, criminale ale viitorilor conducători, i-ar mai fi votat ei pe acei indivizi alienați care au devenit dictatori sângeroși?

Aceasta ne face să credem că, acum, suntem într-o situație critică din care putem ieși prin cercetarea multilaterală a ființei umane, a comportării ei în societate și a interacțiunii dintre acestea. Așadar, investigația trebuie îndreptată spre descoperirea acelor părți încă ascunse ale comportării și dezvoltării omului și societății omenești, precum

și spre folosirea acelor tehnici și instrumente manageriale care ar putea conduce la micșorarea numărului și intensității conflictelor regionale și globale. Astfel, prin procesul de management al securității (naționale, regionale și mondiale), se pot asigura și menține condiții optime în care politicienii și specialiștii, din diferite domenii conexe, lucrând împreună în aceeași echipă managerială, pot realiza obiectivele de securitate în mod eficient. Dar managementul trebuie să existe la toate nivelurile de securitate și în toate domeniile securității și trebuie să admită în cadrul echipelor manageriale și oameni de știință din toate domeniile, pentru a acoperi toate dimensiunile securității, toate aspectele care preocupă astăzi omenirea.

Managementul este atât știință, cât și artă, deoarece folosește legi precise și, în același timp, lasă o mare libertate de acțiune și de interpretare a proceselor, fenomenelor și rezultatelor obținute. Înseamnă că, în practică, managementul este arta de a utiliza instrumentele (tehnicele) de management pentru atingerea scopului final, care, în acest caz, este asigurarea securității mondiale. Așa se poate ajunge la „Arta Evitării Războaielor” și la necesitatea pregătirii unor manageri care să planifice securitatea mondială având la bază dialogul, toleranța, consensul, respectul, bunul simț, omenia, lecțiile istoriei (care ne învață ce greșeli nu mai trebuie repetate) etc.

Spre exemplu, istoria Poloniei ne arată cum gândesc și acționează politicienii marilor puteri. În anul 1772, Polonia a fost împărțită între Rusia, Prusia și apoi Austria. După douăzeci de ani, Polonia a fost împărțită a doua oară între Rusia și Prusia. Pe 1 septembrie 1939, Polonia este atacată dinspre apus, iar pe 17 dinspre răsărit.

La conferința de la Ialta, Polonia a fost împărțită din nou, pentru a patra oară, ceea ce l-a determinat pe Churchill să zică: „I am afraid I killed the wrong pig!” (Mi-e teamă că am omorât porcul greșit!).

Ca dovadă că politicienii învață din lecțiile istoriei este și faptul că, în luna februarie 2000, secretarul de stat american Madeleine Albright a afirmat, în plenul parlamentului albanez, că tentativele de modificare a frontierelor sunt o invitație la violență, și nu la pace și stabilitate, iar comunitatea internațională nu va accepta o Albanie Mare, Serbie Mare sau Croație Mare. În continuare a mai precizat: „Kosovo nu a fost și nici nu trebuie să devină o entitate monoetnică,

iar Albania are datoria să încurajeze o atitudine tolerantă în provincie”. În ceea ce privește ultima afirmație, suntem de părere că această opinie trebuia exprimată înainte de a se declanșa actele teroriste în Kosovo, ba mai mult, trebuiau luate măsuri ferme pentru interzicerea înarmării și antrenării unor grupuri teroriste, precum și a infiltrării lor în Kosovo. Ca urmare, fostul secretar general al NATO, George Robertson, a declarat, în februarie 2000, că Forța multinațională de pace din Kosovo (KFOR) nu va pleca din provincie atât timp cât nu se restabilește pacea.

În ceea ce privește securitatea României, sunt necesare unele precizări esențiale, și nu doar afirmații politicianiste sau gazetărești care aduc prejudicii securității naționale. Pentru o abordare științifică, se impune o analiză multidimensională, începând cu domeniul economic.

Producția economiei românești a scăzut cu aproape jumătate față de nivelul anului 1989, dar situația este chiar mai gravă, deoarece producția a scăzut continuu încă din anul 1980. Astfel, România producea în 1989 cu aproximativ 20% mai puțin față de 1980, ceea ce explică decalajul de aproape douăzeci de ani față de potențialul ei real de dezvoltare. În consecință, fondurile financiare alocate pentru apărare, educație, cultură, sănătate etc. au scăzut într-un ritm îngrijorător.

România este supusă la agresiuni informaționale, prin intermediul structurilor mediatice. Strategiile de agresare informațională au devenit extrem de subtile și produc consecințe grave și „perverse”.

Profesorul Lucian Culda a elaborat paradigma procesual-organică prin care demonstrează că, prin intermediul bio-procesorilor, fiecare om este înglobat în societate (socio-organizări) și, astfel, omul poate face interpretări diferite. Aceasta este o mare descoperire științifică.

Specialiștii au stabilit modalități de acțiune pentru a „confisca” noua revoluție științifică din domeniul procesării informației, astfel încât descoperirile să fie controlate numai de câteva mari puteri și să fie utilizate pentru a se obține un ascendent asupra celorlalte state, inclusiv asupra „partenerilor”²³. Au apărut și studii care să ajute la elaborarea deciziilor pentru implementarea soluțiilor preconizate în acest sens. Există și scenarii cu metodologii de concepere a agresiunilor, de ilustrare a posibilităților de intervenție și a genurilor de situații cu care se pot confrunta

factorii de decizie politico-militară.

Prin agresarea infrastructurilor informaționale ale statului se blochează posibilitățile funcționale ale instituțiilor, iar factorii de decizie nu mai pot efectua conducerea și nu mai pot controla situația resurselor, dacă nu se îndeplinesc condițiile impuse de agresor.

Ațiunile de manipulare cu ajutorul mass-media reușesc să producă controlul atitudinilor cetățenilor în direcția dorită de agresor și, astfel, se pot destabiliza guverne și regimuri politice, pot fi determinați oamenii să susțină acțiuni potrivit intereselor statului agresor. În consecință, se produce o modificare radicală a surselor de insecuritate⁴ și apare necesitatea de clarificare a modalităților pertinente de acțiune pentru asigurarea securității naționale.

În acest context, să ne gândim dacă este necesar ca, la elaborarea politicii de securitate națională, să se evalueze științific consecințele economice, culturale, ecologice, politice și sociale pe termen lung și abia după aceea să se pună în aplicare.

Astăzi, instituțiile politice nu sunt suficient de capabile să rezolve problemele cu care se confruntă și, de aceea, sunt necesare alte metode, întemeiate pe baze științifice, care să permită o planificare

economică sau politică judicioasă. Iată de ce ar fi benefică o cercetare politică aptă să integreze metoda științifică cu unele cunoștințe și concepte interdisciplinare și care ar permite conducătorilor (guvernelor) să ia decizii fondate pe judecăți de valoare, pe argumente științifice și pe motivații care să rezolve marile probleme ce se pun deja, cât și cele ce se vor pune în viitor omenirii, și în primul rând problema securității mondiale, care reprezintă problema-cheie.

NOTE:

¹ Maurice GUERNIER, Prefață la ediția franceză, Paris, 6 aprilie 1978, **Să ieșim din epoca risipei** (al patrulea raport al Clubului de la Roma), București, 1985.

² Petre PANDEA, **Germania hitleristă**, Eseuri, București, Minerva, 1971, p.174.

³ R.C. MALANDER, P.A. MUSSINGTON, R.F. MESIC, *Strategic Information Warfare Rising*, Rand, 1998.

⁴ Richard HUNDLEY, et al., *Security in Cyberspace, Challenges for Society*, Santa Monica, California, RAND, 1996.

CALITATEA VIETII – INDICATOR AL STĂRII DE SECURITATE

CS Alexandra SARCINSCHI

Securitatea, la orice nivel, are ca subiect **S**omul, care transcende toate granițele. În acest caz, ceea ce ar trebui să fie subliniat în studiile de securitate, însă nu în exclusivitate, este tocmai securitatea individului sau, așa cum o denumesc unii specialiști¹, securitatea umană. Aceasta include o serie de drepturi și libertăți prevăzute și în Declarația Universală a Drepturilor Omului: drepturile individuale (dreptul la viață; recunoașterea în fața legii; protecția față de formele crude sau degradante de pedeapsă; protecția față de discriminarea rasială, etnică, sexuală sau religioasă etc.), drepturile legale (accesul la mijloacele legale de prevenire a violării drepturilor fundamentale; protecția față de arestul arbitrar, detenție sau exil etc.), libertățile civile (libertatea de gândire, conștiință și religie etc.), drepturile de subsistență (dreptul la hrană și la standardele fundamentale de sănătate și bunăstare etc.), drepturile economice (dreptul la muncă, odihnă și recreere; securitatea socială etc.) și drepturile politice (dreptul de a lua parte la alegeri și de a participa la guvernare etc.). Mai mult, în funcție de natura drepturilor și libertăților, pot fi sistematizate și tipurile de amenințări la adresa securității umane: individuale (violență fizică, crimă, accidente etc.), comunitare (opresiune, dezintegrare, discriminare etc.), politice (represiune, tortură, violarea drepturilor fundamentale etc.), economice (sărăcie, foamete, lipsa condițiilor de locuire și de viață etc.), sanitare (boli, condiții insalubre de trai etc.) și ecologice (degradarea mediului, poluare, dezastre naturale etc.).

Întrucât, în opinia noastră, realizarea securității vizează realizarea unei stări în care este percepută absența riscurilor, pericolelor și amenințărilor la adresa existenței, valorilor și intereselor indivizilor umani (în orice formă de constituire), prin existența intereselor și valorilor divergente, aceștia se vor simți într-o profundă stare de disconfort și insecuritate. Toate sensurile existenței umane sunt construite prin definiții rezultate din experiența perceptivă a indivizilor. Starea de securitate totală

presupune atingerea unui nivel în care percepția absenței riscurilor, pericolelor și amenințărilor să fie absolută, or acest lucru este îngreunat atât de uriașa varietate a valorilor și intereselor oamenilor, care, adesea, intră în contradicție, creând temeri asupra securității individuale, grupale, naționale, statale, suprastatale, cât și de evoluția umanității, ce determină schimbarea a ceea ce noi considerăm risc, pericol și amenințare.

Unul dintre cele mai importante aspecte ale vieții umane, ce determină, în mare măsură, percepția absenței sau prezenței riscurilor, pericolelor și amenințărilor la adresa existenței, în ansamblu, a indivizilor umani și care contribuie la realizarea reprezentării sociale a securității, este calitatea vieții, un concept evaluativ, o rezultată a raportării condițiilor de viață și a activității, care compun viața umană, la necesitățile, valorile și aspirațiile umane². Se observă că acest concept se referă atât la condițiile obiective în care se constituie viața umană, cât și la modul subiectiv în care fiecare individ își evaluează propria viață.

Modelul³ ce ar putea explica corelația dintre calitatea vieții și reprezentarea socială a securității se întemeiază pe trei piloni interrelaționați, ce determină satisfacția cu viața, care, la rândul său, are profunde implicații asupra intereselor, normelor și valorilor la care se raportează indivizii umani (Figura nr. 1). Trebuie subliniat faptul că satisfacția cu viața este doar unul dintre factorii ce determină reprezentarea socială a securității.

Se observă că modelul ia în considerare atât condițiile obiective, cât și cele subiective de constituire a vieții sociale. Astfel, cei mai importanți indicatori și indici sociali și sociologici prin care se măsoară condițiile obiective sunt:

– indicatori și indici sociali și sociologici ai locuirii: stocul de locuințe (numărul de locuințe ce revin la mia de locuitori, numărul de camere ce revin la mia de locuitori, suprafața medie locuibilă ce revine unei persoane etc.), dezvoltarea

sectorului de locuințe (implicarea sectorului public în construcția de locuințe, cheltuielile cu infrastructura ce revin unei persoane în decurs de un an în mediul urban etc.), condițiile de locuit (rata populației urbane, rata populației care trăiește în zonele afectate de poluare, mortalitatea cauzată de poluarea mediului, rata locuințelor cu instalații de apă potabilă etc.);

cu viața, indicatorul de fericire, indicatorul de alienare etc.⁹ Premisa de la care pleacă modelul explicativ propus în studiul de față este următoarea: neasigurarea realizării drepturilor și libertăților de bază ale omului și, în special, calitatea scăzută a vieții, influențează negativ realizarea stării de securitate.

Pentru a ilustra această afirmație, vom realiza

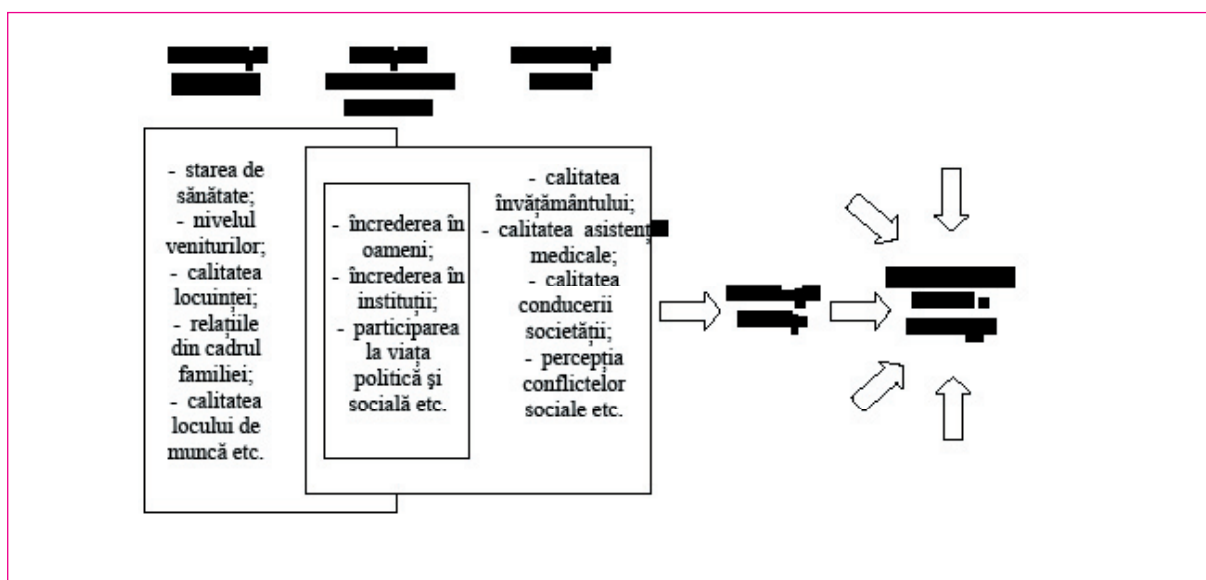

Figura 1

– indicatori și indici sociali și sociologici ai sărăciei: pragul sărăciei, minimumul de subzistență, rata sărăciei, prăpastia sărăciei, indicele Sen (procentul din venitul total al populației care ar trebui transferat săracilor, astfel încât veniturile acestora să fie aduse la nivelul pragului de sărăcie), indicele Fishlow (exprimă prăpastia sărăciei, ca procent din veniturile celor non-săraci, în ideea eliminării sărăciei prin transferuri directe de venituri de la aceștia), coeficientul Gini (măsură a inegalității veniturilor) etc.⁵;

– indicatori ai stării de sănătate: rata de morbiditate, morbiditatea pe contingente, accesul la serviciile de sănătate, asigurarea populației cu medici, asigurarea populației cu farmaciști, indicatorul de asigurare cu resurse umane etc.⁶;

– indicatori ai libertății și dezvoltării umane: indicatorul libertății umane, indicatorul dezvoltării umane⁷;

– indicatori de caracterizare a sistemului de învățământ: rata de școlarizare, eficiența internă a sistemului de învățământ, calitatea serviciilor educaționale și utilizarea resurselor etc.⁸

În ceea ce privește condițiile subiective ale calității vieții, indicatorii clasici sunt: indicatorii calității percepute a vieții, indicatorii de satisfacție

o analiză comparativă între calitatea vieții și reprezentarea securității în România, pe de o parte, și, pe de altă parte, calitatea vieții și reprezentarea securității în Europa. La baza acestui demers va sta analiza secundară de date preluate din următoarele documente:

- Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Calitatea vieții în România. 1990-2003, Academia Română, 2003;

- The Chicago Council on Foreign Relations and The German Marshall Fund of the United States, Worldviews 2002. Survey of American and European Attitudes and Public Opinion on Foreign Policy, USA, 2002;

- European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Quality of Life in Europa, GBR, 2004.

În cazul studiului Calitatea vieții în România. 1990-2003, datele rezultate sunt organizate pe șase dimensiuni: viața personală, viața profesională, condițiile de viață, mediul social, temerile populației și mediul politic, încercând să surprindă cât mai complet elementele care descriu calitatea vieții. Informațiile includ referiri la stări de fapt, evaluările oamenilor asupra propriei

vieți, dar și stările de satisfacție/mulțumire pe care oamenii le încercă în raport cu condițiile de viață. Rezultatele de cercetare surprind atât aspectele pozitive ale vieții, care pot constitui puncte de suport pentru indivizi în parcurgerea unei perioade de dificultăți economice, cât și acele componente care se mențin în zone critice, ca permanente surse de insatisfacție și nemulțumire în viața oamenilor. Aceste date sunt deosebit de importante pentru evaluarea stării de securitate la toate nivelurile de organizare societală.

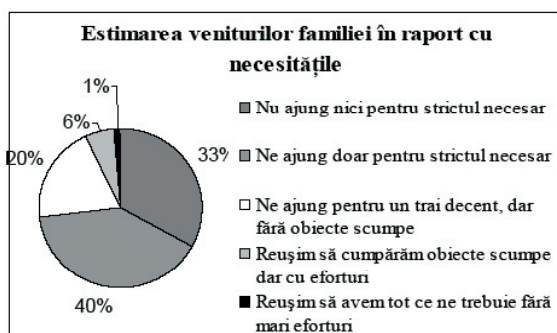

Figura 2

De exemplu, estimarea veniturilor familiei în raport cu necesitățile (Figura nr. 2), condițiile de viață comparativ cu un an în urmă (Figura nr. 3) și plasarea pe scala „bogat-sărac” (Figura nr. 4) reprezintă indicatori ai stării de securitate la nivel individual și explică, într-o anumită măsură, și reprezentarea temerilor la adresa securității indivizilor

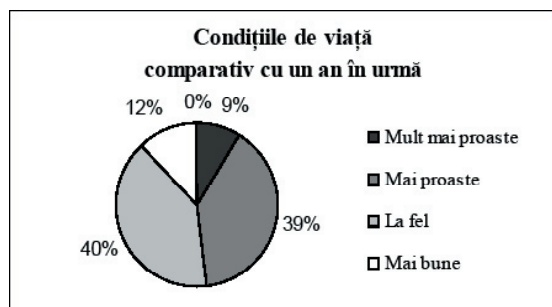

Figura 3

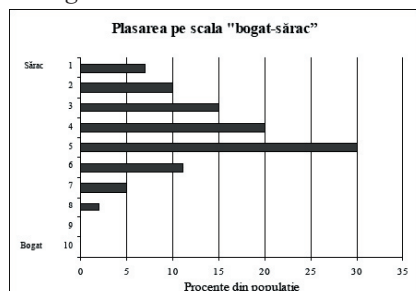

Figura 4

Se observă că aproape jumătate din populația României (48%) consideră condițiile de viață din anul 2003 mai proaste în comparație cu anii anteriori, în timp ce 82% din populație se plasează în jumătatea săracă a scalei „bogat-sărac”. Putem parțial explica pe baza corelației cu celelalte două variabile: 33% din populație consideră locuința de la „satisfăcătoare” la „foarte proastă”, în timp ce 93% nu sunt mulțumiți de venituri, acestea fiind cel mult suficiente pentru un trai decent.

În cazul Europei, mai exact al Uniunii Europene cu 25 de membri, estimarea veniturilor familiei în raport cu necesitățile indică doar 15% din populație ca fiind nemulțumită de acest raport. Mai mult, măsurând satisfacția vis-à-vis de condițiile de viață actuale pe o scală de la 1 (foarte nesatisfăcut) la 10 (foarte satisfăcut), se observă că media satisfacției este de 7,1, ceea ce indică existența unui nivel cu mult superior celui din România, unde 33,1% din populație nu este mulțumită în raport cu condițiile de trai (figura nr. 5)

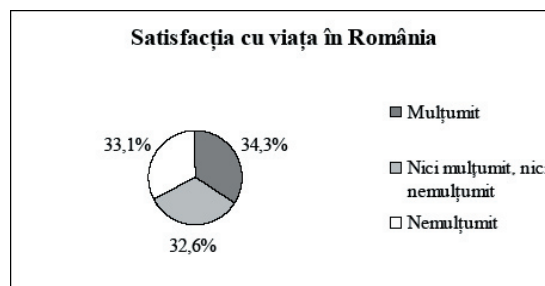

Figura 5

Aceste date nu sunt suficiente pentru a susține afirmația conform căreia calitatea scăzută a vieții împiedică realizarea stării de securitate. Astfel, din analiza studiului mai-sus-menționat reiese că românii se tem în special de creșterea prețurilor (97,2%) și impozite (95,2%), criminalitatea și conflictele sociale, ce pot constitui riscuri transnaționale, constituind temeri doar pentru aproximativ jumătate din populația țării (Figura nr. 6).

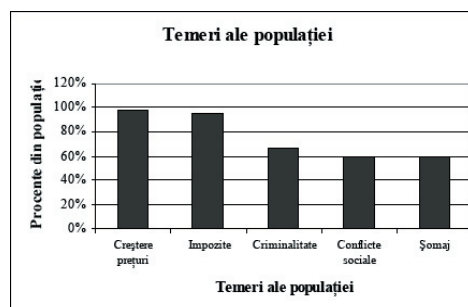

Figura 6

Situația aceasta poate fi explicată și prin nivelul scăzut al calității vieții, care îi face pe români să „se detașeze” într-o oarecare măsură de problemele globale. Așadar, reprezentarea amenințărilor la adresa securității individuale este ancorată în realitatea imediată națională, lipsindu-i viziunea de ansamblu exprimată de restul Europei (Figura nr. 7).

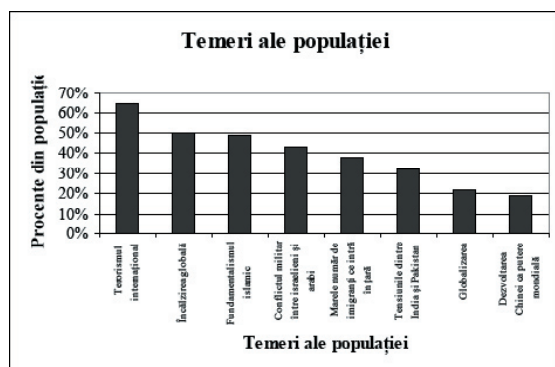

Figura 7

În acest context, este evident faptul că reprezentarea socială a securității, în cazul României, diferă de cea a celorlalți europeni, explicația aflându-se în contextul politic, economic și social diferit de la o țară la alta, de la o zonă la alta, cu repercusiuni importante asupra indivizilor umani.

Cele mai importante pericole la adresa securității, precum terorismul internațional, decăderea statelor și crima organizată, au cauze ce țin de sentimentul de insecuritate al individului provocat de: degradarea condiției umane; discrepanțele de dezvoltare economică atât dintre indivizi, cât și dintre state și regiuni; lupta pentru putere; interesele divergente manifestate de la nivel de individ până la nivel de alianțe etc. Din aceste motive, este evident faptul că nu putem vorbi despre realizarea stării de securitate națională, zonală, regională sau globală în medii în care individul nu se simte protejat. Dacă un individ este amenințat, atunci atât securitatea grupului din care face parte, cât și a altor comunități relaționate este amenințată. Dacă toate grupurile sociale doresc să realizeze și să conserve starea de securitate,

atunci ele trebuie să pornească de la asigurarea securității individuale, pe baza principiului conexiunii intrinseci a umanității. La rândul său, individul trebuie să înțeleagă și să se conformeze sumei de reguli de influențare și control social al comportamentelor individuale, modelelor specifice și stabile de organizare și desfășurare a interacțiunilor dintre indivizi și grupurile sociale orientate spre satisfacerea unor nevoi de bază, valorilor și intereselor cu importanță esențială, strategică, pentru menținerea colectivității sociale stabilite de instituțiile sociale. De cele mai multe ori, viziunea instituțiilor/organizațiilor asupra procesului de realizare a securității este mult mai cuprinzătoare decât aceea a individului uman, a cărui acțiune are drept temei principal securitatea personală sau, cel mult, a grupului din care face parte, excluzând-o pe cea a formelor superioare de organizare socială.

NOTE:

¹ Vezi Weissberg, Matthew, *Conceptualizing Human Security*, în „Swords and Ploughshares. A Journal of International Affairs” – online version <http://www.american.edu>, Spring 2003, Volume XIII, No. 1, pp. 3-11 și Hampson, Fen Olsen, *Madness in the Multitude: Human Security and World Disorder*, Ontario, Oxford University Press, 2002, <http://www.oup.com>.

² Zamfir, Cătălin, *Calitatea vieții*, în „Dicționar de sociologie”, coord.: Cătălin Zamfir și Lazăr Vlăsceanu, Ed. Babel, București, 1998, pp. 79-80.

³ Acest model are la bază algoritmul determinării satisfacției cu viața, prezentat de Ioan Mărginean, Iuliana Precupețu și Ana Maria Preoteasa în studiul *Puncte de suport și elemente critice în evoluția calității vieții în România*, Institutul pentru Cercetarea Calității Vieții, România, 2004.

⁴ xxx, Indicatori sociali și sociologici, în Cătălin Zamfir și Lazăr Vlăsceanu (coord.), op. cit., 1998, pp. 699-738.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem.

COMBATEREA CRIMEI ORGANIZATE – VIZIUNEA ONU

*Ana-Maria PAPUC,
Institutul Român de Studii Internaționale*

Transnational organized crime represents one of the major threats to the global security and stability. The globalization process, besides the obvious benefits, it had revealed its darker side, from the advantages of this evolution benefiting negative phenomena with an implosive potential on the world security and stability: organized crime and terrorism. The transnational character of organized crime requires international responses in completion to the national and regional ones, in this respect, the UN as the most important world governmental organization made a lot of efforts to address this issue, efforts materialized in the UN Convention against Transnational Organized Crime and the additional Protocols.

Crima organizată – amenințare non-militară majoră la adresa securității internaționale

În prezent, crima organizată reprezintă una dintre amenințările non-militare majore la adresa securității și stabilității globale. „Crima organizată iese în evidență între noile amenințări la adresa păcii și securității. Ea subminează eforturile de dezvoltare susținută și respectul pentru domnia legii”¹. Deși nu la fel de directă și evidentă ca o amenințare militară, crima organizată prezintă însă un important potențial imploziv asupra securității internaționale, deoarece acționează într-o manieră înșelătoare, ascunsă, profundă, fiind din acest punct de vedere mult mai greu de descoperit și de controlat. Crima organizată nu este un fenomen nou, noutatea este reprezentată de mediul fertil pentru o dezvoltare rapidă pe care lumea globalizată l-a creat. Globalizarea a creat oportunitățile pentru ca aceasta să se dezvolte și să opereze mult mai eficient și mult mai rapid, să își extindă activitățile și să eludeze prevederile legale.

Există numeroase cauze, multe dintre ele interconectate cu procesul de globalizare, care au creat mediul fertil pentru dezvoltarea fără

precedent a activităților criminale. Creșterea volumului schimburilor economice între state a adus beneficii semnificative activităților economice legale, dar a și generat oportunități pe care grupurile criminale să le exploateze. Înlăturarea restricțiilor vamale și a restricțiilor legale cu privire la circulația internațională și comerțul internațional au avut efectul neintenționat de a ajuta grupurile criminale. Proliferarea transporturilor și reducerea restricțiilor privind imigrarea și circulația persoanelor din multe țări au facilitat activitățile criminale și mobilitatea grupurilor criminale de-a lungul granițelor, comunicațiile avansate și dezvoltarea sistemului informațional care sunt utile activității economice licite pot fi folosite și de rețelele criminale, pentru îmbunătățirea comunicării și pentru eficientizarea tranzacțiilor criminale, în special în domeniul financiar.

Profitând de beneficiile globalizării, crima organizată a evoluat, distincția tradițională între activitățile licite și cele ilicite devenind tot mai neclară în acel mod operandi al grupurilor criminale, fapt ce face detectarea și controlarea fenomenului mult mai dificilă. Evoluția de la activitățile criminale tradiționale, datorită îmbunătățirii metodelor grupurilor criminale de deghizare a activităților lor, necesită noi răspunsuri din partea actorilor internaționali.

Dezvoltările sociale, politice și economice recente au fost urmate îndeaproape de evoluții ale rețelelor criminale, fapt dovedit de diversitatea de structuri și de compoziția grupurilor criminale care operează la nivel global. Avantajele globalizării – liberalizarea granițelor, volumul crescut al comerțului internațional, dezvoltări în domeniul tehnologiei și al informației – au contribuit la creșterea dramatică a criminalității internaționale, care amenință siguranța, securitatea și prosperitatea pretutindeni și subminează securitatea și stabilitatea globală.

Trăsăturile crimei organizate includ, dar nu se limitează la următoarele: utilizarea mijloacelor

violente – o parte a activității criminale este comisă sau amenințată a fi comisă prin utilizarea violenței sau a unor acte care sunt în măsură să intimideze; caracterul conspirativ – pentru a eluda reglementările legale; încercarea de a obține influență asupra factorilor de decizie politică, asupra factorilor economici, prin corupție sau mijloace legale; obținerea de profit, ca principal scop nu numai din afaceri ilegale, din activități precum spălarea de bani, dar și din investiții în afaceri legale. Pe lângă aceste așa-numite trăsături clasice ale crimei organizate, principala ei trăsătură actuală este caracterul transnațional în ceea ce privește formele de manifestare, în tipuri de rețele criminale și cuprindere geografică: de la trafic de droguri, de ființe umane, spălarea de bani, corupție la criminalitate informațională, de la clasicele grupări mafioate structurate piramidal, precum: Sindicatele chineze, Yakuza japoneză, Sizranskaza rusă, Cosa Nostra italiană, Mocha Orejas mexicană, la rețele orizontale, precum: Sindicatul McLean, Grupul Juvenal, acționând la nivel global, sfidând granițele naționale și continentale.

La începutul secolului XXI combinația dintre sfârșitul Războiului Rece, evenimentele din 11 septembrie, evoluțiile economice, sociale, politice la nivel european și global au creat oportunitatea pentru crima organizată de a se infiltra în diverse domenii ale vieții sociale, cuprinzând o gamă largă de activități: traficul de droguri, imigrația ilegală, traficul de ființe umane, traficul de diverse bunuri, fraudă și, nu în ultimul rând, fapte săvârșite prin intermediul sistemelor și rețelelor informatice.

Atacurile din 11 septembrie au demonstrat existența unei legături strânse între crima organizată și terorism, dar și necesitatea de a răspunde adecvat acestor amenințări. Evenimentele din 11 septembrie au subliniat faptul că nu se poate vorbi de o diferențiere clară între crimă organizată și terorism, de vreme ce o importantă parte din veniturile obținute prin activități criminale este utilizată pentru a finanța rețele teroriste, căci „profitul realizat din activitățile criminale oferă teroriștilor surse de finanțare constantă”²².

Într-o epocă a globalizării, pentru a asigura profitul ilicit obținut din activitățile lor, a crescut nivelul de cooperare dintre rețelele criminale. Din acest punct de vedere, rețelele criminale cu o componență variată au devenit regula, înlocuind grupurile omogene din punct de vedere etnic, centrate pe domenii criminale specifice.

„Internaționalizarea” crimei organizate face ca aceasta să fie mult mai greu de detectat și de controlat.

Confruntată cu o evoluție atât de rapidă și cu efectul disruptiv al crimei organizate, comunitatea internațională a acționat în direcția creșterii nivelului de cooperare atât la nivel național, regional, cât și la nivel global. Datorită faptului că, în ultimele decenii, crima organizată transnațională a devenit o problemă practică, statele și-au dat seama de insuficiența eforturilor interne și unilaterale în combaterea acesteia. În același timp, crima organizată s-a impus ca o problemă pe agenda politică, determinând statele să reconsidere modul în care ea trebuie abordată.

Dat fiind caracterul transnațional al rețelelor criminale, un răspuns eficient pentru combaterea crimei organizate solicită cooperarea internațională, precum și crearea de instrumente juridice internaționale capabile să legifereze multiplele aspecte ale criminalității organizate. Din acest punct de vedere, organizațiile internaționale și interguvernamentale și-au reunit eforturile: la nivel internațional, ONU, cea mai importantă organizație internațională din punctul de vedere al cuprinderii unui număr impresionant de state membre, a depus numeroase eforturi, în ultima perioadă, pentru mobilizarea cooperării internaționale, fapt demonstrat de elaborarea a numeroase convenții, la nivel regional și subregional, organizații interguvernamentale, precum Consiliul Europei, Uniunea Europeană, Comunitatea Economică a Statelor Vest Africane, Liga Arabă, Organizația Statelor Americane, completate de organizații care s-au concentrat pe anumite domenii de activități, precum Grupul de Acțiune Financiară Internațională.

Rolul ONU în combaterea crimei organizate

Activitatea ONU pentru întărirea cooperării la nivel internațional cu privire la combaterea criminalității organizate a început încă de la înființarea acestei organizații. Implicațiile acesteia au fost analizate în numeroase congrese cu privire la prevenirea și tratamentul autorilor, în cadrul evenimentului cincinal organizat de Programul Națiunilor Unite de Prevenire a Crimei și Justiție Penală (UNCPCJ). Dezbaterile și rezultatele acestora au reflectat schimbările intervenite de-a lungul timpului în ceea ce privește modul de

percepere și de înțelegere a fenomenului. Acest proces trebuie considerat ca o serie de pași în direcția aducerii în atenția factorilor de decizie politică a complexității fenomenului și o provocare la adresa modului convențional de abordare a aspectelor ce țin de prevenirea fenomenului criminal și de justiția penală.

Fiind cea mai importantă organizație internațională, ONU joacă un rol important în lupta împotriva criminalității organizate. Conștientizând dezvoltarea fără precedent a activităților criminalității organizate, ONU a făcut demersuri active pentru a răspunde numeroaselor aspecte ale criminalității organizate, dar, o lungă perioadă de timp, activitatea ONU a fost lipsită de o viziune cuprinzătoare cu privire la acest fenomen. Luând în considerare larga răspândire a fenomenului criminal, ONU a subliniat necesitatea creării unui cadru general de combatere a crimei organizate.

Judecătorul Giovanni Falcone, una dintre figurile importante ale luptei împotriva crimei organizate, a fost cel care a solicitat mediilor internaționale o acțiune fermă pentru a răspunde dificultăților autorităților naționale în încercarea lor de a face față unui fenomen care a depășit granițele statale. În explicarea necesității creșterii cooperării internaționale, judecătorul Falcone a lansat ideea unei conferințe internaționale la un înalt nivel politic care să pună bazele unei astfel de cooperări.

Rezultatul acțiunilor sale s-a concretizat în unul dintre cele mai importante evenimente din istoria Programului ONU de Prevenire a Crimei și Justiție Penală, Conferința Ministerială Internațională cu privire la Crima Organizată (Napoli, 21-23 noiembrie 1994). La conferință a fost adoptat în unanimitate Planul Global de Acțiune împotriva Criminalității Organizate, care a fost aprobat o lună mai târziu de Adunarea Generală.

Declarația politică de la Napoli și Planul Global de Acțiune au subliniat necesitatea unei acțiuni internaționale urgente împotriva crimei organizate, concentrându-se pe caracteristicile structurale ale organizațiilor criminale. Statele au fost îndrumate să înceapă procesul de armonizare a legislațiilor interne, în timp ce o atenție sporită a fost acordată necesității statelor de a se asigura dacă sistemele juridice interne au capacitatea de a preveni și controla crima organizată transnațională în toate manifestările sale.

Declarația politică de la Napoli și Planul

Global de Acțiune au subliniat, de asemenea, necesitatea de a ajunge la un consens în ceea ce privește definirea crimei organizate, ca bază pentru acțiuni naționale compatibile și pentru o cooperare internațională mult mai eficientă. O atenție sporită a fost acordată unei cooperări sporite la nivel bilateral și multilateral, fiind pusă în discuție ideea unei convenții împotriva criminalității organizate.

Un alt pas în crearea unui cadru general pentru combaterea criminalității organizate a fost reprezentat de Rezoluția Adunării Generale 53/111, din 9 decembrie 1998, prin care s-a decis crearea unui Comitet ad-hoc cu misiunea de a elabora o convenție cuprinzătoare cu privire la crima organizată. Eforturile acestui comitet s-au materializat în elaborarea Convenției Națiunilor Unite împotriva Criminalității Organizate și a protocoalelor adiționale.

Unul dintre cele mai importante instrumente internaționale în combaterea criminalității organizate este Convenția ONU împotriva Criminalității Organizate, care a fost adoptată prin rezoluția A/RES/55/25 din 15 noiembrie 2000 la cea de-a 55-a sesiune a Adunării Generale a ONU. Participarea a peste 100 de state membre la negocierea Convenției și Protocoalelor a demonstrat conștientizarea amenințării reprezentate de criminalitatea organizată, devenită o problemă internațională, sfidând granițele statale, solicitând un răspuns internațional ferm. Convenția a fost completată cu protocoale adiționale: Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, Protocolul împotriva traficului ilegal de migranți pe cale terestră, a aerului și pe mare, Protocolul împotriva fabricării ilegale de arme de foc, piese și componente ale acestora, precum și muniții.

Convenția a fost depusă pentru a fi semnată între 12-15 decembrie 2000 la Palermo, Italia, și apoi la sediul ONU din New York până la 12 decembrie 2003³. Convenția este deschisă spre semnare și organizațiilor regionale de integrare economică, cu condiția ca cel puțin un stat membru al unei astfel de organizații să fi semnat Convenția⁴.

Convenția reprezintă un pas important în lupta împotriva criminalității transnaționale, prevăzând un cadru legislativ cuprinzător pentru combaterea acestui fenomen. De asemenea, reprezintă recunoașterea de către statele membre a importanței cooperării internaționale în

combaterea criminalității organizate. Convenția ONU a intrat în vigoare pe 29 septembrie 2003, după ce a fost semnată de 147 de state și ratificată de 82⁵. Convenția include numeroase instrumente prevăzute a-i sprijini implementarea. Conform articolului 32, se instituie o conferință a statelor-părți pentru îmbunătățirea capacității acestora de a combate criminalitatea transnațională organizată și pentru a promova și a examina aplicarea convenției. O primă sesiune a acestei Conferințe a avut loc la Viena între 28 iunie-9 iulie 2004.

Prima contribuție majoră a Convenției constă în stabilirea unor definiții universale ale conceptelor legale fundamentale cu privire la criminalitatea organizată: grup infracțional organizat, infracțiune gravă, produs al crimei. Convenția definește grupul infracțional organizat ca fiind „un grup structurat, alcătuit din trei sau mai multe persoane, care există de o anumită perioadă de timp și care acționează, în înțelegere, în scopul săvârșirii uneia ori mai multor infracțiuni grave sau infracțiuni prevăzute de prezenta convenție, pentru a obține, direct sau indirect, un avantaj financiar sau un alt avantaj material⁶.

O altă contribuție este reprezentată de faptul că armonizează legislația penală, obligând statele să incrimineze participarea la un grup infracțional organizat, spălarea produsului infracțiunii, corupția. Convenția stabilește patru tipuri de infracțiuni: participarea la un grup infracțional organizat, spălarea de bani, corupția, împiedicarea bunei funcționări a justiției, în scopul de a combate domenii ale activității infracționale utilizate, de obicei, pentru a susține criminalitatea organizată transnațională. Protocoalele stabilesc apoi infracțiuni specifice care tratează elementul material al acestora (traficul de persoane, traficul ilegal de migranți, traficul ilicit de arme).

Convenția ONU creează posibilitatea ca statele membre să coopereze în ceea ce privește investigarea, urmărirea și pedepsirea infracțiunilor comise de grupuri infracționale organizate, în cazul în care infracțiunea sau grupul conțin un element cu caracter transnațional. Aceste prevederi ar trebui să împiedice grupurile infracționale organizate să beneficieze de pe urma neajunsurilor legislațiilor naționale, problemelor jurisdicționale și a lipsei unei informații corecte.

Convenția tratează criminalitatea organizată, în general, și anumite activități în care criminalitatea organizată este implicată în mod curent, precum spălarea de bani, corupția, împiedicarea

funcționării justiției. În scopul de a completa Convenția, Protocoalele tratează domenii specifice ale criminalității organizate care prezintă interes pentru statele membre ONU.

Scopul Convenției este acela de a suplini lacunele legislative care au fost exploatate de grupurile criminale, ideea principală a Convenției fiind aceea de armonizare a legislațiilor naționale. În această încercare, Convenția conține prevederi cu privire la instrumente de întărire a legii, la servicii de investigare și reprimare, cu scopul de a coordona eforturile de prevenire și de a oferi protecție victimelor. Conform prevederilor Convenției, părțile trebuie să incrimineze infracțiunile comise de grupuri criminale, inclusiv corupția și faptele săvârșite de agenți publici, spălarea de bani, să faciliteze procedurile de extrădare, să asigure protecția martorilor, să întărească cooperarea în ceea ce privește urmărirea și investigarea suspectilor, să întărească măsurile de prevenire a criminalității organizate la nivel național și internațional. Multe dintre aceste prevederi existau în legislația majorității statelor, dar scopul Convenției este acela de a le încuraja pe cele care nu au astfel de prevederi să adopte măsuri și de a le oferi sprijin cu privire la modul în care să abordeze fenomenul. De asemenea, un alt scop este acela de a crea posibilitatea unei standardizări și cooperări sporite în ceea ce privește politicile naționale de combatere a criminalității organizate, în scopul eficientizării efortului global.

Organismul responsabil cu implementarea prevederilor Convenției este Conferința părților. Articolul 32 al Convenției prevede înființarea unei Conferințe a părților, ale cărei activități sunt asigurate de Secretarul General al ONU. Scopul acestui organism este de a asista statele în eforturile lor de combatere a criminalității organizate, de a promova și examina aplicarea Convenției. În acest scop, Conferința poate lua o serie de măsuri: facilitează schimbul de informații între statele-părți asupra caracteristicilor și tendințelor criminalității transnaționale organizate, cooperează cu organizațiile regionale și internaționale și cu organizațiile neguvernamentale competente, examinează aplicarea Convenției, formulează recomandări în vederea îmbunătățirii Convenției și a modului în care este aplicată⁷.

Convenția a prevăzut convocarea Conferinței părților cel mai târziu după un an de la intrarea în vigoare a prevederilor sale. Această convocare

s-a materializat în prima sesiune a Conferinței părților la Convenția ONU împotriva criminalității organizate ce a avut loc în Viena între 28 iunie-9 iulie 2004. 57 de state părți, 42 de state semnatare, 4 state cu statut de observator au participat la prima sesiune a Conferinței părților, următoarea sesiune urmând a avea loc în 2005. La această primă sesiune au fost aprobate trei teme ce urmează a fi dezbătute la cea de-a doua sesiune ce va avea loc în 2005: adaptarea minimă a legislațiilor naționale la prevederile Convenției și ale protocoalelor, adoptarea măsurilor legislative pentru a atribui caracterul de infracțiune în sensul prevăzut de convenție și dificultățile întâlnite în cursul implementării instrumentelor Convenției, cooperarea internațională și asistența tehnică necesară pentru a depăși dificultățile presupuse de implementarea Convenției și a protocoalelor⁸. În același timp, Conferința a aprobat un chestionar pregătit de Secretariat cu scopul de a aduna informații de la statele-părți și de la cele semnatare cu privire la implementarea Convenției. Un raport bazat pe informațiile chestionarului va fi analizat la cea de-a doua sesiune.

Luând în considerare atribuțiile Conferinței prevăzute în Convenție, putem considera Conferința părților un instrument important în ceea ce privește implementarea și întărirea Convenției, creând oportunitatea de strângere a legăturilor între autoritățile legislative din numeroase țări, precum și punerea în practică a prevederilor Convenției.

Convenția și Protocoalele adiționale au fost concepute în strânsă legătură, articolul 37 al Convenției prevăzând că statele trebuie să fie parte la Convenție înainte de a ratifica protocoalele. Aceasta înseamnă că orice protocol este interpretat și aplicat împreună cu Convenția: statele pot fi numai parte a Convenției, dar nu pot fi parte doar la un protocol. Relația de subordonare dintre Convenție și protocoale este evidențiată și de faptul că în convenție sunt statuate prevederi cu caracter general, cu privire la cooperare, asistență tehnică, legală, în timp ce fiecare Protocol prevede măsuri speciale, cu scopul de a completa și adapta regulile generale pentru a fi aplicate aspectelor specifice ce apar în legătură cu traficul de ființe umane, traficul ilegal cu migranți, traficul cu arme.

Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor a intrat în vigoare pe 25 decembrie 2003, după ce a fost semnat de 117 state

și ratificat de 64⁹. Protocolul urmărește să „prevină și să combată traficul de persoane și să faciliteze cooperarea internațională împotriva unui astfel de trafic”¹⁰, să incrimineze infracțiunile de trafic de persoane, să promoveze cooperarea internațională împotriva traficului, măsuri de protecție și de ajutorare a victimelor.

Conform prevederilor Protocolului, „traficul de persoane” include o serie de situații în care ființele umane sunt exploatate de grupuri infracționale organizate, o astfel de infracțiune presupunând o formă de constrângere și aspecte de natură transnațională, precum transportul, transferul peste graniță sau exploatarea într-un stat de către un grup criminal.

Protocolul definește „traficul de persoane” ca fiind „recrutarea, transportul, transferul, adăpostirea sau primirea de persoane, prin amenințare de recurgere sau prin recurgere la forță, ori alte forme de constrângere, prin răpire, fraudă, înșelăciune, abuz de autoritate sau de o situație de vulnerabilitate, ori prin oferta sau acceptarea de plăți sau avantaje, pentru a obține consimțământul unei persoane având autoritate asupra alteia în scopul exploatării. Exploatarea conține, cel puțin, exploatarea sexuală, munca sau serviciile forțate, sclavia sau practicile analoage sclaviei, folosirea sau prelevarea de organe”¹¹.

Pe lângă acțiunile împotriva traficantilor, prin Protocol se solicită statelor care îl ratifică să adopte o serie de măsuri menite a asigura protecția și ajutorarea victimelor unui astfel de trafic. Fiecare stat trebuie să protejeze viața privată și identitatea victimelor traficului de persoane, în general, și, în special, când apar ca martori în stadiile corespunzătoare procedurii penale angajate împotriva autorilor infracțiunilor. De asemenea, sunt prevăzute măsuri sociale, precum oferirea de adăpost, asistență medicală, psihologică, materială.

Respectând principiul ce stă la baza Convenției, cooperarea între statele semnatare, Protocolul prevede necesitatea cooperării între statele-părți în scopul prevenirii și combaterii traficului de persoane, acordând o atenție sporită femeilor și copiilor, precum și protecției și asistării victimelor unui astfel de trafic, cu respectarea drepturilor omului.

Protocolul împotriva traficului ilegal de migranți pe cale terestră, a aerului și pe mare a fost adoptat datorită recunoașterii de către actorii internaționali a lipsei unui instrument universal care să trateze toate aspectele privitoare la traficul de migranți.

Protocolul a intrat în vigoare la 28 ianuarie 2004, după ce a fost semnat de 112 state și ratificat de 57¹².

Protocolul are ca obiect prevenirea și combaterea traficului ilegal de migranți, precum și promovarea cooperării dintre statele-părți în acest scop, protejând și drepturile migranților care fac obiectul acestui trafic¹³. De asemenea, urmărește protejarea drepturilor omului și alte interese ale victimelor, prin promovarea cooperării internaționale în acest scop. Statelor-părți li se solicită să incrimineze traficul ilegal de migranți și faptele comise în scopul de a permite traficul ilegal de migranți: confecționarea unui document de călătorie sau identitate fraudulos, furnizarea sau posedarea unui astfel de document, șederea ilegală¹⁴. Protocolul nu urmărește însă incriminarea fenomenului migrațional, ci prevede ca persoanele supuse traficului să nu răspundă penal pentru faptul că au făcut obiectul unei infracțiuni. Totuși, nu este exclusă răspunderea penală a acelor care săvârșesc fapta considerată trafic de migranți, chiar în situația în care autorul este el însuși un migrant¹⁵. Protocolul prevede condițiile care trebuie îndeplinite pentru ca o faptă să fie incriminată ca trafic de migranți, precum și pe cele care privesc complicitatea, tănuirea sau alte tipuri de contribuție la infracțiune. Conștientizând faptul că, de cele mai multe ori, traficul de migranți prezintă pericol pentru migranți și pentru a le îmbunătăți protecția, statele-părți sunt obligate să ia toate măsurile necesare pentru a apăra și proteja viața și securitatea celor care au făcut obiectul traficului.

Protocolul împotriva fabricării și traficului ilegal de arme de foc, piese și componente ale acestora, precum și de muniții a fost adoptat pe 31 mai 2001, în cadrul celei de-a 55-a sesiuni a Adunării Generale a ONU. Protocolul nu a intrat încă în vigoare, fiind semnat de 52 de state și ratificat de 30. Principalul său scop este de a combate transferul ilegal de arme între state. Pentru a realiza acest lucru, alte activități, precum fabricarea ilegală sau transferul diferitelor piese, componente și muniții, sunt incriminate și sunt prevăzute reglementări suplimentare, precum marcarea armelor în scopul identificării și controlului.

„Corupția reprezintă o plagă care are o serie de efecte erozive asupra societăților. Subminează democrația și domnia legii, duce la încălcarea drepturilor omului, afectează piețele, erodează

calitatea vieții și creează posibilitatea perpetuării criminalității organizate, terorismului și a altor amenințări la adresa securității umane.”¹⁶ Corupția este principalul vehicul cu ajutorul căruia rețelele de crimă organizată își urmăresc scopurile. În încercarea de a răspunde tuturor aspectelor criminalității organizate, ONU a recunoscut, prin Rezoluția 55/61 din 4 decembrie 2001, necesitatea creării unui instrument universal împotriva corupției, independent de Convenția împotriva Criminalității Transnaționale Organizate. Textul Convenției împotriva Corupției a fost negociat de-a lungul a 7 sesiuni ale Comitetului ad-hoc, creat în acest scop. Convenția împotriva Corupției a fost depusă pentru semnare între 9-11 decembrie 2003, în Merida, Mexic, și rămâne deschisă spre semnare până pe 9 decembrie 2005, la sediul ONU din New York. Convenția a fost semnată de 113 state, ratificată de 9 și va intra în vigoare, după cum este prevăzut în articolul 68, „în a nouăzecea zi care urmează datei de depunere a celui de-al treizecilea instrument de ratificare, de acceptare, de aprobare”¹⁷.

Concluzii

În zorii secolului XXI, combinația dintre sfârșitul Războiului Rece, evenimentele din 11 septembrie, evoluțiile economice, sociale, politice la nivel european și global a contribuit la apariția unor noi și puternice amenințări la adresa securității și stabilității globale. În acest nou mediu internațional, crima organizată rămâne una dintre cele mai importante amenințări non-militare la adresa securității globale. Legătura strânsă dintre criminalitatea organizată și terorism o face pe prima mult mai amenințătoare. Nu se poate vorbi de o distincție clară între terorism și crima organizată, de vreme ce o parte importantă a veniturilor provenite din sfera activităților criminale este utilizată pentru a finanța rețele teroriste. Luând în considerare această relație, măsurile de combatere a criminalității organizate sunt, în același timp, măsuri de combatere a terorismului, mai bine spus de a stopa resursele materiale și financiare ale rețelilor teroriste. Din acest punct de vedere, cooperarea internațională este extrem de importantă în lupta împotriva unor inamici ascunși care amenință securitatea și stabilitatea globală.

Unul dintre cele mai importante succese, în acest

sens, este reprezentat de Convenția ONU împotriva Criminalității Transnaționale și protocoalele adiționale. Aceste instrumente legale creează un cadru legislativ cuprinzător pentru cooperarea forțelor de poliție și a autorităților judiciare, cu respectarea suveranității statelor, sistem în cadrul căruia anterior existase un număr redus de acorduri bilaterale și multilaterale. Importanță pentru succesul Convenției și al protocoalelor este implementarea acestora de către statele semnatare, dar aceste instrumente legale transmit un semnal clar, demonstrând determinarea politică a comunității internaționale de a lupta împotriva criminalității organizate din întreaga lume.

NOTE:

¹ The United Nations in Vienna, Press Release, Secretarul General îndeamnă la implementarea Convenției Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate, UNIS/CP/494, 28 iunie 2004, www.unis.unvienna.org/unis/pressrels/2004/uniscp494.htm

² The United Nations in Vienna, Press Release, Națiunile Unite avertizează asupra conexiunilor dintre droguri, crimă și terorism, Antonio Maria Costa, Directorul executiv al UNDOC, SOC/CP/311, 1 octombrie 2004, www.un.org/News/Press/docs/2004/soccp311.doc.htm

³ Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate, New York, 15 noiembrie 2000, Articolul 36, alineatul 1, www.undoc.org/undoc/en/crime_cicp_convention.html

⁴ Ibidem, alineatul 2.

⁵ Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate: state semnatare: 147, părți: 93, noiembrie 2004, www.undoc.org/undoc/en/crime_cicp_convention.html

⁶ Convenția Națiunilor Unite împotriva

criminalității transnaționale organizate, New York, 15 noiembrie 2000, Articolul 2(a).

⁷ Ibidem, Articolul 32, alineatul 3(a,b,c,d,e).

⁸ The United Nations in Vienna, Press Release, Conferința părților la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate încheie sesiunea inaugurală, UNIS/CP/897, 9 iulie 2004, www.unis.unvienna.org/unis/pressrels/2004/uniscp897.html

⁹ Stadiul actual: state semnatare: 117, părți: 75, noiembrie 2004, www.undoc.org/undoc/en/crime_cicp_signatures.html

¹⁰ Protocol privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, New York, 15 noiembrie 2000, Articolul 2(a,b,c), www.undoc.org/undoc/en/crime_cicp_convention.html

¹¹ Protocol împotriva traficului ilegal de migranți pe cale terestră, a aerului și pe mare, New York, 15 noiembrie 2000, Articolul 3(a), www.undoc.org/undoc/en/crime_cicp_convention.html

¹² Stadiul actual: state semnatare: 112, părți: 64, noiembrie 2004, www.undoc.org/undoc/en/crime_cicp_signatures.html

¹³ Protocol împotriva traficului ilegal de migranți pe cale terestră, a aerului și pe mare, New York, 15 noiembrie 2000, Articolul 2, www.undoc.org/undoc/en/crime_cicp_convention.html

¹⁴ Ibidem, Articolul 4.

¹⁵ Ibidem, Articolul 3 bis.

¹⁶ The United Nations, Press Release, Secretarul General aprobă adoptarea de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite a Convenției Națiunilor Unite împotriva corupției, SOC/CP/271, <http://www.un.org/News/Press/docs/2003/sgsm8977.doc.htm>

¹⁷ Convenția Națiunilor Unite împotriva Corupției, articolul 68, http://www.undoc.org/undoc/en/crime_convention_corruption.html

ELABORAREA POLITICILOR ȘI STRATEGIILOR DE PROTECȚIE A INFORMAȚIILOR ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ROMÂNIEI ÎN STRUCTURILE EURO-ATLANTICE

Colonel Ion CIOBANU

Complexitatea tipurilor de atacuri, a direcțiilor și a cauzelor de insecuritate determină complexitatea și ierarhizarea tipurilor de protecție și presupune integrarea acestora într-o strategie fundamentată pe evaluarea riscurilor insecurității și a cheltuielilor totale privind măsurile de securitate.

Politicile și strategia de protecție a informațiilor trebuie să aibă ca obiectiv realizarea unei securități de un anumit nivel, ierarhizată și diferențiată pentru anumite componente, servicii, informații sau utilizatori.

În acest context, apreciem că o societate informațională trebuie să atingă un stadiu în care să dispună de un *cadru legislativ și metodologic* adecvat, de structuri funcționale și de o dotare corespunzătoare care să fie capabile:

– să asigure desfășurarea nealterată și în condiții de siguranță a proceselor decizionale, să protejeze conținutul informațiilor, să asigure funcționarea în siguranță a sistemelor informaționale și a elementelor de infrastructură cu importanță critică;

– să descurajeze, pe căi și prin mijloace de natură informațională, acțiunile, de orice fel, la adresa securității naționale;

– să descopere oportun și să precizeze originea, scopul, căile și mijloacele de ducere a acțiunilor informaționale, să contracareze aceste acțiuni și să facă estimări cu privire la evoluția viitoare a unor acțiuni de acest tip, la costurile și implicațiile de contracarare a acestora;

– să desfășoare acțiuni informaționale prin care să contribuie la promovarea și protejarea intereselor securității naționale.

Un asemenea *stadiu* se poate asigura prin îndeplinirea următoarelor *obiective*:

– elaborarea și adoptarea politicii și strategiei

protecției informațiilor, care să stabilească un set de principii, obiective, cerințe și cadrul legal, structural, procesual și metodologic;

– conștientizarea, la nivelul factorilor de decizie politico-militară, a necesității abordării și dezvoltării instituționalizate a domeniului protecției informațiilor, plecând de la analiza amenințărilor, vulnerabilităților, riscurilor și a oportunităților pe care le presupune dezvoltarea acestui domeniu vital pentru securitatea națională;

– crearea cadrului legislativ la nivel național, dar și la cel departamental, care să permită dezvoltarea instituționalizată și funcționarea corespunzătoare a structurilor specifice;

– dezvoltarea unui cadru metodologic, format din metodologii, proceduri, algoritmi, cerințe, standarde și tehnici, care să permită funcționarea tuturor structurilor și a capacităților, într-o concepție unitară, din punct de vedere conceptual și tehnic;

– pregătirea adecvată a resursei umane, într-o concepție multidisciplinară, printr-o colaborare permanentă cu specialiștii din comunitatea de informații, cu cei din domeniile cercetării și universitare, din țară și din străinătate;

– dezvoltarea infrastructurii de protecție a informațiilor, în acord cu cerințele de securitate națională și de siguranță informațională, paralel cu evaluarea sistematică a vulnerabilităților, amenințărilor și riscurilor din domeniu, care să asigure implementarea metodologiilor, standardelor și procedurilor necesare protecției informațiilor în procesul de prelucrare, utilizare sau stocare a datelor.

Așadar, este necesară punerea bazelor conceptuale și metodologice, precum și crearea unui cadru normativ, juridic și instituțional, care să permită dezvoltarea coerentă, globală și unitară

a domeniului protecției informațiilor care, în acest context, pot fi considerate prioritare.

1. Realizarea cadrului normativ adecvat

Realizarea cadrului normativ adecvat al domeniului protecției informațiilor presupune asigurarea concordanței acestuia cu aspectele normative complexe și cu raporturile și implicațiile sociale ale informației. Astfel, legislația, care nu ține întotdeauna pasul cu tehnologia informației și cu implicațiile sociale ale acesteia, determină partea juridică să aprecieze că alterarea, modificarea, distrugerea sau furtul de date și informații din sistemele informaționale nu sunt delictive împotriva bunurilor, ci provocate de neviabilitatea sistemelor informaționale.

În ultimii ani, specialiștii în protecția informațiilor din România, analizând conceptele de vulnerabilitate, amenințare și risc informațional și consecințele deosebite asupra viabilității sistemelor informaționale și îndeosebi asupra securității naționale, inspirându-se și din standardele puse la dispoziție de NATO și UE, au elaborat acte normative specifice, respectiv le-au amendat pe cele în vigoare pentru a fi în concordanță cu cele mai noi cerințe euro-atlantice.

Ținând cont de faptul că protecția informațiilor este o problemă care presupune restricționarea și supervizarea unor manifestări comportamentale, se impune realizarea unui cadru normativ bine definit și adecvat realității, în care protecția să-și poată manifesta elementele de voință și de constrângere.

În acest sens, protecția informațiilor trebuie înțeleasă ca o prioritate în ceea ce privește securitatea națională și trebuie să cuprindă:

- prevederi în legile organice și speciale referitoare la problematica de protecție, confidențialitate, dreptul de proprietate și de autor, liberul acces la informații, dreptul de procesare și de transmitere a informațiilor;

- procedurile legale specifice ce reglementează strict aspecte de protecție a informațiilor sau privind autoritățile publice abilitate în domeniu;

- norme de protecție generală și specifică, ce abordează securitatea proceselor sau diferite aspecte (protecția fizică a persoanelor, a datelor și a informațiilor, condițiile de mediu etc.), normele privind combaterea fenomenelor sau a faptelor periculoase, măsuri specifice etc.;

- coduri deontologice rezultate în temeiul

prevederilor, care sunt mai restrictive, dar unanim acceptate, în virtutea unor drepturi private și inalienabile de protecție a activității, a patrimoniului, a informațiilor și a personalului;

- angajamente de securitate, care presupun stabilirea noului cadru de cunoaștere și de responsabilitate reciprocă între persoane și autorități.

Realizarea unui cadru normativ adecvat de protecție a informațiilor, la nivel departamental, se concretizează în:

- politica și cultura de protecție a informațiilor;

- strategia de protecție a informațiilor;

- planul de protecție a informațiilor;

- concepția de protecție a informațiilor;

- norme, standarde și ghiduri de securitate;

- angajamente de securitate.

Aplicarea legislației privind protecția informațiilor trebuie să se transfere de la responsabilitatea formală a conducerii către responsabilitățile reale ale personalului, în funcție de competența și participarea efectivă a fiecăruia la activitățile structurii.

2. Proiectarea și realizarea structurilor și a mecanismelor destinate protecției informațiilor

Crearea structurilor și realizarea mecanismelor destinate protecției informațiilor a fost mult timp privită ca „un rău necesar”, însă s-a impus cu adevărat în România abia după anii 1990.

Caracteristica activității de proiectare și realizare a structurilor și a mecanismelor de securitate privind protecția informațiilor, în condițiile evoluției spectaculoase din domeniile comunicațiilor și IT, *presupune ca structurile de securitate să corespundă și să răspundă la noile amenințări și riscuri de securitate:*

- evoluția paralelă și în concurență permanentă a tehnicilor puse în slujba crimei organizate și a celor adecvate noilor tehnologii de securitate;

- pericolul dezinformării, atacului la imagine, sufocării informaționale, precum și al abuzului în procesarea informațiilor;

- mutațiile fundamentale în tehnologia informațiilor și a comunicațiilor;

- limitarea acțiunii securității, datorită insuficienței resurselor financiare și umane, în detrimentul protecției anticipative, a asumării conștiente și inteligente a riscurilor în dinamica lor.

De asemenea, cunoașterea amenințărilor și riscurilor de securitate permite elaborarea soluțiilor de proiectare, realizare și funcționare a structurilor și a mecanismelor de protecție a informațiilor, în concordanță cu noile concepte de securitate promovate de statele avansate din punct de vedere al tehnologiei informațiilor și al securității informaționale.

Activitățile destinate realizării sistemelor de securitate sunt mari consumatoare de resurse financiare, tehnologice, informaționale și umane și, de aceea, problema proiectării și realizării structurilor de securitate apare ca o acțiune ce presupune costuri suplimentare, uneori greu de suportat.

Deși s-a demonstrat faptul că securitatea, ca element fundamental de calitate, este, într-un proces, nu numai consumator, ci și producător de resurse, persistă încă îndoiala în rândul unor factori decizionali în a finanța proiectarea, realizarea și funcționarea structurilor de securitate.

În proiectarea structurilor de protecție a informațiilor trebuie să se aibă în vedere următoarele **aspecte**:

- locul, rolul și competența acestora;
- fondurile (bugetul) alocate;
- componentele de securitate, structura organizatorică și relațiile de cooperare;
- selecționarea, avizarea și pregătirea personalului;
- activitățile de analiză, cercetare științifică, coordonare și control;
- caracteristicile procesului, sistemului de protejat (militar, tehnologic etc.);
- situația de securitate (criminalitatea, importanța socială, amenințările și vulnerabilitățile de mediu etc.);

Datorită caracteristicilor de multifuncționalitate ale structurilor de protecție a informațiilor, a specificului activității și a mediului în care funcționează, acestea nu pot fi eficiente decât dacă se îndeplinesc următoarele **principii**:

- confidențialitatea acțiunilor și transparența rezultatelor;
- autonomia acțională;
- competența și responsabilitatea juridică;
- puterea decizională;
- multifuncționalitatea;
- adaptabilitatea structurală și funcțională;
- moralitatea și integritatea personală;
- profesionalismul instituțional și de personal.

Realizarea structurilor de protecție a informațiilor, ca mărime și competențe, depinde de următorii **factori**:

- specificul și interesele structurii care trebuie protejată;
- nivelul de informatizare;
- vulnerabilitățile, amenințările și posibilele riscuri de securitate;
- bugetul alocat;
- consecințele unor evenimente nedorite;
- strategia, structura mecanismului de securitate și performanțele mediului de securitate realizat.

De asemenea, considerăm că, în proiectarea acestor structuri, trebuie să se țină seama de câteva aspecte, precum:

- rolul și locul acestora sunt condiționate de interese, de confuzii între concept și dimensionalități, de lipsa unei legislații corespunzătoare în materie;
- structura de securitate este condiționată, de cele mai multe ori, nu de aspectele funcționale, ci de resursele financiare alocate;
- locul, rolul și competențele structurii de securitate sunt influențate de calitățile speciale, proiectele și acțiunile acestora;
- dimensionarea resurselor de securitate nu este fundamentată pe analize profesionale ale vulnerabilității și riscurilor sau pe realizarea unui mediu de securitate adecvat.

Deși se recunoaște că securitatea este un element de calitate și stabilitate al oricărei activități, proces, sistem, totuși, acceptarea unei structuri de securitate este o problemă de decizie, mai mult sau mai puțin condiționată de limitele resurselor sau de dificultatea de a suporta unele costuri mari de securitate și care nu se pot recupera în timp scurt.

În ceea ce privește mecanismul de protecție a informațiilor, indiferent de strategia aleasă, acesta asigură funcționarea în securitate a sistemului, pe baza normativelor din domeniu.

În proiectarea și realizarea mecanismului de securitate se va ține cont de următoarele elemente:

- concepția și strategia de securitate;
- direcțiile de insecuritate;
- riscul de securitate rezultat din analiza amenințărilor și a vulnerabilităților;
- costul realizării și funcționării mecanismului de securitate.

Considerăm că nici un mecanism de securitate nu poate fi perfect sau absolut, deoarece, oricât

s-ar investi, un mecanism are slăbiciunile sale conceptuale, constructive și tehnologice, precum și o dinamică de adaptare și perfecționare inferioară ritmului de evoluție a realității.

Mecanismul de securitate se proiectează pentru a realiza o funcționalitate rapidă și descurajantă, reflexivă (măsuri și contramăsuri), multidimensională (organizatorică, fizică și informațională), în scopul îndeplinirii următoarelor funcții:

- prevenirea și descurajarea acțiunilor (atacurilor);
- detecția anticipată a acțiunii răuvoitoare;
- întârzierea;
- stoparea;
- reducerea efectelor acțiunilor reușite;
- evidențierea și analiza evenimentelor de securitate.

Prevenirea producerii evenimentelor care generează insecuritate, precum și măsurile de descurajare au importanță deosebită, am putea spune decisivă, în procesul de protecție a informațiilor, și se bazează pe următoarele considerente:

- este mult mai costisitor să tratezi un eveniment decât să-l previi;
- numărul evenimentelor similare, dintr-un mediu, este suficient de mare încât să poată fi folosit pentru prevenire;
- majoritatea evenimentelor de insecuritate conțin elemente comune, deși acestea se produc separat și izolat;
- existența evenimentelor de insecuritate, care, deși se produc separat și se manifestă în mod diferit, pot duce la situații identice de hazard;
- exploatarea similitudinilor evenimentelor de insecuritate produse în alte medii social-economice;
- existența studiilor de potențialitate criminală și acțiunea structurilor competente de prevenire permanentă a actelor criminale;
- analiza situațiilor de pregătire a actelor criminale și exploatarea acțiunilor premergătoare atacurilor: supravegherea, concentrarea, procurarea de mijloace adecvate, culegerea de informații, situații de labilitate și instabilitate, tipuri de atacuri repetate etc.

Dacă prevenirea accidentelor și a dezastrelor are deja o cultură formată și se poate baza pe mijloace organizatorice și tehnologice eficiente, prevenirea *criminalității în mediul informațional*

este încă departe de a avea, la rândul său, o astfel de cultură. De aceea, o componentă fundamentală a conceptului securității mediului informațional o constituie prevenirea producerii evenimentelor și acțiunilor nedorite.

Având în vedere faptul că este mai ușor să previi apariția evenimentelor de insecuritate, decât să le tratezi sau să le atenuezi consecințele, *prevenirea poate fi considerată o acțiune de apărare bazată pe: cunoașterea mediului informațional, diagnoza și prognoza fenomenului de securitate, organizarea unor acțiuni de prevenire în funcție de particularitățile și tipologia evenimentelor nedorite, anihilarea sau slăbirea factorilor de insecuritate, identificarea amenințărilor și vulnerabilităților, determinarea riscurilor din mediul informațional, educarea personalului din mediu, evidențierea factorilor de descurajare, participarea la inițiativele de securitate colectivă și la acțiunile de prevenție și descurajare întreprinse de autoritățile competente, precum și proiectarea și realizarea unor structuri și mecanisme de securitate corespunzătoare.*

Structura mecanismului de protecție trebuie să fie multinivel, ierarhică funcțional și acțional, cu elemente structurate pe submecanisme de securitate. Ea este foarte complexă, iar metodologia de realizare a acesteia comportă, de regulă, patru etape:

1. Analiza și evaluarea mediului de securitate, a riscului și, apoi, definirea variantelor strategiilor de securitate:

- definirea mediului de securitate și a valorilor de protejat;
- analiza și evaluarea amenințărilor, vulnerabilităților și riscului de securitate;
- elaborarea variantelor, strategiilor de securitate;
- determinarea costurilor de securitate;
- acceptarea valorilor riscului rezidual acceptat de securitate.

2. Proiectarea, realizarea și acreditarea mecanismelor de securitate:

- alegerea variantei strategiei de securitate;
- elaborarea programului de securitate, cu termene, responsabilități și etape de implementare;
- executarea de teste și inspecții de securitate;
- omologarea și acreditarea mecanismelor de securitate.

3. Autorizarea și asigurarea mecanismului

de securitate acreditat, ce reprezintă, practic, recunoașterea legală a acestuia și abilitarea funcționării lui.

4. Operaționalitatea și perfecționarea, care presupune acțiuni declanșate pentru evaluarea permanentă a riscurilor, armonizarea proceselor de securitate, realizarea de schimbări, uneori structurale, semnificative ce pot duce la adoptarea unei alte politici de securitate sau chiar proiectarea unui nou mecanism de securitate. Această situație demonstrează capacitatea funcțională a mecanismului de securitate și disponibilitățile sale de perfecționare continuă, ca proces deschis.

Analizând principiile de proiectare, realizare și funcționare a unui mecanism de securitate, se poate aprecia că:

- mecanismul de securitate trebuie să fie rezultatul unui proces complex, al unei concepții realiste și pragmatice, bazate pe analiza riscurilor, pe adoptarea de măsuri și responsabilități complexe și adecvate, pe valorificarea opțională a costurilor ce pot fi suportate;

- adoptarea strategiei de securitate trebuie să fie o consecință a realizării structurii de securitate și o condiție prealabilă de realizare a sistemului de securitate;

- mecanismul de securitate se comportă ca un sistem deschis, adaptabil, perfectibil;

- analiza riscului de securitate reprezintă o acțiune complexă, apreciată ca o activitate științifică de mare importanță, fiind întotdeauna cheia realizării unui mecanism de securitate eficient;

- realizarea mecanismului de securitate, în scopul menținerii unui mediu de securitate corespunzător, presupune o abordare profesională, multidimensională, bazată pe realizări științifice și tehnologice de mare randament și care se constituie într-un sistem integrat și armonizat spațial, tehnic, legal, uman și procedural.

De asemenea, mecanismul de securitate destinat protecției informațiilor va trebui să fie multifuncțional, acoperind domeniile fizic, tehnologic, informațional și de personal, asigurând toată gama de servicii de securitate: protejarea, descurajarea, detecția, întârzierea, stoparea, limitarea sau anihilarea consecințelor producerii de evenimente nedorite de securitate, reluarea activității, după producerea acestora, și analiza post factum, pentru perfecționarea reacțiilor de securitate.

3. Alocarea resurselor necesare protecției informațiilor

Realizarea protecției informațiilor necesită alocarea de resurse materiale și financiare deosebite, care, uneori, par a nu se justifica, datorită lipsei aparente a amenințărilor.

În acest sens, pentru a face o argumentare convingătoare a ceea ce înseamnă *costurile necesare protecției informațiilor*, trebuie să ținem seama de următoarele elemente:

- sistemele informaționale sunt supuse permanent unor amenințări și atacuri succesive și/sau suprapuse, cu efecte independente;

- aspectele cumulative sau secundare;

- orice stare sau amenințare declanșează, de regulă, un proces de reacție (apărare, atenuare, anihilare), în concordanță cu măsurile și contramăsurile de securitate adoptate;

- fiecare măsură de protecție presupune un cost;

- orice reușită a unui atac sau amenințare provoacă un prejudiciu evaluat în costuri;

- între nivelul de securitate acceptat și resursele asigurate există un raport de profesionalism și de cost.

Analizând aceste elemente, **resursele alocate** pentru protecția informațiilor trebuie să însumeze următoarele costuri:

- costurile echipamentelor de protecție, care includ și cheltuielile de instalare, întreținere, pregătire, uzură etc.;

- costurile de personal, respectiv cheltuielile privind salariile, primele, serviciile pentru personal etc.;

- costurile de regie, nepredictibile, dar strict necesare pentru protecție;

- costul oportunității, respectiv potențialele economii în funcție de varianta de protecție aleasă, respectiv eficiența securității și riscul asumat.

Așadar, costul asigurării protecției informației (C_p) include prețul mecanismului de securitate, al manoperei, al implementării și al funcționării acestuia.

Dacă la aceste costuri îl adăugăm și pe cel al insecurității, vom avea o imagine completă a resurselor care trebuie alocate pentru protecția informațiilor.

Costul insecurității (C_{is}) poate fi estimat ca fiind suma dintre:

- costurile primare (C_p), respectiv valoarea bunurilor pierdute prin evenimentul de securitate

produs și a erorii de asigurare a protecției;

– costurile adiacente (C_a), respectiv costul reparațiilor sau de înlocuire a echipamentelor distruse, mai mari decât cele primare. De regulă, potrivit statisticilor, acestea sunt de cel puțin zece ori mai mari decât costurile primare, astfel:

$$C_{is} = C_p + C_a \equiv 10C_p.$$

Din experiența practică, apreciem că, în general, costurile de securitate reprezintă 15-20 % din costurile primare:

$$C_s = (0.15-0.20)C_p$$

Reiese că raportul între pierderile pricinuite de insecuritate și costurile de securitate este de aproximativ 50-65.

Așadar, prin investirea unei sume de 10.000 \$ pentru securitate se poate evita o pierdere de 50-65.000 \$.

În concluzie, investițiile (resursele) pentru protecție într-un sistem informațional trebuie să fie în raport cu valoarea informațiilor care se doresc a fi protejate, cu riscul acceptat și costul posibil de suportat.

LUMEA VIRTUALĂ – VECTOR DE PROGRES SAU DE DISTRUGERE?

*Inginer Dan BROASCĂ,
Asociația de Geopolitică „Ion Conea”*

În decembrie 2004, autoritățile iordaniene l-au arestat pe Murad al-Assaydeh, un tânăr de 18 ani, de origine palestiniană, sub acuzația de utilizare a Internetului pentru a amenința cu atacuri departamentul de securitate iordanian. Tânărul a fost condamnat de către un tribunal militar pentru „amenințarea cu folosirea violenței în vederea subminării securității generale”.

Assaydeh călătorise de două ori în Palestina din august 2003, luând legătura cu un islamist radical, identificat ca Abu Jamil, care s-a ocupat de îndoctrinarea sa, convingându-l de „necesitatea de a lupta împotriva regimurilor arabe actuale”. Abu Jamil i-a destăinuit tânărului că una dintre metodele actuale ale războiului sfânt este jihadul electronic. Assaydeh a fost încurajat să trimită e-mail-uri către țintele sale. Întorcându-se în Iordania, tânărul s-a familiarizat cu website-urile islamiste și a început să viziteze internet-café-urile. În noiembrie 2004, el a trimis un e-mail către departamentul de contraspionaj, intitulat „Awbash” – adică, „ticăloșilor”, în arabă - în care a amenințat cu atacuri teroriste. „Ar trebui să știți că prin voia lui Allah v-am penetrat structurile și că în curând veți cunoaște zile cu adevărat negre”, afirma unul dintre mesajele trimise. De altfel, Assaydeh pretindea că ațintise rachete asupra clădirilor serviciilor de securitate, adăugând că în aceste clădiri fuseseră plantate bombe-capcană.

Se consideră că există o strânsă legătură între această arestare și acuzația formulată de Iordania împotriva lui Abu Musab al-Zarqawi - teroristul pentru care Statele Unite au oferit o recompensă de 25 de milioane de dolari din cauza atacurilor din Irak –, conform căreia acesta a conspirat să atace cu arme chimice sediul securității iordaniene.

Acesta este doar unul dintre cazurile în care mijloacele de comunicare electronică sunt folosite pentru a promova terorismul, sau chiar pentru a desfășura în mod direct atacuri de tip terorist¹. Practic, în ultimii ani, Internetul a fost un mijloc de accelerare și de coordonare a activităților teroriste.

Dar utilizarea nocivă a Internetului nu se oprește aici. Internetul este folosit și pentru spionaj statal și industrial, pentru preluarea în mediul virtual a unor conflicte interstatale și, nu în ultimul rând, pentru cyber-criminalitate, aceasta din urmă fiind, de altfel, și cea mai importantă utilizare nocivă a sa. În plan civil, medicii avertizează cu privire la efectele negative pe care le are utilizarea excesivă a acestui mediu asupra tinerilor, iar companiile comerciale devin din ce în ce mai dependente de Internet pentru desfășurarea activităților lor, culegând atât roadele rapidității acestui mediu de comunicare, cât și problemele cauzate de vulnerabilitățile sale.

Având în vedere aceste evoluții, ce se poate spune despre viitorul Internetului și al computerelor și despre rolul lor în cadrul societății umane, cu precădere în domeniul militar? La ce ne putem aștepta în următorul deceniu de evoluție a comunicațiilor electronice? Și nu în ultimul rând, cum vor afecta aceste evoluții gândirea militară și strategiile de apărare? Iată câteva întrebări la care material își propune să ofere răspunsuri.

Internetul, pânza atotpătrunzătoare. Până unde, până când?

În anii '80, concentrarea eforturilor de proiectare și dezvoltare pe zona siliciului a provocat o revoluție îndelung mediatizată – apariția computerelor personale, a Internetului comercial, a comunicațiilor electronice de mare viteză – însă, în același timp, dezvoltarea ultrarapidă a acestor medii de comunicare a dus la o criză a creativității pe plan global. Omenirea s-a concentrat masiv doar pe această tehnologie, mărinde viteza de calcul, introducând probleme tot mai complexe în aria sa de acțiune și utilizând computerele, practic, pentru orice tip de activitate umană. Acest lucru a necesitat creșterea accelerată a capacităților de comunicare între computere, Internetul fiind considerat mediul cel mai potrivit pentru a realiza comunicații

rapide. Se credea că este un mediu foarte sigur, fiind gândit inițial pentru utilizarea permanentă de către structurile militare, ceea ce părea că îi oferă *ab initio* un avantaj major asupra oricăror altor tehnologii concurente. Astăzi, există, din păcate, prea puține alternative viabile la Internet. Dacă acesta ar fi tulburat grav sau chiar distrus, întreaga lume ar intra într-un colaps financiar de proporții². Și mai îngrijorător este faptul că Internetul este realmente vulnerabil la atacuri organizate, iar măsurile de protecție împotriva utilizării ilegale a acestei tehnologii sunt deocamdată insuficiente.

În ultimul deceniu, statele care au știut să potențeze la maximum noile tehnologii au beneficiat masiv de pe urma acestora, iar economia globală de astăzi, ca și structurile militare, ar fi de negândit fără computere. Totuși, o dată cu apropierea de limita fizică a siliciului, omenirea se află în fața unei schimbări majore de perspectivă. Putem spune că, până la apariția unei tehnologii fundamentale noi (bionică, optică etc.), care să schimbe din temelii procesele de calcul și conceptele pe care se bazează lumea IT, nu ne putem aștepta la nimic spectaculos în această industrie. Acest lucru va însemna o concentrare tot mai mare, pe parcursul deceniului următor, pe dezvoltarea de software capabil să utilizeze la maximum resursele hardware existente sau pe redesenarea unor structuri hardware capabile să dubleze sau să tripleze puterea de calcul fără a apela la o schimbare totală de tehnologie.

Aceste perspective ne fac să punem accentul pe două direcții de dezvoltare care se pot deja întrezări – rolul tot mai mare al elementului uman în gestionarea tehnologiilor informatice, în detrimentul accentului pus până acum pe dezvoltarea galopantă a hardware-ului, și rolul tot mai mare al integrării tehnologiei informației în absolut orice domeniu al vieții umane, la un nivel fără precedent și care va afecta puternic intimitatea indivizilor, dar și a structurilor sociale – statele, instituțiile civile și militare. Ne aflăm, așadar, în fața unei schimbări de ritm, a unei treceri către noi arhitecturi informatice bazate nu atât pe puterea mereu crescândă a hardware-ului, cât pe capacitatea de a gestiona informația cât mai inteligent.

Privind lucrurile din acest punct de vedere, este esențială acordarea unei atenții speciale securității informatice. Așa cum am menționat anterior, Internetul este utilizat astăzi pe o scară atât de largă încât atacurile asupra sa au efecte globale, masive și extrem de periculoase. Este vital, pentru viitorul

întregii planete, ca și pentru reușita și supraviețuirea fiecărui organism statal, să se întreprindă o regândire a structurilor informatice, o redesenare care să includă încă de la început securitatea IT, iar nu să se continue utilizarea acesteia ca un add-in, ca pe un instrument adăugat ulterior unei rețele dezvoltate haotic, drept simplă reacție la niște necesități crescânde de comunicare.

Pentru o țară ca România, care pornește de la un sistem informatic cvasiinexistent, această etapă este o șansă importantă de a face lucrurile bine încă de la început. Ar fi de neiertat dacă instituțiile statului ar repeta aceleași greșeli făcute de organisme statelor dezvoltate, care acum se confruntă cu costuri enorme legate de securizarea unor sisteme informatice vulnerabile, dezvoltate neregulat și de multe ori cu mari probleme de compatibilitate.

Practic, România are ocazia să utilizeze la maximum comunicațiile electronice, construind sisteme informatice stabile și solide, în ciuda vulnerabilităților acestei tehnologii concepute acum două decenii. Pentru a reuși în acest domeniu, este absolut necesar să se înțeleagă clar ce anume înseamnă securitatea informațiilor și care sunt modalitățile cele mai bune prin care instituțiile statului – inclusiv cele militare – să își asigure protecția.

Confidențialitate, integritate, disponibilitate – regulile de bază ale securității datelor

Dacă nu putem face foarte multe cu privire la mediul în care se desfășoară comunicațiile electronice, putem însă întreprinde acțiuni coerente de apărare împotriva vulnerabilităților acestuia. Atunci când vorbim de securitatea informațiilor, vorbim despre trei reguli de bază, care, dacă sunt respectate, duc la un grad optim de siguranță. Astfel, confidențialitatea reprezintă o caracteristică a informațiilor care pot fi accesate doar de către proprietarul lor sau de către cei care au permisiunea explicită a acestuia; integritatea reprezintă starea datelor în forma exactă în care au fost concepute sau modificate de către proprietari sau cei delegați pentru acest lucru; disponibilitatea datelor este asigurată atunci când acestea pot fi accesate în orice moment de către persoanele autorizate.

Din păcate, nu există o soluție software sau hardware care să asigure o securitate completă, pentru orice tip de atac și pericol electronic

posibil. Apariția succesivă a diferitelor tipuri de amenințări a generat mereu răspunsuri specifice, pe principiul conflictualității. Foarte rar au fost gândite până acum soluții capabile să facă față cu succes unor tipuri necunoscute de atac, care să o ia astfel înaintea atacatorilor³. Însăși piața soluțiilor de securitate este profund fărâmițată, nici unul dintre producătorii mondiali de soluții nereușind să dețină mai mult de 10% din acest domeniu. Deși va urma, cel mai probabil, o consolidare a pieței, situația existentă subliniază lipsa unei astfel de soluții de securitate globale. GeCAD se numără printre puținele companii din lume care au acceptat această provocare și care încearcă realizarea unor astfel de soluții capabile să răspundă eficient la o gamă largă de atacuri.

Acest lucru este, pe de o parte, benefic, pentru că apriga concurență de pe piața de securitate duce la realizarea rapidă de soluții tot mai bune pentru problemele cu care se confruntă sistemele informatice. Pe de altă parte, însă, lipsa de coerență în domeniul aplicațiilor comerciale de securitate are repercusiuni în domeniul apărării și al bunei funcționări a sistemelor vitale ale fiecărei țări.

Securitatea sistemelor informatice statale - abordare militară sau comercială?

În primul rând, vorbind despre armată, este de remarcat că utilizarea în domeniul militar de soluții comerciale gestionate de specialiștii interni ai acestei instituții ar trebui să rămână doar o etapă în realizarea de sisteme de comunicații electronice militare sigure. Foarte multe aplicații comerciale nu sunt capabile să facă față unui atac din partea unor profesioniști în domeniu, iar dacă în domeniul comercial acest lucru are implicații de natură financiară, în domeniul militar ele pot fi cu adevărat dezastruoase. Totuși, multe organisme militare adaptează soluțiile comerciale la necesitățile lor, uneori cu destul succes. Această trecere se face, uneori, și în sens invers. De exemplu, aplicația Checkpoint, dezvoltată în anii '90 de către Mossad, ca soluție militară, a trecut în zona comercială, fiind utilizată cu succes de către cele mai importante companii din lume.

Totuși, confruntate cu problema securității sistemelor lor informatice, organismele militare vestice au investit în general în instituții proprii de cercetare și dezvoltare de soft, cu specific militar. Bugetele generoase dedicate dezvoltării de

programe de securitate cu aplicație strict militară pot fi însă o povară pentru armatele țărilor care încearcă să iasă din tranziție. Iată de ce credem că cea mai bună cale actuală pentru asigurarea confidențialității, integrității și disponibilității datelor militare ar trebui să fie dezvoltarea de parteneriate strategice cu cele mai puternice companii comerciale de securitate, care să asigure generarea de soluții specifice de securizare a informațiilor cu caracter militar.

De altfel, colaborarea are, așa cum arată exemplul Checkpoint, două direcții. Astfel, în anii care urmează, vor fi instalate chiar în cadrul părții hardware a Internetului dispozitive care pot opri virușii și programele utilizate de atacatori. Acestea vor permite, dacă nu contracararea tuturor atacurilor electronice, măcar diminuarea șanselor de reușită a unor astfel de atacuri, cu precădere a celor cu distribuție masivă, care afectează siguranța națională a unei țări.

În al doilea rând, la nivelul instituțiilor statului, sunt utilizate în proporție covârșitoare aplicații comerciale, de multe ori gândite doar pentru a rezolva necesități stringente, punctuale. Din păcate, aceste aplicații și sisteme sunt extrem de vulnerabile la atacuri din afară, mai ales atunci când nu le este asigurată o administrare profesionistă. De exemplu, dacă sistemul informatic al unei structuri civile centrale este blocat, ca urmare a unui atac, urmările imediate, aparente, nu vor avea neapărat efecte majore⁴. Dar dacă sistemele informatice (hardware și software) care controlează traficul rutier și feroviar, valvele din conductele cu gaz sau sistemele de răcire ale unei centrale electrice pot comunica deja cu computere care au acces la Internet, iar acestea la rândul lor sunt accesate neautorizat de către sistemele infectate din structura centrală, este ușor de imaginat ce putere va avea atacatorul care va ști să utilizeze în scopuri violente facilitățile civile sus-menționate⁵.

Iată de ce o abordare strict comercială a dotării cu sisteme de securitate informatică de către instituțiile statului nu este cătuși de puțin benefică. Vulnerabilitățile prezente în domeniul civil pot avea repercusiuni majore în domeniul militar, însăși siguranța respectivei țări fiind pusă în discuție. Chestiunile de costuri și beneficii pe termen scurt, la care se uită de obicei factorii de decizie din structurile guvernamentale, trebuie să facă loc chestiunilor care țin de siguranța națională, iar securitatea oricărui sistem informatic care poate

fi utilizat pentru a avea acces la sisteme publice vitale ar trebui privită ca o problemă de siguranță națională, și nu doar una de complezență și aliniere formală la niște standarde europene.

Așadar, nu simpla utilizare în scopuri teroriste a Internetului este cea care poate cauza pagube echivalente cu un atac militar asupra unei țări, ci combinarea atacurilor din lumea fizică cu cele din lumea virtuală. Acest potențial cocktail distructiv trebuie să pună probleme majore de regândire a strategiilor de urgență din partea planificatorilor militari. Recâștigarea controlului autorizat asupra oricărui sistem vital trebuie să poată fi făcută cel mult în câteva minute. Orice secundă în plus în care sistemele electronice care guvernează lumea actuală sunt dezactivate sau utilizate în scop distructiv poate duce la catastrofe care să destabilizeze grav societatea umană, precum și încrederea în structurile de apărare a acesteia⁶.

Viitorul, o lume a securității comunicațiilor electronice, dar pe alte baze

Putem afirma cu putere că în următorul deceniu comunicațiile electronice vor fi integrate din ce în ce mai mult în fiecare aspect al vieții societății umane. Această integrare aduce beneficii imense, dar și responsabilități pe măsură. Iar utilizarea în scopuri nocive a Internetului și interesul deosebit de care se bucură acesta din partea organizațiilor teroriste trebuie să ducă la o regândire clară a modului în care este concepută și privită securitatea informatică.

Integrarea încă de la început a securității informatice în gândirea și în proiectarea sistemelor informatice guvernamentale trebuie să constituie esența oricărui nou proiect întreprins în acest domeniu. Strategii civili trebuie să își însușească o psihologie a conflictului specifică domeniului militar, pentru a reuși să construiască arhitecturi de comunicație cu adevărat protejate și securizabile împotriva atacurilor distribuite, masive. Pe de altă parte, rolul strategiilor militari nu trebuie să se mai rezume la introducerea de aplicații comerciale în domeniul militar, ci trebuie să se orienteze spre folosirea noilor tehnologii în mod specific, capabil să interacționeze rapid cu infrastructura civilă și să fie, la nevoie, complet independente de aceasta.

Parteneriatele cu companiile de securitate, care și-au dovedit puterea, sunt probabil calea cea mai eficientă prin care și domeniul militar poate

fi adus la zi și făcut capabil să răspundă coerent la noile amenințări apărute la adresa securității statale. Aceste parteneriate pot fi încheiate pentru proiecte specifice, strict determinate și delimitate, care să facă posibilă păstrarea unui ritm alert de înnoire a securității sistemelor informatice care decid siguranța unei țări. Puterea companiilor de securitate stă în specializarea lor și în capacitatea acestora de a păstra confidențialitatea asupra oricăror interacțiuni cu structurile militare. Acest nivel de specializare este greu de dobândit de către un departament specific din cadrul armatei. Totuși, dezvoltarea acestuia trebuie să fie o prioritate a oricărei structuri militare, pentru a nu se crea o dependență față de realizările vreunei companii comerciale.

Națiunile care vor ști cum să își construiască sistemele informatice într-un mod care să ia în considerare încă de la început siguranța informațiilor vor fi acelea care vor reuși în secolul XXI. Iar diferența între reușită și eșec va fi măsurată, de cele mai multe ori, în termeni de o magnitudine la care încă nu ne putem gândi. Iată adevărata importanță a lumii virtuale în viața fiecărui individ și, nu în ultim rând, în viața fiecărei structuri statale, inclusiv a celei militare.

NOTE:

¹ De exemplu, în toamna anului 2001, FBI a început să investigheze activitățile masive și coordonate de scanare a sistemelor digitale utilizate pentru a gestiona facilitățile și birourile guvernamentale din California. Rutate prin intermediul switch-urilor de telecomunicații din Arabia Saudită, Indonezia și Pakistan, zeci de browsere necunoscute explorau sistemele de telefonie de urgență, uzinele electrice și de stocare și prelucrare a apei, precum și sistemele informatice aparținând centralelor nucleare și termoelectrice. Acest gen de scanare pe scară largă poate precede organizarea unui atac de proporții asupra oricăreia dintre locațiile geografice respective. De altfel, pe unul dintre computerele capturate din ascunzătorile Al-Qaeda, anul trecut, s-a regăsit exact acest tip de informații.

² Acest lucru este ilustrat foarte bine de cazurile în care aeroporturile din Luxemburg și sistemele pazei de coastă britanice au fost scoase din uz de către viermele electronic Sasser, care a făcut pagube estimate la 6 miliarde dolari în doar câteva zile de

la răspândirea sa, din cauza modului de operare, care oprea sistemele infectate. Coordonarea unui astfel de atac viral cu atacuri fizice asupra unui oraș și a sistemelor sale de urgență poate avea un efect catastrofal, paralizând întreaga activitate a aceluia oraș sau chiar a unei națiuni întregi și instaurând un climat de haos și frică, propice teroriștilor.

³ Atacurile sunt cu atât mai dificil de anticipat, cu cât timpul între descoperirea și anunțarea unor vulnerabilități în sistemele de operare populare și utilizarea acestor vulnerabilități în scop distructiv este din ce în ce mai redus. Astfel, se poate ajunge ca Internetul să fie puternic afectat în doar câteva ore. În 2003, de exemplu, cel mai rapid vierme din istorie, Slammer, reușise ca doar în 10 minute de la prima infecție să afecteze 90% din computerele vulnerabile din întreaga lume, dublând mărimea infecțiilor la fiecare 8,5 secunde și cauzând căderea rețelelor electronice civile și militare, anularea zborurilor aeriene, întreruperea alegerilor în unele țări și blocarea bancomatelor. Se estimează că, dacă viermele ar fi avut și intenții distructive, atunci efectele ar fi fost cu mult mai grave.

⁴ Din cauză că sistemele digitale de control al acestor facilități civile nu au fost proiectate având în vedere un acces public neautorizat, ele sunt de multe ori vulnerabile și la cele mai simple atacuri. În 1998, un hacker în vârstă de 12 ani a reușit să preia, fără să-și dea seama, controlul complet asupra sistemelor care comandau valvele de eliberare a apei din barajul Hoover Dam, SUA. Mai rău însă, o anchetă FBI din 2002 a descoperit că multe dintre informațiile tehnice necesare

penetrării acestor sisteme fuseseră discutate pe forumurile publice de pe Internet care aparțin respectivelor industrii, iar specialiștii sunt de părere că aceste vulnerabilități sunt foarte bine cunoscute de potențialii atacatori din Al-Qaeda care frecventaseră aceste forumuri.

⁵ „Am subestimat cantitatea de eforturi pe care le-a dedicat [Al-Qaeda] Internetului”, a declarat Roger Cressey, oficial american din domeniul antiterorismului, care a devenit șef de cabinet al Președintelui SUA pe probleme de protecție a infrastructurii vitale în octombrie 2002. „Acum știm că ei se gândesc la Internet ca la un vehicul potențial de atac. Al Qaeda a petrecut mult mai mult timp scanând și verificând vulnerabilitățile noastre din ciber spațiu, decât am crezut până acum. Un atac din partea lor este o chestiune de timp, nu de posibilitate”.

⁶ De exemplu, pe 11 septembrie 2001, în urma atentatelor din New York și de la Pentagon, controlorii de trafic aerian au reușit să aducă în siguranță pe pământ toate avioanele comerciale aflate în zbor. Dacă sistemele informatice care controlau traficul aerian ar fi fost însă afectate simultan de un virus de puterea lui Sasser sau Slammer, ori, mai rău, ar fi fost controlate de la distanță de către atacatori, tragedia umană din acea zi ar fi avut dimensiuni de neimaginat. Modelele electronice ale unui baraj hidrotehnic găsite pe un laptop confiscat de la Al Qaeda în 2002 arată un interes clar în acest tip de atac din partea fundamentalistilor.

INFRASTRUCTURILE CRITICE. RISCURI ȘI VULNERABILITĂȚI ÎN CONTEXTUL EUROPEAN

*Profesor univ. dr. ing. Adrian V. GHEORGHE
Swiss Federal Institute of Technology, Zürich*

Lumea dezvoltată a ajuns, în sfârșit, la o concluzie unică: societățile noastre sunt mult mai fragile și, prin urmare, mult mai vulnerabile. Infrastructura critică (IC) capătă din ce în ce mai multă importanță, sistemele și bunurile, fizice sau virtuale, devin vitale pentru oricare stat sau alianță, astfel încât incapacitatea sau distrugerea lor pot avea un puternic impact asupra securității, economiei, siguranței și sănătății populației sau oricărei combinații a acestora.

Infrastructura critică face parte deja din cotidian, o observăm cu adevărat numai atunci când apar disfuncționalități. În ultima vreme, efectele acestora din urmă, reale sau potențiale, sunt tot mai consistente. Astfel, atacurile asupra rețelelor cibernetice devin tot mai agresive, sofisticate și frecvente, dar, mai ales, par a fi motivate de strategii care urmăresc destabilizarea politică sau financiară. În Europa, infrastructura critică a devenit tot mai vulnerabilă, în primul rând din cauza complexității și amplitudinii geografice, de la Lisabona la Vladivostok, cu ramificații către Nordul Africii și Turcia.

Pentru o mai bună înțelegere a conceptului de infrastructură critică, trebuie avute în vedere următoarele aspecte:

- reprezintă o rețea de procese și sisteme, independente și de mari proporții, realizate de om, care funcționează sinergic pentru a produce un flux continuu de produse și servicii esențiale pentru societate în întregul său (de exemplu, sistemul energetic);

- este subiectul unor multiple amenințări (tehnico-umane, fizice, naturale, cibernetice, contextuale) și ridică riscuri ele însele (de exemplu, rețelele de transport);

- este extrem de dinamică și complexă, dependentă atât fizic, cât și printr-o mulțime de tehnologii de informații și comunicații („sistem de sisteme”);

- distrugerile aduse acestora pot avea efecte în

cascadă;

- nu are un singur proprietar/operator/regulator;

- se bazează pe alte obiective și logici, aderă la alte reguli și principii, aplică alte tehnologii.

Deci, infrastructura critică este legată de tot ceea ce susține viabilitatea unei societăți, începând cu administrația, instituțiile financiare, serviciile publice, de asistență socială și de sănătate, armata și protecția civilă și terminând cu rezervele de hrană, apă și energie, transportul, comunicațiile, educația și cercetarea, mass-media ș.a.m.d.

O scurtă istorie a domeniului IC

În 1996, în SUA, se discută pentru prima oară în termeni oficiali despre necesitatea protecției infrastructurilor critice. Ca urmare, se înființează o Comisie Prezidențială pentru Protecția Infrastructurilor Critice care să stabilească liniile directoare, să elaboreze documentele necesare și să urmărească aplicarea dispozițiilor acestora. În 2003, apar câteva strategii ce vin să aducă lumină, și anume, „*National Strategy for Physical Protection of Critical Infrastructure and Key Assets*” și „*National Strategy to Secure Cyberspace*”¹, ce reprezintă componente de implementare a „*National Strategy for Homeland Security*”.

Și Uniunea Europeană a făcut pași importanți, în sensul reglementării problemelor privind protecția infrastructurii critice, astfel încât, în octombrie 2004, Comisia Europeană a prezentat Consiliului și Parlamentului European documentul „*Critical Infrastructure Protection in the fight against terrorism*”². De asemenea, Marea Britanie (Critical Information Infrastructure Protection), Norvegia (Critical Infrastructure Protection), Elveția (Infosurance) etc. dispun de documente ce legitimează domeniul și organisme ce depun eforturi

pentru asigurarea securității acestor infrastructuri ce devin din ce în ce mai critice în contextul noilor riscuri și amenințări la adresa păcii.

Amenințări la adresa IC. Răspunsuri

În ultimul timp, gama de amenințări la adresa infrastructurii critice devine tot mai numeroasă și variată. În cazul unui sistem de energie electrică, putem avea de-a face cu amenințări legate de sfera:

- managementului (strategic, tactic, operațional) și activităților de execuție (la nivel de componentă și la nivel de sistem);
- politică, juridică și instituțională;
- pieții macroeconomice și microeconomice;
- tehnologiei: materiale interne (defecțiuni la nivel de componentă, la nivel de sistem neajunsuri din punct de vedere al topologiei, structurii) sau externe, cibernetice (sisteme izolate, sisteme deschise);
- umană: din interior, neintenționată (erori) sau intenționată (sabotaje); din exterior, neintenționată sau intenționată (atac cibernetic);
- de mediu: hazarduri naturale (cutremure, furtuni), lipsa resurselor (vânt, soare, apă).

Evaluarea și răspunsul la astfel de amenințări sunt tratate diferit în cele două părți ale Atlanticului. Pentru a se proteja, americanii tind să se retragă în interiorul granițelor proprii, și chiar din mișcarea de globalizare ce a caracterizat ultimii ani. SUA par a opta pentru o „abordare ofensivă”, asumându-și riscul ca prestigiul și imaginea lor în lume să aibă de suferit. Spre deosebire, europenii promovează o „societate fără frontiere” și au mai multă încredere în abordarea de tip „soft power”. Europa are o mare experiență în domeniul apărării civile în timp de război și conflict, însă, după atentatele de la Madrid (martie 2004), a înțeles necesitatea de a se preocupa de aceste probleme și în timp de pace. Totuși, o mare varietate de concepte au aceeași semnificație pentru ambele părți și sunt folosite pentru a exprima diversele aspecte ale securității: protecția societății, securitate socială, securitate internă, securitate cooperativă sau securitate comprehensivă.

Noi eforturi și o nouă doctrină europeană

Decalajul tehnologic în favoarea SUA se poate vedea cel mai bine în fondurile alocate cercetării în

domeniul securității: 4 mld. USD în SUA, la nivelul anului fiscal 2005, față de 1 mld. USD, bugetat din 2007, la nivelul Comisiei Europene. Pe termen scurt, Comisia depune eforturi în scopul creării Consiliului Consultativ al Securității Europene și dezvoltării unui program de cercetare privind securitatea, începând din 2007, ce va însuma circa 1 mld. EURO pe an. Aceste acțiuni pregătitoare, necesare perfecționării cercetării europene din domeniul securității, vizează următoarele sectoare: îmbunătățirea sistemelor de avertizare și răspuns; protecția infrastructurilor critice și a instituțiilor naționale; protecția contra terorismului și, mai ales, împotriva amenințării biologice; interoperabilitatea. Întregul plan european se bazează pe patru imperative majore: întărirea securității în Europa, federalizarea diferiților actori și încurajarea lor de a conlucra, stimularea dezvoltării industriale și crearea de capacități autonome.

Date fiind noile realități ale lumii, apariția și escaladarea unor noi amenințări la adresa securității și stabilității, creșterea ponderii factorului economic, globalizarea, decalajul tehnologic etc., organismele Uniunii Europene lucrează la o nouă doctrină, care să se adreseze următoarelor elemente principale:

- sunt recunoscute cinci tipuri de amenințări: terorismul, proliferarea, conflictele regionale, statele decăzute, crima organizată;
- aceste amenințări pot fi interconectate, ca, de exemplu: terorismul și proliferarea, conflictul regional și terorismul etc.;
- strategia definită ca răspuns la aceste amenințări se bazează pe trei concepte: politici regionale, cooperare, acțiune multilaterală;
- preocupare referitoare la problemele pe termen lung, cum ar fi sărăcia și deteriorarea mediului - Europa poate „fi în siguranță” doar într-o „lume mai bună”;
- operațiile de menținere a păcii în care Europa este implicată reprezintă o componentă a acestei abordări.

Mai mult, caracteristicile împărtășite de toate statele europene sunt tot mai emergente, precum: noi forme de terorism și o escaladare a amenințării; slaba integrare a comunităților minoritare (10%) din unele țări care sunt vizate de fundamentalisti; un răspuns ce tinde să fie în primul rând național, în ciuda schimbării graduale a acestei opțiuni în favoarea abordării în cadrul UE; infrastructuri

puternic conectate ce sunt tot mai mult expuse. Prin urmare, UE se implică din ce în ce mai mult în diferitele sectoare legate de securitate, precum: antiterorismul, protecția rețelelor informatice, sănătatea publică, securitatea frontierelor, dezastrelor, relațiile cu terțele țări. Chiar și protecția infrastructurilor critice, un sector ce era până acum responsabilitatea exclusivă a autorităților naționale, este tratată pe baze paneuropene.

Concluzii

- Numeroasele aspecte legate de securitatea internă sunt departe de a fi clarificate și mai degrabă ridică mai multe întrebări decât dă răspunsuri. Doctrina este încă în faza de definire atât în SUA, cât și în Europa.

- Structurile și abordările sunt diferite în SUA, față de Europa. Dialogul dintre cele două regiuni este încă foarte fragmentat. Dacă cooperarea și dialogul ar fi mult mai strânse, americanii și europenii ar avea beneficii mult mai mari.

- Decalajul tehnologic dintre cele două părți este enorm, ceea ce favorizează pe deplin SUA. Încă nu putem vorbi de o piață transatlantică.

- Europeanii dispun de mijloace pe care americanii nu le au: Jandarmeria franceză; Carabinierii italieni, Garda civilă spaniolă etc. De asemenea, ei au o viziune globală, pe termen lung, în privința problemelor specifice, viziune din care SUA ar putea învăța. Pe de altă parte, americanii știu cum să mobilizeze resursele necesare.

- Nu în ultimul rând, abordarea militară a unei părți poate fi combinată cu folos cu cea „pacifistă” a celeilalte, mai precis găsirea unui model comun care să combine punctele forte ale celor două abordări. Experiențele și lecțiile învățate reprezintă o posibilă cale de reflectare pentru acțiunile viitoare.

NOTE:

1 <http://www.dhs.gov/dhspublic/display?theme=31>

2 http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2004/com2004_0702en01.pdf

EVOLUȚIILE LEXICALE ȘI CONCEPTUALE, VECTORI AI TRANSFORMĂRII

Colonel (r) CS I dr. Grigore ALEXANDRESCU

Profund cunoscător al limbii române și neîntrecut mânuitor al cuvintelor, poetul național Mihai Eminescu, când a analizat importanța exprimării verbale în viața unui popor, a ajuns la concluzia că limbajul este „măsurariul civilizațiunii”. În cadrul acestuia, stratul cel mai nou al lexicului, neologismele și conceptele pe care le codifică, reprezintă indicatorul cel mai sugestiv al menținerii unei limbi. Îmbogățirea continuă a vocabularului este rezultatul unui sistem de gândire mobil care, azi, trebuie să răspundă adecvat la provocările unei lumi în curs de globalizare.

Nu mai putem rămâne închistați în tiparele clasice de gândire și exprimare, care au ars și s-au dezvoltat pe fundalul evoluțiilor notabile din „epoca luminilor”, consumând, în special, resurse naționale.

Accederea în Alianța Nord-Atlantică, apropierea până la identificare de politica Uniunii Europene de securitate și apărare, ancorarea în formule multinaționale la rezolvarea problemelor securității regionale și internaționale au impus introducerea în lexic a unor termeni împrumutați direct din limbajul aliaților sau partenerilor, cu sensurile similare, precum și o serie de noțiuni definite prin combinarea a două sau mai multe elemente formative din care cel puțin una provine din vocabularul acestora.

Totuși, în nevoia de precizie, de adaptare la dinamica modernizării conceptelor, dar și pentru că „aclimatizarea” și dezvoltarea acestora cer continuu nuanțe și valori sugestive, au fost asimilate ad litteram concepte și termeni noi, chiar dacă limba, teoria și practica națională dispuneau de mijloace apropiate sau identice de comunicare și înțelegere.

Calitatea actuală de membru ONU și NATO și de viitoare parte a Uniunii Europene determină apartenența țării noastre la sistemul de valori comune. Aceasta oferă României, pe lângă

condițiile optime de dezvoltare economică și socială, responsabilități în domeniul menținerii păcii și stabilității pe plan global, prin contracararea amenințărilor de orice natură¹. Aceasta impune un efort continuu și susținut de adaptare a capacității de răspuns la provocările actuale și de perspectivă, în strânsă colaborare cu statele aliate și partener.

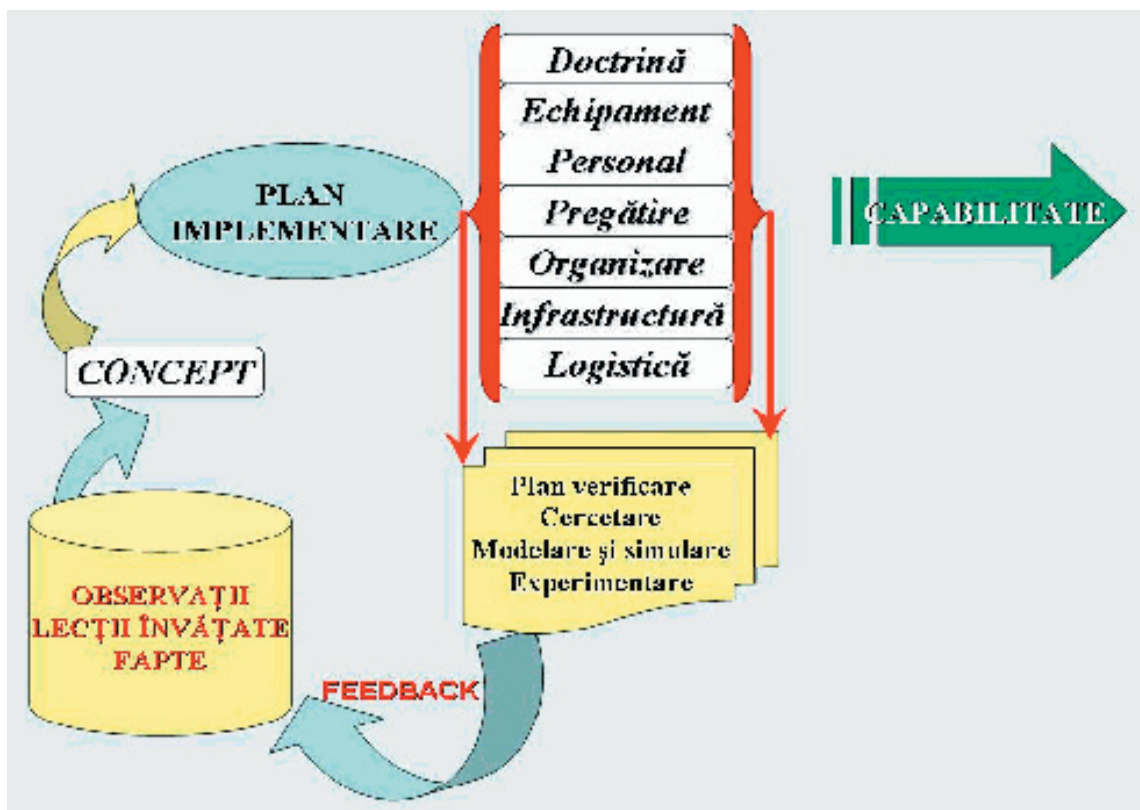
Transformarea ca necesitate

Summit-ul NATO desfășurat la Istanbul, la mijlocul anului 2004, a consfințit nevoia modernizării tuturor palierelor Alianței Nord-Atlantice.

Dimensionarea Alianței la un număr de 26 state, de pe două continente, conferă imaginea concludentă a importanței acestui hiperorganism în realizarea stabilității și securității regionale și internaționale.

Eficiența ei constă atât în coeziunea acțiunilor membrilor, cât și în puterea de adaptare rapidă și permanentă a strategiei și tacticilor pe care trebuie să le adopte pentru contracararea riscurilor, pericolelor și amenințărilor la adresa securității de toate nivelurile.

La Praga, Alianța și-a consfințit, prin semnăturile factorilor de decizie politică și militară care reprezentau statele la acest summit, hotărârea pentru schimbare. Pentru punerea în operă a acestei decizii, la 19 iulie 2003 a fost înființat Comandamentul Aliat al Transformării (ACT), dislocat la Norfolk (Virginia – SUA), care reprezintă unul dintre cele două noi comandamente strategice ale NATO, celălalt fiind Comandamentul Aliat Operativ. ACT supervizează modernizarea capabilităților militare ale NATO, pe baza doctrinelor și actelor normative perfecționate și experimentate sub atenta sa îndrumare. Ulterior, promovează noile concepte și concură la implementarea lor în armatele aliate.

Schema nr.1. Dezvoltarea conceptelor²

Procesul de transformare se desfășoară pe mai multe direcții, între care:

- misiunile Alianței (proiectarea forței, conducerea operațiunilor joint, angajare și susținere în teatru, protejarea intereselor NATO, lupta împotriva terorismului);
- abordarea viitoarelor provocări, în scopul de a crea Alianței abilitatea de a coordona și conduce acțiuni militare, economice, diplomatice și informaționale cu efecte maxime.

Procesele transformării se susțin a fi desfășurate pe coordonatele anticipării³, în acest scop punându-se accentul pe dezvoltarea conceptuală, inovare și experimentare, cu dorința de a crea modificări atotcuprinzătoare în domeniile: doctrină, strategie, organizare, procedee, pregătire și educație.

Modificări în câmpul conceptual

Denumit ca atare sau nu, un „concept” a reprezentat în limba română o idee, o noțiune, o schemă mentală asupra modului cum trebuie să ajungi la rezultatul scontat. El provine din limba latină (conceptus, concipere), cu înțeles similar.

Literatura de specialitate și lucrările de referință din diferite colțuri ale lumii asociază noțiunii analizate diferite înțelesuri. Astfel:

- Dicționarul limbii franceze specifică faptul că termenul concept (fr.) reprezintă „o idee generală despre un obiect sau o esență”⁴;
- în limba germană, „konzept” reprezintă „un proiect, un plan, o concepție”⁵;
- în accepțiunea NATO, concept (en.) reprezintă „o noțiune sau afirmarea unei idei despre ceva ce ar putea fi făcut sau împlinit/realizat și care ar putea conduce la o procedură acceptată”⁶.

Toate aceste definiții, ca și cea din limba română („idee generală care reflectă just realitatea; noțiune”⁷), considerate de specialiștii în filologie îndestulătoare, nu acoperă gama deosebit de largă a sensurilor și înțelesurilor uzitate azi, în mod pregnant, de specialiști sau cei care intră în tainele domeniului apărării și securității.

Pentru a elimina acest neajuns, în cadrul Comandamentului Aliat al Transformării este în curs de cristalizare o definiție acoperitoare pentru noțiunea de „concept”, de altfel, piatra de temelie a întregii construcții teoretice a modernizării și interoperabilității administrative.

Demnă de remarcat este concluzia că: „Un concept este o descriere a unei idei ... cum se

rezolvă o problemă sau cum se creează un efect. Un concept descrie <ce este>, scopul a ceea ce este și efectele generale dorite a se obține prin concept. Conceptul descrie <cum>, fără a fi exagerat în prescripții sau restrictiv. Conceptul se dezvoltă până la limita de unde pot fi deduse tipurile de capabilități necesare pentru a crea un anumit efect⁷⁸.

Desigur, asupra acestei definiții se mai pot purta discuții, în sensul conciziei, dar și largirii ariei de cuprindere. Important este că ea reușește să creeze un cadru general despre valoarea, sensul și însemnătatea noțiunii de concept.

Una dintre direcțiile principale ale transformării NATO o constituie: Concepte, politici și interoperabilitate, care cuprinde modernizarea și dezvoltarea unor politici, concepte și viziuni strategice asupra menirii NATO, elaborarea doctrinelor și conceperea strategiei de realizare a interoperabilității dintre aliați.

Elaborarea în ordinea importanței și conținutului categoriilor conceptuale este următoarea:

- conceptele strategice furnizează proiecții ale modului în care forțele NATO vor îndeplini obiectivele politico-strategice ale Alianței în viitor (Exemple: superioritatea deciziei, efecte coerente, desfășurare și susținere joint);

- conceptele operaționale constituie baza pe care sunt inițiate conceptele specifice, programele și proiectele necesare pentru a produce capabilități modificate (exemplu: superioritatea informației, capabilități potențate de lucru în rețea, angajare eficientă, manevră joint, logistică totală);

- conceptele integrate descriu segmentul capabilităților funcționale necesare realizării obiectivelor și standardelor menționate de obiectivele operaționale (exemplu: planificarea bazată pe efecte, comanda și controlul joint, gestionarea cunoștințelor, tragerile joint, imaginea generală a operației, mediul informației coroborate, coordonarea transnațională și interagenții, integrarea receptării, etapizării și operaționalizării);

- conceptele sistem descriu un anumit sistem sau capabilitate care oferă o soluție pentru o actuală sau viitoare necesitate operațională. Se cere ca descrierea să fie detaliată și suficientă pentru a sprijini dezvoltarea experimentării și execuției.

În concluzie, NATO se găsește în mijlocul unui proces complex de transformare dintr-o

alianță militară pur defensivă, statică, cu o forță armată covârșitoare, „într-o forță militară mult mai flexibilă și mai rapidă, destinată să răspundă altor tipuri de amenințări, care vin, în special, din afara continentului european”⁷⁹.

Ca orice lucru bine făcut, începutul îl constituie fundamentarea teoretică a inovațiilor, iar în cadrul acestora se insistă asupra explicării clare a noilor concepte care vor sta la temelie noii construcții.

Urmând cadrul general al transformării, Armata României trece printr-un proces de restructurare și modernizare. O condiție de succes o constituie realizarea unității de concepție și de acțiune din partea tuturor celor implicați în multiplele și consistentele programe instituite în acest sens. Alături de acestea, integrarea deplină în Alianță impune, în primul rând, perceperea fără greșală a conținutului și semnificațiilor documentelor și înțelegerilor care stau la baza funcționării ei. Acum, mai mult ca oricând, devine imperios necesară diseminarea noilor termeni și concepte cu care operează Alianța, prin modalități care le conferă o cât mai largă accesibilitate. Înțelegerea clară a acestora conferă coerență și sinergie acțiunilor în echipă.

Probabil situația se va repeta și după 2007. Noi împrumuturi lexicale și modificări de concepte se vor produce în discursul politico-militar și după integrarea în Uniunea Europeană. Dacă până acum împrumuturile s-au făcut în special din limba și filozofia americană și engleză, după 2007 va trebui să ne apropiem și de modul de gândire și exprimare al școlii germane și franceze.

Pentru a nu repeta șocul produs în ultimii ani, odată cu intrarea noilor noțiuni în vocabular și deruta generată de încercările, de multe ori nefericite, de a traduce mot-à-mot unele lucrări comune considerate „de referință”, se impune pregătirea din timp a aderării la UE și din punct de vedere lingvistic și, mai ales, conceptual.

NOTE:

¹ Cf. Universitatea Națională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, **Amenințări la adresa securității**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.

² Cf. RDML Gerrz MAUER, USN – Deputy Assistant Chief of Staff, *Joint Experimentation, Exercises and Assessment*; Julian STARKEY, *AD*

PUNCTE DE VEDERE

Science and Tehnology – Concept Development, UK View, NATO CD&E Conference; Brigadier Lamont KIRKLAND – *A Framework for Concept Development NATO CD&E Conference*; LTC Wayne BUCK – *Concept Development & Experimentation. Fundamentals*, NATO CD&E Conference.

³ Amiralul Edmund P. Giambastiani, comandantul Comandamentului Aliat pentru Transformare și Comandă al Forțelor Întrunite ale SUA din NATO, în vizită la București în 2004, aprecia că „noua zonă de responsabilitate a NATO nu mai este identificată prin parametrii geografici, ci temporali. Ea este viitorul”. Apud, *Impact Strategic* nr.2/2004, p.109.

⁴ *Dictionaire de la Langue Française*, Ed. Hachette, Paris, 1994.

⁵ *Wahrig Deutsche Rechtschreibung*, 2003-2005, Weissen Media, Verlag GmbH, Gueterloh/München.

⁶ *NATO Glossary of Terms & Definitions* (AAP6-2004).

⁷ *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, Ediția 1998, <http://dexonline.ro>

⁸ Michael S. LANCASTER, SAIC, *Operational Concept Development Branch*, SACT, JEEA, p.3.

⁹ *NATO and the Future of Trans-Atlantic Relations*, Remarks by US NATO Ambassador R. Nicholas Burns at Wilton Park, Sussex, United Kingdom, 9 februarie 2004.

IMPLICAREA INTERNAȚIONALĂ A ORGANIZAȚIILOR TERORISTE ÎN SECOLUL XXI

General de flotilă aeriană dr. Ion-Aurel STANCIU

Evoluțiile situației internaționale din ultima perioadă evidențiază o recrudescență a terorismului, dovedită atât de extinderea ariei geografice de manifestare, cât și de diversificarea obiectivelor promovate, a metodelor și mijloacelor folosite, precum și a gamei țintelor vizate de entități care inițiază, planifică, organizează, susțin ori înfăptuiesc acte teroriste.

Astfel, chiar dacă formele de manifestare ale fenomenului terorist și anumite grupări despre care existau date referitoare la activitatea lor au fost monitorizate de către organismele cu atribuții în domeniu, în ultima perioadă s-au înregistrat acțiuni de o violență și amploare extreme, care au avut ca ținte în special obiective civile de o largă diversitate și mari aglomerări umane, răspândite în diferite zone ale lumii. În aceste condiții, terorismul a depășit sfera de relativă predictibilitate în ceea ce privește motivațiile, modalitățile și obiectivele acționale, fapt ce impune concluzia că promotorii acestuia *pot lovi* oriunde în lume.

Pornind de la elementele anterior menționate, care obligă, practic, toate statele lumii să-și readapteze abordările de ordin conceptual, organizatoric și acțional în lupta antiteroristă, apare ca necesară gestionarea permanentă a riscului terorismului și, implicit, ***cunoașterea, în aceeași măsură***, de către autoritățile și instituțiile publice abilitate, atât ***a elementelor suspecte***, cât și ***a celor cunoscute că desfășoară activități teroriste***.

Totuși, prevenirea și combaterea fenomenului terorist, sub toate formele de manifestare, nu se pot realiza decât în situația în care comunitatea internațională își va concentra efortul pe ***cauzele terorismului***: nerespectarea drepturilor omului, ordinea și legislația inadecvate, lipsa accesului la educație, sănătate și resurse, extinderea corupției. Probabil că vor fi persoane care vor spune că aceste cauze sunt legale. Însă noi susținem și argumentăm că aceste cauze sunt generatoare de terorism și vor fi întâlnite în cazurile de manifestare a terorismului intern și internațional.

1. Securitate colectivă și securitate națională

Actuala arhitectură de securitate internațională reflectă trăsăturile esențiale ale mediului geopolitic în care se derulează: tranziția către sistemul internațional multipolar, competiția între puteri pentru redistribuirea rolurilor; adâncirea integrării în diferite organisme subregionale, regionale sau globale, precum și atitudinea unor state de a menține statutul de mare putere pe arena mondială și de a ocupa poziții-cheie în structurile globale și regionale de securitate.

Securitatea se bazează atât pe stabilitatea politică, cât și pe cea militară, acestea fiind condiționări complementare.

Procesele de globalizare, integrare europeană și euro-atlantică ale statelor din centrul și sud-estul Europei, precum și ale celor baltice, preocupările Rusiei de a dobândi un rol de decizie în problemele internaționale, afirmarea tot mai puternică a țărilor asiatice în viața politică mondială, la care se adaugă criza din Golf, situația creată prin denunțarea de către Coreea de Nord a Tratatului de neproliferare a armelor nucleare, tensiunile crescânde dintre două țări posesoare de armament nuclear, India și Pakistan, caracterizează evoluția complexă a mediului de securitate.

Schimbările profunde petrecute în mediul de securitate au provocat modificări pe măsură, pozitive, uneori și negative, în toate domeniile existenței sociale, politice și economice și pot determina transformarea arhitecturii de securitate la nivel regional și global, prin redimensionări și reasezări pe baze noi ale structurilor și organizațiilor de securitate actuale.

O strategie de securitate eficientă la nivelul unui stat trebuie să privească dincolo de amenințările posibile care stau la îndemâna indivizilor, a grupurilor organizate și să ia în calcul faptul că alte state pot lansa atacuri asimetrice directe asupra teritoriului lor. Asemenea atacuri pot fi sau

nu executate sub acoperire, pentru a nu se divulga statul răspunzător, natura atacului etc. În situația când un stat este ostil și sponsorizează atacuri teroriste, asemenea atacuri pot fi considerate drept acte de război și trebuie tratate ca atare.

1.1. Determinări asupra securității colective

Dinamica securității globale, regionale și zonale va fi strâns legată de corelația dintre factorii de risc, provocările și vulnerabilitățile actuale și viitoare ale statelor și interesele naționale și regionale ale acestora. Realizarea în următorii ani a unor succese importante în stabilitatea și securitatea regiunilor și zonelor va depinde cel mai mult de măsura în care obiectivele politicilor de securitate ale statelor și regiunilor au fost corect identificate și definite și de modul în care prin indicatorii de evaluare s-au dovedit a fi viabile în practica relațiilor internaționale.

Evoluția riscurilor potențiale și a vulnerabilităților sistemelor de securitate colectivă și națională sunt aspecte importante, care trebuie luate în considerație permanent, în analiza și estimarea evoluției situației internaționale.

Considerăm că *principalele riscuri și vulnerabilități, specifice etapei actuale, sunt generate sau pot fi influențate de următoarele aspecte:*

□ instabilitate politică: slaba legitimitate a unor regimuri politice; luptele politice; măsuri opresive și încălcări ale drepturilor omului - specifică țărilor din zona centrală a Peninsulei Balcanice și din Orientul Mijlociu;

□ corupția și crima organizată internă și internațională - specifice statelor sau zonelor cu regimuri dictatoriale, nedemocratice, în tranziție etc.;

□ degradarea mediului natural: poluare excesivă, deșertizare, despăduriri, depoluare - specifică țărilor din estul Europei;

□ politizarea etnică și religioasă: naționalism, extremism, fundamentalism și xenofobie-specifică zonei geografice din Caucazul de Sud și Orientului Mijlociu;

□ proliferarea rețelelor extremiste de tip terorist (*România a fost nominalizată, alături de SUA, Marea Britanie, Polonia, Turcia, Bulgaria și Danemarca, drept țintă a unor posibile atacuri, orchestrate de rețeaua teroristă Al-Qaeda*), a pericolului întrebuițării armelor de distrugere

în masă, a materialelor strategice, radiologice, a tehnologiilor și agresiunilor informatice, a traficului de droguri și a imigrației și traficului ilegal de persoane;

□ riscul apariției certe, în caz de incompatibilitate, a conflictului între politic și social, care, după cum se știe, este singura soluție pentru reechilibrarea sistemului;

□ riscurile ce derivă din neputința respectării angajamentelor internaționale și apariția, în anumite momente, a crizei puterii statale (autorității publice);

□ amenințarea regiunilor „STAT”, în sensul apariției eroziunilor asupra statelor naționale, prin ivirea unor concepții și instituții care oferă motivațiile și resursele afirmării unor alternative la cadrele modelatoare naționale (ideile și teoriile regionaliste sunt, nu de puține ori, adevărate „invitații” la autonomie și secesionism);

□ pericolul folosirii forței străzii;

□ schimbarea cursului evoluției democratice din țările nucleare, prin venirea la putere a unor forțe extremiste în urma unor lovituri de stat;

□ pericolul stabilirii unor alianțe între grupuri de state deținătoare de armament nuclear, biologic și chimic, care nu respectă tratatele internaționale ce prevăd interzicerea, limitarea sau neproliferarea acestor arme;

□ folosirea surselor radioactive împotriva conducătorilor de stat, de guvern și a personalităților militare;

□ competiția economică - declanșată de exploatarea și transportul petrolului din Orientul Mijlociu către Europa - poate contribui fie la aplanarea unor dispute, fie la acutizarea și diversificarea stărilor tensionale;

□ exportul de instabilitate: promovarea fundamentalismului islamic și a intereselor statelor islamice către sud-estul Europei, prin existența unor grupuri etnice compacte în zonele adiacente (turco-tătarii din Peninsula Crimeea, găgăuzii din Republica Moldova, turcii din sud-estul Bulgariei, bosniacii, kosovarii și albanezii din Peninsula Balcanică), grupuri din care se desprind uneori facțiuni extremiste;

□ menținerea unui climat de instabilitate – specifică unor grupări și organizații teroriste de tipul celor internaționale (Al-Qaeda) sau regionale (Hamas, Hezbollah, Jihadul Islamic, Frații Musulmani).

1.2. Determinări asupra securității naționale

Evoluțiile politico-economice și militare din ultima perioadă, îndeosebi după deciziile istorice din lunile aprilie și mai 2004, prin care cele două instituții integratoare NATO și UE au făcut pași decisivi spre o nouă configurare a dimensiunii lor, prin primirea de noi membri, au marcat sfârșitul divizărilor, începutul unei noi ere, în care Europa se unifică, devine mai stabilă, iar relațiile acesteia cu celelalte organizații, forțe și centre de putere devin esențiale pentru stabilitatea mediului de securitate actual.

În contextul acestor mutații geostrategice și politice survenite în plan internațional și regional, acțiunile anumitor cercuri și grupări de interese pot viza destabilizarea României, dar nu prin acțiuni deschise, de război, în sensul clasic, ci prin acțiuni „discrete”, „acoperite”, în plan politico-diplomatic, economic și social.

Țara noastră constituie subiectul unor transformări adânci ale sistemului social, ca fostă țară socialistă cu sistem totalitar. În același timp, situația de securitate regională și sub-regională motivează puternic, iar în unele cazuri în mod decisiv, securitatea națională și transformările generale din societate.

Pe plan intern, starea de securitate a României de azi este caracterizată încă de multe vulnerabilități, în special în mediul economic și social. Lărgirea spectrului de riscuri neconvenționale, diversificarea tipologiei crizelor și conflictelor generează provocări multiple, care necesită reacții multidirecționale, bazate pe mobilitate, diversitate, coerență și complementaritate, atât în mediul intern, cât și în cel internațional.

Demersurile și acțiunile îndreptate împotriva țării noastre sunt pentru discreditarea și blocarea eforturilor statului român pe linia consolidării democrației statului de drept și a economiei de piață.

Deși se consideră că **riscul unor acțiuni teroriste îndreptate împotriva României este în prezent scăzut**, ca urmare a interesului imediat redus pe care principalele organizații extremiste îl au în țara noastră, trebuie avută permanent în vedere abordarea echivalentă făcută de teroriști între SUA și NATO.

Lipsa unei activități teroriste desfășurate în România îndeamnă serviciile cu atribuțiuni în

domeniu să considere posibilitățile viitoare mai mult decât intenții curente și să vizeze cele mai probabile seturi de amenințări. Este important de înțeles că noi amenințări pot apărea, fără avertizarea în prealabil a publicului, și că progresele realizate în războiul informatic și în biotehnologie vor spori probabil spectrul amenințărilor în viitor.

Securitatea națională a țării noastre poate fi afectată de următoarele categorii de riscuri și amenințări:

□ *Amenințări și riscuri de natură politică, dintre care, cele mai reprezentative sunt:*

- riscul ajungerii la putere a unor partide extremiste, în situația nereușitei unei guvernări moderate, și prelungirii perioadei de tranziție;

- lipsa consensului politic național asupra problemelor majore ale României, a căilor și metodelor de soluționare a acestora în spiritul valorilor naționale și europene;

- lipsa voinței de rezolvare, în interes național și în mod democratic, a conflictelor de interese dintre diferite grupuri sociale;

- apariția încercărilor de înlocuire din exterior a conducerii politice sau de impunere a unor orientări politice;

- posibilitatea declanșării luptei dintre partide în interiorul statului;

- denigrarea valorilor politice și a unor personalități politice;

- diversificarea aspirațiilor autonomiste ale unor lideri ai minorităților naționale încurajați din exterior;

- insuficienta integrare a strategiei militare în politica de stat;

- pericolul cedării din partea unor militari în fața presiunilor venite dinspre politic, de a face jocul unora sau altora din forțele angajate în lupta politică pentru putere, cu efecte total nedorite pentru instituția militară;

- riscul apariției, în anumite condiții și situații, a vechii dispute pentru întâietate între politicieni și militari;

- apariția stării de indezirabilitate dintre politic și social, politicul - înstrăinat de funcția sa reglatorie a societății - putând induce în social dezordinea ce amplifică starea de dezechilibru și criză, precum și tentația politicului de a se autonomiza.

□ *Contaminarea chimică, bacteriologică, radiologică și nucleară este una din cele mai periculoase amenințări. Proliferarea ilegală a armelor nucleare, biologice și chimice, inclusiv*

a componentelor necesare producerii acestora, tranzitarea teritoriului sau întrebuințarea lor în acțiuni.

□ *Blocarea sistemelor informatice.* Internetul, datorită disponibilității și răspândirii deosebite, a extins posibilitățile teroriștilor de a face publicitate cauzei lor. „Terorismul pe Internet” este un fenomen foarte dinamic: site-urile apar brusc și dispar sau își schimbă adresa pentru a-și continua activitatea. În relația terorism-Internet se acordă o atenție deosebită războiului cibernetic (atacul asupra rețelelor de computere), neglijându-se numeroase utilizări pe care organizațiile teroriste le atribuie acestei rețele de comunicații.

În plus, *mass-media* constituie un instrument extrem de util teroriștilor pentru a-și face cunoscute ideologiile și scopurile. Progresul tehnologiei din acest domeniu face ca difuzarea să se realizeze rapid și pe scară largă, mesajul fiind adus la cunoștința a milioane de oameni din lumea întreagă.

□ *Statele care sponsorizează terorismul* (Iran, Coreea de Nord, Cuba, Siria și Sudan) constituie în mod evident o amenințare serioasă la adresa securității naționale.

□ *Migrația masivă*, ilegală pe teritoriul României, cauzată de tensiunile sociale, etnice, religioase, dispute și conflicte care ar putea duce la prăbușirea structurilor statului și colapsul socio-economic în țările instabile din regiunile învecinate țării noastre și chiar din Europa.

Comunitățile de imigranți constituie un avantaj pentru grupările teroriste, care au, astfel, la dispoziție o rețea vastă de sprijin (material și logistic), dar și posibilitatea atragerii de noi „recruți”. În ultimii ani, membri importanți ai rețelelor teroriste au cerut și obținut azil în diverse țări, sub identități false. Cunoscând foarte bine legislația specifică acordării azilului și oportunitățile oferite de aceasta, șederea în anumite țări se poate prelungi pentru mai mulți ani, chiar dacă, în final, cererea de azil este refuzată.

□ *Corupția* ocupă un loc deosebit în ceea ce privește crearea condițiilor necesare pentru sporirea vulnerabilităților, îndeosebi a celor din domeniile politic, diplomatic și militar. Prin mecanismele sale, prin relațiile pe care le viciază și efectele sociale grave pe care le produce și le induce, aceasta oferă mari oportunități de apariție a unor „nișe” în sistem, fapt fructificat de elemente antisociale.

□ *Traficul de droguri* reprezintă un fenomen ce

a căpătat o amploare deosebită în țara noastră în ultimul timp. Mutațiile apărute pe linia traficului și consumului de droguri au fost determinate de identificarea, cercetarea și arestarea membrilor rețelelor care au acționat local sau transnațional și care au avut o componentă compactă formată din cetățeni români sau au avut o alcătuire multinațională. Se preconizează o prelungire și extindere numerică a rutelor de trafic de droguri clasice, ba mai mult decât atât, apariția și consolidarea unor rute noi.

□ *Subminarea stabilității statului*, prin întreprinderea unor acțiuni ale unor entități indigene și/sau străine și, de asemenea, ale serviciilor secrete, în scopul de a afecta fundamentul democratic al statului, sentimentele patriotice ale cetățenilor, stabilitatea politico-socială a societății, toleranța națională și rasială care, în mod indirect, ar afecta negativ determinarea statului și a cetățenilor săi de a asigura nevoile țării pentru apărare.

□ *Dezastrele naturale și catastrofele industriale* care, în funcție de natura lor, zona de extindere și consecințe, pot agrava mediul înconjurător, viața și sănătatea locuitorilor, proprietățile, pe scară extinsă, inclusiv resursele umane și materiale destinate apărării. O lipsă acută de produse alimentare poate declanșa o situație de criză care ar putea periclita serios securitatea statului.

□ *Alte tipuri de amenințări:* erori; explozii (majore-minore); incendii; amenințare cu bombă; extorcere de fonduri; deturnări; alarme false; delapidări; fraude; pene de curent; furt de orice natură; vandalism.

Dintre *riscuri* enumerăm, în mod succint, următoarele:

- inducerea sentimentului de nesiguranță asupra a ceea ce va urma;
- escaladarea unor dispute interne, de regulă de natură etnică ori religioasă;
- dezvoltarea crimei organizate, a traficului cu droguri, armament ori materiale strategice;
- migrația ilegală;
- terorismul global.

Analiza mediului de securitate actual al țării noastre și dezvoltarea previzibilă a aspectelor politico-militare ce țin de domeniul securității pe continent și în întreaga lume indică faptul că se va înregistra, probabil, o scădere a numărului de stări conflictuale grave de natură militară, se vor diminua riscurile și amenințările de ordin militar și vor crește, probabil în egală măsură, amenințările

de natură asimetrică, diversitatea și imposibilitatea de prevedere a acestora. Relevanța unor amenințări mixte este, de asemenea, în creștere, în care nu doar forțele armate ale unui stat ar putea fi implicate, ci o multitudine de diferite grupuri și organizații paramilitare, grupuri armate de mercenari și comandouri teroriste.

2. Organizații teroriste în secolul XXI

Atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 au scos în evidență că neoterorismul și crima organizată au atins un nivel de pericolozitate extremă, pe fondul vulnerabilităților instituțiilor de securitate și ale țărilor democratice față de noile pericole și amenințări. În aceste condiții, eforturile pentru contracararea lor necesită acordarea atenției corespunzătoare, identificarea cauzelor, a metodelor și procedeele de acțiune ale acestor organizații sau grupări care perturbă echilibrul mediului de securitate intern și internațional.

În cadrul analizei temeinice a organizațiilor și grupărilor generatoare de terorism internațional a rezultat, ca o primă și importantă concluzie, faptul că puține dintre acestea au aria de acțiune numai în interiorul unui stat. Ba mai mult, parte dintre organizații beneficiază de finanțarea externă și de facilitățile oferite de bazele de pregătire pentru membrii sau susținătorii acestora.

Implicarea internațională a organizațiilor teroriste poate fi „justificată” prin enumerarea unor factori comuni pentru marea majoritate a grupărilor și organizațiilor teroriste internaționale, și anume:

□ **amplasarea bazelor sau a sediilor organizațiilor** într-un stat și desfășurarea de activități insurgente și teroriste **pe teritoriul altor state**; antrenamentele militanților se execută în baze de pregătire, modern utilizate și cu facilități apropiate de cele existente la locul și momentul producerii atacului terorist;

□ **în organizațiile teroriste poate accede orice persoană, indiferent de țara de proveniență**, care susține obiectivele acestora și este în măsură să urmeze cursuri de pregătire pentru folosirea armelor automate de calibru greu sau ușor, carabine de asalt, explozivi și rachete etc.;

□ **există organizații din alte țări**, cu orientări „la suprafață” altele decât cele ale organizațiilor teroriste, sau există firme, cu diferite obiecte de activitate, care aparent nu au nimic în comun cu terorismul,

ce finanțează acțiunile organizațiilor teroriste; alte surse de finanțare ale organizațiilor provin, în mare parte, din activitățile comerciale, legale și ilegale, folosite ca acoperire de către membrii filialelor mișcărilor din diverse state ale lumii;

□ **logistica militară a organizațiilor**, utilizată în confruntările armate din diferite zone ale globului, **este procurată, în principal, din state care susțin terorismul sau din state care s-au dezmembrat** după căderea Cortinei de Fier (Iran, Rusia, Irak, Bosnia-Herțegovina etc.);

□ **în urma retragerii forțelor de ocupație din anumite teritorii, organizațiile teroriste și-au consolidat poziția, prin înființarea unor depozite de armament, recrutarea de activiști și luptători și prin acordarea de ajutoare umanitare rezidenților** (donații în bani, echipament și medicamente), toate acestea fiind făcute în scopul câștigării susținerii populației locale (exemplificăm această afirmație prin situația Hezbollahului, în urma retragerii forțelor israeliene din Liban, în anul 1985);

□ **o rețea amplă de asociații de caritate** și comitete activează în diferite centre urbane, ele reprezentând organisme de față ale organizației, care acționează în paralel și servesc la **acoperirea operațiunilor**. Ideologia mișcării acordă o atenție deosebită activităților de caritate. Rețeaua asociațiilor de caritate reprezintă un paravan al activităților acoperite, inclusiv al legăturilor cu liderii aflați în străinătate, al transferurilor de fonduri către membrii din teren și pentru identificarea potențialilor recruți;

□ **metodele comune** sunt: schimburile de bani, cecurile emise pe numele unor membri și firme din străinătate, conturi de afaceri în străinătate cu interes economic în teritoriul în care activează organizația teroristă și transferurile în numerar, direct din străinătate, executate de obicei prin bănci occidentale (în Marea Britanie, SUA și Germania);

□ **exportul de revoluție** (sau de ideologie) reprezintă un alt factor care conferă caracter internațional anumitor grupări și organizații teroriste;

□ **utilizarea**, pentru planificarea și executarea atacurilor teroriste, **a simpatizanților sau membrilor organizației teroriste** aflați/trimiși la studii în străinătate, ce prezintă avantajul că aceștia cunosc foarte bine situația locală și nu stărnesc suspiciuni privind prezența lor în zona atacului;

□ **promovarea doctrinei organizației teroriste** în plan regional sau mondial, prin crearea unor

structuri de acoperire sub care să-și desfășoare activitatea în țările în care aceasta are interese (prezența unui număr relativ mare de adepți), urmărind, astfel, atragerea de noi membri, indiferent de naționalitatea sau cetățenia acestora (pot fi incluse în această situație: organizația Hamas, care acționează aproape exclusiv în Teritoriile Autonome și organizația de tip transnațional Frații Musulmani, care vizează promovarea doctrinei fundamentalist-islamice extremiste pe plan mondial);

□ **penetrarea unor rețele ale sistemelor de computere** din mai multe state permite punerea la cale a unor atacuri asupra infrastructurii cibernetice din zona de acțiune; prin aceasta sunt vizate sistemele digitale de acces și securitate din turnurile de control aerian, iar prin intermediul centrelor de comunicații din țări în care terorismul este mai accentuat (Arabia Saudită, Indonezia și Pakistan), pot fi studiate rețelele telefonice, sistemele de aprovizionare cu apă, centralele energetice, reactoarele nucleare și infrastructura de captare și transport ale gazelor naturale. Toate acțiunile derulate pe aceste coordonate urmăresc scoaterea din funcțiune a unor componente vitale pentru infrastructurile statelor vizate de flagelul terorismului.

Implicarea internațională a organizațiilor teroriste rezultă și din caracterul transfrontalier al traficului de droguri, știut fiind faptul că beneficiul obținut în urma vânzării acestora revine în țară sub formă de armament, materiale reactive, explozivi tehnici de comunicații performantă sau tehnologie IT.

Reacția internațională față de implicarea organizațiilor teroriste se regăsește în următoarele aspecte: s-a constituit coaliția de luptă împotriva terorismului, având ca lider SUA, însă aceasta s-a referit, în special, la combaterea „post factum”; concluziile rezultate din studiul cauzalității și perenității terorismului nu au convenit marilor puteri; s-a accentuat preocuparea pentru proiectarea securității, implementarea și dezvoltarea democrațiilor, de asemenea, exprimarea opiniilor statelor față de terorismul internațional; atât terorismul internațional, cât și reacția internațională față de acest fenomen au fost încadrate în amplul proces de globalizare.

Ca răspuns la extinderea ariilor de acțiune ale grupărilor și organizațiilor teroriste și a realizării rețelelor teroriste internaționale, s-a considerat necesară cooperarea între structurile de securitate

naționale, pentru a deține informațiile necesare dejucării planurilor diabolice puse la cale de rețelele teroriste.

3. Concluzii

Accesul din ce în ce mai facil la tehnologiile de vârf în domeniul comunicațiilor și transporturilor sporește tendința de amplificare a **caracterului internațional al terorismului**, făcând ca spațiul să nu mai fie un impediment, nici din punct de vedere al posibilităților de comunicare, nici din cel al distanței. În plus, organizațiile teroriste colaborează deschis atunci când este necesară tranzitarea prin țări ostile lor (de exemplu, palestinienii execută acțiuni teroriste în Paraguay sau Franța, teroriștii japonezi acționează în Kuweit, Israel sau Olanda, teroriștii germani acționează în Suedia sau Uganda etc.).

Terorismul continuă să se adapteze la noile condiții în care riposta internațională și-a demonstrat fermitatea, prin renunțarea la structurile ierarhic-verticale și înlocuirea lor cu celule/structuri regionale independente, dar care invocă o ideologie comună (cele aproximativ 500 de organizații teroriste naționale sunt reunite în aproximativ 10 rețele internaționale).

Organizațiile teroriste din secolul XXI au ca trăsături caracteristice:

□ renunță la ierarhia verticală și utilizează legăturile pe orizontală (module, celule, dar cu răspândire internațională);

□ își creează rezistență la loviturile de „decapitare” (există întotdeauna 2-3 lideri pregătiți să ia locul numărului 1);

□ își popularizează și mediatizează ideologiile, speculând aspecte religioase, etnice ori deficiențe ale globalizării sau neoimperialismului.

Implicarea internațională a organizațiilor teroriste poate conduce la:

□ penetrarea structurilor de securitate și apărare colectivă (ONU, OSCE, UE);

□ identificarea celor care au nevoie de sprijin internațional din partea terorismului;

□ crearea unui sistem de comunicare internațională de tip lucru în rețea (network) pentru coordonarea acțiunilor pe spații și etape diferite sau pentru convergența efortului lor pe ținte.

STUDII DE SECURITATE ȘI APĂRARE

(Volumul 2)

Volumul al doilea din ciclul *Studii de securitate și apărare* reunește teme de actualitate din aria preocupărilor științifice ale Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, semnate de trei dintre cercetătorii științifici ai acestui colectiv: dr. Constantin Moștofle, dr.

Petre Duțu și Alexandra Sarcinschi.

Primul studiu, *Elemente noi în studiul securității naționale și internaționale* reprezintă o abordare nouă a conceptului de securitate, prin prisma teoriei sociologice a reprezentărilor sociale. Autorul, Alexandra Sarcinschi, afirmă că starea de securitate a indivizilor umani trebuie să constituie punctul de pornire al oricărui studiu de securitate, indiferent de nivelul analizat (național, zonal, regional sau global). Reprezentarea socială a securității permite comunicarea indivizilor pe această temă prin furnizarea unui cod pentru schimbul social, pentru identificarea și clasificarea variatelor aspecte ambigue ale lumii lor și ale istoriei individuale și de grup. Toate aceste elemente vor fi transpuse în definiții ale conceptului, atât la nivelul cunoașterii comune, cât și al celei științifice, implicat în politicile menite reducerii vulnerabilităților și contracarării riscurilor, pericolelor și amenințărilor la adresa securității individuale, grupale, naționale, zonale, regionale și globale. În opinia autorului, teoria reprezentării sociale a securității oferă o explicație completă a procesului de realizare a stării de securitate, introducând în analiză și factori de natură umană, istorică și culturală.

Următorul studiu, *Determinări sociale, psihosociale și juridice ale misiunilor Armatei României* (autori: dr. Petre Duțu și Alexandra Sarcinschi), face o analiză pertinentă a principalilor factori ce conduc la stabilirea misiunilor Armatei. Rolul armatei a fost redefinit ca urmare a transformărilor intervenite în mediul de securitate al începutului

de secol XXI, alături de cel tradițional, armata implicându-se, în prezent, în întreaga gamă a operațiilor de pace. În acest context, autorii afirmă că determinările sociale și cele psihosociale sunt, într-o mare măsură, o reflectare a psihologiei și culturii naționale, iar determinarea juridică a existenței și funcționării armatei este atestată prin prevederile Constituției statului român, celelalte aspecte privind activitățile specifice ale acestei instituții fiind reglementate prin legi organice și alte acte normative. De asemenea, este prezentată succint și dimensiunea politică, în special controlul civil democratic, ca principală modalitate de stabilire a misiunilor armatei.

Apărare colectivă și apărare națională, cel de-a treilea studiu al volumului, oferă o imagine clară și sintetică a semnificației acestor două concepte, ca activități complexe și permanente, în contextul tendințelor integratoare actuale. Autorii, dr. Constantin Moștofle și dr. Petre Duțu, pornesc de la ideea conform căreia, în mediul de securitate al începutului de secol XXI, apărarea statelor împotriva noilor tipuri de amenințări trebuie să apeleze, pe lângă formele tradiționale de luptă, la noi forme de cooperare și colaborare cu alte state. În principal, este vorba despre faptul că, la acțiunea agresivă a unor actori transnaționali, răspunsul adecvat îl pot da tot actori transnaționali. De aici derivă, afirmă autorii, necesitatea organizării unei apărări colective de către toate statele interesate în prezervarea independenței, integrității teritoriale, a vieții și bunurilor populației, a intereselor naționale. Astfel, apărarea va trebui să răspundă flexibil și adecvat provocărilor lumii de azi, pericolelor și amenințărilor de orice natură.

În ansamblu, cel de-al doilea volum al seriei *Studii de securitate și apărare* oferă celor interesați informații pertinente despre câteva dintre problemele actuale ale securității și apărării naționale, dar și despre alte aspecte ale existenței societății umane.

S.A.

STUDII DE SECURITATE ȘI APĂRARE

(Volumul 3)

Volumul 3 al seriei *Studii de Securitate și Apărare*, grupează patru studii, avându-i ca autori pe dr. Grigore Alexandrescu, Mihai Dinu și dr. Gheorghe Văduva: “*Surse de instabilitate*”, “*Terorismul contemporan – factor de risc la adresa securității și apărării naționale, în condițiile statutului României de membru NATO*”, “*Reacția rapidă în operația militară*” și “*Acțiuni militare post-conflict*”, realizate pe tematica surselor de instabilitate, a noilor vulnerabilități ale statelor, populațiilor, valorilor, instituțiilor, organizațiilor și organismelor naționale și internaționale, fenomenul terorist și mijloace de contracarare a acestuia, caracteristici ale războiului și luptei armate din perspectiva acțiunii și reacției rapide, oferind perspectiva conflictului ca etapă din ciclul de dezvoltare a unui sistem, cu accent deosebit asupra etapei post-conflict și a acțiunilor necesare în acest caz.

Controversa academică existentă în domeniul securității a dezvoltat, în timp, diverse direcții de fundamantare, adevărate școli teoretice, a căror activitate a dus la aprofundarea cercetărilor din câmpul apărării și securității. Numitorul comun al acestora îl reprezintă însă faptul că securitatea este direct influențată de starea de stabilitate privită ca o proprietate multidimensională a sistemului. Drept urmare, în studiul “*Surse de instabilitate*”, analiza a inclus accente de instabilitate de natură politică, economică și demografică pe care, datorită interrelaționării lor, au fost restrânse sub umbrela socio-politică, de natură militară, dar s-a aplecat și asupra unor fenomene precum terorismul, în noua sa calitate de actor global, ale cărui manifestări au demonstrat că pot genera stări de instabilitate pe termen lung și pe spații extrem de mari (vezi SUA, 11 septembrie 2001 sau Spania, 11 martie 2004). Acest ultim fenomen este aprofundat în următorul studiu, cuprins în cel de-al treilea volum al seriei “*Studii de securitate și apărare*”, “*Terorismul contemporan – factor de risc la adresa securității și apărării naționale, în condițiile statutului României de membru NATO*”, pentru că în acest început de secol, pericolele și amenințările teroriste sunt, după cele prezentate de existența și posibilitatea folosirii armelor de distrugere în masă, cele mai mari și cele mai greu de înțeles, de acceptat și de gestionat.

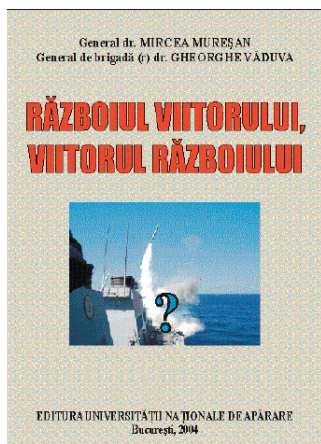
Chiar și instituțiile însărcinate cu asigurarea securității și apărării persoanei, proprietății, ordinii și legii nu au găsit încă soluții pentru gestionarea fenomenului terorist. Este adevărat, acest fenomen face parte din tipologia crizelor politice, sociale, economice și militare din toate timpurile, dar el nu poate fi încă gestionat și dezamorsat. Oricât de mulți și importanți pași au fost făcuți din 2001 până în prezent în investigarea și combaterea acestui fenomen, inclusiv în România, prin elaborarea unei strategii naționale împotriva terorismului, el rămâne încă un mare pericol pentru ființa umană, pentru societate, pentru economie și instituții.

Apariția unor noi tipuri de riscuri și amenințări sau mutațiile pe care mare parte dintre acestea le-au suferit au dus la schimbarea naturii războiului sau, cel puțin, a acțiunilor purtate în timpul acestuia. O vreme s-a crezut că bătălia se va duce între forțele de invazie (care acționează totdeauna ofensiv, rapid și masiv) și forțele care se apără, acestea folosind, în principiu, strategii temporizatoare și de uzură. Fără a neglija acest aspect al confruntării în teatru, care poate fi încă luat în considerare, autorii studiului “*Reacția rapidă în operația militară*” sunt de părere că epoca informațională este, prin excelență, un spațiu și un timp al acțiunilor rapide și speciale, al confruntărilor multiple și asimetrice, care se vor desfășura nu doar în teatrele de operații, din ce în ce mai greu de identificat și de definit, ci în întregul spațiu real și virtual al activității umane, ca forme extrem de dinamice ale unui război ce tinde să devină, prin anumite componente ale sale, permanent.

Studiul “*Acțiunile militare post-conflict*” demonstrează că, pentru a ne implica în numeroasele și dificilele acțiuni militare post-conflict, trebuie să cunoaștem foarte bine filozofia, factologia și fizionomia problemelor, vulnerabilităților și provocărilor post-conflictuale. Este necesară aprofundarea științifică a domeniului, continuarea monitorizării și evaluării zonelor tensionate și conflictuale, îndeosebi a celor din proximitatea României (Balcani, Transnistria, Caucaz, Orientul Apropiat, Asia Centrală), pentru a se desprinde la timp noile tendințe, pericolele și amenințările care se profilează la orizontul anilor care vor veni.

M. S.

PREMII ACORDATE UNOR LUCRĂRI DE CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ

La data de 15 februarie 2005, prestigioasa revistă de teorie și știință militară, „Gândirea Militară Românească”, editată de Statul Major General, a premiat cele mai valoroase contribuții la dezvoltarea științei militare naționale. Lucrările realizate de cadre din structurile de învățământ și cercetare din Universitatea Națională de Apărare s-au bucurat de o largă apreciere și au fost distinse cu premii ce atestă valoarea lor științifică.

Premiul „General de corp de armată Ion Sichițiu” – Lucrarea „Războiul viitorului, viitorul războiului” – autori: general dr. Mircea Mureșan - comandantul (rectorul) U.N.Ap. - și general de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva - cercetător științific gr. I la CSSAS, (prezentată în nr. 3/2004 al revistei *Impact Strategic*);

Premiul „General de divizie Ștefan Fălcoianu” – Lucrarea „Elemente dinamice ale câmpului de luptă modern. Puterea de luptă” – autori: general de brigadă dr. Viorel Buța (locțiitorul comandantului U.N.Ap.),

locotenent-colonel dr. ing. Gelu Alexandrescu și maior dr. Daniel Dumitru (prezentată în nr. 4/2004 al revistei *Impact Strategic*);

Premiul „Mareșal Alexandru Averescu” – Lucrarea „Originile și mărirea, declinul și renașterea lumii informațiilor secrete” – autor dr. Alexandru-Radu Timofte;

Premiul „General de brigadă Constantin Hârjeu” – Lucrarea „Manual de medicină de călătorie și supraviețuire în condiții extreme. Implicații medico-aeronautice” – autori: colonel medic dr. Marian Macri, colonel (r) medic dr. Constantin Răduică, dr. Adriana Hristea, dr. Mirela Anghel și dr. Ionel Huțanu;

Premiul „Locotenent-colonel Mircea Tomescu” – Lucrarea „Puterea de luptă a infanteriei – tendințe și evoluții” – autor colonel dr. Virgil Bălăceanu.

ACTIVITĂȚI ALE CENTRULUI DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

IANUARIE - MARTIE 2005

La Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate au avut loc întâlniri și discuții cu reprezentanții unor instituții de cercetare științifică din domeniul apărării și securității ale Ministerelor Apărării din Austria și Canada.

Anul acesta au fost elaborate și publicate o serie de lucrări de referință ale domeniului, în cadrul Secției de studii și cercetare: “Terorismul contemporan - factor de risc la adresa securității și apărării naționale în condițiile statutului de membru NATO”, “Impactul integrării în Alianța Nord-Atlantică asupra managementului resurselor umane din Armata României”, “Elemente noi în studiul securității naționale și internaționale”, “Strategia europeană a integrării”, “Redimensionări și configurări ale mediului de securitate regional (zona Mării Negre și Balcanii)”, “Optimizarea utilizării sistemelor de armament de mare precizie și bătaie lungă în scopul adaptării acestora la desfășurarea acțiunilor militare asimetrice” și “Studii de securitate și apărare” volumul 2.

Urmează să se desfășoare o serie de activități științifice importante: sesiunea de comunicări științifice a Universității Naționale de Apărare “Provocări la adresa securității și strategiei la începutul secolului XXI” - 14-15 aprilie, în responsabilitatea CSSAS revenind coordonarea secțiunii “Securitate și apărare”; seminarul “Războiul bazat pe rețea și viitorul acțiunilor militare” - 25 mai; organizarea de manifestări științifice în centrele universitare din zonele de operații; sesiunea anuală de comunicări științifice - noiembrie.

Totodată, se va continua colaborarea cu Institutul de Studii Strategice de la Universitatea de Apărare din Brno, în vederea definitivării studiului “Rolul și locul statelor mici și mijlocii în realizarea securității regionale”, și, în același timp, urmează să demareze colaborarea cu o serie de institute similare din Slovacia, Slovenia, Portugalia, Polonia și Bulgaria, cu care se vor stabili întâlniri și vor fi purtate discuții pentru realizarea în comun a unor lucrări pe teme de securitate și apărare regională.

Irina CUCU

Revista „Impact Strategic“ a ajuns la cel de al 14-lea număr. Fiecare apariție a sa este rezultatul unei colaborări foarte bune între personalul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate și numeroși autori din cadrul structurilor Ministerului Apărării Naționale, din Statul Major General, Universitatea Națională de Apărare, statele majore ale categoriilor de forțe ale armatei, academiile categoriilor de forțe, din sistemul de învățământ superior românesc, din structuri ale Ministerului Administrației și Internelor, din cercetarea științifică, unități militare și alte instituții ale statului, din organizații neguvernamentale, de la diferite firme și din presă. Este o onoare pentru publicația noastră să găzduiască o atât de largă și competentă dezbatere de idei pe teme stringente ale strategiei militare și securității naționale, care s-a dovedit necesară și utilă în procesul revigorării gândirii militare românești, pe noile coordonate ale integrării în NATO și în Uniunea Europeană. Remarcăm cu plăcere contribuția valoroasă a autorilor noștri la reușita acestei debateri și le mulțumim cu multă căldură.

Redactori: Vasile Popa, Corina Vladu
Responsabili de număr: Gheorghe Văduva, Corina Vladu
Tehnoredactare: Gheorghe Văduva, Corina Vladu
Tipografia Universității Naționale de Apărare
